

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Natalija Stare

Naslov diplomske naloge: Znanje o zasvojenosti z odnosi

Kraj: Ljubljana

Leto: 2014

Št. strani: 193

Št. tabel: 57

Št. prilog: 6

Št. virov: 80

Mentor: izr. prof. dr. Vito Flaker

Somentorica: as. dr. Vera Grebenc

Ključne besede: zasvojenost z odnosi, nekemične zasvojenosti, socialno delo, kompetence

Povzetek: Osrednja tema diplomske naloge je zasvojenost z odnosi. V teoretičnem delu je najprej zajeta opredelitev pojma zasvojenosti, nato sledi predstavitev zasvojenosti z odnosi – kaj zajema, kako se škodljivo vedenje pri posamezniku odraža (vpliv na odnose z drugimi) in kateri dejavniki vplivajo na njen nastanek. Zatem je opisana še vloga socialnega dela na področju zasvojenosti. V drugem delu naloge so predstavljeni rezultati raziskave, ki je bila narejena med študenti Fakultete za socialno delo in med že zaposlenimi socialnimi delavkami. Raziskava je temeljila na primerjavi obeh vzorcev populacij in sicer, o njihovem poznavanju in prepoznavanju zasvojenosti z odnosi v širši in ožji okolici, povezovanju teme z znanjem iz časa študija, o uporabi možnih strokovnih oblik dela in njihovem občutku kompetentnosti.

Thesis title: Knowledge of relationship addiction

Key words: relationship addiction, non-chemical addictions, social work, competences

Abstract: The main topic of the thesis is relationship addiction. The theoretical part which covers the definition of addiction is followed by presentation of relationship addiction – what it covers, how harmful behavior is reflected on someone (impact on relationships with others) and which factors affect its formation. Then the thesis describes the role of social work in the field of addiction. The second part of thesis presents the results of the research that was carried out between the students of Faculty of Social Work and the already employed social workers. The research was based on the comparison of both samples of the population, including their knowledge and recognition of relationship addiction in wider and narrower surroundings, connection of the theme with the knowledge they gained during their studying period, the potential use of expert work forms and their sense of competence.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

ZNANJE O ZASVOJENOSTI Z ODNOSI

Mentor: izr. prof. dr. Vito Flaker

Natalija Stare

Somentor: as. dr. Vera Grebenc

Ljubljana, 2014

Predgovor

S temo zasvojenost z odnosi sem se prvič srečala ob prebiranju knjige Sanje Rozman, 'Zaljubljeni v sanje' (2006). Med študijem na Fakulteti za socialno delo te oblike zasvojenosti nismo omenjali, zato sem želela pridobiti več strokovnega znanja s tega področja zasvojenosti. Ugotovila sem, da na področju socialnega dela o temi ne obstaja veliko literature oziroma je bolj s področij medicine, psihoterapije in psihologije.

Zato sem se odločila, da bom s pomočjo diplomske naloge podrobneje opisala zasvojenost z odnosi, jo umestila v socialno delo in obenem s primerjalno raziskavo preverila poznavanje teme med študenti Fakultete za socialno delo in že zaposlenimi socialnimi delavkami. Zdi se mi pomembno, da strokovne delavke poznajo tematiko in so dovolj senzibilne za njeno prepoznavo pri uporabnikih, saj jim bodo le tako lahko nudile ustrezno strokovno pomoč in podporo.

Diplomsko nalogo sem začela s teoretičnim uvodom, kjer sem opredelila pojem 'zasvojenost' in pojasnila izbiro terminov, saj sem ob raziskovanju teme pri avtorjih literarnih del naletela na različno terminologijo. Sledila je podrobnejša predstavitev zasvojenosti z odnosi, ki je zajemala splošno definicijo, vrste vedenjskih vzorcev zasvojenosti z odnosi in opis škodljivih vedenj pri odraslem posamezniku, zasvojenim z odnosi ter kako se njegovo vedenje odraža v odnosu z drugimi ljudmi. Zatem sem se osredotočila še na dejavnike, ki vplivajo na nastanek zasvojenosti z odnosi. Nato sem temo povezala s področjem socialnega dela in strokovno pomočjo uporabniku.

V metodološkem delu naloge sem želela s pomočjo intervjujev raziskati poznavanje, zaznavanje in znanje o temi med študenti Fakultete za socialno delo in njihove odgovore primerjati s socialnimi delavkami, ki že imajo delovne izkušnje.

V zaključnem delu sem poskušala povzeti vse pridobljene ugotovitve in spoznanja raziskave ter oblikovati čim bolj uporabne predloge za razvoj doktrine socialnega dela na področju zasvojenosti z odnosi.

ZAHVALA

Hvala vsem študentkam / študentom in socialnim delavkam / delavcem, ki so sodelovali in omogočili raziskavo.

Zahvalila bi se tudi svojemu mentorju, izr. prof. dr. Vitu Flakerju in somentorici, as. dr. Veri Grebenc, ki sta mi s svojim strokovnim znanjem, nasveti in podporo pomagala pri izdelavi diplomske naloge.

Prav tako se zahvaljujem, univ. dipl. soc. del., psihoterapevtu Petru Topiću, ki mi je svetoval pri začetnem oblikovanju in samem nastanku raziskave.

Hvala tudi profesorici, doc. dr. Liljani Rihter za pomoč pri metodološkem delu naloge.

Za konec pa gre posebna zahvala še mojima staršema, družini, prijateljem in vsem, ki ste mi stali ob strani in me spodbujali!

Hvala vsem!

KAZALO VSEBINE

1. Teoretični uvod.....	9
1.1 Opredelitev zasvojenosti in odvisnosti	9
1.1.1 Kemične in nekemične zasvojenosti.....	11
1.2 Opredelitev zasvojenosti z odnosi	13
1.2.1 Vrste vedenjskih vzorcev zasvojenosti z odnosi	16
1.2.1.1 Zasvojenost z romantičnimi odnosi	16
1.2.1.2 Zasvojenost z ljubeznijo	17
1.2.1.3 Zasvojenost z destruktivnimi odnosi	18
1.2.1.4 Seksualna zasvojenost	19
1.2.1.5 Zasvojenost s seksualno odvisnim partnerjem	19
1.2.1.6 Odnosna in seksualna anoreksija.....	20
1.2.2 Romantična ljubezen	20
1.2.3 Izbira partnerja.....	22
1.3 Dejavniki za nastanek zasvojenosti	23
1.3.1 Človeške predispozicije.....	24
1.3.2 Družina	24
1.3.3 Širše okolje	28
1.3.3.1 Specifična družbena spolna vloga	30
1.3.3.2 Podoba ženske v javnosti.....	32
1.3.3.3 Realnost kot družbeni konstrukt.....	34
1.4 Zasvojenost z odnosi in socialno delo	36
1.4.1 Strokovna pomoč	37
2. Problem.....	40
3. Metodologija.....	41
3.1 Vrsta raziskave, model raziskave in spremenljivke.....	41
3.2 Merski instrumenti in viri podatkov	41
3.3 Populacija in vzorčenje.....	42
3.4 Zbiranje podatkov.....	43
3.5 Obdelava in analiza podatkov.....	44
4. Rezultati in razprava.....	47
4.1 Splošno poznavanje zasvojenosti	47

4.2 Poznavanje zasvojenosti z odnosi.....	48
4.3 Opis osebe, zasvojene z odnosi	51
4.4 Dejavniki za razvoj zasvojenosti	54
4.5 Izkušnje z zasvojenostjo z odnosi.....	60
4.5.1 Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri drugih.....	60
4.5.2 Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri sebi.....	66
4.6 Tipologija odnosov	69
4.7 Primerjava pojava zasvojenosti z odnosi med moškimi in ženskami.....	71
4.8 Znanje in izobraževanje.....	74
4.8.1 Pridobljeno znanje (povezava znanj s predmeti iz študija)	74
4.8.2 Potreba po določenih znanjih	76
4.8.3 Nadgrajevanje znanja – izobraževanja	78
4.9 Strokovne oblike dela	81
4.10 Interes za delo	87
4.11 Napotitev k drugim kompetentnim strokovnjakom	88
4.12 Osnovne ugotovitve	91
5. Sklepi.....	93
6. Predlogi.....	94
7. Uporabljeni viri in literatura	95
7.1 Literatura	95
7.2 Spletni viri	101
8. Priloge.....	103
8.1 Vprašalnik za študentke.....	103
8.2 Vprašalnik za socialne delavke.....	104
8.3 Relevantne izjave sodelujočih študentov	105
8.4 Relevantne izjave sodelujočih socialnih delavk	125
8.5 Kodiranje	135
8.6 Razvrščanje v hierarhije	174
9. Povzetek.....	191

KAZALO TABEL

Tabela 3.5. 1: Intervjuvane socialne delavke in socialni delavci	44
Tabela 3.5. 2: Intervjuvane študentke in študenti	45
Tabela 4.3. 1: Opis osebe, zasvojene z odnosi	52
Tabela 4.5.2. 1: Dejavniki za prepoznavo zasvojenosti z odnosi	67
Tabela 4.9. 1: Elementi delovnega odnosa	81
Tabela 4.9. 2: Strokovni odnos socialne delavke v delovnem odnosu	84
Tabela 4.9. 3: Koncepti in metode socialnega dela	86
Tabela 4.11. 1: Napotitev k drugim kompetentnim strokovnjakom	88
Tabela 8.5. 1: Kategorija: Splošno poznavanje zasvojenosti - študentke.....	135
Tabela 8.5. 2: Kategorija: Poznavanje zasvojenosti z odnosi – študentke	137
Tabela 8.5. 3: Kategorija: Poznavanje zasvojenosti z odnosi - socialne delavke.....	138
Tabela 8.5. 4: Kategorija: Opis osebe, zasvojene z odnosi - študentke.....	139
Tabela 8.5. 5: Kategorija: Opis osebe, zasvojene z odnosi - socialne delavke	146
Tabela 8.5. 6: Kategorija: Dejavniki za nastanek - študentke	147
Tabela 8.5. 7: Kategorija: Dejavniki za nastanek - socialne delavke	149
Tabela 8.5. 8: Kategorija: Družine oseb, zasvojenih z odnosi - študentke.....	150
Tabela 8.5. 9: Kategorija: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri drugih - študentke.....	151
Tabela 8.5. 10: Kategorija: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri drugih – soc. delavke.	155
Tabela 8.5. 11: Kategorija: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri sebi - študentke.....	156
Tabela 8.5. 12: Kategorija: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri sebi – soc. delavke.....	158
Tabela 8.5. 13: Kategorija: Tipologija odnosov - študentke	158
Tabela 8.5. 14: Kategorija: Tipologija odnosov - socialne delavke	159
Tabela 8.5. 15: Kategorija: Primerjava med spoloma - študentke.....	160
Tabela 8.5. 16: Kategorija: Primerjava med spoloma - socialne delavke	162

Tabela 8.5. 17: Kategorija: Pridobljeno znanje (povezava znanj s predmeti iz študija) - študentke.....	163
Tabela 8.5. 18: Kategorija: Pridobljeno znanje in nadgrajevanje znanja - socialne delavke ..	164
Tabela 8.5. 19: Kategorija: Nadgrajevanje znanja - študentke.....	166
Tabela 8.5. 20: Kategorija: Strokovne oblike dela - študentke	167
Tabela 8.5. 21: Kategorija: Strokovne oblike dela - socialne delavke	170
Tabela 8.5. 22: Kategorija: Interes za delo na področju zasvojenosti z odnosi - študentke...	171
Tabela 8.5. 23: Kategorija: Napotitev h kompetentnejšim strokovnjakom - študentke	172
Tabela 8.5. 24: Kategorija: Napotitev h kompetentnejšim strokovnjakom – soc. delavke	173
Tabela 8.6. 1: Hierarhija kategorije: Splošno poznavanje zasvojenosti - študentke	174
Tabela 8.6. 2: Hierarhija kategorije: Poznavanje zasvojenosti z odnosi - študentke.....	175
Tabela 8.6. 3: Hierarhija kategorije: Poznavanje zasvojenosti z odnosi - socialne delavke ..	175
Tabela 8.6. 4: Hierarhija kategorije: Opis osebe, zasvojene z odnosi	176
Tabela 8.6. 5: Hierarhija kategorije: Opis osebe, zasvojene z odnosi – soc. delavke	177
Tabela 8.6. 6: Hierarhija kategorije: Dejavniki za nastanek zasvojenosti z odnosi- študentke	178
Tabela 8.6. 7: Hierarhija kategorije: Družine oseb, zasvojenih z odnosi - študentke	179
Tabela 8.6. 8: Hierarhija kategorije: Dejavniki za nastanek - socialne delavke.....	179
Tabela 8.6. 9: Hierarhija kategorije: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri drugih - študentke.....	180
Tabela 8.6. 10: Hierarhija kategorije: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri drugih - SD	182
Tabela 8.6. 11: Hierarhija kategorije: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri sebi - študentke	182
Tabela 8.6. 12: Hierarhija kategorije: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri sebi – SD ...	183
Tabela 8.6. 13: Hierarhija kategorije: Tipologija odnosov - študentke	184
Tabela 8.6. 14: Hierarhija kategorije: Tipologija odnosov - SD	184
Tabela 8.6. 15: Hierarhija kategorije: Primerjava med spoloma - študentke	184
Tabela 8.6. 16: Hierarhija kategorije: Primerjava med spoloma - socialne delavke	185
Tabela 8.6. 17: Hierarhija kategorije: Pridobljeno znanje (povezava znanj s predmeti iz študija) - študentke.....	185
Tabela 8.6. 18: Hierarhija kategorije: Pridobljeno znanje - socialne delavke	186

Tabela 8.6. 19: Hierarhija kategorije: Nadgrajevanje znanja – študentke.....	186
Tabela 8.6. 20: Hierarhija kategorije: Nadgrajevanje znanja – socialne delavke.....	187
Tabela 8.6. 21: Hierarhija kategorije: Strokovne oblike dela - študentke	187
Tabela 8.6. 22: Hierarhija kategorije: Strokovne oblike dela - socialne delavke	188
Tabela 8.6. 23: Hierarhija kategorije: Interes za delo na področju zasvojenosti z odnosi - študentke.....	189
Tabela 8.6. 24: Hierarhija kategorije: Napotitev h kompetentnejšim strokovnjakom - študentke.....	189
Tabela 8.6. 25: Hierarhija kategorije: Napotitev h kompetentnejšim strokovnjakom – SD ..	190

1. Teoretični uvod

Izraz zasvojenost z odnosi se je v literaturi pogosteje začel pojavljati v 20. stoletju. Opisuje obliko različnih škodljivih vedenj pri odraslem posamezniku, ki se kažejo v odnosu do drugih. Razvije se lahko pri obeh spolih, v raznovrstnih odnosih in okoliščinah.

Ob prebiranju različnih literarnih del sem opazila, da so avtorji za enake oziroma podobne vedenjske vzorce uporabljali več različnih izrazov, in sicer v svojih delih zagovarjajo izbrane termine – soodvisnost, zasvojenost z odnosi, odvisnost od odnosov, soodvisnik ipd. Odločila sem se, da bom v nalogi uporabljala samo termin 'zasvojenost z odnosi', ker menim, da najbolje zajema definicijo pojava.

Pisanje diplomske naloge bom začela z opredelitvijo pojma 'zasvojenost', ki se je prvič pojavil v povezavi z alkoholom. Hkrati pa bo opredelitev pojasnila mojo izbiro izraza 'zasvojenost z odnosi'.

1.1 Opredelitev zasvojenosti in odvisnosti

Ob začetkih pisanja se mi je najprej postavilo vprašanje o ustrezni uporabi termina; »zasvojenost« ali »odvisnost«? V literaturah lahko zasledimo oba termina, vendar ju avtorji različno opredeljujejo ali uporabljajo izmenično.

Zakonca Ramovš v knjigi 'Pitje mladih' (2007: 71–74) pravita, da je uporaba termina 'odvisnost' v drugih literaturah namenjena poimenovanju bolezenske odvisnosti. To sta obrazložila z razlago besede 'odvisnost', ki zajema naravne in za človeka nujne življenjske potrebe, ki posamezniku omogočajo kakovostno življenje in preživetje. V primeru nepravilnega zadovoljevanja potreb lahko začne človek propadati, kar avtorja opisujeta kot bolezensko odvisnost. To se lahko zgodi na dva načina; prvi je prekomerno zadovoljevanje ali zanemarjanje potreb, drugi pa je zadovoljevanje nove umetne potrebe (snov, vedenje, doživljanje), ki ni nujna za preživetje. Menita, da je za opisovanje bolezenskih odvisnosti primernejši izraz 'zasvojenost', saj hkrati zajema bolezen in odvisnost. Izraz 'odvisnost' tako po njunem ni primeren termin, saj je njegov pomen za človeka preveč pomemben.

Ramovševa (op. cit.: 56) sta zasvojenost definirala takole:

»Zasvojenost je umetna škodljiva potreba po omamni snovi, omamnem doživljanju ali vedenju.«

Podrobneje sta obrazložila definicijo in zapisala:

- Zasvojenost je potreba, ki se razvije postopoma s privajanjem na določeno snov, vedenje ali doživljanje resničnosti.
- Je umetna potreba, ker ni nujno potrebna za človekovo preživetje.
- Zasvojenost je škodljiva potreba, ker ima slabe posledice na vseh posameznikovih razsežnostih. (Ramovš 2001: 61–62).

Flaker v knjigi 'Živeti s heroinom I' (2002: 16) zapiše, da je možna uporaba obeh terminov kot sinonimov ali pa sopomenk, vendar je v zadnjem primeru potrebno definirati vsak pojem zase. V delu je zapisal, da je zasvojenost kot ugledana odvisnost, z značilnim hlepenjem po omamnem sredstvu in abstinenčno krizo, kar pa je pri odvisnosti težje prepoznavno (ibid.).

Najnovejšo definicijo zasvojenosti je objavilo Ameriško združenje za medicino zasvojenosti (ASAM) leta 2011. Zasvojenost ne opisujejo samo kot vedenjsko težavo, temveč tudi kot kronično motnjo v delovanju možganov, ki se pojavi ob prekomernem uživanju omamnih sredstev in določenih vedenj (Spletni vir: ASAM).

Za zasvojenost je po njihovi definiciji značilna nezmožnost dolgoročne abstinence, zmanjšana sposobnost nadzora vedenja, hlepenje, zmanjšana sposobnost prepoznave problemov v posameznikovem vedenju in medsebojnih odnosih ter neprimerni čustveni odzivi (Spletni vir: Inštitut za zasvojenosti in travme).

Zasvojenost je hrepenenje posameznika po razrešitvi notranjih bolečin (Schaeffer v Gostečnik 2006: 291). Značilnost zasvojenosti je potreba po ponavljanju in povečevanju odmerka oziroma zasvojenskega vedenja, kljub zavedanju škodljivih posledic – kar imenujemo kompulzivno vedenje. Oseba izgublja nadzor in kontrolo nad svojimi dejanji. Ob opustitvi škodljivega vedenja bi nastopila abstinenčna reakcija. Gostečnik to opiše kot neizmeren obup, razočaranje, občutek krivde, sramu, depresije in izoliranosti. Tako se ustvarja zasvojenski začarani krog (Rozman 2013: 29–38; Gostečnik 2006: 291–292).

Če bi združili oziroma povzeli definicije vseh avtorjev, bi bila zasvojenost kot posledica posameznikovega hrepenenja po razrešitvi notranjih bolečin. Zasvojenost je umetna škodljiva potreba, ki se razvije z dolgotrajnim ponavljanjem in sočasnim povečevanjem omamnega sredstva, vedenja ali doživljanja. Ob tem se pojavi kronična motnja v delovanju možganov. Posameznik se zaveda svojega nezdravega početja, vendar ne more prenehati, pojavlja se hlepenje po omami – znajde se v začaranem krogu zasvojenosti. V primeru vzdržnosti bi se pojavila abstinenčna reakcija. Zasvojenost ima negativne posledice v vseh človeških razsežnostih.

V nalogi bom za obravnavano temo večinoma uporabljala izraz 'zasvojenost', ker se lahko pojavijo dileme ob uporabi termina 'odvisnost', saj je le-ta za širšo družbo pozitiven izraz in težko prikazuje škodljive posledice. Drugi termini bodo uporabljeni samo v primerih dobesečnih navedb avtorjev.

1.1.1 Kemične in nekemične zasvojenosti

Rozmanova je zapisala, da so vse zasvojenosti ista bolezen, le da ljudje za omamo uporabljajo različna sredstva (1998: 35).

V literaturah lahko zasledimo opise zasvojenosti od različnih omamnih sredstev ali procesov. Najpogosteje se ti zapisi navezujejo na alkohol, droge, cigarete, igre na srečo, motnje hranjenja idr. Tudi Silke Bercht (1997: 363) je v članku zapisala, da je zasvojenost lahko povezana z določenimi snovmi (alkohol, droge, zdravila) ali pa s ponavljajočimi procesi (igre na srečo, delo).

Peck (1995: 122) prav tako meni, da obstaja veliko vrst zasvojenosti, vendar so nekatere veliko bolj nevarne, kot je zasvojenost z drogami.

Človek je tako lahko zasvojen tudi, če v telo ne vnaša določenih substanc. Peter Topić je zapisal, da je to le še nek mit, ki pa danes ne velja več (v Carnes *et al.* 2010: 10). Tudi v medijih se vse več govori o drugih oblikah zasvojenosti, ki niso kemičnega izvora. Prav tako lahko v knjigah različnih avtorjev (Radovanovič v Bevc-Stankovič *et al.* 2003; Perko 2013; Rozman 1998, 2006, 2013; Rugelj 2008) zasledimo naštetje sledeče zasvojenosti; zasvojenost

s hrano, spolnostjo, igrami na srečo, nakupovanjem, sanjarjenjem, tveganjem, delom, duhovnostjo, odnosi, gledanjem televizije, branjem romantičnih romanov, krajo, internetom. Omenjene zasvojenosti je Sanja Rozman v svojih delih (1998, 2006, 2013) poimenovala kot nekemične zasvojenosti, saj je za to vrsto zasvojenosti, za dosego omame, značilno neko ponavljajoče vedenje (nadzor bližnje osebe, seksualna dejanja, igre na srečo, motnje hranjenja, sanjarjenje ipd.). Pri tej obliki zasvojenosti je veliko težje prepoznati škodljivo vedenje, saj večino stvari delajo tudi drugi ljudje, ki nimajo težav z zasvojenostjo. Za prepoznavo nekemične zasvojenosti so si strokovnjaki postavili kriterij izgube nadzora; ko posamezniki ne zmorejo prenehati ponavljati škodljiva vedenja, kljub temu da se zavedajo negativnih posledic (Rozman 2013: 39). Tudi Topić je zapisal, da o zasvojenosti ne moremo sklepati samo na podlagi posameznih vedenjskih vzorcev, vendar mora biti izpolnjenih več pogojev (v Carnes *et al.* 2010: 13).

Za kemične zasvojenosti je za dosego omame oziroma spremenjenega stanja zavesti pomemben vnos omamnega sredstva v telo. Pri nekemičnih zasvojenostih pa govorimo o spremenjenem stanju zavesti, kot posledici specifičnih vedenj, ki jih uporabljamo zato, ker želimo ubežati vsakdanjim skrbem, stresu, neprijetnim občutkom.

Ramovš (2007: 56) meni, da posameznik lahko posega po omami, ker si želi ublažiti bolečine in druge neprijetnosti. Podobno se z Ramovšem strinja tudi Katarina Kompan Erzar, ki doda, da so zasvojenosti posamezniku v pomoč pri psihičnih bolečinah (osamljenost, nerazumevanje, razvrednotenje, občutki notranje praznine ipd.) (v Bevc-Stankovič *et al.* 2003: 43).

In kot je zapisal Topić, lahko pogosto ponavljanje vedenj povzroči kemično neravnovesje v možganih in posameznik se brez omame ne počuti več dobro. Želja po ponovni dosegi omamnega stanja privede do pogostejšega omamljanja, in ta zloraba ponavljanja vedenj lahko vodi v zasvojenost. Pomembno pa je vedeti, da niso vsi enako dovzetni za razvoj zasvojenosti (v Carnes *et al.* 2010: 11–12).

Kako vemo, kdaj postanemo od določenega vedenja ali snovi zasvojeni, so se spraševali avtorji revije Big picture – Addiction (2010: 3; naš prevod), kjer menijo, da ko delamo nekaj,

kar nam je v veselje, obstajajo možnosti, da bomo to želeli ponoviti. Ponavljanje dejanja pripelje do navad, ki so večinoma neškodljive. Če pa na določeni navadi porabimo preveč našega časa, se lahko pojavi resen problem, ki ga imenujemo zasvojenost.

Ramovš (2007: 32–46) je zapisal podobne ugotovitve, samo da jih je predstavil na primeru potreb. Kot že omenjeno, ima človek poleg navad tudi potrebe, katerih zadovoljitev omogoča normalno delovanje posameznika. Najprej so zadovoljene osnovne potrebe, kar najpogosteje poteka rutinsko. V rutine pa se lahko spremenijo tudi določena vedenja in ravnanja, ki niso nujna za preživetje. Imenujemo jih umetne potrebe, ki so lahko koristne (umivanje zob) ali pa škodljive. Med škodljive potrebe, poleg določenih vedenj, prištevamo tudi uživanje omamnih sredstev, ki vodijo v zasvojenost. Ti postopki ali sredstva za zmanjševanje bolečin pa po daljšem ponavljanju človeka lahko pripeljejo do zasvojenosti, s čimer se strinja tudi Sanja Rozman (1998: 38).

Posameznik občuti potrebo po omami kot močnejšo od naravnih potreb. Zasvojenost vpliva na posameznikove medsebojne odnose, njegovo osebnost in vsakdanje življenje (Ramovš in Ramovš 2010: 7).

1.2 Opredelitev zasvojenosti z odnosi

Ena izmed zasvojenosti, ki jo bomo podrobneje opisali, je »zasvojenost z odnosi«, ki se prišteva med nekemične zasvojenosti. Oseba, zasvojena z odnosi, ni zmožna vzpostaviti funkcionalnega odnosa z drugo osebo (Mitchell v Gostečnik 2006: 294).

Zasvojenost z odnosi povzroči odraščanje v disfunkcionalni družini in travme iz otroštva. Zaradi preteklih izkušenj oseba ne more biti zrel posameznik in živeti polno življenje, kar vpliva na posameznikov odnos do sebe in do drugih (Mellody 2003a: 3–4).

Posledice odraščanja v neurejenem okolju se pri odraslem posamezniku kažejo v medsebojnih odnosih. Oseba, zasvojena z odnosi, se zavedno ali nezavedno naveže na osebe, s katerimi lahko podoživi podobne izkušnje in odnose iz otroštva. Namesto soočenja z notranjo bolečino (nerazrešeni psihični vzorci in vsebine) od druge osebe želi občutiti potrebo po sprejetosti, ljubezni, želenosti, varnosti, pripadnosti, skrbi ipd., ki jih ni dobila od njej pomembnih ljudi

(staršev) v odraščanju. Od druge osebe želi, da ji bo pomagala premostiti negativna občutja (strah, bolečino) in poskrbela zanjo (Schaeffer, Mitchell v Gostečnik 2006: 292–293).

Mellody (*et al.* 2003b: 19) in Rozmanova (2013: 111) opisujeta, da če otrok v otroštvu nima primerne podpore in vzgoje staršev ter odrašča v neurejeni družini ali ob prisotnosti drugih zasvojenosti staršev, to vpliva na njegovo negativno predstavo o sebi, drugih, svetu in ljubezni. Otrok začne verjeti, da je slaba oseba, nevredna ljubezni, in da mu nikoli ne bo uspelo zadovoljiti lastnih potreb (Rozman 2013: 111–112, 131). Ob vsem tem doživlja negativne občutke, ki jih Pia Mellody (*et al.* 2003b: 17) našteje kot bolečino, strah, jezo, sram in praznino. Obe avtorici sta zapisali, da ker otrok ne zna opraviti z bolečino, jo potlači, ta pa se s časom nabira (*ibid.*).

»Zasvojenost z odnosi je torej nov poskus, kako zadovoljiti otroško lakoto po varnosti, ljubljenosti, želenosti, moči, pripadnosti in pomembnosti ...« (Mitchell 2002 v Gostečnik 2008: 518).

Rozmanova (2013: 131) zapiše, da se v času odraščanja otrokove težave s samovrednotenjem in odnosi do drugih ne zdijo problematične, saj je otrok še vedno normalno odvisen od svojih skrbnikov, nima še popolnoma zgrajene samopodobe in se šele spoznava s pravilnim postavljanjem meja. Ker pa mu okoliščine odraščanja onemogočajo zdrav psihofizični razvoj, nekaterih funkcij ne more normalno razviti. V zgodnji odraslosti (adolescenci) želi posameznik potešiti potrebo po bližini in stiku, ki ju ni prejemal od staršev. Zateka se v sanjarjenje o popolnem partnerju, ki bo razumel njegovo bolečino iz otroštva in mu vračal brezpogojno ljubezen, kljub življenjskim oviram. Sanjarjenje pozitivno vpliva na naše možgane oziroma nas omami. Ker posamezniku prija občutek pozabe bolečine, se vedno pogosteje zateka v fantaziranje in zaljubljanje (*op. cit.*: 131–132).

Pia Mellody je o potešitvi bolečih izkušenj iz otroštva zapisala, da se veliko ljudi zateče v razna omamna sredstva ali vedenja z namenom olajšanja negativnih občutkov (2003b: 20). Avtorici sta enotni, ko pravita, da če osebi te potešitve pomagajo, jih bo pogosteje ponavljala, kar pa lahko privede do zasvojenosti (Rozman 2013: 112, 132; Mellody *et al.* 2003b: 17–21, naš prevod).

Za osebo, zasvojeno z odnosi, je najznačilnejše obsedeno vedenje do drugih oseb. Meni, da brez druge osebe ni zmožna preživeti (Gostečnik 2006: 294). To vedenje se kaže kot neprestano razmišljanje, hlepenje po drugi osebi in s tem povezana nerealna pričakovanja. Oseba ima željo po nadzoru in spreminjanju drugih ljudi ter potrebo po iskanju lastne identitete v dejanjih ali potrebah druge osebe (Giddens 2000: 97; Rozman 2013: 132–133).

Poleg tega, da imajo željo in potrebo po skrbi in negovanju druge osebe, delno ali celo nezavedno vedo, da bodo zavrjene (Giddens 2000: 93). Če jih oseba zavrne, zapusti ali samo grozi z odhodom, se zasvojeni z odnosom počuti zavrženega, ima občutke praznine in anksioznosti (Schaeffer v Gostečnik 2006: 294). To je povezano s strahom pred zapustitvijo, ki so jo občutili že v najzgodnejši dobi odraščanja (zapustitev staršev). Zato ima tudi težave z vzpostavljanjem bližine in intime z drugo osebo, saj jo je neprestano strah, da bo podoživela boleče izkušnje zapustitve (Gostečnik 2006: 294). Bradshaw doda, da oseba nadvse hrepeni po ljubezni, ki pa je ni zmožna sprejeti. Zato po eni strani naredi vse, da jo druga oseba zapusti ali pa raje odide sama, ker čuti, da nove zavrnitve ne bi prenesla (1996 v Gostečnik 2008: 519).

Oseba, zasvojena z odnosi, pa lahko tudi ostaja v razmerju, kljub temu da doživlja psihične ali fizične zlorabe. Ta odnos vsebuje veliko agresije, ljubosumja in prepričanja, da brez druge osebe ne more preživeti. Oseba vedno pri drugih išče, da bo ta druga oseba poskrbela zanj, odstranila njene strahove, bolečine, nelagodnosti ... Zato prenaša bolečine in vztraja v patološkem odnosu (Gostečnik 2006: 293–294).

Oseba, zasvojena z odnosi, ima težave z občutkom lastne vrednosti (manjvreden/večvreden), se ne počuti samozavestno. Motnja v presoji ene ali druge skrajnosti je posledica tega, kar so o njej menili starši, ob katerih je odraščala. Osebe imajo težave tudi s postavljanjem funkcionalnih meja, stikom z realnostjo, skrbjo za lastne odrasle potrebe in želje ter z izražanjem čustev (Giddens 2000: 94; Mellody *et al.* 2003a: 4; Rozman 2013: 59–60).

Zasvojenost z odnosi se lahko pojavlja v ljubezenskih in prijateljskih odnosih. Razvije se tudi v drugih odnosih (do sodelavca, otroka, delodajalca, terapevta, učitelja, prodajalca v trgovini ipd.) oziroma celo do nepoznane osebe (medijska osebnost ali katera druga oseba, s katero

zasvojeni z odnosi nikoli ni prišel v osebni stik) (Giddens 2000; Gostečnik 2006; Mellody *et al.* 2003b; Rozman 2013; Schaeffer 2009).

1.2.1 Vrste vedenjskih vzorcev zasvojenosti z odnosi

Nekaj najbolj specifičnih vedenjskih vzorcev zasvojenosti z odnosi je zapisala Sanja Rozman (2013: 133):

- Zasvojenost z romantičnimi odnosi;
- Zasvojenost z »ljubeznijo«;
- Zasvojenost z destruktivnimi odnosi (nasilen partner, razmerje z zasvojeno osebo – kemična/nekemična zasvojenost);
- Seksualna zasvojenost;
- Zasvojenost s seksualno odvisnim partnerjem;
- Odnosna in seksualna anoreksija.

Zgoraj naštetih vrst vedenj se pri posameznikih, zasvojenih z odnosi, medsebojno prepletajo (ibid.). Kljub temu pa ima vsako vedenje svoje tipične značilnosti, ki jih bomo pri vsaki podrobneje opisali.

1.2.1.1 Zasvojenost z romantičnimi odnosi

Pri tej obliki vedenja je oseba obsedena z resničnim ali namišljenim partnerjem in z romantično zaljubljenostjo. Oseba si lahko predstavlja romantično vezo in zaljubljenost tudi z osebo, ki je nikoli ni osebno spoznala (npr. sanjarjenje o slavnih osebah). Omamno sredstvo je razmišljanje in sanjarjenje o popolni ljubezenski zgodbi med zaljubljenecema (občutek vznosenosti, evforije) (Gostečnik 2006: 295; Rozman 2013: 133–134; Schaeffer 2009: 15–16, naš prevod). Na vzbujaanju občutka vznosenosti je zasnovanih večina popevk, romanov, filmov, gledaliških predstav, televizijskih nadaljevanj idr. (Rozman 2013: 134). Oseba, zasvojena z romantičnimi odnosi, se pogosto zaplete v dramatično 'obsedenost', ki se kaže v sledenju in zalezovanju osebe, s katero je zasvojena. Ko vznosenost romantične ljubezni izveni, zasvojena oseba prične iskati novo osebo (Schaeffer 2009: 15; Spletni vir: It's all about love; naš prevod).

1.2.1.2 Zasvojenost z ljubeznijo

Veliko literature se lahko najde na temo zasvojenosti z ljubeznijo v partnerskih odnosih, imenovano 'Love addiction'. Rozmanova se je odločila besedo »ljubezen« postaviti v narekovaje, da jo razlikujemo od resnične ljubezni. Čustva, ki jih občuti oseba z zasvojenostjo z odnosi, so bolj podobna obsedenosti, kot pa pravi ljubezni (2013: 136–137).

Treba je ločiti med zdravo in nezdravo ljubeznijo za lažje razumevanje vseh vrst vedenj zasvojenosti z odnosi. Ljubezen do drugega človeka pomeni medsebojno spoštovanje in sprejemanje. Fromm (2006: 29) je zapisal, da zrela ljubezen vsebuje elemente skrbi, odgovornosti, spoštovanja in vednosti ter: »... pomeni združitev s pogojem, da človek ohrani svojo integriteto, svojo individualnost.« (op. cit.: 25).

Zdrav intimen odnos, poleg zgoraj naštetega, vsebuje iskrenost, empatijo, medsebojno razumevanje, zvestobo, fizično privlačnost in odsotnost manipulacije, kontrole ter ustrahovanja (Firestone v Kompan Erzar 2003: 200–203).

Primer nezrele ljubezni zapiše psihoterapevt Milivojević (2008), ko pravi, da je ljubezen čustvo, ki temelji na čustveni navezanosti do druge osebe. Čustvena navezanost je lahko simbiotska ali zrela navezanost. Pri zreli navezanosti posameznik ve, da lahko preživi brez druge osebe, na katero je navezan. Simbiotska navezanost je normalna v otroštvu (najpogosteje med otrokom in starši) in pri odraslih osebah, ki niso sposobne preživeti brez določene bližnje osebe, zaradi drugih težav (bolezen ipd.). Pri odraslih pa patološka navezanost nakazuje na odvisnost od odnosov (2008: 620–622).

Zasvojenost z ljubeznijo je opisana tudi v knjigi z naslovom *Ženske, ki preveč ljubijo*, avtorice Robin Norwood (2005). Zasvojenost avtorica opisuje kot večni strah ženske, da jo bo partner zapustil, da bo ostala sama.

Če združimo opise posameznika, zasvojenega z »ljubeznijo«, večih avtorjev, dobimo sledeče značilnosti vedenja (Mellody *et al.* 2003b: 5–19; Norwood 2005: 8–20; Rozman 2013: 137–140). Odrasla oseba, zasvojena z ljubeznijo, je obsedena z drugo osebo. Večino svojega časa

in pozornosti porabi za točno določeno osebo – neprestano o njej razmišlja, želi biti z njo v fizičnem kontaktu. Od druge osebe je odvisna in se nanjo opira. Druga oseba naj bi ji zagotovila potrebo po varnosti, moči, identiteti, pripadanju, smislu. Obenem naj bi rešila vse težave, ublažila negativne občutke in čustveno bolečino, sprejemala odločitve namesto nje in se ji pomagala znajti se v svetu. Osebo oziroma partnerja povečuje in pričakuje, da jo bo brezpogojno ljubil. Nase prevzame odgovornost za reševanje težav (tudi namesto druge osebe) in je obsedena s skrbjo za drugo osebo. Ob tem pa premalo skrbi zase in pozabi na svoje potrebe in želje. Ima zelo slabo samopodobo, je negotova in se ne počuti vredna ljubezni (ibid.).

Pri zasvojenosti z »ljubeznijo« partnerja težita k nezdravi navezanosti drug na drugega, kjer so meje zabrisane. Oseba v odnosu z drugim, npr. žena z možem, ki ima pomembno funkcijo v družbi, se z njim poistoveti in podredi svoj jaz (svojo osebnost). Zato tako osebo grožnja z zapuščanjem, kadar v odnosu zaškriplje, povsem iztiri in doživlja pravi obup ter strah pred zapuščenostjo. V teh okoliščinah podoživlja vse travme, ki jih je utrpela v otroštvu. Oseba meni, da je nevredna ljubezni in verjame, da bo močna ljubezen rešila vse njene strahove. Posledice teh občutij se kažejo v ljubosumju, ki se odražajo s poskusi nadzora partnerja in dramatičnimi izbruhi jeze. Posameznik ima prav tako željo po spreminjanju in nadzoru drugega. Ves svoj čas posveti spreminjanju vedenja in čustvovanja partnerja v osebo, kot si jo je zamislil. To pa jim velikokrat prinaša razočaranja, občutke jeze, saj druge osebe proti svoji volji ne moreš spremeniti (ibid.).

Robin Norwood (2005:18–19) in Sanja Rozman (1998: 33, 2006: 269–271, 2013: 139) sta dopisali povečano dovzetnost oseb za depresivna in stresna stanja, kar lahko privede do raznih bolezni, ki nastanejo kot posledica kroničnega stresa.

1.2.1.3 Zasvojenost z destruktivnimi odnosi

Osebe, zasvojene z odnosi, pogosto za partnerja izberejo posameznika, ki je najbolj podoben osebi, ki jih je prizadela v otroštvu. Izbrani partnerji so lahko nasilni, nesposobni vzpostaviti zdrav partnerski odnos, nezreli ali imajo težave z drugimi zasvojenostmi. To navezanost je Sanja Rozman poimenovala travmatska navezanost, ki lahko preide v zasvojenost z odnosi

(2013: 105–107, 141). Pomeni pa, da žrtve nasilnega dejanja do svojega napadalca in njemu podobnih ljudi razvijejo disfunkcionalno obliko navezanosti. V takih okoliščinah je prisoten sram, nevarnost, izkoriščanje, zapeljevanje, prevare in pozornost, ki osebi vzbuja upanje (Carnes v Rozman 2013: 106).

Forward in Torres sta pri svojem svetovalnem delu spraševala ženske, zakaj vztrajajo v trpinčenem odnosu. Kot najpogostejša odgovora so ženske podale ljubezen do partnerja in strah, da zapustijo partnerski odnos (2006: 97).

V odnosih, kjer je prisotno nasilje, ženske pogosto ostajajo v razmerju tudi zaradi finančnih razlogov, otrok, verskih prepričanj, družbenih pričakovanj idr., o čemer je pisala tudi Darja Zaviršek (1994: 77). Ženska bo poizkusila narediti vse za svojega partnerja, ker se želi izogniti bolečini. Upa na čudež, ki bo spremenil njen odnos s partnerjem na boljše (Forward, Torres 2006: 101–103).

1.2.1.4 Seksualna zasvojenost

Pri seksualni zasvojenosti ne govorimo o intimnosti med dvema osebama, vendar o samem spolnem aktu, pri katerem je za vznburjenje glavno merilo »...nevarnost, tveganje, prepovedano, ponižanje drugega ali sebe« (Rozman 2013: 151). Druga oseba jim ni pomembna, v mislih si lahko predstavljajo drugačno fantazijo. Posameznik napačno meni, da je seks rešitev za njegove bolečine in težave (op. cit.: 149–152).

1.2.1.5 Zasvojenost s seksualno odvisnim partnerjem

Zasvojenost s seksualno odvisnim partnerjem ponovno lahko povežemo s travmatičnimi izkušnjami iz otroštva in izbiro partnerja. Oseba je obsedena z željo po spreminjanju in nadzorovanju vedenja partnerja, ki ima težave s seksualno zasvojenostjo (Rozman 2013: 167). Veliko oseb skriva partnerjevo škodljivo vedenje pred okolico ali skupaj s partnerjem vzdržuje nerealno podobo za skupnost (Carnes *et al.* 2010: 227).

Znaki, ki kažejo na zasvojenost s seksualno odvisnim partnerjem, so tiha privolitev, obsedeno ukvarjanje z zasvojenim partnerjem, zanikanje, čustveni nemir, manipuliranje, pretirano prevzemanje odgovornosti, ogrožanje ali izguba sebe, obsojanje in kaznovanje ter seksualna reaktivnost (Carnes 2006: 186–188; Carnes *et al.* 2010: 227-232).

1.2.1.6 Odnosna in seksualna anoreksija

Vsak človek ima potrebo po samostojnosti in neodvisnosti ter povezanosti s skupnostjo. Če pa katera izmed teh potreb preide v skrajnost, se pojavijo težave v osebnih in medsebojnih odnosih, kar pa nakazuje na patološko stanje. To potrjuje Sanja Rozman v svojem delu (2013: 144).

Odnosna anoreksija je povezana s strahom pred bližino in zapuščanjem, ki se razvije v otroštvu. Posameznik se namerno izogiba vsakršnim socialnim in drugim odnosom, kar mu daje občutek moči in obvladovanja situacije, obenem pa se zaščiti pred možno bolečino (op. cit.: 91–93, 144).

Seksualna anoreksija pa je vedenje, ko se oseba zavestno odreka vsem intimnim stikom in živi asketsko življenje (Rozman 2013: 171). Oseba občuti neizmeren strah pred spolno aktivnostjo in užitki, ima težave z občutkom lastne vrednosti in obsedena razmišljanja v povezavi s seksualnostjo ter drugimi. Težave se v odraslosti najpogosteje pojavijo, če je oseba v otroštvu doživela spolno zlorabo (Carnes v Rozman 2013: 172).

1.2.2 Romantična ljubezen

Kot je zapisala že Sanja Rozman (2013: 125), ima romantična ljubezen nekatere značilnosti zasvojenosti. Oseba neprestano, obsedeno razmišlja o izbrani osebi (kaj dela, ali jo ima rada ipd.) in ne kaže zanimanja za druge pomembne stvari v življenju. Zaljubljenost je kratkotrajno čustvo, saj izveni oziroma se spremeni v druge oblike ljubezni v obdobju šestih do osemnajstih mesecev (Rozman 2013: 125; Milivojević 2008: 637).

Romantična zaljubljenost oziroma ljubezen je bila in je še vedno podlaga za nastanek romantične literature in filmov, ki se širijo s pomočjo različnih medijev. Giddens je zapisal, da je imela romantična ljubezen večji vpliv na ženske kot moške. S tem je povezano tudi pogostejše prebiranje in pisanje romantične literature med ženskami (ženske kot avtorice in bralke) (2000: 8, 48). Oseba, ki bere oziroma gleda izmišljene scenarije romantičnih zgodb, ko glavna zaljubljena junaka ločujejo nesrečne okoliščine, doživlja močna čustva. Če se vedenje prične ponavljati, lahko govorimo o zasvojenosti z »ljubeznijo« (Rozman 2013: 125). Branje romantične literature je nekakšen odraz pasivnosti, šibkosti, ko se oseba zateka v fantazijski svet in išče, kar ji primanjkuje v vsakdanjem življenju. Giddens jo imenuje »... literatura upanja ...« po drugačni ureditvi življenja (2000: 51).

Ideal romantične ljubezni se je skozi obdobja spreminjal v skladu z družbenimi spremembami (večja enakopravnost med spoloma). Tako je bila tudi glavna junakinja v literaturah po navadi pasivna (moški je osvajalec), v današnji literaturi pa je neodvisna in želi od druge osebe dobiti potrditev. Junakinja večinoma spozna nedostopnega moškega, ki ga bo ona s svojo ljubeznijo pripravila do tega (ga spreobrnila), da ji začne vračati čustva (op.cit.: 51–53).

Potrebno je razlikovati med pravo ljubeznijo in idealom romantične ljubezni. Element prave ljubezni je prijateljstvo med partnerjema, ki jima omogoča, da se spoštujeta in sprejemata v dobrem in slabem. Medtem ko v romantični ljubezni prevladujejo bolj elementi zaljubljenosti (Johnson 1993: 54). Fromm je v delu *Umetnost ljubezni in življenja* zapisal, da je pokazatelj nezrele ljubezni, ko oseba ne zna živeti brez druge osebe in s tem pogojuje ljubezen. Da lahko resnično ljubiš in si v partnerski vezi z drugo osebo, je najprej potrebno, da znaš biti sam s seboj. V nasprotnem primeru bo navezanost na drugega samo kot nezmožnost lastne samostojnosti (2006: 38, 84).

Kdor verjame v romantično ljubezen, je vedno znova razočaran, saj je to le iluzija o večno romantičnem odnosu (Peck 1995: 207). Ideal romantične ljubezni pa se po navadi ne izide kot v pravljici, vendar se partnerja med seboj večkrat odtujita in posledično pride do razpada zveze (Johnson 1993: 13–15; 51–53).

Ljudje imajo nerealne predstave o ljubezni, ki so nastale na podlagi mita o romantični ljubezni. Menijo, da je ljubezen večna, da predstavlja smisel posameznikovega življenja, da v odnosu ni prisotnih konfliktov in neprijetnih čustev.

Johnson (1993: 91–92) zapiše, da je mit o romantični ljubezni najpogostejši v zahodnem svetu. Naša predstava ljubezni je drugačna kot v državah na vzhodu in izvira iz srednjega veka – iz dvorske ljubezni, ki je predstavljala odnos moškega in ženske. Imela je tri značilnosti – oboževanje ženske, vitez in dama nista bila nikoli poročena, nikoli tudi ni prišlo do intimnega stika (ibid.). Ta ideal je navdušil mnoge pisatelje, pesnike, igralce in druge, ki so ljubezenske zgodbe poimenovali romance. Od tod tudi izhaja naša predstava o romantičnosti, ki smo jo povzeli za temelj porok, partnerskih vez in ideje o resnični ljubezni. Omenjenim predstavam je Janek Musek po Prenticu dodal še sledeče dejavnosti, ki jih ljudje povezujejo z romantično ljubeznijo. To so spolno vedenje, vsakdanja rutinska dela, duhovnost, odklonska spolnost in uživanje omamnih sredstev (1995: 91–92). Norwoodova dodaja (2005: 70), da popevke, opere, ljubezenski romani, filmi samo povečujejo nezrele, brezperspektivne odnose. Johnson nadalje razglablja sodobno družbo, ko posamezniki pogostokrat menijo, da partnerja ne moreta biti samo prijatelja, ker potem v odnosu primanjkuje romantike. Po drugi strani pa bi ljudje morali ravnati s partnerjem tako kot s prijatelji – biti prijazni, obzirni, velikodušni, pripravljeni odpustiti, kar pa se pogosto med pari ne dogaja. Večinoma za svojo slabo voljo, nesrečnost krivijo partnerja in od njega pričakujejo, da jim bo omogočil srečo in uresničil vse želje in pričakovanja. Ta predstava pa izhaja iz mita o romantični ljubezni (Johnson 1993: 177–178).

1.2.3 Izbira partnerja

Dogodki v otroštvu (zlorabe, prisotnost drugih zasvojenosti) so osebi pustile travmatične izkušnje in psihične bolečine, ki jih le-ta v odraslem življenju nezavedno želi potešiti tako, da izbira podoben scenarij partnerske veze, kjer meni, da bo lahko razrešila notranje konflikte.

Avtorica Norwood potrjuje, da se naučeni vzorci iz družine popolnoma prilagajajo vzorcem izbranega partnerja; oseba ima željo, da bi ponovno doživela in premagala boleče izkušnje iz otroštva (2005: 89). O tem sta pisala avtorja Skynner in Cleese (2009: 13–21), ko sta

naštevala razloge za medsebojno nezavedno privlačnost. Zapisala sta, da posamezniki na nezavedni ravni spoznavajo partnerje s podobno družinsko zgodovino. Vsi ne prestopajo s seboj nosimo izkušnje odraščanja in določene družinske probleme ter jih izražamo z neverbalno komunikacijo – način gibanja, drža, kretnje ipd. (ibid).

To pomeni, da nam bo v vsej množici ljudi privlačna tista oseba, ki nam je na nezavedni ravni najbolj podobna oziroma ima podobne življenjske izkušnje. Šele čez čas se lahko pri izbranem partnerju in v novo nastali družini pokažejo enaki vzorci vedenja in odnosov, kot jih je oseba doživljala v otroštvu. S tem se strinja tudi Rozmanova (2013: 46), ko zapiše:

»Kot prekletstvo, ki se vleče skozi generacije, se pravila, vzorci, obrambe in druga vedenja iz alkoholnih družin spet pojavijo tudi ob ljudeh, ki so si jih sami izbrali in so vanje zaupali.«

Osebe, zasvojene z odnosi, se najbolj bojijo izgube in zapuščanja zanje pomembne osebe, zato izbirajo partnerje, ki jih ne bodo zapustili. Verjamejo, da jih bodo lahko s svojo ljubeznijo spremenile. Taki partnerji so prav tako čustveno ranjeni, nasilni, imajo težave z zasvojenostmi, so nerodni, nesposobni vzdrževati oziroma imeti partnerski odnos in se tudi sami soočajo s podobnimi strahovi zapuščanja (Rozman 2013: 127).

Partner osebe, ki je zasvojena z odnosi, je torej samo nadomestilo za osebo iz njene preteklosti, s katero ima nerazrešene psihične vsebine in vzorce (Kompan Erzar 2003 v Gostečnik 2008: 518).

1.3 Dejavniki za nastanek zasvojenosti

Kot najpomembnejše dejavnike za nastanek zasvojenosti je Sanja Rozman (1998: 58, 104; 2013: 41) navedla:

- človeške predispozicije (dednost);
- odraščanje v disfunkcionalni družini (ponavljajoči se boleči dogodki v otroštvu);
- širše okolje (način življenja in družbene vrednote).

Pri organizaciji American Society of Addiction Medicine (ASAM) so dodali še nekaj dejavnikov, ki lahko vplivajo na razvoj zasvojenosti (ASAM v Rozman 2013: 41–42):

- zloraba mamil ali ponavljanje drugih oblik zasvojenkega vedenja;

- nagnjenost k samoslepljenju in sanjarjenju ali drugačnemu izkrivljanju »realnosti«;
- težave v medsebojnih odnosih, razpad družinskih in prijateljskih vezi;
- izkrivljanje pomena, namena in vrednot, ki vplivajo na posameznikov odnos, mišljenje in vedenje;
- izkrivljen odnos do sebe, drugih in do nadnaravnega, ki se dostikrat pokaže kot kriza smisla življenja;
- sočasne motnje v duševnem zdravju pri osebah, ki uživajo snovi ali se sicer vedejo zasvojsko.

Za razvoj škodljivega vedenja je pomembno prepletanje dejavnikov dednosti in okolja (Marušič in Knez v Bevc-Stankovič *et al.* 2003: 20–26).

1.3.1 Človeške predispozicije

Na razvoj zasvojenosti vplivata dedna zasnova in človek kot posameznik. Podobno kot je Sanja Rozman pisala o pomenu dednosti, so zapisali tudi v organizaciji ASAM, kjer se jim zdi le-ta za razvoj zasvojenosti najverjetnejša. Na to, ali se bo res razvila, pa zelo pomembno vplivajo tudi ožje / primarno okolje (vzgoja, življenjske izkušnje), biološka zgradba posameznika in širše okolje (kultura) (ASAM v Rozman 2013: 41–42). Nekateri ljudje so bolj dovzetni za nastanek zasvojenosti, saj imajo ranljivejše možgane in so bolj dovzetni za vplive okolja (*ibid.*). Rozmanova je v svojem delu zapisala tudi, da zasvojenost oziroma dedna zasnova zanjo prehaja iz roda v rod (1998: 58–59). Primer je prenos delne dedne zasnove staršev, zasvojenih z alkoholom, na njihove otroke (Marušič in Knez v Bevc-Stankovič *et al.* 2003: 24).

Kot sta zapisala Rozmanova (2013: 27) in Topić (v Carnes *et al.* 2010: 10), je zasvojenost tudi kronična bolezen možganov. Znanstveniki so raziskali, da so pri vseh zasvojenostih vidne spremembe v delovanju možganov (Topić v Carnes *et al.* 2010: 10).

1.3.2 Družina

Pri odraščanju otroka ima družina velik pomen kot varovalni dejavnik pri tem, ali bo zašel v zasvojenosti ali ne (Bevc-Stankovič *et al.* 2003: 27). Dovzetnost za zasvojenost se lahko

pojavi pri ponavljajočih bolečih dogodkih v otroštvu, ki ovirajo normalen razvoj otroka. To so spolna zloraba, čustveni incest ter fizično in čustveno nasilje (Rozman 1998: 79, Rozman 2013: 48).

Družina je prvo okolje, v katerega vstopi otrok in mu nudi varnost, ljubezen, sprejetost, vzgojo in socializacijo. Za zdrav osebni razvoj starši pomagajo otroku zadovoljiti njegove osnovne čustvene potrebe, mu nudijo oporo, ga spodbujajo in spoštujejo njegove meje. V družini se otrok izoblikuje v edinstveno osebnost. Gabi Čačinovič Vogrinčič pravi, da prva socializacija otroka poteka v krogu družine, kjer so starši pomembni drugi, ki mu pomagajo pri zdravem osebnostnem razvoju, učenju družinskih vlog, spoznavanju sveta in pridobivanju zaupanja v druge (1998: 23–24). Družina ima tudi veliko vlogo pri oblikovanju odnosov in otrokove identitete, ki jih bodo spremljali celo življenje (Zalokar Divjak 2001: 43).

Avtorica Čačinovič Vogrinčič je zapisala socialno-psihološko definicijo družine (1998: 130) kot male skupine, ki jo tvorita dva ali več članov. Med seboj so v interakciji, imajo skupne motive, cilje, pravila, norme in vrednote. Vsak posameznik ima v družini točno določeno vlogo. V družini se razvije mreža komunikacij in čustvenih odnosov med člani. Nadalje je navedla hipoteze za »zdravo« družino po Ackermanu, ki so (Ackerman v Čačinovič Vogrinčič 1998: 49–50):

- Uresničitev biološkega potenciala med člani družine;
- Zaščita pred nevarnostmi in materialnim obstojem;
- Pripadnost in vključenost v skupnost;
- Člani so med seboj enotni, sposobni prilagoditve novim situacijam in iskanjem rešitev;
- Prisotnost skupnih vrednot in ciljev;
- Omogoča individualizacijo in sprejema vsakega posameznika;
- Družinske vloge so razdeljene v skladu s spolom.

Včasih pa družina ne more učinkovito opravljati svojih nalog oziroma funkcij zaradi večih razlogov (prisotnost različnih zasvojenosti, fizično ali psihično nasilje, čustvena odsotnost starša). Sanja Rozman (2013) take družine poimenuje »*nefunkcionalne*«. Rus Makovec pa dodaja, da je disfunkcionalna družina vsaka družina, ki ima motnje in probleme v medsebojnih odnosih in sami organizaciji (2003: 46). Musek, kot motene družinske odnose,

navede še konflikte, ločitev staršev, nepopolno družino in odsotnost starša. Ti problemi lahko pomembno vplivajo na odraščanje in vedenje otroka – težave v šoli, nasilno in agresivno vedenje, kriminalna dejanja, zatekanje v različne zasvojenosti in samomorilnost (1995: 169–170). Sanja Rozman je zapisala, da se je otrok v takih okoliščinah odraščanja prisiljen prilagoditi sebi v škodo (Spletni vir: Sprememba v srcu).

Za nefunkcionalno družino so značilni togi odnosi, čustvena odtujenost članov, nezmožnost konstruktivnega reševanja sporov, neuspešno spopadanje s spremembami, stresom, izgubami in izgubo smisla. Člani družine čutijo toksični sram, pred zunanjim svetom prikrivajo skrivnosti, se perfekcionistično trudijo delati prav, ljubezen pogojujejo z ubogljivostjo in lojalnostjo ter menijo, da ni v redu, če imaš čustva, potrebe in želje, v redu pa je, če trpiš (Rozman 2013: 46–59).

V družini, kjer je prisotna zasvojenost, se med člani vzpostavijo določena pravila, vloge in vedenja. Člani pred okolico prikrivajo problem in se odmaknejo od skupnosti. Sanja Rozman se je v svojem delu (2013) osredotočila predvsem na odraščanje v zasvojeniski družini. V takem okolju so vedno prizadeti vsi člani, saj se vsi soočajo s težavami, ki jih prinese zasvojenost (op. cit.: 45). V družinah oziroma drugih razmerjih se ob prisotnosti zasvojenosti pojavi patološka igra vlog soudeleženih, kjer družinski člani poizkušajo prevzeti in reševati težave zasvojene osebe, kar pa jim ne uspeva. Med njimi teče bolna komunikacija, kar še slabša situacijo (Ramovš in Ramovš 2007: 62–64). Družinski člani poizkušajo reševati težave zasvojene osebe na način, ki ga je opisal Barber. To je Karpmanov 'dramski trikotnik', ki vsebuje tri igre vlog – žrtve, rešitelja in preganjalca. Trikotnik ponazarja, kako naj ne bi izgledala pomoč zasvojeni osebi. Žrtev predstavlja posameznika, ki je zasvojen in se ne želi soočiti s svojo težavo, čaka, da bo to odgovornost prevzel nekdo drug (1997: 53–54).

Robin Norwood (2005: 17) je zapisala, da imajo člani v neurejeni družini točno določene vloge, katerim je prilagojen način komunikacije in teme pogovora (kaj se lahko govori in kaj ne). To potrdi tudi Perko, ko pravi, da so v neurejeni družini določena pravila, ki prepovedujejo izražanje lastnih misli in čustev (2006: 49).

Otrok se v družini uči obvladovanja, ravnanja, izražanja in sprejemanja čustev. Če pa so nekatera čustva za družino nesprejemljiva, otrok svoja čustva iz strahu skriva pred družino oziroma jih potlači za zaslon, da ne bi izgubil ljubezni in naklonjenosti staršev (Čačinovič Vogrinčič 1998: 214–215; Skynner, Cleese 2009: 31–33).

Če se o določenih temah v družini ne sme govoriti, posameznik iz tega lahko povzame, da ne more verjeti svojim občutkom (Norwood 2005: 17). S tem se strinja tudi Virginia Satir, ko je zapisala, da če posameznik ne dobi pojasnila o videnem ali slišnem, si bo naredil svojo predstavo, ki mogoče ne bo resnična (1995: 99).

Posledice odraščanja v nefunkcionalni družini se kažejo kot značilni vedenjski vzorci, ki se med seboj prepletajo in na podlagi le-teh se kasneje v življenju razvijejo zasvojenosti. To so strah pred bližino in strah pred zapuščanjem; »igre« in dramski trikotnik; čustveni incest; vloge: Grešni kozel, Nevidni otrok, Superman, Rešitelj, Žrtev; vzorec odnosov z nezanesljivimi in nevarnimi ljudmi (Rozman 2013: 90).

Katarina Kompan Erzar poudari, da medsebojno funkcioniranje staršev pomembno vpliva na otrokov psihofizični razvoj. Pomembna je pozitivna podoba staršev, da imajo funkcionalne odnose, saj se takrat otrok lahko počuti varnega in si ustvari lastno varno podobo sveta. Če se otrok ne počuti varnega, ljubljenega od staršev, si bo pomagal z obrambnimi mehanizmi, ki ga bodo obvarovali bolečine. To ga bo spremljalo celo življenje, bežal bo od odnosov in povezanih razočaranj, ki bi mu obudili boleče spomine (v *Bevc-Stankovič et al.* 2003: 38–43). Ramovš (2007) je za obrambne mehanizme zapisal, da pomagajo posamezniku pri razvoju in preživetju. Bolj poznani pa so nam patološki obrambni mehanizmi. Eden izmed najpogostejših vzrokov za patološke obrambne mehanizme je omamljanje (omama, zasvojenosti). Mednje prištevamo še racionalizacijo (posameznik sebi in drugim opravičuje škodljiva stanja), zanikanje (nezaznava svojega stanja oziroma slepljenje samega sebe), pozabljanje (potlačitev v nezavedno), otopela ali preobčutljiva vest (2007: 46–53).

Za otroka je v otroštvu zelo pomemben tudi odziv okolja. Lažje izražamo svojo individualnost, če nas okolica sprejema take kot smo, nas spodbuja in podpira. V obratnem primeru pa bomo svoje vedenje morali prilagoditi okolju. Zatrema svojo individualnost in postanemo to, kar od

nas potrebujejo drugi – starši, ker potrebujemo njihovo ljubezen in sprejemanje. Za ljubezen staršev je otrok pripravljen narediti vse, saj je najmočnejši strah posameznika strah pred zapustitvijo (Ashner, Meyerson 2004: 70–71).

Musek dodaja, da vzgoja ne sme biti niti skrajno permissivna niti skrajno avtoritativna, saj obe povzročita, da otrok ne razvije občutka samostojnosti, neodvisnosti in vztrajnosti (1995: 157). Doktor Jaak Panksepp je v knjigi Znanost o vzgoji (v Sunderland 2008: 7–11) zapisal, da je v vzgoji potrebno najti srednjo pot med pretirano stisko in ljubečo nego, v izogib trajnim posledicam na čustveni in umski zgradbi razvijajočih se možganov. Vzgojne metode vplivajo na razvoj sposobnosti za reševanje težav, samozavedanje, primerno odzivanje na stres, sočutje, prijaznost, skrbnost.

Otrok ima poleg osnovnih potreb pravico po čustveni skrbi, spoštovanju in upoštevanju njegovih občutkov ter razmišljanj. Na zdrav razvoj, poleg skrbi staršev, pomembno vpliva tudi okolje, v katerem otrok odrašča.

1.3.3 Širše okolje

Pod širše okolje, ki vpliva na razvoj zasvojenosti, prištevamo način življenja in družbene vrednote.

Zasvojenost ni le motnja posameznika, vendar je potrebno obravnavati tudi okolje (Nolimal v Barber 1997: 7).

Okolje na razvoj zasvojenosti vpliva predvsem s svojimi normami in predstavljenimi vrednotami, ki so družbeno sprejemljive. Česar pa družba ne sprejema, je deviantno in stigmatizirano od skupnosti. Primer je lahko pitje alkohola. V naši kulturi je sprejemljivo, če ob veselih dogodkih (poroka, rojstvo otroka, uspešni zaključki šolanja, rojstni dnevi ipd.) nazdravimo z alkoholno pijačo. Ko pa se osebi pojavijo patološke težave s prekomernim in prepogostim pitjem alkohola, jo družba izloči.

Zasvojenost z odnosi pa je v naši družbi na nek način celo spoštovana. Ženska, ki vztraja ob možu, ki ima težave z alkoholom, bo od družbe podpirana, saj skrbi za partnerja. Oseba, zasvojena z odnosi, se za pomoč odloči šele, ko so posledice nevzdržne, medtem ko na zdravljenje ostalih zasvojenosti vpliva okolje (Rozman v Rugelj 2008: 512; Rugelj v Beattie 1999: vi).

Carnes (2006: 108) je mnenja, da družba z določenimi dejavniki pripomore k širjenju zasvojenosti. Družba je usmerjena v ugodje, zabavo in beg ter trenutno potešitev potreb. Način takšnega zadovoljevanja potreb (npr. nakupovanje) zasvojeni uporabljajo za zmanjševanje tesnobe. Posameznik občuti zadovoljstvo, »... ko gleda izložbe in kupuje vse, kar si lahko privošči ...« (Fromm 2006: 14).

V sodobnem času družba ne išče smisla v globljih vrednotah življenja, kot so duhovnost, kultura, družina... (Carnes 2006: 108). Pomanjkanje smisla oziroma bivanjska stiska (sodobni človek je odtujen od sebe) je značilna za ljudi v današnji družbi. Posledica je povečana stopnja samomorilnosti, kriminalitete, omamljanja in zasvojenosti (Frankl 1994: 151–152). Ključni dejavniki za porast zasvojenosti so vprašanja preživetja in strahovi vsakega posameznika: občutek zapuščenosti (npr. razpad partnerske zveze), občutek osamljenosti, tesnobe, stiske, npr. menjava ali izguba delovnega mesta (Carnes 2006: 108–109; Zalokar Divjak 2001: 29–30).

Tudi način življenja doprinese k občutljivosti za zasvojenost. V naši družbi je zelo pogost stres, ljudje delajo samo še za preživetje, hitijo opravljati vsakodnevne obveznosti, pri tem pa si vse premalo vzamejo čas za počitek in sprostitev. Še dodatno obremenitev povzročajo mediji s slabimi novicami. Družba poudarja potrošniške vrednote (imeti čim več denarja in se predajati užitkom) in daje prednost razumu, željam, spolnosti, nasilju in egoizmu (ibid.).

Živimo življenje in ga jemljemo za nekaj samoumevnega. Kljub temu pa se počutimo kot tujci v velikem svetu okrog nas in občutimo v sebi veliko praznino, osamljenost. Sodobna družba ljudem za lajšanje občutkov osamljenosti ponuja razna sredstva (npr. lažna zdravila) in vsakodnevno rutino zbirokratiziranega enoličnega dela, ki pri ljudeh povzroči, da se ne zavedajo svojih osnovnih želja, potreb in hotenj (Fromm 2006: 68). Za sodobnega človeka

velja biti dobro nahranjen, oblečen in seksualno zadovoljen, vendar brez svojega jaza, brez oziroma le s površnimi stiki s soljudmi (Huxley v Fromm 2006: 68). Zaradi nezavednega obupa nekateri posežejo po raznih oblikah vedenj, ki lahko vodijo v zasvojenosti (alkohol, droge, nakupovanje, hazardiranje, seks, slabi partnerski odnosi). Vse prinesejo dobre občutke zadovoljstva in osebe za nekaj časa pozabijo na svojo osamljenost. Učinek omame pa hitro izgine in se ne more primerjati z osamljenostjo, ki ostane z občutki zanikanja (Fromm 2006: 68; Spletni vir: Revija The Counselor; naš prevod).

O poizkusih pobega iz vsakdana sta v svojem delu poročala tudi avtorja Cohen in Taylor. Pisala sta o sodobni družbi, ki se želi izogniti vsakodnevnim zahtevam, rutinam in ritualom. V iskanju novosti, napredka, smisla in lastne identitete ljudje posegajo po novih doživetjih s pomočjo različnih hobijev (potovanja, umetnost, glasba, igre, hazardiranje ipd.). Nekateri posamezniki pa želijo ubežati realnosti s pomočjo uporabe drog, alkohola idr., kar pa je le kratkotrajna rešitev za probleme (1992; naš prevod).

Rugelj je zapisal, da je za današnjo družbo značilno, da se ljudje prilagajajo ostali večini. Redki so pripravljeni stopiti iz sence drugih in pokazati svojo individualnost (v Rozman 2006: 480–481). Družba in okolje nas izoblikujeta, da sprejmemo določene predstave in družbene vloge, ki jih sčasoma ponotranjimo (Forward 1999: 70).

1.3.3.1 Specifična družbena spolna vloga

V literaturah zasledimo, da je zasvojenost z odnosi pogosteje opisovana na primerih žensk (Beattie 1999; Giddens 2000; Mellody *et al.* 2003b; Norwood 2005; Rozman 1998, 2006, 2013). Kar pa ne pomeni, da ni možna tudi pri moških (Giddens 2000: 92; Mellody *et al.* 2003b: 10; Schaeffer 2009). Schaeffer dodaja, da je zasvojenost z ljubeznijo možna tako v hetero kot v homoseksualnih odnosih (2009: 1). Zasvojeni z odnosi so lahko tako ženske kot moški, čeprav je za slednje verjetnost manjša, zaradi kulturnih in bioloških dejavnikov. Moški so pogosteje odvisni od materialnih stvari. Pogosteje postanejo zasvojeni z delom, športom, računalniki ipd. (Norwood 2005: 9).

Na pogostejše pripisovanje zasvojenosti z odnosi ženskam ima pomemben vpliv družbena vloga ženske in moškega. Specifična spolna vloga je družbeno konstruirana in izhaja iz naučenega vedenja, ki je družbeno sprejemljivo in ni pogojeno s prirojenimi značilnostmi spola. Musek dodaja, da morajo posamezniki v vsaki družbi sprejeti družbeno predvidena vedenja, stališča in interese (1995: 53).

Otroci se ob rojstvu ločijo samo po biološkem spolu (anatomskih značilnostih), drugih razlik ni. Človek se svoje spolne vloge in spolne identitete v družbi nauči šele kasneje s tipično spolno socializacijo. Darja Zaviršek to potrjuje in pravi, da ima na specifično spolno ideologijo, ki je v vsaki kulturi drugačna, velik vpliv socializacija (1994: 20–21). Razlike med spoloma deklic in fantov se začnejo kazati s tipično vzgojo staršev in vplivom družbe oziroma okolja. Družbenega spola se naučimo (Beauvoir 1999: 13–27).

Spolna vloga se začne oblikovati že takoj po rojstvu otroka s prvo izbiro oblačil. Starši deklice pogosteje ljubkujejo, so do njih bolj popustljivi, jih učijo primernega sedenja, gibanja, vedenja, oblačenja. Dečke spodbujajo k zadrževanju čustev (fantki ne jokajo ipd.), od njih zahtevajo več, spodbujajo njihov ponos in jih želijo navaditi na neodvisnost. Mama želi deklico vzgojiti tako, da ji bo čim bolj podobna oziroma, da jo bo družba lažje sprejela, če ne bo odstopala od večine (op. cit.: 15–18, 28–29). Zavirškova dodaja, da se deklica poistoveti in uči od mame ter tudi sama postane občutljiva za skrb in potrebe drugih (1994: 21).

Specifična socializacija žensk ima štiri glavne značilnosti, ki lahko privedejo do zasvojenosti (op. cit.: 181):

- Prepoznavna same sebe preko tesnih stikov z drugimi;
- Postavljanje potreb drugih pred svoje;
- Nizka samozavest jim onemogoča iskanje rešitev za probleme izven sebe;
- Prepoved izražanja jeze povzroča notranje občutke nesposobnosti, dvoma.

V obdobju patriarhata so bile spolne vloge družbeno določene tako, da so ženske skrbele za domače gospodinjstvo, otroke, partnerja in stare starše. Bile so odvisne od moškega, ki je bil glava družine in jih je finančno vzdrževal. Ženska je imela v svetu dve vlogi, ki ju avtorica Oakley zapiše kot dva mita; gospodinjenje in materinstvo (2000: 169).

V današnjem času je med spoloma prisotnih manj neenakosti, kar Bryan Turner poimenuje obdobje patrizma (v Zaviršek 1994: 17). Ženske so ozaveštile svoj položaj in se izobrazile, kar kaže na željo po večji enakopravnosti (Beck 2001: 148). Te enakopravnosti se kažejo na področju zaposlitev, ženske so enako ali celo bolj uspešne od moških, imajo primerljive stopnje izobrazbe, gospodinjsko delo je ponekod že porazdeljeno med oba spola oziroma partnerja. Družbene spremembe so se postopoma začele kazati v vse manjšem odstopanju med spoloma tudi pri partnerskih vezah.

Kljub temu pa se od žensk še vedno pričakuje značilno emocionalno razpoloženje in vedenje, kar omenita tudi Forward in Torres. Družbena vloga ženske je, da je ranljiva, nežna, čustvena, negotova, pasivna in da za preživetje potrebuje skrb moškega. Moški pa so prikazani kot močnejši, pametnejši in uspešnejši (ekonomsko in poklicno) (2006: 142–144). Ideal moškosti je, da uspešno vzdržuje družino, je skrben mož in oče (Beck 2001: 158). Poleg vpliva specifičnih družbenih vlog so prisotni še spolni stereotipi, kot npr.: »ženske so bolj čustvene«, »moški so agresivni«, »moški ne jokajo« ipd. Pogostejši stereotipi za moške so še dominantnost, manjša čustvenost, neodvisnost, racionalnost, odločnost, čustveno manjša občutljivost in ranljivost. Za ženske pa so stereotipne značilnosti neagresivnost, podredljivost, pasivnost, ranljivost, skrb za videz, zgovornost, odvisnost, več sočutja in empatije (Musek 1995: 54–55).

Čeprav je med spoloma opaznih več enakopravnosti (zaposlitev, izobrazba ipd.), se razlike v odnosih med moškim in žensko še vedno kažejo s telesnim videzom (Kuhar 2004: 11). Mit o lepoti se je pojavil, ko so se ženske osvobodile družbenega ideala skrbi za dom in družino. Lepotni ideal je nova oblika družbenega nadzora moških nad ženskami (Wolf 2002: 10). Metka Kuhar ga poimenuje kot bolj prikrito dominacijo nad ženskami (2004: 11).

1.3.3.2 Podoba ženske v javnosti

Žensko telo je skozi zgodovinska obdobja dobivalo različne vrednotne opredelitve. Sprva so bile ženske definirane samo v okviru biološkega spola. Družbeni spol je priučen s socializacijo v družini in širšem okolju. V času patriarhata so bile ženske podrejene in manjvredne. V današnjem času pa so videne v povsem drugačni luči, čeprav so ponekod še

vedno prisotni tradicionalni pogledi na ženskost. Telo je konstrukt družbe in kulture. Družba postavlja lepote ideale s pomočjo medijev.

Skozi zgodovino so umetniki upodabljali in opevali ženska telesa. Lepotni ideali telesnih oblik so se s časom spreminjali. To lahko opazimo na upodobljenih umetniških modelih, ki prikazujejo ženske s polnimi telesi, saj so suho telo povezovali z revščino in boleznimi.

Danes pa so lepote ideali vse bolj zahtevni. Žensko telo mora biti vitko, čvrsto, oblikovano z vadbo in imeti polno oprsje. Ženska estetska vrednost (lepota, spolna privlačnost, poželjivost) in njen slog (samonadzor, močna volja, moralna integriteta) se med seboj prepletata. V sodobni družbi je glavno merilo »... dobro telo – dobra oseba« (Kuhar 2004: 11). Skrb za zdravje pomeni v današnjem času izboljšanje zunanjega videza. Vitkost predstavlja idealno podobo telesa. Debelo in nečvrsto telo pooseblja notranji propad in neuspehe osebe. Kar ne ustreza družbenim standardom, je stigmatizirano (op. cit.: 11–13; 41).

Preko telesa se odraža družbeni status, etnične razlike, moč, zmožnosti in sposobnosti posameznika (ibid.). Vsaka podoba telesa je odsev kulture (Leskošek 2002: 59). Idealne telesne podobe so družbeno konstruirane in nam jih vsakodnevno prikazujejo preko medijev, oglasnih prezentacij, modne industrije in potrošniške družbe. Posamezniki si želijo imeti popolno telo, ker to v skupnosti odraža njihovo vrednost. Nekateri si dosego podobe idealnega telesa zastavijo za življenjski cilj. Neuspeh pa vodi vse več ljudi v nezadovoljstvo. Z vrednotenjem telesnega videza se kažejo stereotipi o spolnih vlogah, s katerimi so povezane spolne raznolikosti (šibko – močno ipd.) (Kuhar 2004: 11). V javnosti se vzdržuje ideal ranljivega in šibkega ženskega telesa, moško pa je močno in mišičasto (Leskošek 2002: 59).

Že od samega rojstva deklici privzgajajo ideal ženske (»punčka je lepa«). Učijo jo skrbeti za zunanji videz, saj je od tega odvisna izbira partnerja in poklicni uspeh. Od ženske se pričakuje, da bo urejena, očarljiva, sramežljiva, lepega vedenja, lepa in da bo všečna moškemu (Beauvoir 1999; Kuhar 2004: 49). Deklica se mora naučiti ugajati drugim. S svojo telesno lepoto bo, kot odrasla ženska, morala očarati in zapeljati moškega, da bo lahko srečna in ljubljena (Beauvoir 1999: 28). Poleg zunanje lepote mora imeti tudi moškim privlačne vedenjske značilnosti (Cash idr. v Kuhar 2004: 75).

Ženski videz se poudarja in ocenjuje skozi celo življenje. Lepota je za žensko identiteto ključnega pomena (Kuhar 2004: 49).

Ideal po popolnem telesu v današnji potrošniški družbi povzroča (mediji), da ljudje (predvsem ženske) preveč stremijo k idealom in se obremenjujejo z zunanjim videzom. To pa negativno vpliva na človekovo samopodobo in lahko vodi v motnje hranjenja (Kuhar 2004). Z velikim vplivom medijev na škodljive potrebe se strinja tudi Ramovš (2007: 45). Ljudem s prikazovanjem reklam vzbuja želje po novih potrebah, po zaželenih idealih. To se kaže tudi na naših odnosih, ko imamo nerealne predstave o ljubezni in odnosih. Na življenje gledamo skozi oči potrošnika. Ko nekaj ne bo v redu, bomo iskali zamenjavo. Podobno se dogaja tudi pri partnerskih vezah. Med ljudmi ni več vztrajnosti kot včasih. Ko se v razmerju pojavijo težave, hitro obupajo in iščejo naslednjega partnerja (Rozman v Cunder 2011). Enako mnenje ima tudi Fromm, ko pravi, da zadnjih nekaj generacij iskanje partnerja temelji na mitu o romantični ljubezni. Želijo si: »... 'romantično ljubezen', osebno doživetje ljubezni, ki naj pripelje do zakona« (2006: 14).

V današnji potrošniški družbi ženske in moški izbirajo partnerja podobno, kot velja na trgu dobrin. Za partnerja so zaželjene določene lastnosti, ki jih osebe iščejo. Partner mora biti poželenja vreden, si želeto osebo in sprejeti njene lastnosti (op. cit.: 14–15).

»Žensko telo je seksualni objekt, ki hrani moške fantazije in stimulira njihove spolne želje. Spolno vznemirljivo je lepo telo« (Kuhar 2004: 11). Tako kot si moški želijo lepe, privlačne in urejene ženske, tudi ženskam veliko pomeni zunanja podoba partnerja. Zato so tudi moški primorani skrbeti za svoj zunanji videz (op. cit.: 15).

1.3.3.3 Realnost kot družbeni konstrukt

Kot smo že lahko razbrali iz zapisanega, je večina naše realnosti konstrukt družbe (družbenih procesov); tradicionalna družbena in spolna vloga, specifične socializacije deklic in fantkov, družbeno posredovani lepotni ideali ipd. Definicija besede 'konstrukt' je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika zapisana kot »neresnična, zavestno sestavljena, narejena tvorba« (Spletni vir: SSKJ).

Berger in Luckmann sta zapisala, da si ljudje različno razlagajo realnost vsakdanjega življenja. Družbena struktura je glavni del družbene realnosti vsakdanjega življenja in je skupek poenotenih in ponavljajočih se vzorcev medsebojnih odnosov, ki so nastali pod njihovim vplivom (1988: 19–30).

Ali so zasvojenosti družbeni konstrukt? Darja Zaviršek zapiše, da so zasvojenosti določene preko kulture in spola. Vsaka kultura ima svoje družbeno sprejemljive oblike vedenj za izražanje posameznikove stiske in trpljenja. Tako obstajajo samo moške zasvojenosti in ženske zasvojenosti. Slednje so bolj prikrite, saj ženske po navadi izbirajo taka omamna sredstva, ki jih težje opazimo (hrana, tablete) (1994: 179–182).

Vse večji vpliv in nadzor nad posameznikovim dojemanjem realnosti imata znanost oziroma družbeno najvplivnejši ljudje (sociologija, psihologija, pedagogika, psihiatrija ipd.). Te avtoritete imajo vpliv oblikovati diskurze (Foucault v Ule 2000: 236; Šugman Bohinc 2010: 58–60). Foucault nadaljuje, da se diskurzi avtoritet (nenormalnost) postopoma vpletejo v posameznika, tako da si celo sam prizadeva v sebi odkriti ali pa celo sam proizvede vedenjske, psihološke znake, ki ustrezajo pričakovanjem. Naslednji korak je, da mora posameznik prevzeti odgovornost za te znake (v Ule 2000: 236). Iz tega lahko povzamemo, kako velik vpliv imajo pomembni ljudje v družbi na oblikovanje naše stvarnosti.

Kenneth J. Gergen (1997) je pisal o družbenem konstruktju bolezni. Izrazi, ki so jih včasih uporabljali samo strokovnjaki v medicinski stroki, so danes prisotni v pogovorih med vsemi prebivalci. Ti izrazi so na primer nevroza, stres, alkoholizem, depresija, homofobija, poklicna izgorelost idr. Simptomi bolezni tako služijo kot družbeni vzorci (op. cit.: 158). Gergen je kot primer uporabe medicinskih izrazov v vsakdanjem življenju med drugimi navedel homoseksualnost. Včasih se je preprosto reklo, da oseba ne mara oziroma sovraži istospolne ljudi, danes pa se za to uporablja izraz homofobija. Podoben primer je tudi pri uporabi besede depresivnost, ki jo v vsakdanjem jeziku vse pogosteje uporabljamo pri neuspehih, frustracijah in razočaranjih (ibid.).

Socialni konstruktivizem je družbeni konstrukt realnosti. Kar pomeni, da ljudje konstruiramo svet, v katerem živimo (Gergen 2009: 4). Temeljne hipoteze socialnega konstrukcionizma v

sistemski psihoterapiji zajemajo, da so resničnosti družbeno konstruirane s pomočjo jezika, so organizirane in se ohranjajo s pripovedovanjem. Ne obstajajo bistvene resnice, ki bi veljale za vse ljudi (Šugman Bohinc 2010: 59).

1.4 Zasvojenost z odnosi in socialno delo

Socialne delavke¹ se pri svojem delu srečujejo z raznolikimi problemi in težavami uporabnikov. Za strokovno pomoč morajo imeti znanja z več področij: psihologije, sociologije, pedagogike, andragogike, socialne antropologije, zasvojenosti, pravnih predmetov in znanj, povezanih s socialnim delom. Nolimalu je pomembno, da imajo socialne delavke ustrezno splošno in strokovno znanje s svojega področja (v Barber 1997: 7–8).

Vsak človek se počuti varnega v okviru znanih rutin; če se njegovo življenje odvija po vnaprej predvidenih korakih oziroma nespremenjenih vsakodnevnih rutinah. Vsaka sprememba pa v posamezniku lahko vzbudi občutke tesnobe in strahu, saj ne ve kaj lahko pričakuje od nove situacije. Če se človeku zgodi kakršna koli sprememba ustaljenih scenarijev, je primoran, da rutino ponovno vzpostavi ali ustvari novo (Grebenc 2008: 95–96). Osebe s težavami z zasvojenostmi se prav tako srečujejo s strahom, ki je povezan z abstinenco in zdravljenjem od omamnega vedenja. Barber (1997: 68–69) je v svojem delu zapisal vidik Janisa in Manna, da se zasvojena oseba ob odločitvi za zdravljenje lahko sooča s stresom, saj je pretirano navajena svojega vedenja. Barber je citiral misel W. E. Millerja, ki je opisal fazo preudarjanja kot neko: »gugalnico, ki se ziblje sem in tja med željo po spremembi na eni in željo nadaljevati po starem na drugi strani« (v Barber 1997: 67).

Oseba, zasvojena z odnosi (ali s katerim drugim škodljivim omamnim sredstvom oziroma vedenjem), mora najprej prepoznati svojo težavo, da se bo lahko odločila za pomoč strokovnjaka. Tako tudi avtorica Norwood zapiše, da moramo najprej ozavestiti problem, da lahko začnemo z zdravljenjem (2005: 8). Pomoč osebi, zasvojeni z odnosi, ni odvisna od partnerja, vendar je za spremembo in zdravljenje odgovorna sama (Beattie 1999: 35). Pomembno je, da sprejmemo svojo preteklost in začnemo ustvarjati novo zgodbo. Če nam pri

¹ V diplomski nalogi bom uporabljala besedno zvezo socialna delavka, saj je v tem poklicu večina strokovnih delavcev ženskega spola.

tem spodleti, bomo še vedno ponavljali stare vzorce vedenja in se znašli v začaranem krogu (Giddens 2000: 109).

1.4.1 Strokovna pomoč

Socialno delo temelji na socialno-konstruktivističnem modelu, katerega glavni cilji so sodelovanje in soustvarjanje z uporabnikom (spodbujanje pri sodelovanju in iskanju novih rešitev), upoštevanje njegove realnosti in pomoč osebi pri izoblikovanju novih pozitivnih smislov. Vsakemu posamezniku je potrebno omogočiti, da ima pravico sam odločati o vseh spremembah, ki vplivajo na njegovo življenje (Milošević-Arnold, Postrak 2003: 96).

»Do pomembnih sprememb v osebnosti naj bi prišlo zaradi spremenjenega temeljnega razumevanja smisla o samem sebi in smiselnosti odnosov z drugimi v kontekstu svojega življenja« (Blundo idr. v Milošević-Arnold, Postrak 2003: 140).

Avtorja Macdonald in Patterson menita, da ne glede na to, od česa je posameznik zasvojen, bodo stanje in faze zasvojenosti imele enake skupne značilnosti (1991: 27; naš prevod). To pa težko prenesemo na pojem abstinence, ki se pojavi ob prenehanju uporabe omamnih sredstev ali spremembo škodljivih vedenj. Abstinenca pri zasvojenosti z odnosi ni mogoča, saj smo družabna bitja in odnose potrebujemo za preživetje in normalno funkcioniranje. Drugače je pri zasvojenostih z alkoholom, drogami, nikotinom ipd., ko je nujno, da oseba za uspešno zdravljenje abstiniira od omamnega sredstva. Z nezmožnostjo abstinence se strinja tudi Ramovš, ko poudarja, da je zdravljenje zasvojenosti od motenj naravnih potreb zelo drugačno, saj tu ni možna abstinenca – primer motnje hranjenja (Ramovš in Ramovš 2007: 66).

Oseba, zasvojena z odnosi, mora spremeniti svoje vzorce vedenja, najti stik sama s sabo, se sprejeti, si izboljšati občutke lastne vrednosti in poskrbeti za svoje potrebe, želje in hotenja. Kot je zapisal Giddens, je eden izmed glavnih ciljev pomoči osebi, zasvojeni z odnosi, opustiti poskuse nadzora drugih oseb in postavitev osebnih meja. Drugo osebo mora sprejeti, kot neodvisno osebo, brez poizkusov spreminjanja. Truditi se mora, da osebo sprejme in ljubi z vsemi njenimi tako dobrimi kot slabimi lastnostmi (2000: 97–99).

Peter Topić pravi, da osebi, ki je zasvojena z odnosi, težko pomaga samo s koncepti socialnega dela, saj sta pomoč in okrevanje od zasvojenosti dolgotrajna (do 6 let). Pri svojem strokovnem delu znanje socialnega dela uporablja v kombinaciji s terapevtskimi koncepti (osebna komunikacija, 6. 11. 2012).

Sanja Rozman meni, da je poleg medicinskega zdravljenja človeka potrebno obravnavati tudi z vidika socialnega in duhovnega bitja. Vire moči je potrebno iskati v primarnem okolju. Treba je zajeti holistični pristop in s tem obravnavati vse člane družine (Rozman 1998: 36). Pri socialnem delu je pomemben celostni pristop k pomoči uporabniku (sistemske-ekološki model), ki zajema razumevanje in obravnavo posameznika ali pojava. Osebo spoznavamo v njenem socialnem kontekstu. Socialna delavka lahko za boljše razumevanje situacije k sodelovanju povabi tudi uporabnikove bližnje (Milošević-Arnold, Poštrak 2003: 137–139).

Za vsakega uporabnika zase socialna delavka, s pomočjo konceptov, soustvari izvirni delovni projekt pomoči. Uporabnika je potrebno voditi k raziskovanju in odkrivanju njegovih notranjih virov in moči – uporabljamo koncept perspektive moči – Saleebey. S pomočjo virov uporabnik lažje doseže zastavljene cilje (Čačinovič Vogrinčič *et al.* 2005: 12). Pomembno je, da socialni delavec uporabnika samo vodi pri odločitvah, mu predstavi še druge možne rešitve. Skozi cel proces pomoči skupaj sodelujeta in soustvarjata rešitev (Milošević-Arnold, Poštrak 2003: 95). Vsakega uporabnika je potrebno spoštovati kot posameznika in sprejemati njegovo enkratnost (*ibid.*).

Pri strokovni pomoči je potrebno paziti, da oseb ne stigmatiziramo in ne kategoriziramo z oznako bolezenskega stanja. Goffman zapiše, da lahko na podlagi kategoriziranja posamezniki spremenijo lastno samozaznavanje in povzročijo, da jih skupnost drugače sprejema (v Grebenc 2008: 104). Kategorije niso več orodja za razumevanje določenih vedenj, vendar delujejo stigmatizirajoče, saj dajejo poudarek na posameznikovo deviantnost in tako osebi odvzamejo kompetence ter moč (Saleebey 1997).

Poleg svetovanja in delovnega odnosa pri socialnih delavkah, lahko oseba, zasvojena z odnosi, pomoč poišče tudi pri raznih terapevtih ali skupinah za samopomoč. Naštela bom le nekaj predlogov, kam se lahko osebe še obrnejo po pomoč:

- CoDA – anonimna skupina za samopomč;

- Inštitut za zasvojenosti in travme;
- Sana Vita – zavod za svetovanje in psihoterapijo;
- Sprememba v srcu – zavod za psihoterapijo.

2. Problem

S temo zasvojenost z odnosi sem se prvič srečala ob branju knjige Sanje Rozman 'Zaljubljeni v sanje' (2006). Tema se mi je zdela zanimiva in sem želela pridobiti več znanja. Literature na to tematiko je bolj malo oziroma je redko omenjana na področju socialnega dela; večina literature je s področij medicine, psihologije in psihoterapije. Prav tako med študijem o zasvojenosti z odnosi nismo nič govorili, zato sem se odločila, da naredim primerjalno raziskavo o poznavanju teme med študenti Fakultete za socialno delo in že zaposlenimi socialnimi delavkami. Raziskava se mi zdi pomembna za razvoj doktrine socialnega dela, saj se strokovni delavci lahko vsakodnevno srečujejo z uporabniki, ki imajo težave z zasvojenostjo z odnosi, pa mogoče problematike ne prepoznajo oziroma ne vedo, kakšna naj bi bila strokovna pomoč.

S svojo raziskavo sem želela primerjati poznavanje, zaznavanje in znanje študentk / študentov Fakultete za socialno delo z že zaposlenimi socialnimi delavkami / socialnimi delavci. Hkrati sem naredila primerjavo znanja študentov socialnega dela iz petih različnih smeri študija na Fakulteti za socialno delo.

Moje raziskovalno vprašanje zajema, kakšno je splošno poznavanje zasvojenosti in zasvojenosti z odnosi, kakšno je prepoznavanje / zaznavanje tematike v širši in ožji okolici, vprašanja o znanju, strokovnih oblikah dela pomoči, občutku kompetentnosti, interesu za delo in potrebah po dodatnem izobraževanju.

3. Metodologija

3.1 Vrsta raziskave, model raziskave in spremenljivke

Raziskava je bila eksplorativna ali poizvedovalna. Bila je tudi kvalitativna, kar pomeni, da sem zbirala besedne opise. Zbrane podatke sem obdelala in analizirala na besedni način, brez uporabe merskih postopkov in operacij nad števili (Mesec 2007: 11).

Spremenljivke:

- Poznavanje
- Prepoznavanje / zaznavanje
- Znanje
- Strokovne oblike dela
- (Ne-)kompetentnost
- Interes za delo na področju zasvojenosti z odnosi
- Izobraževanje
- Razlikovanje znanj med vprašanimi (študenti in socialnimi delavkami / delavci)

3.2 Merski instrumenti in viri podatkov

Metoda raziskave je bil delno strukturiran intervju. V raziskavi sta bila uporabljena polodprta vprašalnika, pri katerih so bila vprašanja vnaprej pripravljena in so bila enaka za vse vprašane. Vprašanja sem ponekod prilagodila glede na smer teme pogovora; ponekod sem postavila dodatna podvprašanja.

Pred začetkom raziskave in sestavljanjem vprašalnika sem se, po nasvetu somentorice, obrnila še na Petra Topića (osebna komunikacija, 6. 11. 2012). Svetoval mi je, da vprašalnik za svojo raziskavo prilagodim s pomočjo kriterijev za zasvojenost, zapisanih v knjigi 'Ne recite temu ljubezen: pot iz seksualne zasvojenosti' (2006). Poleg omenjene knjige sem si pomagala še z literaturo Sanje Rozman (1998, 2006).

Tako sem sestavila dva vprašalnika, ki vsebujeta vprašanja odprtega tipa. Prvi vprašalnik za študente oziroma študentke Fakultete za socialno delo vsebuje 15, drugi za socialne delavce pa 16 vprašanj. Vprašanja so bila postavljena tako, da so odgovori povezani z raziskovalno

tematiko. Osredotočila sem se, da so bila vprašanja postavljena vsebinsko, preprosto, da niso nejasna, da ne vsiljujejo odgovorov. Vrstni red vprašanj je v obeh vprašalnikih v določenem tematskem vrstnem redu. Oba vprašalnika sta urejena po naslednjih temah:

- Splošno poznavanje zasvojenosti in zasvojenosti z odnosi;
- Prepoznavanje teme v svoji in širši okolici;
- Povezovanje s pridobljenim znanjem med študijem;
- Strokovne oblike dela;
- Občutek kompetentnosti;
- Dodatno izobraževanje.

Za preizkus vprašalnikov sem izvedla dva intervjuja na vzorcu istih populacij, kot sta bili uporabljeni za raziskavo. Na podlagi rezultatov in konzultacij z mentorjem in somentorico, sem vprašalnika popravila, kjer je bilo potrebno. Pred zaključno verzijo vprašalnikov sem leta ponovno pregledala in odpravila pravopisne napake, ju oblikovala in uredila. Končna vprašalnika sta priložena v poglavju Priloge. Vir podatkov predstavlja 20 intervjujev.

3.3 Populacija in vzorčenje

Populacija raziskave so bili:

- absolventi in diplomanti Fakultete za socialno delo, Univerze v Ljubljani, v študijskem letu 2012/2013 in
- vse zaposlene socialne delavke, socialni delavci v obdobju od 1. 1. 2013 do 23. 11. 2013.

Za to populacijo sem se odločila zato, ker sem želela opraviti intervjuje z osebami, ki so že pridobile določeno znanje tekom študija in primerjati dobljene rezultate z že zaposlenimi socialnimi delavkami.

Vzorec obeh populacij je bil neslučajnostni priročni. Neslučajnostni je bil zato, ker niso imele vse enote populacije enake možnosti za izbor v vzorec. Priročni pa zaradi izbranih študentov, ki jih poznam oziroma so mi bili najbolj dostopni (Mesec 1997: 81).

Vzorec sem dobila tako, da sem vse poznane študente (absolvente in diplomante) Fakultete za socialno delo razdelila po smereh študija, kot so bili od 3. letnika dalje, po starem univerzitetnem študijskem programu (pred letom 2009):

- Socialno delo v podjetjih in drugih organizacijah;
- Kibernetika psihosocialne pomoči;
- Socialno delo na področju duševnega zdravja;
- Socialno delo z mladimi;
- Socialno delo na področju skupnostne skrbi

(Internetni vir – Fakulteta za socialno delo).

Na podlagi teh skupin sem iz vsake smeri študija izbrala 3 študente, skupaj jih je bilo 15. Poizkusila sem izbirati med študenti, ki jih osebno nisem dobro poznala, vendar samo na videz, saj sem kljub vsemu želela pridobiti čimbolj verodostojne podatke za raziskavo.

Socialne delavke, ki so bile izbrane za sodelovanje v raziskavi, sem izbrala po treh kriterijih:

- socialne delavke so v stiku s posamezniki, ki so zasvojeni z odnosi;
- delajo na vladnih ali nevladnih organizacijah;
- delajo v urbanem ali primestnem okolju (teritorialno manjšem okolju).

3.4 Zbiranje podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo v obliki intervjujev, v času od 10. 3. 2013 do 30. 5. 2013. Opravila sem 20 intervjujev. Večino intervjujev sem opravila na domu respondentov, v mirni kavarni oziroma v pisarni zaposlene socialne delavke / socialnega delavca. Vsakega sodelujočega sem pred začetkom opomnila, da so njegovi odgovori anonimni. Anketirani so privolili v snemanje na diktafon, kar je omogočilo lažjo obdelavo podatkov, le pri 2 intervjujih sem odgovore zapisovala sproti. Pogovori so potekali nemoteno in v mirnem okolju. Vsak intervju je trajal približno 45 minut.

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Obdelava in analiza podatkov sta potekali kvalitativno. Po vsakem zaključenem intervjuju sem doma takoj naredila transkript pogovora in s tem preprečila izgubo pomembnih podatkov, informacij. Vse pogovore sem zapisovala s pomočjo programa Microsoft Word. Prepisi so bili dobesedni, le pri zapisu sem popravila slovnične napake, kot na primer pri zapisih besed 'tud', 'zlo', 'bit', v teh primerih sem dodala manjkajoče črke, ki se pri izgovorjavi velikokrat izpustijo. Tako so bile spremembe 'tud' v 'tudi', 'zlo' v 'zelo'. Pri zapisu intervjujev socialnih delavcev sem zaradi varovanja osebnih podatkov in neprepoznavnosti zgodb uporabnikov izpustila oziroma spremenila za raziskavo nepomemben del besedila (kraj bivanja, ime uporabnika ipd.). Iz enakega razloga so v poglavju 'Priloge' predstavljeni le zapisi relevantnih izjav vseh intervjuvanih socialnih delavcev.

V vzorcu raziskave med študenti je sodelovalo 13 žensk in 2 moška. V drugem vzorcu pa so sodelovale 4 ženske in 1 moški. V zapisu poglavja 'Rezultati in razprava' sem za vzorca uporabljala besedni zvezi 'šudentka/-e' in 'socialna/-e delavka/-e', ker je večina sodelujočih ženskega spola. Drugi zapis sem uporabila samo v redkih primerih.

Intervjuje vprašanih socialnih delavk sem označila s kraticami SD in vsakemu naključno pripisala število od 1 do 5. Pripadajočih kratic v nalogi nisem nikjer nazorno prikazala zaradi varovanja osebnih podatkov uporabnikov in neprepoznavnosti njihovih zgodb. Kratice (SD1, SD2 ipd.), ki so uporabljene v tabelah pri kodiranju so pripisane naključno, vendar se ujemajo z zapisi relevantnih izjav socialnih delavk v poglavju 'Priloge'.

Tabela 3.5. 1: Intervjuvane socialne delavke in socialni delavci

Mesto zaposlitve socialnih delavk	Datum intervjuja
Ženska svetovalnica	12. 4. 2013
Društvo Ozara	17. 4. 2013
Center za socialno delo – enota Medvode	23. 4. 2013
Društvo SOS – Zatočišče	26. 4. 2013
Dom starejših občanov Ljubljana - Šiška	7. 5. 2013

Intervjuje študentov sem označila z velikimi tiskanimi črkami abecede in jih razdelila v 5 skupin po 3, glede na smer študija na Fakulteti za socialno delo in lažjo primerjavo podatkov. Vsaka smer ima svojo zaporedno število, od 1 do 5, kar je prikazano v spodnji tabeli.

Tabela 3.5. 2: Intervjuvane študentke in študenti

Skupina	Smer	Študenti (oznaka intervjuja)	Spol	Datum intervjuja
1.	Kibernetika psihosocialne smeri	A	Ž	26. 4. 2013
		B	Ž	27. 4. 2013
		C	Ž	17. 3. 2013
2.	Socialno delo na področju duševnega zdravja	D	Ž	12. 4. 2013
		E	Ž	11. 5. 2013
		F	Ž	15. 4. 2013
3.	Socialno delo v podjetjih in drugih organizacijah	G	Ž	13. 5. 2013
		H	Ž	10. 4. 2013
		I	M	14. 4. 2013
4.	Socialno delo z mladimi	J	Ž	13. 4. 2013
		K	Ž	23. 5. 2013
		L	M	5. 5. 2013
5.	Socialno delo na področju skupnostne skrbi	M	Ž	21. 4. 2013
		N	Ž	22. 5. 2013
		O	Ž	19. 4. 2013

Vse zbrane zapise vprašanih sem večkrat prebrala in pri vsakem intervjuju podčrtala ter oštevilčila relevantne dele povedi, ki so bili pomembni za raziskovalno tematiko. Relevantne izjave so bili ponekod samo deli povedi, cele povedi ali celotni odstavki (odgovor) na zastavljeno vprašanje. Iz vsakega intervjuja sem podčrtane izjave izpisala s pripadajočo oznako intervjuja in zaporedno številko izjave – kje v zapisu se izjava nahaja. Tako je bil primer zapisa prve izjave vprašane študentke A, A1; ali vprašane socialne delavke s sedmo izjavo – SD1.7. Te izjave so predstavljale enote kodiranja. Sledil je prepis enot kodiranja v tematsko določene tabele, ki so zajemale raziskovalna vprašanja. Iz tem sem kasneje oblikovala kategorije in podkategorije. Ko so bili vsi zapisi zbrani v tabelah, sem začela z

odprtim kodiranjem, kar pomeni, da sem vsaki enoti kodiranja pripisala pojme, ki so mi ob branju prišli na misel. Ti pojmi oziroma kode so bili sinonimi, asociacije, nadpomenke, neposredno poimenovanje. Ker sem imela ponekod že določene kategorije, sem pojme uredila v podkategorije. Večinoma sem imela veliko število pojmov, zato sem jih združila v podkategorije iz vsebinsko podobnih pojmov. Pri nekaterih kategorijah sem združila pripisane pojme s podkategorijami (kode so enake podkategorijam).

4. Rezultati in razprava

Potek obdelave in analize podatkov je razviden v poglavju Priloge.

4.1 Splošno poznavanje zasvojenosti

❖ Študentke

Več kot polovica sodelujočih je opisovala približno definicijo zasvojenosti po Ramovšu (2007: 56): zasvojenost je umetna in škodljiva potreba po omamni snovi ali vedenju (*»Zasvojenost je umetna škodljiva potreba po omamni snovi ali vedenju«*). Pojavlja se hlepenje po omamnem sredstvu in vse pogostejšem ponavljanju ter stopnjevanju škodljivega vedenja (*»... gre za občutek, ki ga pri uživanju te substance doživiš in ga želiš vedno občutiti oziroma ponoviti«* in *»Posameznik določeno snov potrebuje vedno bolj pogosto«*). Omamno sredstvo je večina naštevala kot kemične ali nekemične substance (*»Zasvojen si lahko od različnih kemičnih substanc, kot so droge, cigareti, alkohol, stvari, hrana.«*).

Zdi se mi, da so študentke zasvojenost dojemale bolj kot stanje bolezni in redko kot družbeni odklon od norme. Dva sodelujoča sta zasvojenost opredelila kot bolezen, ki škoduje človeku (*»... bolezen, ki prizadene človeka tako na psihični kot fizični ravni.«*). Zasvojenost vpliva na vse človeške razsežnosti, kot je v svoji opredelitvi definicije zapisal tudi Ramovš. Več kot polovica mojih sogovornic je kot celostni vpliv zasvojenosti na posameznika opredelila: vpliv na čustveno in fizično stanje, medsebojne odnose in na poklicno delovanje (*»... ki vpliva na posameznikovo osebnost (čustva, odnos) in tudi na vsakdanja opravila (služba, družina).«*).

Posameznik, po opisih več študentk, izgublja nadzor nad svojim vedenjem, potrebo in se počuti nemočnega (*»... oseba svoje potrebe po nečem ne more več obvladati ali nadzirati.«*). Dve osebi sta zapisali, da se zasvojena oseba znajde v začaranem krogu (*»Ujame se v začaran krog.«*). Tri vprašane so omenile, da se osebi pojavijo simptomi abstinenčne krize, če ne dobi omamnega sredstva (*»Če snovi ne dobi, se pojavi abstinenčna reakcija.«*).

Sodelujoči posamezniki so zapisali tudi druga stališča o zasvojenosti, kot na primer: da se pri vsaki zasvojenosti pojavijo mehanizmi zanikanja (*»Pri vsaki zasvojenosti se ponavadi pojavi*

mehanizem zanikanja.«). Pomoč zasvojeni osebi je vedno odvisna od odločitve posameznika za sodelovanje (*»Mislim, da se nobena zasvojenosti ne da ozdraviti, če oseba ni sama pripravljena na ta korak.«*).

Dvema vprašanima pa sta bili najbolj poznani zasvojenost z drogami in alkoholom, ker ju v medijih najpogosteje omenjajo (*»... v ospredju po navadi le zasvojenost z alkoholom ali drogami ...«*).

4.2 Poznavanje zasvojenosti z odnosi

❖ Študentke

Odgovori o poznavanju zasvojenosti z odnosi med študenti so bili bolj predvidevanja in ugibanja, kaj bi to lahko bilo. Le redki so bili prepričani v svoje znanje. Skoraj polovica sodelujočih študentov meni, da temo zasvojenost z odnosi pozna vsaj malo (*»zelo malo.«*). Štirje študentje pa ne poznajo raziskovane teme (*»Tega še nisem slišala. Ne poznam tega.«*).

Nekaj sogovornikov (4) mi je povedalo, da so znanje pridobili preko literature (*»Sem brala o tem ...«*) ali preko interakcij z drugimi ljudmi (*»Nekaj poznam iz interakcij z ljudmi.«*). O zasvojenosti z odnosi je zelo težko najti literaturo s področja socialnega dela, večinoma so o tej temi pisali v medicini, psihoterapiji, psihologiji. Tudi en sodelujoči je menil, da je tema pogosteje opisovana na področju psihoterapije (*»... tema je bolj s področja psihoterapije.«*).

Stališče dveh sodelujočih je, da raziskovano zasvojenost težko prepoznaš, saj smo ljudje neprestano v stiku in povezani z drugimi ljudmi ter zato težko opaziš, kdaj posameznik prestopi mejo (*»... težko rečeš, kdaj je nek odnos, dejanje že pretirano, in da lahko meji na zasvojenost.«*). Sanja Rozman je zapisala, da je za prepoznavo zasvojenosti potrebno, da posameznik škodljivo vedenje večkrat ponovi in izgubi nadzor nad svojim vedenjem (2013: 39, 55). Tako kot pri ostalih zasvojenostih tudi pri zasvojenosti z odnosi prepoznamo izgubo nadzora nad lastnim vedenjem, ki ga kljub zavedanju škodljivih posledic ne moremo opustiti. Ob daljšem ponavljanju škodljivega vedenja se pojavi zasvojski krog. To lahko povežem s citatom sogovornika, ko pravi, da so si vse zasvojenosti med sabo podobne (*»Zasvojenost z odnosi je v osnovi podobna ostalim zasvojenostim.«*). Le dva sodelujoča sta menila, da je zasvojenost z odnosi prav tako škodljiva, kot vse ostale zasvojenosti (*»... je škodljiva, kot vse ostale.«*).

Posamezno mnenje je opisovalo zasvojenost z odnosi kot nezdravo navezanost na druge osebe (*»... zasvojenost z odnosi nezdrava navezanost na neko osebo.«*). Med osebama se spletejo nezdravi odnosi, ki obema prinašajo trpljenje (*»... toksični odnosi.«*).

Ena študentka je podala definicijo zasvojenosti z odnosi, ki je bila bolj posploševanje drugih definicij zasvojenosti – z alkoholom ali drogami (*»Zasvojenost nastopi takrat, ko oseba brez določene substance, osebe ali občutka ne zdrži več in čuti odtegnitvene znake.«*).

Zgodi pa se lahko tudi, da pri posamezniku prepoznamo več zasvojenosti hkrati ali pa po uspešni abstinenci od kemične zasvojenosti prepoznamo še katero drugo obliko škodljivega vedenja (Mellody *et al.* 2003b: 7–8). Podoben odgovor sem dobila samo od enega študenta, ki pravi: *»... ker se velikokrat tudi zasvojenost z drugimi stvarmi prenese v zasvojenost z odnosi.«*

V medijih in literaturi zasledimo veliko več informacij o zasvojenosti z alkoholom, drogami ipd. O zasvojenost z odnosi se pogosteje govori šele v zadnjih letih in je zato ljudem manj poznana (*»... ostale pa so javnosti nekako manj poznane in nepredstavljene.«*). Pomembno je, da strokovnjaki poznajo značilnosti vedenja osebe, zasvojene z odnosi, da ji bodo ob prepoznavi težav lahko pravilno svetovali in pomagali. Vprašani študentki se zdi znanje o raziskovani temi pomembno, saj ga lahko uporabiš na vseh področjih dela (*»... taka znanja koristijo, kjerkoli že delaš, naj bo to z družinami, etničnimi skupinami, z osebami s težavami v duševnem zdravju, na področju zasvojenosti z alkoholom, drogami, tableti ...«*).

❖ Socialne delavke

Vsi sodelujoči socialni delavci v raziskavi poznajo zasvojenost z odnosi, nekateri posredno pri delu (*»Ja, nekoliko poznam oziroma se tudi srečujem s tem pri svojem delu, posredno.«*). Ena izmed socialnih delavk pozna tematiko, vendar ima kljub raziskovanju področja drugačno stališče. Termin 'zasvojenost z odnosi', postavljanje diagnoze in opisovanje abstinence krize pri tej zasvojenosti, se ji zdi neprimerno, saj so odnosi ključnega pomena za vsakega človeka (*»Poznam zasvojenost z odnosi, čeprav jst to imenujem drugače in mi je že ta sam izraz zasvojenost z odnosi v bistvu sporen. Predvsem mi je sporen zato, ker so odnosi nekaj najbolj temeljnega, kar imamo in brez njih ne moremo živeti (...). Meni je skrajno moteče, da recimo*

nekdo, ki se ukvarja z zasvojenostjo z odnosi, da postavi diagnozo in potem zdravljenje (...). Tudi se ne strinjam s tem, ko sem brala, da imajo kar abstinenčno krizo, če ni tiste napetosti pa to.«). Zdi se ji, da tu ni problem v zasvojenosti z odnosi, temveč v neozaveščenosti ljudi, ki ne znajo vzdrževati, imeti dobrih medsebojnih odnosov. Drugi vidik pa je tudi finančna odvisnost, ko danes vse več ljudi preživi samo tako, če združijo finančne prihodke (*»Gre se samo za to, da se na napačne načine trudijo vzpostaviti nek dober odnos (...). Bolj to, kot pa da bi bili zasvojeni s tem, da imajo z nekom slab odnos (...). Plus to, da je potrebno povedati, da so odnosi, ne samo za to, da so soodvisni iz več stvari, soodvisni so tudi zato, ker so finančno odvisni. Pogosto sta to dva človeka, s skrajno slabimi pokojninami, živita v revščini ...«).* V predstavljenem mnenju moje sogovornice se kaže poznavanje teme zasvojenost z odnosi. Vendar pa je kljub temu potrebno razlikovati med normalno človeško soodvisnostjo (tudi finančno odvisnostjo dveh posameznikov z nizkimi prihodki), ki je nujno potrebna za vsakega posameznika v vsakdanjem življenju. Ta oblika odvisnosti še ne pomeni škodljivih vedenj pri posamezniku v odnosu do drugih oseb, ki jih opisujejo avtorji (Gostečnik 2006; Mellody et al. 2003a, b; Rozman 2013) za zasvojenost z odnosi.

Strokovna delavka za zasvojenost z odnosi meni, da je bolezen motena zaznava sebe in okolice (*»Je bolezen, vrsta zasvojenosti, je motena zaznava sebe in sveta – ljudi okoli sebe.«).* Največ konkretne pomoči na tem področju, je po njenem mnenju, narejeno s strani nevladnih organizacij (*»Še največ je pri nas narejenega v nevladnih organizacijah, ki delujejo na področju zasvojenosti z odnosi – tu mislim predvsem konkretne pomoči, ki jih te osebe potrebujejo.«).*

Sogovorniki so zasvojenost z odnosi opisovali še kot pretirano navezanost na drugo osebo, v odnosu se jim zdi, da se lahko pojavlja ljubosumje (*»Opisala bi jo kot bolešno navezanost, ki lahko meji na ljubosumje, kasneje pa še na kaj hujšega.«).* Prav tako je prisotnega veliko nadzora, manipulacije (*»... vidim, da so to predvsem odnosi, v katerih je ogromno zunanjih kontrol.«).* Ena sogovornica je menila, da oseba, zasvojena z odnosi, ni zmožna živeti sama (*»To je, ko ne zna nekdo več živeti brez nekoga.«).* Osebe velikokrat tudi prehajajo med različnimi zasvojenostmi (*»Velikokrat gredo iz ene odvisnosti v drugo.«).* Nekaj jih ima skupno stališče, da je osebi potrebno pomagati z zdravljenjem, ki pa je dolgotrajno (*»Ker jst si to predstavljam kot dolgoletni proces zdravljenja, ne more biti 3-kratno srečanje, pa je*

mimo.«), saj se drugače vzorci ponavljajo v drugih odnosih (»Bolezen je potrebno zdraviti, ker se v nasprotnem vedno znova vračamo v podobne odnose.«).

4.3 Opis osebe, zasvojene z odnosi

❖ Študentke

Večina študentov predvideva, da je oseba, zasvojena z odnosi:

- Odvisna od druge osebe: *»... odvisna od drugih ljudi.«, »Misli, da brez drugih ne more narediti stvari ...«*
- Ima močno potrebo po konstantnem druženju z določeno osebo ali osebami, brez katerih ne bi zdržala dolgo: *»Oseba, zasvojena z odnosi, bi bila odvisna od druženja z drugo osebo, brez nje ne bi zdržala prav dolgo«*
- Kaže se posesivno vedenje do drugih oseb: *»... mogoče preveč posesivni ...«*
- Drugo osebo bi nadzorovala, zasledovala in bila ljubosumna: *»... bi ga ves čas nadzirala, ga zasledovala, brala bi mu sporočila na telefonu, kar bi lahko mejilo že na ljubosumje.«*
- Skoraj polovica vprašanih je omenila možnost manipulacije (vzbujanje občutkov krivde, izkoriščanje, čustveno izsiljevanje) in omejevanje svobode drugega: *»... omejuje svojo svobodo in svobodo drugega ...«* ali *»Vzbuja ji slabo vest, če počne stvari v nasprotju z njenim prepričanjem.«*
- Osebi primanjkuje samozavesti oziroma ima slabo samovrednotenje: *»... predvsem pomanjkanje samozavesti ...«* ali *»Ni sigurna vase ...«*
- Prav tako so ugibali, da ima strah pred samoto: *»... jo je strah samote.«*

Nekateri posamezniki so menili, da oseba zaradi tega strahu podrobno načrtuje svoje dnevne aktivnosti, prehaja iz razmerja v razmerje ali ima pretirano potrebo po druženju (*»... se boji biti sama, zato organizira svoj čas tako, da je vedno v družbi.«* in *»... prehaja iz ene partnerske zveze v drugo.«*).

Manj kot polovica vprašanih je kot možne probleme in značilnosti osebe, zasvojene z odnosi, podala še spodaj zbrane odgovore.

Tabela 4.3. 1: Opis osebe, zasvojene z odnosi

Št.	Opis osebe	Relevantne izjave
1.	Strah pred izgubo osebe	»Oklepa se jo ...« ali »... največji problem oziroma strah te osebe, da jo bo druga oseba zapustila ali prekinila njun odnos ...«
2.	Pretirana poraba časa za razmišljanje o drugi osebi	»... nenehno spraševanje o tem, kaj dela partner, kako bo razpoložen ...«
3.	Pozabiti na lastne potrebe, želje, cilje	»... da pozabiš na lastne potrebe, želje, cilje in jih nenehno prilagajaš drugemu.«
4.	Osamljenost	»Osamljenost ...«

Nekatera ugibanja študentk so bila podana zelo posamično (ena ali dve osebi), vendar so vseeno zelo relevantna za določanje poznavanja pojava pri sodelujočih v raziskavi. Ti opisi so zajemali, da oseba, ki je zasvojena z odnosi, daje vso svojo osebno moč drugemu, saj je njeno počutje odvisno od partnerjevega (»... je tvoje razpoloženje / počutje nenehno odvisno od njega, da si srečen, če je on srečen, da ne daješ sebe na prvo mesto, da si izpopolnjen, samo če si z njim itd.«); vztraja v odnosu z nasilnim partnerjem in se mu podreja (»... ženska, ki je zasvojena z odnosom od svojega moža, ki jo pretepa, prilagodi svoje obnašanje njemu ...«).

Nekatere najpogostejše opisovane značilnosti osebe, ki je zasvojena z odnosi, lahko povežem z že napisanimi opisi v teoretičnem delu naloge, ki so jih podajali različni avtorji (Gostečnik 2006 in 2008; Mellody *et al.* 2003b; Rozman 2013). Zasvojena oseba je pretirano odvisna od druge osebe, se je oklepa in svojo srečo išče izven sebe. Od druge osebe pričakuje, da ji bo potešila potrebo po varnosti, moči, pripadnosti in rešila njeno notranjo bolečino (ibid.). Kot so zapisale tudi študentke, se osebe najbolj bojijo, da jih zapusti partner. To jim predstavlja neizmerno bolečino in strah, ki je posledica travm iz otroštva (ibid.).

❖ Socialne delavke

Več kot polovica socialnih delavk osebo, zasvojeno z odnosi, opisuje kot posameznika, ki:

- nadzorujejo svoje bližnje: *»... usmerja svoj nadzor na svojega partnerja ...«*
- se pretirano ukvarja z odnosi in z drugimi ljudmi: *»Na en način bi jo jaz opisala, tako da se oseba pretirano ukvarja z odnosi z drugimi ...«*

Ostale zapise sta podali samo dve sodelujoči socialni delavki:

- pretirano zadovoljuje potrebe drugih: *»... dela veliko stvari za dobro drugih, več kot bi bilo v redu za njo.«*
- ima pretirano željo po pomoči in spreminjanju druge osebe – meni, da lahko svojega partnerja spremeni, 'reši' s svojo ljubeznijo in pomočjo: *»Zaradi tega, ker je tako zelo prepričana, da bo ob njej okreval, da tako zelo uveljavlja to svojo moč, da mu bo pomagala in da bo ona njega spremenila ...«*
- ima negativno samopodobo, išče srečo izven sebe in se bori z občutki manjvrednosti: *»Oseba, zasvojena z odnosi, ima nizko samopodobo, na nek način pričakuje, da ji bodo druge osebe omogočile srečo.«* in *»...občutek, da nisi dovolj dober ...«*
- se čuti osamljeno: *»... Naši uporabniki so zelo osamljeni, večinoma živijo sami in imajo zelo malo odnosov ...«*
- ob pretiranem razdajanju pozabi na svoje potrebe, občutke in želje: *»... dela veliko stvari za dobro drugih, več kot bi bilo vredno za njo (...). Zelo težko pa se potem osredotoči nase, kaj pa ona rabi, da bi recimo sploh šla počivat ...«*

Ena sogovornica je menila, da zasvojena oseba ni zmožna prekiniti odnosa s partnerjem, kar obema povzroča trpljenje (*»Trpita obe osebi, tako tista, ki je zasvojena, ker ne zna ali ne zmore tega prekiniti, kot tudi tako imenovana žrtev.«*). Še en zapis vprašane pa predvideva, da se oseba izogiba drugih ljudi, zaradi strahu pred zavrnitvijo (*»... Pač, če se nekdo odmika, vidiš, da je to strah pred vzpostavljanjem odnosov, pa se bojijo, da bi bili zavrnjeni, pa se potem rajši kar umaknejo.«*). To bi lahko na nek način povezala s strahom pred zapuščenostjo (Bradshaw 1996 v Gostečnik 2008: 519), ko se zasvojena oseba ne čuti zmožne prenesti ponovne zapustitve ljubljene osebe.

❖ Primerjava:

Socialne delavke so, pogostejše kot študentke, za opis osebe navajale pretirano ukvarjanje z odnosi in drugimi ter pretirano željo po spreminjanju druge osebe. Medtem ko so študentke večinoma opisovale pretirano odvisnost od drugih, močno potrebo po konstantnem druženju z drugimi, strah pred samoto, posesivnost in pomanjkanje samozavesti.

4.4 Dejavniki za razvoj zasvojenosti

❖ Študentke

Večina študentk je predvidevala, da ima na nastanek zasvojenosti z odnosi vpliv vzgoja v primarni družini (otročstvo) (*»... mislim, da se razlogi nahajajo v vzgoji.«*). Starši nezavedno prenašajo svoje vedenjske in čustvene vzorce na otroke (*»... oblike odnosov, ki se prenašajo s staršev na otroke in jih je brez nekih spoznanj težko prekiniti.«*), ki bi lahko po mnenju študentke spodbudili posameznikova nagnjenja k zasvojenostim (*»Primarna družina, ki je z vzgojo in čustvenimi ter vedenjskimi vzorci v otroštvu sprožila posameznikovo predispozicijo za zasvojenost.«*).

Skoraj polovica sodelujočih je misljeno, da osebe, zasvojene z odnosi, v nekem obdobju (npr. otroštvu) niso dobile dovolj pozitivnih dražljajev – pomanjkanje ljubezni in občutka varnosti, kar so pisali tudi Gostečnik (2006, 2008), Mellody *et al.* (2003b) in Rozmanova (2013), vendar so to poimenovali kot nezadovoljene osnovne potrebe posameznika v otroštvu (*»Zasvojeni z odnosi so po mojem mnenju bili v nekem obdobju v svojem življenju prikrajšani za ljubezen in občutek varnosti v odnosih.«*).

Stališče le dveh sodelujočih je, da bi bila vzroka za zasvojenost z odnosi lahko tudi pretirana skrb in nadzor staršev, kar osebo v otroštvu ni spodbujalo k učenju samostojnosti (*»... da so starši preveč v skrbah za otroke, želijo vedeti vsak korak, ga nadzorovati, preživeti z otrokom.«*). Avtorja Ashner in Meyerson (2004) sta v svojem delu opisala nekaj značilnih dejanj in vedenj, značilnih za preveč ljubeče starše. To so prepogosto vpletanje v vsakdanje življenje otrok, pretirano ščitenje otrok, zaviranje samostojnosti otroka, želijo ga spremeniti v nekaj, kar sami v življenju niso nikoli dosegli; imajo previsoka pričakovanja ipd. Ta vedenja pa privedejo do boleče vzajemne odvisnosti (op. cit.: 22–24).

Več kot polovica vprašanih je kot možen vzrok za zasvojenost z odnosi naštela težke družinske okoliščine odraščanja, kamor so prištevali:

- prisotnost drugih zasvojenosti (*»... v taki družini že obstajal kakšen problem zasvojenosti ...«*), ki jih je omenjala že Sanja Rozman v vseh svojih delih,
- razvezo staršev (*»... razveza zakonske zveze.«*),
- odsotnost staršev (*»... odsotnost staršev.«*),
- nasilje ali težave v duševnem zdravju pri starših (*»... okoliščine so lahko nasilje v družini, težave v duševnem zdravju.«*).

Študent je predstavil svoj pogled na razvezo ali prepire med starši. Meni, da morajo starši reševati probleme sami in otroke izvzeti iz dogajanja, saj bi jim s prisotnostjo samo škodovali (*»Ob prepirih staršev otroci ne bi smeli biti prisotni. Konflikte, ločitev morata starša urediti med sabo in ne vpletati otrok. Velikokrat se otroci tako počutijo odgovorne za nesoglasja med starši, v nekaterih primerih jih starši vključujejo v prepire, da otroci sodelujejo, so vpleteni, rešujejo probleme in se počutijo krive.«*). Ob dolgotrajnih težavah v zakonu oziroma razmerju se lahko pojavi prikriti ali čustveni incest, ko starš svojo osamljenost in nezadovoljstvo z zakonom v pogovorih deli z otrokom. Otrok tako lahko postane nadomestni partner in zaupnik enega od staršev. Kljub temu da se otrok počuti nelagodno ob temah, bo starša poslušal in pomagal pri svetovanju ter reševanju problemov (Adams 2013: 21–24; Bevc-Stankovič *et al.* 2003: 44–45). Prikriti incest v otroštvu ima kasneje v življenju velik vpliv na spolno življenje, bližino in odnose (Adams 2013: 15, 26).

Le redki (4) so predstavili svoje stališče, da imata na pojav zasvojenosti z odnosi mogoče vpliv tudi širše okolje in različna socializacija otrok (*»... okolje ...«* in *»... različna primarna socializacija dečkov in deklic ...«*). O vplivu okolja na družbeno podobo in vlogo spola sem pisala že v prvem delu naloge (Zaviršek 1994). Vsak posameznik se spolne vloge in spolne identitete nauči v družbi s tipično spolno socializacijo.

Kot možen povod za nastanek zasvojenosti z odnosi je nekaj študentk omenilo:

- strah pred izgubo partnerja in da od drugih ne prejemaš pozitivnih občutkov (*»Okoliščine bi lahko bile strah, da ne prejemaš naklonjenosti, pozornosti, strah pred izgubo.«*),

- ljubosumje (*»... ljubosumje je po navadi vzrok ...«*),
- osamljenost (*»Osamljenost ...«*),
- občutek lastne vrednosti (*»Oseba se ne počuti dobro oziroma je negotova v svoji koži.«* ali *»... pomanjkanje samozavesti ...«*).

Le ena sogovornica je omenila, da se zasvojenost z odnosi lahko pojavi iz neke notranje stiske (*»... se pojavlja iz neke notranje stiske ...«*). To notranjo stisko lahko opišem kot notranjo nezavedno bolečino, ki jo je posameznik doživel v zgodnjem otroštvu ob čustvenem zapuščanju starša ali ob kateri drugi travmi. Sanja Rozman je zapisala, da potencialni zasvojeni v sebi nosijo duševne bolečine, ki so jih v otroštvu potlačili, saj se drugače z njimi niso znali spopasti (1998: 34). Na podlagi teh notranjih bolečin oseba nezavedno išče načine, vedenja za premostitev bolečin, kar pa lahko ob prepogostem ponavljanju privede do zasvojenosti z odnosi.

V teoretičnem delu sem zapisala dejavnike za nastanek zasvojenosti z odnosi. Ti so človeška predispozicija, odraščanje v neurejeni družini in vpliv širšega okolja. Sodelujoče študentke so v svojih predvidevanjih in stališčih zajele vse tri, kar pa ni nujno, da nakazuje na njihovo dejansko znanje. Večina njihovih povedi se je začela z ugibanji ('Mislim da', 'Verjetno', 'Mogoče' ipd.).

- Družine posameznikov, zasvojenih z odnosi

Na vprašanje 'Kako si sodelujoči predstavljajo družino osebe, zasvojene z odnosi' sem dobila zelo malo podanih odgovorov. Trije vprašani so domnevali, da je družina zaprta skupnost, ki ima majhno socialno mrežo in se težko prilagaja (*»... precej omejene družine, zaprte za ostale osebe, ki se težje vključujejo in prilagajajo ostalim.«*).

Prav tako so tri sodelujoče menile, da je v družini prisotna še kakšna druga zasvojenost – najpogostejše so omenile alkohol. V omenjeni 'nezdravi' družini (*»Nezdrave.«*) člani prilagajajo svoje vedenje zasvojeni osebi, med njimi prevladujejo nezdravi, škodljivi vzorci vedenja (igra vlog) in komunikacije. Člani družine imajo veliko dela, da pred okolico skrijejo in prikrijejo zasvojenost družinskega člana (*»Predstavljam si, da bi v taki družini že obstajal kakšen problem zasvojenosti, ki bi posledično pripeljal do slabe komunikacije, skrivnostnosti*

med člani družine, ki ne bi želeli, da za njihove težave izve okolica – sosedge.« in »Nekdo alkoholika obtožuje, drug je rešitelj (pomaga pijanemu v posteljo, ga sezuje ...).« Zasvojenost enega člana vpliva na celo družino (*»... tam pravzaprav zasvojeni vsi, tudi drug z drugim ...«*). O vplivu odraščanja v zasvojenjski družini sem pisala že v teoretičnem delu naloge. Sanja Rozman pravi, da so v družini prizadeti vsi člani in da se med njimi kažejo značilni vedenjski vzorci (2013).

Kot pa je domnevala ena moja sogovornica, bi lahko bila družina, ki ima člana, zasvojenega z odnosi, preobremenjena s prikrivanjem njegove zasvojenosti. Člani bi se pretirano obremenjevali, kako delujejo na okolico, trudili bi se imeti dobre medsebojne odnose in malo preprirov (*»... preobremenjene s tem, kako izgledajo kot družina navzven, ves čas se trudijo imeti dobre odnose in se malo prepirajo.«*). Dva posameznika ugibata, da v družini, kjer je prisotna zasvojenost z odnosi, ostali družinski člani trpijo in ne sprejemajo zasvojenega člana (*»Družine lahko trpijo, če imajo med seboj osebo, ki je zasvojena z odnosi.«*). Med njimi vladajo slabi odnosi, ki jih pogosto spremljajo prepiri. *»Nimajo dobrih odnosov, v družini so prepiri ... Družinskega člana, ki ima težave z odnosi, imajo za oblastnega in motečega člana v družini.«*

❖ Socialne delavke

Večina vprašanih socialnih delavk je predvidevala, da obstaja razlog (za razvoj zasvojenosti z odnosi) v odraščanju in vzgoji v primarni družini (*»Po mojem to izvira iz otroštva, od vzgoje dalje.«*). Le ena socialna delavka je bila prepričana, da se v primarni družini naučimo določenih vedenjskih vzorcev, po katerih živimo tudi kasneje (*»Definitivno je povezano s primarno družino, z odnosi, ki jih od tam prinesemo, z vedenjskimi vzorci, ki se jih naučimo.«*). Večini se zdi pomembno, da otrok v otroštvu od staršev prejema pozitivne dražljaje, ki jih potrebuje za zdrav razvoj, saj bo v nasprotnem primeru določene občutke iskal tudi, ko bo že odrasel, kar je zapisal tudi Gostečnik (2006). Razlogi bi potemtakem lahko bili pomanjkanje ljubezni, naklonjenosti, občutka varnosti, sprejetosti. Velik vpliv bi lahko imele tudi okoliščine, ko je bil otrok zapuščen ali zanemarjen (*»Če v otroštvu otrok ni dobival dovolj bližine, naklonjenosti, pozornosti, da so ga čustveno zanemarjali. Potem bo to iskal, ko bo odrasel, to pomanjkanje občutka skrbi, predanosti, ki ga ni dobival v otroštvu.«, »... ali pa zapuščeni, zanemarjeni ...«*).

Po ugibanjih le dveh strokovnih delavk ima na otrokovo odraščanje lahko vpliv tudi pretirana skrb staršev (*»Lahko pa je tudi v drugo smer, da so v otroštvu otroku izkazovali pretirano skrb, jih zaščitili pred vsem, da jim niso pustili svojega časa ...«*). Stališče ene sogovornice je, da je takega ravnanja staršev danes vse več (*»Tega je tudi zdaj, vidim, vedno več. Da se panično bojijo starši, da bi njihov otrok bil prizadet.«*). Enako mnenje ima tudi Zdenka Zalokar Divjak, ki je v svojem delu zapisala, da se današnji starši zelo trudijo, da bi otroku omogočili lažjo pot v svet odraslih. Najpogosteje pa so to le »medvedje usluge.«, saj naredijo več škode kot pa koristi (2001: 50).

Na odraščajoče otroke bi, po predvidevanjih vprašane, lahko vplivale tudi težke družinske okoliščine odraščanja, kot so prisotnost drugih zasvojenosti, nezreli starši ali pa prisotnost duševnih motenj (*»Kjer, ne vem, so kakšni zelo nezreli ljudje, kjer je veliko alkoholizma, kjer so še kakšne druge zasvojenosti prisotne.«*). V svojem poklicnem delovanju opazi, da otroci uporabnikov preživijo veliko težkih situacij. Za otroke je lahko na primer depresija staršev zelo negotova, saj so neprestano na preži, kakšno bo počutje starša. V takem okolju se ne počutijo varne, saj stalno spremljajo dogajanje v odnosih s starši. Iščejo strategije reguliranja odnosov, da ne bi prihajalo do konfliktov ali poslabšanja stanja (npr.: depresija) (*»Pri nas, recimo, vidim, ljudje, ki so imeli duševne motnje, da otroci njihovi, so kar veliko hudih stvari dali skozi. Zelo so tudi na preži, ker pač starš, ki je recimo enkrat totalno depresiven, pa se ne spravi iz postelje, potem pa čez dva mesca ves evforičen, maničen ... Majhen otrok seveda ne razume, kaj se dogaja in je potem preveč usmerjen v opazovanje tega vedenja in zadovoljevanja tega in preprečevanja takega vedenja.«*). S temi izkušnjami se kot odrasli posamezniki ponovno srečajo v svojih partnerskih odnosih, ko poustvarjajo vzdušje in vzorce odnosov iz otroštva. V odnosu do staršev pa se pojavlja kontradiktorno doživljanje, ko so po eni strani nanje jezni, po drugi pa zaskrbljeni: *»Tako da imajo kar težave potem. Sploh, ko odrastejo. Še dostikrat so potem s takim staršem na bojni nogi ali pa prevzamejo preveč skrbi, ampak se s tem niti ne ukvarjajo. Ne pridejo zaradi teh težav s starši do nas, pridejo šele potem, ko imajo svoje partnerje, ker takrat začnejo ponavljati stvari.«* Odrasla oseba ima v sebi lahko boleče spomine na odraščanje, ki jih želi nezavedno razrešiti v odnosih z drugimi osebami. Najpogosteje se to dogaja na način, da si oseba izbere partnerja s podobno življenjsko izkušnjo.

Težka okoliščina, bi bila po mnenju druge moje sogovornice tudi razveza staršev, kjer se lahko med procesom ločitve ustvari neprimeren in obremenjujoč odnos staršev do otrok. Ta odnos se lahko kaže kot čustveni incest (prevzem vloge drugega partnerja; otrok postane staršev zaupnik): *»Razlog bi lahko bila tudi ločitev staršev, ko je otrok zaupnik enega starša. Ali pa, ko eden od staršev z otrokom ravna kot s svojim partnerjem ... Da en starš pove preveč svojih problemov otroku, kar je lahko za otroka preveč obremenjujoče.«*

Malo jih je kot okoliščino omenilo vpliv širše družbe in s tem povezane tradicionalne družbene vloge žensk, ko so bile v podrejenem položaju in so skrbele za družino (*»Pa zgodovine, ko so ženske podrejene moškim – so morale biti ubogljive, vodljive.«*).

Ena socialna delavka je omenila še možen vpliv današnjega vse hitrejšega življenjskega tempa, ko ljudje niso več pripravljeni na vztrajanje in vzdrževanje medsebojnih odnosov, saj imajo o ljubezenski zvezi nerealne predstave: *»Je pa res, da so po drugi strani okoliščine tudi današnji čas ... vse tako nekako zelo instant in na hitro. Ljudje pa imajo nekako v glavi predstavo, da odnosi, da bo kar večno trajala neka zaljubljenost in da ne bo težav in so tako nepripravljeni na to vztrajanje v odnosu, tudi ko gre kaj narobe, pa se potruditi pa tako. Je bolj 'ta ni v redu, gremo naprej'«*. Ljudje si želijo prijetnih občutkov zaljubljenosti, večno trajajoče ljubezni in nobenih problemov, kot jih opisujejo in prikazujejo v današnjih medijih. Taka ljubezen pa ni resnična in izhaja iz mita o romantični ljubezni. Zaljubljenost je kratkotrajno čustvo in temelji na naši nezavedni projekciji, medtem ko je temelj ljubezni, poznavanje resničnosti druge osebe (Milivojević 2008: 637).

Le redki so kot razlog navedli posameznikov negativen odnos do sebe, občutek manjvrednosti in nesprijetosti (*»Nizka samopodoba, občutek, da nisi dovolj dober / dobra, in da moraš »vse sprejeti za dobro.«*). Občutek lastne vrednosti posameznik razvija skozi izkušnje v odraščanju. Negativni občutki o lastnem zaznavanju se lahko razvijejo ob starših, ki postavljajo svoje potrebe pred odraščajočega otroka. Otrok se ob tem staršem prilagaja sebi v škodo (Mellody et al. 2003a: 60, 77–78).

❖ Primerjava

Ob primerjavi podanih odgovorov vseh sodelujočih opazim, da so večinoma vsi predvidevali, da imata na nastanek zasvojenosti največji vpliv dva dejavnika, in sicer družina v otroštvu in ustrezno zadovoljene osnovne čustvene potrebe odraščajočega otroka. Študentke so pogosteje kot strokovne delavke omenile, da je razvoj zasvojenosti povezan s prenosom vedenjskih in čustvenih vzorcev na otroke. Socialne delavke so svoja predvidevanja opisovale na podlagi strokovnih izkušenj in jih povezovale s konkretnimi primeri iz prakse. Pomemben dejavnik se jim zdi izkušnje, ki jih otrok pridobi z odraščanjem v škodljivih družinskih okoliščinah, saj naučenih vedenjskih vzorcev in bolečih spominov ne more predelati, ker jih ne zna in jih zato pogosteje potlači.

4.5 Izkušnje z zasvojenostjo z odnosi

4.5.1 Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri drugih

❖ Študentke

Malo več kot polovica vprašanih študentk je v svoji okolici prepoznala posameznike, za katere menijo, da so zasvojeni z odnosi (*»Poznam jih kar nekaj.«*). Ena študentka je za svoj konkreten primer povedala, da zasvojenosti z odnosi ni prepoznala sama, vendar ji je to zaupala njena znanka (*»Poznam, ampak zasvojenosti nisem sama prepoznala, mi je to sama povedala.«*). Pet vprašanih sodelujočih v svoji okolici ne prepozna nobenega primera (*»Konkretnega primera ne poznam.«*). Pri dveh osebah se je pojavil dvom pri prepoznavanju, saj nista bili prepričani, kdaj se določeno vedenje oziroma odnos imenuje zasvojenost (*»Ne vem točno, ali gre prav za zasvojenost ...«*).

Primere je skoraj polovica vprašanih večinoma prepoznala v partnerskih (*»Da. Mož in žena ...«*) in družinskih odnosih, med mamo in otrokom (*»Mater do otroka.«*). Zasvojenost z odnosi se poleg družinskih in partnerskih odnosov, po mnenju dveh sodelujočih, pojavlja tudi med prijatelji (*»Oseba, ki jo poznam in je zasvojena z odnosi, nima partnerja, vendar je popolnoma odvisna od prijateljev ...«*). Oseben primer zasvojenosti z odnosi med prijatelji je zapisal tudi sodelujoči študent, ki se mu je odnos njegovega prijatelja do njega, po določenem času, začel zdeti preveč posesiven, kar je vodilo v prenehanje prijateljstva: *»Spomnim se, da sem imel v otroštvu prijatelja (vrtec), ki je ves čas iskal mojo družbo, kamorkoli sem šel, je bil za menoj. Njegov odnos se mi je zdel že preveč posesiven, zato sva se nehala družiti.«* Pri

tem primeru je potrebno pripomniti, da se zasvojenost z odnosi razvije v odraslem življenju posameznika (Rozman 2013). Za opisano osebno izkušnjo je težko sklepati, zakaj se je sogovornikov sošolec v vrtcu tako vedel. Mogoče je na napačne načine iskal pozornost vrstnikov ali pa je imel potrebo po drugih pozitivnih občutjih, ki jih ni imel možnosti dobiti v domačem okolju ob starših (zadovoljitev osnovnih čustvenih potreb).

Iz vseh zbranih odgovorov sem razbrala, da so sodelujoči zasvojenost z odnosi prepoznavali in opisovali kot:

- **Oseba, zasvojena z odnosi, v razmerju z nasilnim ali posesivnim partnerjem**

Študentke so večinoma opisovale primer ženske, ki je v razmerju z nasilnim ali agresivnim moškim (*»Na primer, ženska, ki je v odnosu z agresivnim moškim.«*). Partner žensko nadzoruje, zasleduje, omejuje njene stike in druženje z bližnjimi (*»Ji sledi, ko gre s prijateljicami ven, jo ves čas preverja, kje je, s kom je, s klici in sms sporočili, določa, kdaj se bo dobila z družino in njenimi prijatelji ter prilagodi termin tako, da ima on zagotovo čas, da jo spremlja.«*). Obenem je moški lahko ljubosumen in manipulira s partnerico – jo izkorišča, ona pa naredi, kar ji naroči partner (*»... je ljubosumen, uporablja manipulacijo.«* in *»... ona brez njega ne more, on pa to s pridom izkorišča in kar ji naroči, ona naredi.«*). Partnerica je v razmerju v podrejenem položaju, saj prilagaja svoje vedenje partnerju, da ne bo deležna njegove jeze in nasilja (*»... ženska, ki je zasvojena z odnosom od svojega moža, ki jo pretepa, prilagodi svoje obnašanje njemu, se obnaša na načine, ki naj ne bi sprožili nasilnega obnašanja pri njem nad njo.«*). Kot sem zapisala že v teoriji, bo ženska poizkusila narediti vse za svojega partnerja, ker se želi izogniti bolečini. Upala bo na čudež, ki bo spremenil njen odnos s partnerjem na boljše (Forward in Torres 2006: 101–103).

- **Odnos osebe z zasvojeno osebo (prisotnost drugih zasvojenosti)**

Zasvojenost z odnosi se lahko po mnenju dveh vprašanih pojavi tudi v družinah, kjer je prisoten alkohol ali druga omamna sredstva (*»... alkoholično družino.«*). V teh odnosih, ko je eden izmed partnerjev odvisen od kemičnih substanc, drugi vztraja v zakonski zvezi in ne poišče pomoči ne zase ne za partnerja (*»... mož vztraja v zakonu z ženo, ki je alkoholičarka, ne poišče pomoči niti sam, niti ne spodbuja žene k zdravljenju.«*). Družinski člani se trudijo pred okolico prikriti zasvojenost, zasvojenega člana družine krivijo za nastalo situacijo, obenem pa zanj skrbijo. V družini se pojavljajo značilne igre vlog – žrtev, rešitelj in preganjalec (Barber

1997: 53). *»Nekdo alkoholika obtožuje, drug je rešitelj (pomaga pijanemu v posteljo, ga sezuje ...), potem skrivajo zasvojenost z alkoholom pred drugimi ljudmi iz svoje okolice.«* Drug prepoznan primer zasvojenosti z odnosi je v družini med sestrama, kjer je ena zasvojena z drogami. Njena sestra se ji pusti finančno izsiljevati, se osredotoča samo na njene potrebe in ji želi poiskati pomoč, obenem pa pozablja na svoja lastna občutja, potrebe in cilje (*»Pusti se ji denarno izsiljevati, je osredotočena na potrebe samo njene sestre, nase je že zdavnaj pozabila, izpolnjuje potrebe sestre na račun nje same. Išče pomoč za sestro namesto zase.«*). Študentka je opisala, da je dekleta pogosto slabega psihičnega počutja, saj ne zna postaviti funkcionalnih meja svoji sestri in zaživeti lastno življenje (*»... neprenehoma živčna, tesnobna, ima občutek, da v življenju nima miru zaradi svoje sestre, ampak ne more preprečiti, oziroma reči ne zahtevam svoje sestre ...«*).

Zgornje opisane primere lahko povežem s teoretičnim zapisom značilnih vedenjskih vzorcev zasvojenosti z odnosi, in sicer z 'zasvojenostjo z destruktivnimi odnosi', ko ima oseba odnos z nasilnim partnerjem ali so v razmerju prisotne druge oblike zasvojenosti.

- **Posesiven in pretirano zaščitniški odnos mame do svojega otroka**

Psihično nasilje ni prisotno samo v partnerskih razmerjih, temveč tudi v družinah med starši in otroki. Tudi tu se lahko pojavljata nadzor in posesiven odnos do druge osebe, večinoma otroka – konkretne primere so opazili štirje sodelujoči. Opisane izkušnje so bile, da je mama posesivna do svojega otroka (*»Zasvojenost sem prepoznala po posesivnem odnosu mame do hčerke.«*). Pri tem so menili, da ga nadzoruje, omejuje, mu vzbuja občutke krivde, kadar želi oditi ali pa ga pretirano obremenjuje s svojimi težavami (*»... mati otroku ne pusti, da začne živeti in uživati svoje življenje, ves čas ga omejuje, najraje ga ima v domačem okrilju, mu vzbuja slabo vest, če hoče narediti stvari po svoje, pogosto ga obremenjuje s svojimi težavami ...«*).

Podobne opise nadzora sta dva sodelujoča prepoznala ob razvezi staršev, ko so otroci razdvojeni med oba starša in so še bolj čustveno občutljivi (*»Ker so ob ločitvi otroci še bolj občutljivi na tovrstne situacije, je to bilo za otroka dodatno breme.«*). Zgodi se, da eden od staršev zavira stike otroka z drugim staršem tako, da uporablja čustveno izsiljevanje z vzbujanjem občutkov krivde. Čustveno izsiljevanje je oblika manipulacije, ko oseba

'izsiljevalec' uporabi strah druge osebe za doseg svojih ciljev. Izsiljevalec lahko občutke krivde sproži z obračanjem dejstev v svojo korist (Forward 1999: 25–84). V opisanem primeru je mama uporabila strah lastnega otroka pred njeno zapustitvijo: *»Ob ločitvi s partnerjem je mati zavirala stike otroka z očetom.«, »... z vzbujanjem občutkov krivde pri otroku na tak način, da je otrok imel občutek, da zapušča mater, ko gre k očetu, in da zaradi tega mati trpi (...). To je dodatno okrepila s telesno mimiko in dvoumnimi besedami, ob katerih se je otrok počutil ogroženega, da ga bo mati zapustila, če se bo rad družil z očetom.«*

Kot primer družinskega razmerja je vprašana opisala tudi primer moškega, ki je po njenem mnenju zasvojen z odnosom s svojo mamo, saj je v vsakem partnerskem razmerju iskal vzorce odnosa, ki jih je doživel z mamo. Vsako razmerje je tudi končal z razlogom, da partnerica ni taka kot njegova mama: *»V vsaki ženski, s katero vzpostavi neko romantično vez, namreč išče iste vzorce odnosa, ki ga je imel z mamo. Tako konča vsako razmerje z žensko z razlogom, ker ne ustreza vsaj enemu izmed njegovih kriterij (moja mama zna to, ti pa tega ne znaš).«*

- **Oseba, zasvojena z odnosi, prehaja iz enega v drugo partnersko razmerje**

Iz vseh opisov primerov lahko opazimo še, da so vprašani podajali svoje izkušnje z zasvojenostjo z odnosi, ki so se kazale kot dve skrajnosti. V prvi skrajnosti oseba, zasvojena z odnosi, vztraja v škodljivih odnosih in je pretirano navezana na točno določeno osebo, ki se je oklepa. V drugi pa so študentke omenjale pogosto menjavanje partnerjev. Vprašana študentka pri svojem konkretnem primeru meni, da dekle, ki jo opisuje, pretirano išče pozornost nasprotnega spola in na vsak način želi biti v partnerski vezi (*»... novo zvezo začne s prvim fantom, ki ji namenja pozornost (...), brez partnerja ne zdrži.«*). Podoben primer je prepoznala še ena študentka, ki je prav tako opisovala prehajanje iz razmerja v razmerje v kratkih časovnih obdobjih (*»In to se dogaja v zelo hitrih časovnih obdobjih. Ko se z nekom razide, hitro najde drugega ...«*). Za obe situaciji bi lahko rekli, da osebi na nek način ne znata biti sami oziroma ju je strah samote (biti same), saj takoj po končani vezi spoznata novega partnerja. Opisane primere bi lahko povezali z 'zasvojenostjo z ljubeznijo'. Kot je zapisala Sanja Rozman, se zasvojeni z odnosi najbolj bojijo, da bi jih zapustila ljubljena oseba. Zaradi tega strahu želijo narediti vse, da bi obdržale in priklenile partnerja nase, kar pa velikokrat povzroči ravno nasprotno (2013: 138). Tako situacijo lahko prepoznamo tudi iz naslednjega

citata, ko je oseba porabila nesorazmerno veliko časa in pozornosti za partnerja (*»... ves svoj čas namenja fantu.«*), kar pa ga je najverjetneje prisililo, da je končal njuno vezo (*»... tudi vsaka zveza se konča s tem, da fant konča zvezo.«*).

Strah pred samoto sta zaznali še dve moji sogovornici, saj sta opazili, da ko oseba ni v partnerskem razmerju, išče pretirano pozornost, družbo v krogu prijateljev, kar pa se konča, ko ponovno najde partnerja (*»... ko je samska, pa neprestano kliče in se druži s kolegi, prijatelji, sošolci, je družabna, ko pa je v zvezi, skorajda popolnoma prekine vse stike.«*).

❖ Socialne delavke

Večina socialnih delavk pozna konkreten primer osebe, zasvojene z odnosi, iz delovne prakse (*»Poznam.«*), le ena sodelujočega ne pozna nobenega (*»Ne, takega primera ne poznam.«*). Pri opisovanju konkretnih primerov zasvojenosti z odnosi se je ponekod lahko prepoznalo odnosne vezi:

- družinski odnosi: *»Teh primerov je veliko, sploh ko gre na relaciji mama – hčerka, mama – sin.«* in
- partnerski odnosi: *»Primer je večletno nasilje s strani partnerja ...«*

Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi je bilo med intervjuvanimi različno. V dveh primerih sta sogovornici prepoznali vztrajanje v škodljivem, nasilnem odnosu (*»Primer je večletno nasilje s strani partnerja, ki ga partnerica sprejema kot svojo nalogo, da ga razume in mu želi pomagati, reševati, se žrtvovati za dom in družino ...«* in *»Na primer, ena naša uporabnica (...) ima pa že deset let in več partnerja, ki je totalno popolni alkoholik, brezdomec, nikoli zaposlen, na cesti, bolan že ves (...), grozno zgleda no, ampak ona vztraja z njim.«*). Pri tem lahko ponovno povzamem, da je v naši družbi sprejemljivo, če ženska vztraja in skrbi ob zasvojenem partnerju, kljub svojemu nezadovoljstvu in trpljenju (Rozman v Rugelj 2008: 512).

Pri konkretnem primeru, med opisanim dekletom in drugimi soudeleženiimi, je strokovna delavka zasvojenost z odnosi prepoznala po uporabničinem pretiranem ukvarjanju z drugimi, katerim posveča preveč svojega časa in skrbi (*»... elementi zasvojenosti z odnosi ravno v tem, da se veliko ukvarja s tem, kaj je naredila narobe v odnosu z drugimi, kaj bi (...), tako da res*

zelo veliko premlevala, kaj je kdo naredil, kaj bi ona lahko še naredila drugače, kaj bi lahko naredila za drugo osebo.«). Posredno pa se lahko iz zgornjega citata razbere, da ima oseba težave s samovrednotenjem. Oseba lahko ob vsem tem ukvarjanju z drugimi osebami pozabi na lastne potrebe in želje (*»Zelo težko pa se potem osredotoči nase, kaj pa ona rabi, da bi recimo sploh šla počivat ali pa da jo kaj boli ali pa da kaj naredi samo zase.«*). Nekaj prepoznanih primerov socialne delavke so vsebovali tudi željo sorodnikov, partnerjev po spreminjanju bližnjih v nekaj, kar so si sami predstavljali kot ideal (*»Vidim pa pri svojcih ogromno tega, usmerjenosti v to. Da nekdo ve, kaj je prav za nekoga drugega in je prepričan, da ga lahko spremeni v sliko, kot si jo predstavlja o njem ...«*). Tak je tudi opis sodelujoče za konkreten primer uporabnice, ki je popolnoma prepričana, da lahko s svojo ljubeznijo spremeni svojega partnerja v boljšega človeka (*»Zaradi tega, ker je tako zelo prepričana, da bo ob njej okrevala, da tako zelo uveljavlja to svojo moč, da mu bo pomagala in da bo ona njega spremenila in da bo on ob njej ne vem kaj zrasel, ne. Da tega ne spusti iz rok.«*).

Le ena sodelujoča je pri domnevni osebi, zasvojeni z odnosi, prepoznala pomanjkanje pozitivnih občutkov lastne vrednosti (*»Po drugi strani pa seveda kljub vsemu, da je tako fajn, da je zaposlena, visoko izobražena, razgledana (...), ima tako slabo samopodobo, vseeno, da je prepričana, da je noben drug ne bi maral. Prepričana resnično, da za njo ni boljšega.«*). O tej temi sta pisala tudi avtorja Forward in Torres. Zapisala sta, da je pri osebi, zasvojeni z odnosi, občutek lastne vrednosti povezan s partnerjevo oceno, mnenjem o njej, kljub njenim življenjskim dosežkom (2006: 99).

Ena sogovornica je kot dejavnik za prepoznavo izpostavila osamljenost in izoliranost od okolice, kar je lahko povezano s strahom pred vzpostavljanjem stikov in posledično z majhno socialno mrežo: *»Naši uporabniki so zelo osamljeni, večinoma živijo sami in imajo zelo malo odnosov, ker so bolj usmerjeni v to, da se umaknejo. Tudi glede strahu, saj to je tudi nadzor drugih. Pač, če se nekdo odmika, vidiš, da je to strah pred vzpostavljanjem odnosov, pa se bojijo, da bi bili zavrženi, pa se potem rajši kar umaknejo.«* Strah pred bližino in zapuščanjem sem omenila pri 'odnosni anoreksiji', ko se oseba zaradi travm iz otroštva raje odmakne in izogiba socialnim stikom, da ne bi ponovno podoživela bolečih izkušenj (Rozman 2013: 91–93, 144).

Zasvojenost z odnosi bi posamezni sodelujoči prepoznali še po:

- obrambnem mehanizmu zanikanja, opravičevanju dejanj in nezadovoljstvu v odnosu (*»Prepoznala bi s pretiranim opravičevanjem obnašanja in obenem pritoževanjem čez odnos.«*)
- pretirani odvisnosti od drugega (*»Sin je starejši gospod (...) Še vedno vse ureja mama, ga zagovarja pred institucijami. Dejansko, ko pride on sam, je izgubljen. Čisto je odvisen od nje.«*)
- posesivnem in nadlegujočem odnosu do drugega (*»Lahko, sploh če neka oseba kasneje že odkrito nadleguje drugo z na primer SMS sporočili, telefoniranjem ob različnih urah, izkazovanjem pretirane ljubeznivosti ...«*)

V zgornjem citatu lahko prepoznamo značilnosti 'zasvojenosti z romantičnim odnosom', ko se oseba zaplete v zalezovanje osebe, s katero je zasvojena (Schaeffer 2009: 15).

Za prepoznavo pri uporabnikih se samo enemu sodelujočemu zdi pomembno število srečanj (*»Bi prepoznal, vendar ne takoj. Če bi se večkrat dobil.«*).

❖ Primerjava

Povsod je več kot polovica sodelujočih poznala / zaznala konkretni primer. Večinoma so prepoznali zasvojenost z odnosi v podobnih odnosnih razmerjih (družina, partnerska zveza). Skupno jim je bilo le malo podobnih zapisov prepoznave zasvojenosti z odnosi pri konkretnih primerih (pretirana odvisnost od drugega, pretirano ukvarjanje z drugimi, posesivnost, izguba lastnih ciljev, vztrajanje v škodljivem odnosu, prisotnost drugih zasvojenosti, strah).

4.5.2 Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri sebi

❖ Študentke

- Zmožnost prepoznave

Sodelujoče sem spraševala, če in kako bi prepoznali zasvojenost z odnosi pri sebi. Odgovori so bili zelo sorazmerni, saj je polovica menila, da bi prepoznali znake zasvojenosti, kar so opisali s sledečimi izjavami: *»Bi prepoznala.«* ali pa *»Mislim, da bi.«* Polovica pa jih je zanikala možnost prepoznave pri sebi, saj se to vrsto zasvojenosti težje prepozna, ker smo kot ljudje konstantno v stiku z drugimi ljudmi (*»... človek težko prepozna zasvojenost pri sebi, sploh z odnosi. Ker se stalno poudarja, da je človek družabno bitje, smo stalno v kontaktih z*

drugimi ljudmi ...«). Ena intervjuvana je omenila, da bi zasvojenost prepoznala, ko bi odnos začel vplivati na druge ljudi, kar pa lahko uvrstim v samo definicijo zasvojenosti z odnosi od Sanje Rozman (2013: 55), ko vedenje osebe vpliva na odnose z drugimi ljudmi (*»Ko bi določen odnos začel vplivati na odnose z drugimi ljudmi ...«*).

Ali pa zasvojenosti pri sebi ne bi prepoznali zaradi opravičevanja dejanj ali obrambnega mehanizma zanikanja (*»... je ne bi bila sposobna ozavestiti. Zaradi zanikanja.«*). Samo ena udeleženka je zapisala domnevno prepoznavo zasvojenosti z odnosi pri sebi v času partnerskega odnosa, ko je partnerjevo počutje vplivalo nanjo in se mu je konstantno prilagajala, ob tem pa je pozabila na skrb zase: *»Glede na moje razumevanje zasvojenosti z odnosi bi lahko rekla, da je v prejšnji zvezi počutje mojega partnerja vplivalo name, da sem se trudila, da bi bilo v redu ... In s tem sem „pozabila“ na svoje želje, potrebe, dobro razpoloženje.«*

Le redki študentje (2 do 4) so zapisali skupne oziroma podobne znake vedenja, ki bi jih prepoznali pri sebi. V tabeli so zapisani samo najpogostejši odgovori.

Tabela 4.5.2. 1: Dejavniki za prepoznavo zasvojenosti z odnosi

Št.	Dejavniki za prepoznavo	Relevantna izjava
1.	Ozavestiti lastno vedenje in prejeti opozorila od okolice	<i>»Morda sčasoma, če bi dobila opazke od okolice, bi se začela zavedati, opazovati med dejanji, premišljevati o čustvih, ki jih vse to povzroča.«</i>
2.	Strah pred samoto in osamljenost	<i>»Mogoče bi bila bolj pozorna, če bi imela ves čas občutek, da sem osamljena in da nujno potrebujem nekoga ob sebi.«</i>
3.	Pretirana potreba po pozornosti, druženju in potrditvah	<i>»... da želim ves čas biti v družbi, da tudi ko sem sam, razmišljam koga naj pokličem po telefonu.«</i>
		<i>»Ali konstantno nekoga kličem in pretirano iščem pozornost določene osebe.«</i>
		<i>»Ali iščem samopotrditve od drugih z malenkostmi, kot je frizura ...«</i>

4.	Nesorazmerna poraba časa in pozornosti za druge	»... da bi se moje misli in dejanja omejila le na to osebo.«
		»... sploh bi se mi zdelo problematično, če bi se več čas obremenjevala s tem, kaj si drugi mislijo o meni ...«
5.	Nadzor in posesivnost	»Mislim, da bi ga ves čas nadzirala, ga zasledovala, brala bi mu sporočila na telefonu, kar bi lahko mejilo že na ljubosumje.«
		»Verjetno bi to prepoznala pri omejevanju svobode, lastne in drugega človeka.«

❖ Socialne delavke

Znake zasvojenosti z odnosi je pri sebi prepoznala samo ena socialna delavka, ki meni, da je za prepoznavanje bolj dovzetna že zaradi svojega poklica – poklicna deformacija (*»Ja, če sem iskrena (...) Eno je že, ker se v službi ukvarjam s tem. Ampak na en način si s tem lahko zelo hitro roke umijem, aha, to je poklicna hiba.«*).

Socialna delavka nadaljuje s svojo prepoznavo in meni, da ima njeno poklicno delovanje (pomoč drugim) velik vpliv na zasebno življenje, kar ji velikokrat postavlja izziv za postavljanje funkcionalnih meja (*»Ampak je to, da se tudi jst ukvarjam s tem, kaj bi pa lahko še naredila za nekoga drugega ali pa, da hitro razumem tudi v mojem privatnem življenju in potem včasih težko postavim mejo, da se ne bom več ukvarjala s tem.«*). O pretiranem ukvarjanju in zadovoljevanju potreb drugih je spregovorila še ena socialna delavka, ki pri sebi danes ne prepozna zasvojenosti z odnosi, saj je z izobraževanjem in delom na sebi postala bolj ozaveščena o tematiki. Naučila se je postavljati meje in skrbeti za lastne potrebe: *»V tem smislu zasvojenosti ne opazim, definitivno ne. Mogoče v preteklosti ja, ko sem se malo bolj ukvarjala s kakšnimi slabimi odnosi, pa to, pa da sem bila usmerjena v zaznavanje potreb nekoga drugega, bolj kot svojih. In zadovoljevanje potreb, ki sem si jih jst predstavljala, da jih ima pa daleč od tega, tko. To definitivno ja. Ampak recimo, da sem se naučila. Izobraževanja in delo na sebi, zadovoljevati svoje potrebe.«*

Že v teoretičnem delu naloge sem opisovala družbeno pričakovano podobo in vlogo žensk. Ženske se od majhnega uči, da bodo skrbele in bile občutljive na potrebe druge. Obenem pa bodo svoje potrebe postavile na drugo mesto (Zaviršek 1994). Včasih je potrebno postaviti drugim meje in najprej zadovoljiti lastne potrebe in želje, šele nato pa se posvetiti drugim.

Nedoločene meje lahko pripeljejo tudi do izgorelosti strokovnih delavcev (*»Včasih me potem to tudi izčrpava, ker se toliko ukvarjam s potrebami drugih, pa stiskami drugih. In tudi v privat življenju moram včasih reči: 'Lej, ne.' Ker ne moreš več.«*).

Drugi socialni delavki pa se poleg jasno postavljenih meja zdi zelo pomembno, da človek ohranja osebnostno rast in razvoj (*»Ves čas je potrebno, da delamo na lastni samopodobi, na krepitvi lastnega jaza in jasnem postavljanju meja.«*).

Mnenje ene strokovne delavke je, da zasvojenost z odnosi pri sebi težko prepoznaš, ker na odnos ne gledaš kot na zasvojenost ali pa ga namenoma ne želiš ozavestiti (*»Težko rečem, ker takrat, ko je oseba zasvojena, verjetno v tej smeri ne zmore razmišljati trezno oziroma odnosa ne doživlja kot odvisnost. Morda pa o tem niti noče razmišljati na tak način.«*).

Drugi sogovornik meni, da bi pri sebi lahko prepoznal znake zasvojenosti (*»Po mojem bi, ja.«*). Pravi pa tudi, da je že sedaj na nek način odvisen od svojih otrok, ker si ne predstavlja življenja brez njih (*»Po mojem sem že odvisen od svojih otrok. Ampak na tak način, da si ne predstavljam več življenja brez njih.«*).

❖ Primerjava

Način prepoznavne pri socialnih delavkah je bil, v primerjavi s študenti, bolj osredotočen na osebnostno rast in razvoj, vpliv poklicnega delovanja in posameznikovo potrebo po jasno določenih funkcionalnih mejah. Študentke so pogosteje omenile, da bi se svojega škodljivega vedenja začele zavedati šele, ko bi jih na to kdo opozoril. Poleg tega so omenjale še strah pred samoto in osamljenostjo, nadzor in posesivno vedenje do drugega, pretirano potrebo po pozornosti, druženju in potrditvah ter obrambne mehanizme, ki bi jim preprečili, da bi prepoznale znake zasvojenosti z odnosi.

4.6 Tipologija odnosov

❖ Študentke

Vprašani so večinoma zapisali, da se zasvojenost z odnosi lahko razvije v:

- družinskih odnosih (*»... med starši in otroki.«*);
- partnerskih odnosih (*»... pojavlja v partnerskih odnosih.«*) in

- prijateljskih odnosih (*»... tudi v prijateljskih odnosih.«*).

-

V družinskih odnosih je polovica vprašanih izpostavila odnos med mamo in otrokom (*»Mati in otrok ...«*). Le posamična opisa sta bila omenjena za odnos med očetom in otrokom (*»... oče - otrok.«*) in med sorojenci (*»... sestra – sestra ...«*). Dva vprašana sta zasvojenost z odnosi postavila v službeno okolje, čeprav v svoj odgovor nista bila prepričana (*»... morda celo službenih odnosih.«*). Manj kot polovica sodelujočih (5) je ugibala, da je zasvojenost z odnosi lahko prisotna v vseh odnosih (*»Možna je verjetno v vseh odnosih.«*). Kot so zapisali že velikokrat omenjeni avtorji – Gostečnik (2006), Rozman (2013), Schaeffer (2009) idr. – se lahko zasvojenost pojavi v vseh odnosih.

❖ Socialne delavke

Večina strokovnih delavk je mnenja, da se zasvojenost z odnosi najpogosteje pojavi v:

- partnerskih odnosih (*»Predvsem partnerskih, mislim, meni se zdi najbolj tipično ...«*)
- družinskih odnosih (*»... bolj to opažam v družinskih odnosih.«*)

Strokovna delavka je družinske odnose še podrobneje razdelila in povedala, da so taki odnosi večinoma med mamo in otrokom (*»Teh primerov je veliko, sploh ko gre na relaciji mama – hčerka, mama – sin.«*). Redki so poleg ostalih odnosov izpostavili prijateljstvo (*»... lahko so pa res tudi prijateljski odnosi.«*). Dva posameznika sta zapisala, da se zasvojenost z odnosi lahko pojavi v vseh odnosih oziroma tam, kjer so prisotna čustva ali soodvisnost (*»V vseh, kjer so povezana neka čustva ali pa soodvisnost.«*). Ali pa v odnosih, kjer oseba nima občutka empatije in se ne drži dogovorjenega (*»Verjetno v tistih, kjer ena oseba noče razumeti druge (njenih čustev, mnenja ...) in ne spoštuje dogovorjenega.«*

Tri socialne delavke so izpostavile, da pri svojem delu zasvojenost z odnosi najpogosteje opazijo v družinskih odnosih (*»Pri svojem delu bi rekla, da bolj to opažam v družinskih odnosih ...«*).

❖ Primerjava

Primerjava je pokazala, da so strokovne delavke za prepoznavo tipologije odnosa v vsakdanjem življenju pogosteje zapisale partnerski odnos, medtem ko so študentke večkrat

omenile družinske odnose. Tako pri strokovnih delavkah kot pri študentkah je bil družinski odnos podrobneje definiran, in sicer kot odnos med mamo in otrokom. Zaposlene so konkretne primere družinskih odnosov opazile pri strokovnem delu z uporabniki. Prijateljski odnos je bil med socialnimi delavkami redko omenjen, pri študentkah pa so ga omenjale enako pogosto kot partnerski odnos.

4.7 Primerjava pojava zasvojenosti z odnosi med moškimi in ženskami

❖ Študentke

Večina vprašanih (11) je mnenja, da se zasvojenost z odnosi pogosteje pojavi pri ženskah, čeprav so nekateri bolj ugibali in izražali svoje stališče, kot pa bili prepričani v svoj odgovor (*»Večinoma so z odnosi zasvojene ženske.«*, *»Mislim, da je več žensk.«*). Štirje sodelujoči so menili, da spol nima večjega vpliva na pojav zasvojenosti z odnosi in se lahko pojavi pri obeh spolih (*»Zasvojenost po mojem mnenju ni povezana s spolom.«*).

Svoje odločitve so utemeljevali s stereotipno podobo, vlogo žensk in moških v družbi. Eden ključnih kriterijev, ki po mnenju polovice sogovornikov vpliva na razvoj zasvojenosti z odnosi pri ženskah, je njihov način čustvovanja. Izpostavijo, da ženske lažje izražajo čustva in so bolj čustveno ranljive (*»... zelo stereotipno – da ženske bolj govorijo o tem, o svojih čustvih.«*, *»... so bolj čustveno ranljive.«*). Moški, pa po mnenju dveh sodelujočih, težje govorijo o svojih čustvih (*»Moški pa o teh temah težje govorijo.«*) ali pa jih izražajo preko ljubosumnih vedenj (*»... mogoče moški na drugačen način to izražajo. Mogoče z izkazovanjem ljubosumja ...«*).

Nekaj vprašanih je sklepalo, da ima na razvoj zasvojenosti z odnosi vpliv družbena podoba žensk, ki se je naučimo s spolno različno socializacijo in vzgojo v primarni družini (*»Deklice so tudi vzgajane na drugačen način kot fantki ...«*). Dva sogovornika sta izpostavila tudi družbeno vlogo moškega, ki je predstavljen kot 'glava' družine, ki nudi podrejeni ženski oporo in občutke varnosti (*»... moški še vedno predstavljajo neke vrste 'steber' oziroma oporo v zvezi, na katero se ženska zanaša in ji daje občutek varnosti, udobja.«*). Samo ena študentka je menila, da je ženske tudi pogosteje strah, da bi ostale same (*»... ženske tiste, ki (...) jih je pogosteje strah, da bi ostale same.«*).

Posamezni zapisi redkih sodelujočih so bili, da deklico od majhnega učijo, da je v naši družbi sprejemljivo, da ženska:

- skrbi za družino (*»... vloga ženske, da skrbi za družino na čustveni ravni, da skrbi za otroke ...«*);
- je odvisna od drugega (*»... ponavadi se je deklice bolj vzgajalo na način, da so odvisne od nekoga ...«*);
- želi ugajati moškemu (*»... se zato trudijo ugajati.«*).

Razmišljanje ene izmed sodelujočih pa je bilo, da na pojav zasvojenosti z odnosi vpliva tudi odsotnost staršev v otroštvu (*»Ker če je povezava med odsotnostjo staršev v otroštvu, potem to vpliva na oba spola – fante in dekleta.«*).

Le eni študentki se je zdel pomemben tudi vpliv družbe, ker meni, da ravno družba pri ženskah na nek način spodbuja in odobrava zasvojenost z odnosi (*»Sega verjetno v same korenine in vzorce družbe, v kateri živimo, ki pri ženskah mnogokrat spodbujajo takšne zasvojenosti, ki so bolj sprejemljive, kot na primer odvisnost žensk od nedovoljenih drog.«*).

Kot zanimivost sem med seboj primerjala tudi prepoznavane konkretne primere zasvojenosti z odnosi, ki so jih opisovale sodelujoče. Več kot polovica je zapisala primere, kjer je bila zasvojena z odnosi ženska.

Zanimiv se mi je zdel odgovor študenta, ki je rekel, da si ne predstavlja, kakšno izrazoslovje bi uporabil moški uporabnik za opis zasvojenosti z odnosi (*»Ne predstavljam si, da pride k tebi na posvet moški, ki reče, da je zasvojen z odnosi. Verjetno bi tako težavo drugače opisal.«*). Iz zapisanega lahko prepoznam stereotipno mišljenje o moškem izražanju. Vprašani so večinoma izhajali iz stereotipnih predstav, ki veljajo v naši družbi za določen spol. Ti stereotipi pa so sporni, saj oseb ne poznamo, pa jih kljub temu enačimo kot člane določenih skupin (Ule 2009: 178).

❖ Socialne delavke

Večina strokovnih delavk je mnenja, da se zasvojenost z odnosi pogosteje pojavi pri ženskah (*»Bi rekla, da na en način več žensk ...«*). Sodelujoča socialna delavka pa je omenila, da

ženske pogostejše iščejo pomoč (*»Težko sodim, menim pa, da pa ženske prej iščejo neke pomoči.«*). Le ena sodelujoča je bila neopredeljena, saj ni imela vpogleda v statistične podatke in je s tem opozorila na pomanjkanje verodostojnih podatkov (*»Težko rečem, statističnih podatkov nimam.«*). Redki so dobesečno zapisali, da možnost za pogostejši pojav zasvojenosti z odnosi pri ženskah izvira iz otroštva (socializacija in vzgoja) (*»Po mojem to izvira iz otroštva, od vzgoje dalje.«*).

Za svoje domneve so kot razlog največkrat navedli tradicionalno družbeno podobo žensk, ki jo je predstavila v svojem delu tudi Darja Zaviršek (1994). Ženske naj bi imele določeno družbeno vlogo, ki narekuje:

- skrb za druge: *»Te skrbi za sorodnike in svojega partnerja. Pa od ženske se že od majhnega pričakuje, da bodo skrbele za druge, da se bodo drugi dobro počutili in tako naprej. In potem še naprej, da bi rabile to narediti, da se bomo me boljše počutile. Skratka, ta pričakovana vloga ženske v družbi.«*
- žensko ubogljivost in podrejenost moškim: *»... ženske podrejene moškim – so morale biti ubogljive, vodljive.«*

Ženske so »socializirane« oziroma naučene, da skrbijo za druge, kar predstavlja vlogo žensk v naši družbi. Od žensk se pričakuje, da se bodo poučile, kako skrbeti za družino, kako graditi odnose. Z razširjanjem vpliva znanosti na vsakdanje življenje vrsta področij nastaja poljudno znanje (medicina, pedagogika, psihologija), ki vstopa v vsakdanji jezik in stališča ljudi ter se uporablja kot samoumevno (Grebenc 2001).

Vprašani socialni delavki se je zdelo veliko boljše, če uporabniki živijo z očetom, saj tako ni pretirane skrbi in nadzora. Ženske je strokovna delavka opisala kot 'psihologinje v malem', saj želijo na vse načine pomagati svojim otrokom (*»Pa tudi to vidim pri nas, če kakšen uporabnik, uporabnica živi z očetom, da je boljše. Da je nekako manj nadzora. Moški se mogoče malo manj posvečajo psihologijam, ženske pa so psihologinje v malem. Berejo vso literaturo, diagnosticirajo te svoje otroke in iščejo pomoč in ne vem.«*).

Pri svojem strokovnem delu je socialna delavka opazila, da se ženske zelo pogosto poslužujejo spletnih forumov, kjer iščejo in delijo nasvete z drugimi. Moški na teh forumih ne

sodelujejo, v redkih primerih problem poskušajo minimalizirati ali ga zanikati (*»Tudi zdaj, ko sem brala te forume, vidim, da so tam v glavnem samo ženske. Samo ženske, ki imajo cel kup nasvetov, medtem ko, če je kakšen moški, on pa to tako racionalno, 'Ne se toliko sekirat, pusti pri miru', ne. Se mi zdi, da so definitivno ženske bolj usmerjene v to.«*).

Nekaj strokovnih delavk je omenilo, da je o vplivu družbe na žensko vlogo govorila in pisala tudi profesorica Darja Zaviršek (*»... feminizem v socialnem delu od Darje Zaviršek, ko je govorila o teh družbenih pogledih na spolne razlike, kakšna naj bi bila ženska v družbi, kakšen moški.«*).

❖ Primerjava

V primerjavi se večina vprašanih strinja, da so ženske pogostejše zasvojene z odnosi. V primerjavi s strokovnimi delavkami je manj študentk kot razlog zapisalo vpliv različne spolne socializacije, vpliv družbe in otroštva. Študentke so zapisovale tudi nekatera stereotipna prepričanja o ženskem in moškem čustvovanju, medtem ko so se strokovne delavke bolj osredotočile na pomen vpliva družbe, socializacije in vzgoje.

4.8 Znanje in izobraževanje

4.8.1 Pridobljeno znanje (povezava znanj s predmeti iz študija)

❖ Študentke

Vse vprašane so raziskovano temo povezale s predmetom 'Zasvojenosti I, II', ki so ga imele tekom študija na Fakulteti za socialno delo (*»Z znanji, ki sem jih pridobila pri predmetu zasvojenosti.«*). Več kot polovica temo povezuje s predmetom 'Psihologija za socialno delo' (*»... pri predmetu psihologije.«*). Pet jih je omenilo tudi predmet 'Socialno delo z družino' (*»... socialno delo z družino.«*). Ostale predmete so naštele samo nekajkrat – po en ali dva posameznika. To so bili Epistemologija socialnega dela, Pedagogika in andragogika, Sociologija za SD, Ženske in moški v SD, 'Osebna pomoč s svetovalnim delom', 'Teorija pomoči SD', 'Teorije deviantnosti', 'Skupinsko delo in kibernetika drugega reda I, II' in predmeti na smeri 'Socialno delo na področju skupnostne skrbi': *»Z znanji sociologije, teorijami pomoči, teorijami deviantnosti ...«, »... epistemologija v socialnem delu«, »... pedagogika in andragogika ... moški in ženske v socialnem delu.«*

Dva sodelujoča sta zasvojenost z odnosi povezala s prebrano študijsko literaturo (*»... knjiga 'Družine in kako v njih preživeti'.«*) in drugi, ki je o tematiki bral v ženskih revijah (*»... bral literaturo na to temo, sem jo večinoma našel v ženskih revijah – revija Ona.«*).

Prav tako sta dve sodelujoči izpostavili dejstvo, da v času študija in tudi pri predmetu 'Zasvojenosti I, II' nista pridobili nobenega znanja o zasvojenosti z odnosi (*»... pri predmetu 'Zasvojenosti' prav te določene problematike nismo dotikali ...«*).

Temo sodelujoče že lahko povežejo z nekaterimi teorijami tekom študija, vendar o sami zasvojenosti z odnosi niso nikoli slišali med izvajanjem predavanj in vaj.

❖ Socialne delavke

Znanje o zasvojenosti z odnosi so pridobile na različne načine. Večinoma so ga pridobile:

- s prebiranjem literature (najpogosteje prebrana avtorica je Sanja Rozman): *»... več prebrala v literaturi. V knjigi od Sanje Rozman.«*
- z izkušnjami drugih ljudi (*»... nekaj iz izkušenj drugih oseb, ki so doživljale take odnose.«*) in
- z udeležbo na izobraževanjih (*»Skozi izobraževanje, ki seveda še vedno traja.«*)

Skoraj vse so se strinjale, da so med študijem na Fakulteti za socialno delo premalo oziroma sploh niso govorili o zasvojenosti z odnosi (*»Na faksu se ne spomnim, da smo govorili o tem.«*). Kljub vsemu pa so raziskovano temo redki povezali s predmetom 'Zasvojenosti' (*»Ja, uporabila bi koncept po Ramovšu.«*, *»Na faksu smo imeli predmete zasvojenosti ...«*) ali pa s 'Socialno antropologijo', kjer so obravnavali feminizem in družbeno vlogo spolov (*»Ali pa feminizem v socialnem delu od Darje Zaviršek, ko je govorila o teh družbenih pogledih na spolne razlike, kakšna naj bi bila ženska v družbi, kakšen moški.«*).

Strokovni delavki pri delu najbolj pomagajo znanja, ki jih je dobila z lastnimi delovnimi izkušnjami (*»Znanja in izkušnje, pridobljene skozi delo.«*).

- Uporaba znanj

Socialna delavka pri svojem delu uporablja znanja komunikacije, kot je aktivno poslušanje, nebesedno komunikacijo in usmerja pogovor k soustvarjanju rešitve (*»Potrebuje osebo, ki jo bo aktivno poslušala, ji tudi z mimiko obraza, telesa pokazala čustva, da jo razume.«*, *»Osebo je treba skozi pogovor usmerjati k rešitvi težave.«*). Obenem poskuša ustvariti varen prostor, da bo uporabnik lažje spregovoril o svojih težavah (*»Oseba se mora v pogovoru počutiti varno – prostor (da ima možnost izpovedi na štiri oči).«*), strokovna delavka pa v delovni odnos pristopa s sposobnostjo empatije do drugih (*»K temu sodi tudi 'zdrava mera' empatije strokovnega delavca.«*). Ena sogovornica pri delu z uporabniki uporablja zagovorništvo in elemente delovnega odnosa (*»Ja, uporabljam koncept so-prisotnosti, znanje za ravnanje, etiko udeležnosti, iskanje virov moči pri uporabniku oziroma perspektivo moči, zagovorništvo.«*). Pomaga pa si tudi z izdelavo 'Individualnega načrtovanja z udejanjanjem ciljev' in 'Analizo tveganja' (*»Uporabljamo tudi individualne načrte, analizo tveganja.«*). Sogovornik za pomoč uporabnika najprej informira o nadaljnjem delu, ki zajema svetovanje in iskanje virov uporabnika (*»Definitivno najprej informiranje sploh. Potem pa osebno pomoč na primer lahko nudim, to je svetovanje, opolnomočenje stranke.«*).

4.8.2 Potreba po določenih znanjih

❖ Socialne delavke

Tekom dela so sodelujoče prepoznale, da jim primanjkuje znanja za delo z uporabniki – znanja o odnosih, vodenje pogovora (*»Zagotovo bi potrebovala več znanja o odnosih in pa več znanja kako voditi pogovor. Ker na faksu tega ni bilo dovolj oziroma, ko sem začela delati, je bilo težko, ker ti je zmanjkalo nekega znanja.«*). Želeli bi si več informacij o sami problematiki in praktičnih izkušenj organizacij, ki se že ukvarjajo na tem področju (*»Veliko več bi bilo potrebno delati v času študija na področju predstavljanja problematik, sodelovanja, spoznavanja s temami in praktične izkušnje organizacij, ki se s temi temami ukvarjajo v praksi.«*). Nekaterim se zdi, da je v učnem načrtu premalo poudarka na praktičnih izkušnjah (*»Vse prevečkrat se dogaja, da študijski programi zadovoljujejo zgolj teoretični del.«*).

Kar nekaj strokovnih delavcev bi za svojo kvalitetnejšo pomoč uporabnikom potrebovalo dodatno znanje z različnih področij. Nekateri bi potrebovali znanja iz psihologije osebnosti, psihiatrije, odnosov, vodenja pogovora in drugih področij (*»Poglobljeno znanje psihologije osebnosti, znanja s področja psihiatrije ...«, »Zagotovo bi potrebovala več znanja o odnosih in pa več znanja kako voditi pogovor.«*). S pomanjkanjem znanja v okviru socialnega dela se strinja tudi Peter Topić, ki pri svojem delu uporablja tudi terapevtska znanja (osebna komunikacija, 6. 11. 2012).

Ena strokovna delavka je izpostavila, da se je pomembno naučiti pravilnega pristopa do uporabnika in mu nuditi podporo pri iskanju rešitve (*»Da se naučiš kako pristopiti, spodbuditi človeka, da najde neko ravnovesje, iskanje smisla.«*).

- Sposobnost objektivnosti socialne delavke pri strokovnem delu

Strokovna delavka je povedala, da se je zaradi primanjkljaja določenih znanj vpisala na študij realitetne terapije, ki ji je pomagala predvsem na osebni ravni, da pri svojem delu ostane objektivna: *»Ampak meni je najbolj pomagalo potem, ko sem že začela delati, ko sem se vpisala v to šolo realitetne psihoterapije, ker sem videla, da mi tega znanja manjka za to delo z uporabniki. Definitivno pa mi je najbolj od vsega pomagala ta realitetna terapija (...). Jst to znanje realitetne terapije potem uporabljam pri tem, da se sama ne vpletam v odnose z uporabniki, najbolj mi pri tem pomaga.«*

Za ohranjanje objektivnosti pri delu so socialnim delavkam na voljo supervizije in intervizije, kar pa je, iz zgornjega primera, očitno lahko tudi premalo. Da bi se strokovne delavke izognile in zaščitile pred izgorelostjo na delovnem mestu, morajo posegati še po dodatnih metodah. Nekatere nadgrajujejo svoje znanje, ki jim bo pomagalo pri osebnem nevpletanju v stiske in krize uporabnikov. Pustiti vse težke, boleče zgodbe uporabnikov na delovnem mestu in oditi domov je pogosto zelo težka naloga.

Kot sem že zapisala v teoretičnem delu, socialnim delavkam primanjkuje specifičnih znanj, kar so v intervjujih povedale tudi sodelujoče. Poleg osnovnih konceptov socialnega dela so potrebna znanja drugih področij, predvsem terapevtskih znanj.

4.8.3 Nadgrajevanje znanja – izobraževanja

❖ Študentke

Več kot polovica študentov bi manjkajoče znanje o temi 'zasvojenost z odnosi' večinoma pridobila ob prebiranju tuje in domače literature (*»Mogoče bi iskala dodatno znanje v tuji in domači literaturi.«*). Nekaj manj bi se jih želelo udeležiti strokovnih izobraževanj (*»... strokovnih usposabljanj, izpopolnjevanj, delavnic.«*). En vprašani bi bil pripravljen na izobraževanje oditi tudi v tujino (*»... znanje bi si pridobil z razpoložljivimi izobraževanji ... Če ne bi bili tukaj, bi šel v tujino.«*). Redki so za možnost nadgrajevanja znanja izbrali spremljanje interneta (*»Manjkajoče znanje bi poskusila dobiti najprej na internetu ...«*).

Malo vprašanim se je zdelo najbolje, da bi si manjkajoče znanje pridobili preko praktičnih izkušenj (*»Manjkajoče znanje se mi zdi, da bi lahko dobila s praktičnim delom«*, *»Znanje bi si pa pridobila sproti z izkušnjami.«*). Skoraj polovica sodelujočih bi si za pridobitev informacij o tematiki želela pomoči kompetentnejših strokovnjakov (*»Če bi želela v znanju napredovati, bi potrebovala spremljati strokovnjaka na tem področju in biti prisotna na srečanjih strokovnjaka ...«*, *»Nasvete bi pridobivala tudi od ostalih strokovnih kolegov.«*), nekateri pa tudi od ekspertov iz izkušenj (*»Manjkajoče znanje bi poizkušala pridobiti s (...) pogovori z osebami s temi izkušnjami (z eksperti iz izkušenj)«*).

Zelo malo vprašanih bi za pomoč pri nadgrajevanju znanja prosilo profesorje na Fakulteti za socialno delo (*»Vprašala bi tudi profesorje na našem faksu, če me lahko usmerijo na izobraževanje.«*).

❖ Socialne delavke

Večini vprašanih socialnih delavk se je zdelo pomembno nadgrajevanje znanja in obenem iskanje novih delovnih izkušenj (*»Vseskozi je potrebno nadgrajevati svoja znanja in iskati nove rešitve ter izkušnje dobrih praks.«*).

Najpogosteje so zapisali, da je pomembno sodelovanje z drugimi strokovnjaki (*»Pomembno je tudi povezovanje med strokovnjaki iz različnih področij, ki lahko pripomorejo k boljšemu reševanju posameznega primera.«*). Redki imajo možnost deljenja izkušenj s strokovnjaki na delovnem mestu (*»Mi se izobražujemo (...) tako, da pokličemo tudi kakšne strokovnjake, ki*

nam pridejo predavati.«). Nekatere zaposlene so omenile tudi velik prispevek znanja ekspertov iz izkušenj (*»Dobro bi bilo tudi spoznati nekoga, ki ima osebno izkušnjo s tem, da pove, kako in kaj je moral dati vse čez.«*).

Vključevanje ekspertov iz izkušenj lahko povežem s projektom PROMISE (Krepitev duševnega zdravja, zmanjševanje duševnih težav ter integracija in socialno vključevanje s pomočjo izobraževanja), pri katerem je sodelovala tudi Fakulteta za socialno delo. Cilj je bilo oblikovanje splošnih smernic za izobraževanja na področju krepitve duševnega zdravja. Rezultat projekta je med drugim zajemal *»... smernice za vključevanje uporabnikov storitev duševnega zdravja v oblikovanje in izvajanje usposabljanja za promocijo duševnega zdravja in preventive bolezni.«* (Šabić, Grebenc 2012: 289–290).

Vprašane se tudi redno izobražujejo preko Fakultete za socialno delo, društva Altra, Socialne zbornice, Epek-a, Firis-a, Šole čustvene inteligence in drugih organizacij, vendar ne na temo zasvojenost z odnosi (*»Izobraževala sem se preko teh že omenjenih organizacij (FSD, Firis, Altra)«, »... preko različnih evropskih projektov. Preko Epeka, Socialne zbornice ...«* in *»Pa potem tudi Šola čustvene inteligence ima neke seminarje.«*).

Le ena strokovna delavka je omenila nadgrajevanje znanja s pomočjo interneta in udeleževanja intervizij (*»Največ po internetu najdem, pa na intervizijah.«*). Omenjeno je bilo tudi prebiranje literature (*»Spremljam dosegljivo literaturo ...«*) in možnost supervizij (*»Imamo tudi supervizije.«*).

Za nadgrajevanje znanja je polovici vprašanih pomembna tudi osebna motiviranost in finančna zmožnost socialnih delavk ter spodbuda delovne organizacije (*»V tujini se nisem nikoli izobraževala, verjetno je to prepuščeno vsakemu posamezniku oziroma je odvisno od ustanove, kjer je strokovnjak zaposlen.«*, *»Glede na sredstva, ki so na voljo in je večinoma samoplačniško. Potem pa je odvisno od vsakega posameznika, koliko je pripravljen plačati za določeno izobraževanje.«*).

Tekom raziskave sem se pozanimala, če obstajajo izobraževanja za socialne delavke na raziskovano temo, vendar jih nisem nikjer zasledila. Enako mnenje imajo tudi sodelujoče, ki

večinoma ne poznajo izobraževanj na temo zasvojenost z odnosi (*»Prav za to temo ne vem, ker jih nisem iskala.«*). Le ena socialna delavka je zasledila izobraževanja o raziskovani temi (*»Izobraževanja na to temo obstajajo.«*), strokovni delavec pa je mnenja, da obstaja verjetnost izobraževanj, vendar so po njegovem mnenju bolj redka oziroma namenjena le terapevtom (*»Po mojem ja, čeprav bolj redka ali pa v zaprtih krogih. Verjetno je, žal, samo za te specifične kroge – terapevte.«*).

- Oblika in vsebina izobraževanj

Vprašani so za obliko izobraževanj največkrat predlagali:

- seminarje (*»Verjetno bi bili dobri seminarji, da lahko povežeš kontekste.«*);
- predavanja, konference ali manjše skupine (*»Dobrodošla bi bila izobraževanja v informativni obliki, kot seminar, predavanje ...«* ali *»Definitivno bolj individualno izobraževanje oziroma v manjših skupinah.«*).

Socialne delavke bi si v veliki večini želele izobraževanj z možnostjo delavnic (*»Potem kakšne konference z delavnicami.«*, *»Morala bi potekati tako, da so vključene tudi delavnice z igro vlog.«*).

Vsebina izobraževanj naj bi po mnenju nekaj vprašanih vsebovala splošno teorijo o sami zasvojenosti z odnosi in tudi praktične vaje (*»Zdi se mi nujno, da izobraževanje poteka na dveh nivojih. Prvič, teoretična znanja in izkušnje. Drugič, delavnice, praktične vaje iz vsakdanjega življenja osebe (odvisne, 'žrtve').«*). Izobraževanja bi morala biti 3- do 4-krat letno (*»Taka izobraževanja bi morala biti vsaj 3 x ali pa 4 x letno.«*).

❖ Primerjava

Strokovne delavke so večinoma menile, da so tekom študija pridobile premalo znanja o tematiki, medtem ko so to opazile le redke študentke. Za nadgrajevanje znanja so študentke pogosteje izbrale prebiranje strokovne literature, socialne delavke pa bi si raje želele izvedeti izkušnje od drugih strokovnjakov.

4.9 Strokovne oblike dela

❖ Študentke

- Delo s posameznikom

Iz odgovorov sem razbrala, da bi velika večina mojih sogovornic kot metodo dela izbrala delo s posameznim primerom (*»Najprej bi skupaj z uporabnikom poskušala odkriti ...«* ali *»... najprej osebo poklicala na uvodni razgovor ...«*), čeprav so kot konkreten odgovor to metodo omenile le nekatere (*»Uporabil bi metodo dela s posameznikom ...«*).

- Koncept delovnega odnosa in njegovi elementi

Večina bi se oprla na koncept oziroma elemente delovnega odnosa. Najpogosteje so omenili spodaj zapisana elementa.

Tabela 4.9. 1: Elementi delovnega odnosa

Št.	Element delovnega odnosa	Relevantna izjava
1.	Perspektiva moči	<i>»... delala bi iz perspektive moči ...«;</i> <i>»Iskanje notranjih virov moči ...«</i>
2.	Instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev	<i>»... instrumentalno definicijo problema in soustvarjanje možnih rešitev ...«</i>

Štirje sodelujoči so omenili še element 'Dogovor o sodelovanju' (*»... najprej sklenila dogovor o sodelovanju ...«*), ostale elemente pa so omenili le zelo redki. Poleg elementov delovnega odnosa bi nekateri (4) sogovorniki uporabili še naslednja dva koncepta:

- 'Individualno načrtovanje z udejanjanjem ciljev' (*»... individualni načrt.«*) ali pa
- 'Izvirni delovni projekt pomoči' (*»... zasnovala izvirni delovni projekt pomoči ...«*)

Odgovori treh študentov so opisovali delo z uporabnikom, ki bi vsebovalo soustvarjanje konkretnih dejanj, usmerjenih v rešitev problema (*»... dogovorili za določeno nalogo, usmerjeno v reševanje problema (...), na naslednjem srečanju preverili, ali sta to nalogo izpolnila ...«*). Ta proces pomoči lahko povežemo s konceptom 'Izvirnega delovnega projekta

pomoči', ki zajema dogovor o določenih spremembah, nalogah, ki jih bo socialna delavka na naslednjem srečanju z uporabnikom preverila (Čačinovič Vogrinčič *et al.* 2005: 15).

Iz opisa poteka strokovne pomoči uporabniku sem pri posameznih študentih (6) prepoznala, da bi pri raziskovanju uporabnikovega problema uporabili korake ravnanja iz 'V rešitev usmerjene kratke družinske terapije'. Najpogosteje so omenili element 'Vprašanja o čudežu' (*»... vprašanje čudeža«*).

- Osebna odločitev za pomoč

Trem vprašanim se zdi pomembno, da se mora oseba sama odločiti za sodelovanje pri pomoči in prepoznati zasvojenost, saj bosta s socialno delavko le tako lahko soustvarjala rešitve (*»Pomoč odvisna tudi od njenega osebnega mnenja, če bi zanikala zasvojenost ali ne. Za sodelovanje in pomoč se mora oseba vedno odločiti sama.«*). Tukaj bi ponovno omenila, da je najprej potrebno ozavestiti lastno škodljivo vedenje, preden začnemo s procesom pomoči (Norwood 2005: 8).

- Spretnosti socialne delavke (znanja komunikacije)

Redke študentke so izpostavile znanja komunikacije, ki jih mora uporabljati socialna delavka. Omenile so, da je pomembno, da delovni odnos vsebuje veliko pogovorov (*»Predvsem veliko pogovorov.«*), da pri tem socialna delavka aktivno posluša, postavlja uporabniku podvprašanja in na koncu slišano povzame, kar lahko pomaga uporabniku pri uvidu lastne situacije (*»... najprej poslušal njeno zgodbo, vmes povzemal povedano in spraševal, če kje kaj ne bi razumel ali bi potreboval dodatne informacije.«*, *»... in potem povzameš, na uporabnika lahko deluje kot zrcalo, da vidi svojo zgodbo iz druge perspektive, dobi nek vpogled na situacijo.«*). Različne komunikacijske tehnike (razjasnjevanje z vprašanji, postavljanje odprtih vprašanj – 'kako', 'kakšni' ipd., aktivno poslušanje, aktivno razumevanje, povzemanje idr.) so za socialno delavko v svetovalnem odnosu zelo pomembne, saj ji omogočajo boljše razumevanje uporabnika. Socialna delavka posluša uporabnika z empatijo in na koncu povzame, če je pravilno razumela sogovornika. Povzemanje omogoča uporabniku, da lažje prepozna glavne teme, pride v stik s svojo močjo oziroma nemočjo in bolje razume svojo situacijo (Čačinovič Vogrinčič 2008: 65–66). To lahko poimenujemo kot nekakšen uvid, razumevanje uporabnikovega lastnega vedenja, čustvovanja, komuniciranja idr. (Vec 2002: 406). Uvid

oziroma zavedanje lastne situacije pa lahko pripomore k učinkovitejšemu svetovalnemu odnosu, usmerjenemu k soustvarjanju sprememb, ki so potrebne za rešitev problema.

- Delo na občutku lastne vrednosti uporabnika

Strokovne oblike dela bi tako morale, po mnenju treh sodelujočih, potekati v smeri osebne rasti in razvoja uporabnikov. Uporabniki bi morali pridobiti več samozaupanja, samostojnosti (*»... delala na njeni osebnosti. Da bi se oseba spoznavala, prepoznavala svoje močne točke, jih krepila, delala na samozavesti, samozadostnosti, samostojnosti.«*). Zapis sodelujočih bi lahko povezali s konceptoma perspektive moči in leksikonom moči, saj z iskanjem virov moči pri uporabniku pripomoremo k rešitvi njegovega problema in obenem izboljšanju občutka lastne vrednosti (Čačinovič Vogrinčič *et al.* 2005: 12–13).

Študentkama se je zdelo pomembno omeniti, da bi pri uporabniku poskušali odkriti, od kje izvira njegova zasvojenost in kako vpliva na osebo (*»Najprej bi skupaj z uporabnikom poskušala odkriti, iz kje ta zasvojenost izvira ter na katere vidike njegovega življenja vpliva.«*). Kot vemo že iz teoretičnega dela, na razvoj zasvojenosti vpliva več dejavnikov: človeške predispozicije, družina in širše okolje. Menim, da socialna delavka nima dovolj znanja, da bi se lahko poglobljala v globoko zasnovane družinske vzorce iz uporabnikovega zgodnjega otroštva. Bolj pomembno se mi zdi, da socialna delavka pozna pojav zasvojenosti z odnosi in na katere osebne razsežnosti vpliva. Svoj strokovni delovni odnos mora preusmeriti na uporabnikovo opolnomočenje in trenutno situacijo, ki jo je pripeljala do strokovnjaka.

❖ Socialne delavke

Sanja Rozman je zapisala, da so vse zasvojenosti ista bolezen (1998: 35). Kar pomeni, da osebi, zasvojeni z odnosi, lahko pomagamo na podoben način, kot če ima katerokoli drugo zasvojenost brez kemičnih sredstev. To potrjuje socialna delavka s svojo izjavo: *»Če pride z motnjo hranjenja in se kažejo znaki zasvojenosti z odnosi, potem delam podobno.«* Po drugi strani pa lahko to razumemo kot nepoznavanje drugih metod dela pomoči in si socialne delavke pomagajo z že znanimi delovnimi metodami. Socialno delo pri svojem delu uporablja temeljne metode socialnega dela (delo s posameznim primerom, z družino ali skupino, delo s skupnostjo ...), ki temeljijo na soustvarjanju socialne delavke in uporabnika. Ena sogovornica

je izpostavila, da za pomoč uporabnikom nimajo nobene tipizirane obravnave (*»Zelo malo pa je pri nas nekega dela, kakšnih tipičnih terapij, pomoči.«*).

Ob pregledu vseh odgovorov sodelujočih socialnih delavk sem v spodnjo tabelo izpisala, kakšno naj bo strokovno delo socialne delavke v delovnem odnosu pomoči. Odgovori so zajemali strokovno znanje, spretnosti (znanja različnih komunikacijskih tehnik) in osebnostne značilnosti (empatija, spoštovanje ipd.) strokovnih delavk.

Tabela 4.9. 2: Strokovni odnos socialne delavke v delovnem odnosu

Strokovni odnos	Relevantna izjava
Strokovno vodenje	<i>»Strokovna pomoč je praviloma samo vodenje osebe, ki išče pomoč in želi spremembe.«</i>
Nepriistranskost	<i>»... jst nikoli nisem rekla, naj ga pusti, ker ji to vsi okoli govorijo ...«</i>
Zagotavljanje občutka varnosti	<i>»Oseba se mora v pogovoru počutiti varno – prostor (da ima možnost izpovedi na štiri oči).«</i>
Sposobnost empatije	<i>»K temu sodi tudi 'zdrava mera' empatije strokovnega delavca.«</i>
Aktivno poslušanje	<i>»Potrebuje osebo, ki jo bo aktivno poslušala ...«</i>
Nebesedna komunikacija	<i>»... ji tudi z mimiko obraza, telesa pokazala čustva, da jo razume.«</i>

- Osebna odločitev za pomoč

Socialna delavka mora pri svojem delu upoštevati uporabnikova mnenja in odločitve (načelo samoodločitve), če le s svojimi ravnanji ne ogroža drugih ljudi (Milošević-Arnold, Postrak 2003: 95). Vito Flaker poudarja upoštevanje uporabnikove perspektive, brez vsiljevanja mnenj s strani strokovnjakov – izogibanje strokovnjaštvu (2012).

Dve vprašani osebi v raziskavi menita, da je strokovna pomoč mogoča samo osebam, ki si same želijo pomoči (*»Seveda le, če se sami odločijo za pomoč.«*). Izkušnja ene sogovornice je, da se uporabniki redko odločijo za pomoč oziroma se hitro premislijo (*»Ali pa da bi se ljudje odločili, da bodo res kaj spremenili z odnosi, to se res zgodi zelo redko. Tudi če se, traja kratek čas, potem pa odnehajo.«*). Zasvojena oseba potrebuje veliko poguma in psihične moči za odločitev za pomoč. Kot pravi strokovna delavka iz zavoda Pelikan, Andreja Lindič, so veliko uspešnejši pri zdravljenju tisti uporabniki, ki se za ta korak odločijo sami (Hergula 2013: 40).

- Metoda dela s posameznikom

Tudi pri odgovorih socialnih delavk sem razbrala, da večinoma uporabljajo metodo dela s posameznikom. Delovni odnos je usmerjen k rešitvi problema, uporabnik naj bi napredoval z majhnimi koraki (*»Midve sva začele tako po zelo majhnih korakih, sploh odkrivati to ...«*). Strokovna delavka po majhnih korakih pomaga uporabniku ozavestiti njegovo ravnanje, razmišljanje in soustvariti rešitve: *»In potem sva se lotile, tako po drobnih korakih, kako bi ona lahko z njim izboljšala odnos. Zdej, ali ga nadzoruje, da mu grozi (...). In potem, ko je sama ugotovila, da to razdira njun odnos, potem sva se usmerile k temu, kaj lahko naredi, da bi se izboljšal. Kakšno konkretno vedenje, razmišljanja, prepričanja ima, kaj bi se dalo spremeniti, da bi bilo boljše. In sva se usmerile k temu.«*

Nekaj strokovnih delavk spodbuja uporabnikovo osebno rast in razvoj, skupaj z njim raziskujejo, kakšen odnos ima posameznik z drugimi in kaj mu v medsebojnih odnosih povzroča težave (*»Delamo na tem, da raziskujemo, kaj se s človekom dogaja, kaj ga privede do tega. Učiš se razumeti, kaj si ti v odnosih z drugimi in kaj si, ko si sam – raziskovanje sebe in v odnosu pa povezavi z drugimi ljudmi.«*).

Uporabniku je pri svetovalnem delu potrebno pomagati, da razširi svojo socialno mrežo in je ponovno del širše skupnosti. Skupaj z uporabnikom lahko iščemo njegove moči in vire, ki lahko predstavljajo odtujene prijatelje, znance, s katerimi lahko uporabnik ponovno naveže stik. Moja sogovornica je na konkretnem primeru prikazala, kako z uporabnico poskušata krepiti njeno socialno mrežo, da bo imela poleg partnerja tudi drugo družbo, na katero se bo lahko zanesla (*»Drug korak je bil pa to, kako iskati druge ljudi, v bistvu odnose, da bi imela bolj dobro socialno mrežo (...), on bil vse, okrog česar se je njeno življenje vrtelo. Tako da, počasi se je naučila (...), da če si želiš iti z nekom na sprehod, ni dovolj, da samo čakaš, da te nekdo pokliče, ampak moraš pač prijeto telefon v roko in poklicati. Zdej sva malo raziskale, kaj je s tem strahom, da ti bo nekdo rekel 'ne'. Ali je to, koliko je to realno.«*).

Sodelujoče v raziskavi pri svojem delu uporabljajo različne koncepte in metode socialnega dela, ki sem jih združila v skupno tabelo.

Tabela 4.9. 3: Koncepti in metode socialnega dela

Št.	Koncepti in metode socialnega dela	Relevantne izjave
1.	Perspektiva moči	»... iskanje virov moči pri uporabniku oziroma perspektiva moči ...«
2.	Koncept so-prisotnosti	»... uporabljam koncept soprisotnosti ...«
3.	Znanje za ravnanje	»... znanje za ravnanje ...«
4.	Etika udeležnosti	»... etiko udeležnosti ...«
5.	Zagovorništvo	»... zagovorništvo ...«
6.	Informiranje	»Definitivno najprej informiranje sploh.«
7.	Individualno načrtovanje z udejanjanjem ciljev	»Uporabljamo tudi individualne načrte ...«
8.	Analiza tveganja	»... analizo tveganja.«
9.	Osebna pomoč, svetovanje	»Potem pa osebno pomoč na primer lahko nudim, to je svetovanje ...«

Malo vprašanih bi osebo, zasvojeno z odnosi, napotilo h kompetentnejšim strokovnjakom – psihologu ali psihiatru, če jim sami ne bi mogli pomagati (*»Če se te zadeve ne da urediti, bi človeka napotila k psihologu ali psihiatru. Sploh kadar gre za vrsto zasvojenosti, ki je 'globlja'.«*). Ali pa bi ga preusmerili, ker menijo, da uporabnik potrebuje terapevtsko svetovanje, ki mora biti dolgotrajnejše (*»Ker to po mojem mnenju mora biti neko terapevtsko svetovanje oziroma spremljanje. Jst bi jih napotil k terapevtom (...). Ker jst si to predstavljam kot dolgoletni proces zdravljenja, ne more biti 3-kratno srečanje, pa je mimo.«*).

❖ Primerjava

Zelo malo sodelujočih je kot pomemben del svetovalnega odnosa izpostavilo osebno odločitev uporabnika za sodelovanje v procesu pomoči. Študentje so pogosteje zapisovali elemente delovnega odnosa, kar pa ne pomeni, da jih socialne delavke ne uporabljajo. Študentke so še v procesu šolanja ali pa so ga pred kratkim zaključile in se še bolj podrobno spomnijo posameznih elementov. Vsi sodelujoči bi delali na delu po majhnih korakih, ki bi bili usmerjeni k soustvarjanju rešitve. Obenem bi delali iz perspektive moči in pomagali

uporabniku pri osebni rasti in razvoju. Oboji bi se ob pomanjkanju znanja odločili, da uporabnika raje napotijo k drugim strokovnjakom.

Pri obeh vzorcih populacij sem razbrala, da bi pri svojem delu uporabljali metodo dela s posameznikom. Danes je popularna literatura, ki izpostavlja delo s posameznikom. Socialno delo pa bi moralo prevzeti tudi bolj radikalno držo in metode dela, ki bi bile prav tako usmerjene v probleme, ki so posledica okolja / družbe (problem družbe). Potrebno bi bilo delati na zmanjševanju škode in ne samo na informiranju uporabnikov, ki ga narekuje definicija prve socialne pomoči uporabniku. Kot je zapisal Flaker, bi pogosto uporabnikom v stiski morali pomagati z aktivnim posegom v življenje, kar pa zdajšnji opis storitve ne obsega. Ustvariti bi bilo potrebno nove opise storitve, nove pogoje in jih tehnično podpreti – z zakoni (2013: 40). Z ustvarjanjem novih pogojev bi lahko omogočili obvladovanje škodljivega vedenja.

4.10 Interes za delo

❖ Študentke

V intervjuju sem spraševala po zainteresiranosti za delo na področju zasvojenosti z odnosi in dobila več kot polovico pritrdilnih odgovorov sodelujočih (*»Da.«*). Obenem se je večini zdelo področje tudi zanimivo (*»... področje se mi zdi zanimivo in bi delala na tem področju.«*). Pet vprašanih študentk nima interesa za delo na omenjenem področju (*»Ne, trenutno nimam interesa delati na tem področju.«*). Le eni osebi pa se je poleg nezainteresiranosti tema zdela tudi nezanimiva (*»Niti ne preveč. Tema mi ni tako zanimiva.«*).

Dve sodelujoči sta menili, da je njun interes za delo odvisen od občutka kompetentnosti (*»Če bi se čutila dovolj usposobljeno za to delo, bi sigurno želela imeti tudi to izkušnjo dela.«*) in (*»Ne, ker se sama ne počutim dovolj kompetentno, da bi delala na področju zasvojenosti z odnosi ...«*).

Za občutek kompetence je značilno, da posameznik poveže znanje, svoje sposobnosti, veščine in stališča, ki so povezane z določenim delovnim mestom. Kompetence se lahko izboljšujejo z dodatnim izobraževanjem in osebno razvojem. Vsak strokovni delavec potrebuje določeno strokovno znanje za uspešno delo oziroma pomoč uporabniku. Tako je pomembno,

da imajo socialne delavke, ki delajo ali se srečujejo z uporabniki, zasvojenimi z odnosi, specifično znanje o pojavu. Avtorja Macdonald in Patterson (1991: 1–2) sta zapisala, kako pomembno je, da se zaposleni pri svojem delu z zasvojenimi z drogami počuti samozavestno, prepričan v svoje delo, ima podporo, praktično in teoretično znanje, kar mu omogoča boljše spopadanje z delom oziroma kvalitetno pomoč uporabnikom. Strinjam se z avtorjema in menim, da se morajo sposobne in kompetentne za svoje delo počutiti vsi strokovnjaki, na vseh področjih.

4.11 Napotitev k drugim kompetentnim strokovnjakom

❖ Študentke

Ob vprašanju, kam bi vprašani napotili uporabnike, če se ne bi počutili dovolj kompetentne za pomoč, jih je večina zapisala, da bi jih napotili k drugim kompetentnejšim strokovnjakom z izkušnjami (*»... napotila k osebi, ki se s tako temo zna spopasti, ki ima izkušnje ...«*). Za kompetentne strokovnjake so sodelujoči v raziskavi najpogosteje zapisali pomoč različnih strokovnjakov, ki so zapisani po vrstnem redu najpogostejših podanih mnenj vprašanih.

Tabela 4.11. 1: Napotitev k drugim kompetentnim strokovnjakom

Št.	Kompetenten strokovnjak, organizacija	Relevantna izjava
1.	Psihoterapevt	<i>»K psihoterapevtu.«</i>
2.	Psiholog	<i>»Ponudila bi ji ustrezno zdravljenje s terapijami pri psihologu ...«</i>
3.	Organizacije na področju zasvojenosti	<i>»Pozanimala bi se o konkretnih društvih in organizacijah, ki se ukvarjajo z omenjeno tematiko.«</i>
4.	Skupine za samopomoč	<i>»... poiskala bi informacijo, ali obstaja kakšna skupina za samopomoč zasvojenih z odnosi (kje so srečanja in kdaj).«</i>
5.	Psihiater	<i>»... psihiatra ...«</i>
6.	Socialni delavec	<i>»... k socialni delavki, ki dela na področju zasvojenosti.«</i>
7.	Profesorji na fakulteti	<i>»... Leo Šugman Bohinc.«</i> ali <i>»Za pomoč bi prosila koga od profesorjev na naši fakulteti.«</i>

Malo vprašanih pa bi si kljub pomanjkanju znanja želelo sodelovati pri pomoči (*»V primeru, da bi vseeno želela ostati del vsega, bi to strokovno osebo verjetno povabila k sodelovanju.«*). Ena oseba bi se pred napotitvijo uporabnika drugam najprej posvetovala s sodelavci na superviziji in interviziji (*»... za pomoč prvo prosila moje strokovne sodelavce, problem predstavila tudi superviziji in interviziji, in če se še vedno ne bi počutila kompetentne, bi uporabnika napotila drugam.«*). Sodelujoča študentka pa bi se želela pogovoriti tudi z ekspertom iz izkušenj (*»V kolikor bi imela možnost, bi se poskušala pogovoriti tudi z osebami, ki imajo s tem osebne izkušnje ...«*).

Nekaj vprašanih bi uporabnikom želelo pomagati tudi tako, da bi sami raziskali področje in uporabnikom poiskali ter predlagali literaturo na temo zasvojenosti z odnosi (*»Zagotovo bi se pozanimal o temi in raziskal področje, poiskal literaturo, poskusil bi pomagati po najboljših močeh.«* in *»Poiskal bi ustrezno literaturo, ki bi jo priporočil uporabniku.«*).

Le dva vprašana pa sta omenila tudi možnost nestrokovne pomoči ob pomanjkanju znanja za pomoč osebi, zasvojeni z odnosi, ki lahko uporabnikom prej škoduje, kot koristi (*»... če bi oseba, zasvojena z odnosi, pomoč poiskala pri nekemu, ki se s takimi težavami ne zna spopadati, bi ji lahko samo škodoval, ne pa bil v pomoč.«* in *»... od odnosov ali hrane, težko abstiniraš, zato bi bila strokovna pomoč taki osebi zelo težka, če ne veš kako ravnati. Naučiti se moraš nekega zdravega ravnovesja.«*).

❖ Socialne delavke

Vse strokovne delavke bi uporabnika, zasvojenega z odnosi, napotile drugam:

- h kompetentnemu strokovnjaku z izkušnjami (*»Menim, da imamo v Sloveniji kar nekaj priznanih strokovnjakov z izkušnjami in bi takim osebam učinkovito pomagali.«*)
- na druge organizacije (*»V vsakem primeru na organizacijo / nevladno, ki ima izkušnje in ki ima posebna znanja s tega področja.«*)
- na terapevtsko svetovanje, kamor jih napotijo že sedaj (*»Verjetno bi jih napotila na razne psihoterapije, s katerimi delamo že sedaj.«*)
- k psihologu in psihiatru (*»Če se te zadeve ne da urediti, bi človeka napotila k psihologu ali psihiatru. Sploh kadar gre za vrsto zasvojenosti, ki je 'globlja'.«*)

Dve vprašani sta kot napotitev podali konkretna imena organizacij – Sana Vita in terapevtov – Sanja Rozman (*»K Sanji Rozman, ker ne poznam drugih.«* in *»Poznam zavod Sana Vita pa verjetno bi se še kej našlo.«*).

Ena sodelujoča je obrazložila svoj odgovor, da bi uporabnika napotila drugam šele takrat, ko se ne bi več počutila kompetentne za pomoč (*»Če bi težava presegala moje kompetence in znanja, bi jih napotila k priznanim strokovnjakom oziroma ustanovam, ki se s tem profesionalno ukvarjajo.«*).

❖ Primerjava

V primerjavi s strokovnimi delavkami so nekatere študentke želele sodelovati pri pomoči osebi, zasvojeni z odnosi, medtem ko bi jih socialne delavke raje napotile drugam. Večjih odstopanj med odgovori ni bilo, razen da bi nekatere študentke uporabnikom priskrbele ustrezno literaturo in se o nadaljnji pomoči le-tim posvetovala s sodelavci ter eksperti iz izkušenj. Pri strokovnih delavkah se lahko opazi, da imajo več znanja in idej, kam napotiti uporabnika, saj so v svojih odgovorih nekatere podale konkretna imena organizacij, strokovnjakov.

Pri odgovorih študentk se mi zdi zelo zanimivo, da bi uporabnika najpogosteje napotile k psihoterapevtu. Pomoč socialnih delavk je bila le redko konkretno omenjena. Študentke menijo, da kot socialne delavke nimajo dovolj specifičnih znanj za strokovno pomoč osebi, zasvojeni z odnosi. Kot je bilo zapisano v citatu, bi osebi lahko prej škodovali, kot pa ji pomagali, če nimamo dovolj strokovnega znanja za pomoč osebi. Kot potrditev o pomanjkanju strokovnega znanja in kompetenc lahko povzamemo odgovor v raziskavi sodelujočega socialnega delavca, ko je povedal, da je za pomoč osebi, zasvojeni z odnosi, potrebno terapevtsko znanje (*»Jst mislim, da jst osebno nisem ravno kompetenten oziroma sposoben za neko terapevtsko pomoč.«*). Velika razlika od ostalih zasvojenosti (z alkoholom, drogami ipd.) je že pri tem, da se od odnosov ne moremo izolirati oziroma abstinirati (Ramovš in Ramovš 2007: 66). Tako kot sem to omenila že v teoretičnem delu, se s tem strinja tudi doktor Rugelj. Pravi, da je za pomoč potreben drugačen pristop, ki je predvsem dolgotrajen in pri katerem je potrebno, da oseba, zasvojena z odnosi, spremeni svoje vedenje (notranja sprememba) (v Rozman 2006: 482).

4.12 Osnovne ugotovitve

Z raziskavo sem prišla do ključnih ugotovitev:

- Sodelujoče študentke premalo poznajo zasvojenost z odnosi. Pri redkih osebah sem v odgovorih lahko razbrala več poznavanja teme, čeprav ne morem sklepati, da je to dejansko znanje. Lahko so samo pravilno predvidevali in ugibali, kaj bi zasvojenost z odnosi lahko bila in kakšno vedenje bi se odražalo pri osebi.
- Sodelujoče študentke so dvomile o svojem pravilnem dojemanju raziskovanega pojava, kar se je kazalo tudi v njihovih odgovorih. Pri odgovarjanju so bile nesigurne in so ugibale, kar so nakazovale tudi njihove besede: 'Mogoče', 'Ne vem', 'Lahko bi', 'Verjetno' ipd. Izhajale so iz svojih osebnih stališč, stereotipov in nekaterih predsodkov do obravnavane teme.
- V rezultatih sodelujočih študentk se zrcalijo splošno veljavne definicije zasvojenosti.
- Odgovori socialnih delavk v raziskavi, v primerjavi s študentkami, so nakazovali več poznavanja in povezovanja teme s svojimi konkretnimi izkušnjami iz poklicnega delovanja.
- Eni socialni delavki se zdi zdajšen izraz, zasvojenost z odnosi, sporen, saj so odnosi ključnega pomena za ljudi. Izraz po njenem mnenju preveč patologizira medčloveške odnose.
- Vse sodelujoče (študentke in socialne delavke) so večinoma zaznavale in opisovale prepoznane primere oseb, zasvojenih z odnosi, pri ženski populaciji. Na to v veliki meri vplivajo tradicionalne družbene podobe ženske vloge in stereotipne predstave o različnih načinih in izražanjih čustvovanja pri obeh spolih.
- Vse študentke so temo povezale s predmetom 'Zasvojenosti' iz časa študija, čeprav so nekatere povedale, da o raziskovani tematiki niso oziroma so premalo govorili. Z malo oziroma neobravnavanjem zasvojenosti z odnosi med študijem so se strinjale tudi socialne delavke.
- Študentke bi si manjkajoče znanje želele pridobiti s prebiranjem literature in udeleževanjem izobraževanj, medtem ko so socialne delavke svoje dosedanje znanje pridobile iz strokovne literature.
- Vse sodelujoče so opisovale metodo dela s posameznikom kot najpogostejšo obliko pomoči uporabniku.

- Pri svojem delu socialne delavke večinoma uporabljajo pristop iz perspektive moči, za katerega bi se odločile tudi študentke.
 - Socialne delavke ugotavljajo, da nimajo tipiziranih obravnav. Za pomoč osebi, zasvojeni z odnosi, uporabijo podoben pristop kot pri obravnavi motenj hranjenja. Uporabnike zato raje napotijo na obravnavo k terapevtom, ker se ne počutijo kompetentne za pomoč oziroma zaradi dolgotrajnejše potrebe po terapevtskem svetovanju, za katerega pa socialne delavke nimajo dovolj znanja.
 - Večina socialnih delavk si želi spoznati in pridobiti strokovne izkušnje priznanih strokovnjakov s tega področja. Izobraževanj na temo zasvojenosti z odnosi do sedaj še niso zasledile oziroma niso bila dostopna za socialne delavke.
 - Študentke bi imele interes za delo na področju zasvojenosti z odnosi, če bi se počutile dovolj kompetentne za pomoč. Ob nepoznavanju strokovnega pristopa bi uporabnika raje napotile k drugim strokovnjakom – terapevtom.
-
- Diskurz: medicinski ali holistični vidik; večinoma so sodelujoči v raziskavi opisovali in gledali na zasvojenost z odnosi s celostnega vidika, včasih pa se je ponekod pojavil tudi medicinski pogled na problematiko.
 - Primerjava je težko zanesljiva, pokaže pa bolj na to, koliko so sodelujoče študentke občutljive / senzibilne za raziskovano tematiko.
 - V raziskavi sem želela primerjati znanje študentov iz petih različnih smeri študija na Fakulteti za socialno delo, vendar iz odgovorov nisem mogla narediti neke relevantne statistike razlikovanja oziroma poznavanja teme. Nekatere sodelujoče so bile bolj zgovorne, nekatere manj, zato ne morem predpostaviti, da določena smer pozna ali ne pozna zasvojenosti z odnosi. Iz tega razloga v rezultatih tudi nisem predstavila razlikovanj v odgovorih (so razvidni v poglavju 'Priloge').

5. Sklepi

- Študentke so v raziskavi podajale odgovore na podlagi sklepanj, domnev, predvidevanj in ugibanj. Izhajale so iz svojih stališč, družbeno sprejetih podob ženske in moške vloge, stereotipnih prepričanj in posplošenih znanj. Le malo odgovorov so povezovale s teorijo.
- Strokovne delavke so pisale bolj z vidika teorije in praktičnih izkušenj. V odgovorih so pokazale več znanja in utemeljevanja. Poizkušale so sklepati na podlagi lastnih opazanj, izkušenj, praktičnega dela in razpoložljivih teoretskih virov ter iskale povezave s pojavom.
- Za dojemanje in prepoznavanje pojava zasvojenost z odnosi imajo velik vpliv tudi mediji, ki 'narekujejo', o čem bodo ljudje razmišljali. O temah ne predstavijo dejstev, kar še bolj utrjuje stereotipe. Potrebno bi se bilo izogibati senzacionalističnemu poročanju o tematikah.
- V javnosti kroži poljudno znanje.
- Ni baze znanja o zasvojenosti z odnosi za socialne delavke. Prav tako v času raziskave ni bilo izobraževanj na obravnavano temo, kar so povedale tudi sodelujoče socialne delavke.

6. Predlogi

- Socialne delavke so v intervjujih omenjale pomanjkanje znanja o tem, kako voditi pogovor z uporabnikom. Med študijem bi bilo potrebno, da bodoče socialne delavke pridobijo več izkustvenega znanja o komunikaciji in svetovalnem delu z uporabniki, kar bo pripomoglo tudi k njihovem občutku kompetentnosti.
- Spremeniti oziroma dopolniti je potrebno učni načrt Fakultete za socialno delo z znanji o zasvojenosti z odnosi.
- V proces nastajanja kurikulumov za študijska izobraževanja morajo biti vključeni uporabniki kot eksperti iz izkušenj (PROMISE). Prav tako bi bilo potrebno k sodelovanju vključiti socialne delavce oziroma socialne delavke, ki že delajo na področju zasvojenosti z odnosi in imajo obenem tudi terapevtska znanja.
- Poglobiti izobraževanja, da bodo strokovnjaki znali uporabljati naučena znanja. Izobraževanja bi morala potekati na dveh nivojih – prvo, teoretična predstavitev pojava in drugo, praktično delo v delavnicah, kjer lahko udeleženci povežejo teorijo s prakso.
- Več izobraževanj, ki bi bila namenjena predvsem socialnim delavkam.
- Kot so že ugotavljali avtorji in nekateri moji predhodni raziskovalci tematike, bi bilo nujno potrebno poenotiti izraze za zasvojenost z odnosi.
- V raziskavi so sodelujoči pogosto opisovali odraščanje otrok v težkih družinskih situacijah. Zanje bi bilo potrebno ustvariti varne prostore, kamor bi lahko prišli po pomoč in že prej našli zaupne osebe.

7. Uporabljeni viri in literatura

7.1 Literatura

- Adams, K. M. (2013), *Po tihem zapeljani: Ko si starši otroke naredijo za partnerje*. Ljubljana: Modrijan.
- Ashner, L., Meyerson, M. (2004), *V kletki ljubezni*. Tržič: Učila International.
- Barber, J. G. (1997), *Socialno delo na področju zasvojenosti*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
- Beattie, M. (1999), *Zbogom, soodvisnost*. Ljubljana: Orbis.
- Beauvoir, S. de (1999), *Drugi spol 2*. Ljubljana: Delta.
- Beck, U. (2001), *Družba tveganja na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina.
- Bercht, S. (1997), »Ker nisem mogel najti jedi, ki bi mi dišala«. O izgubi neke svobode. *Socialno delo*, 36, 5-6: 363–373.
- Berger, P. L., Luckmann, T. (1988), *Družbena konstrukcija realnosti: Razprava iz sociologije znanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Bevc-Stankovič, M., Čeh, F. (2003), *Preprečimo odvisnosti od kajenja, alkohola, drog, hranjenja, dela, iger na srečo...* Ljubljana: Društvo za zdravje srca in ožilja Slovenije.
- Carnes, P. J. (2006), *Ne recite temu ljubezen: Pot iz seksualne zasvojenosti*. Zagorje ob Savi: Studio Moderna Storitve.
- Carnes, P. J., Delmonico, D. L., Griffin, E. (2010), *V senci interneta: Kako se osvoboditi kompulzivnega seksualnega vedenja na internetu*. Ljubljana: Modrijan.

- Cohen, S., Taylor, L. (1992), *Escape attempts: The theory and practice of resistance to everyday life*. Harmondsworth : Penguin books.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (1998), *Psihologija družine: Prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2005), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2008), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Flaker, V. (2002), *Živeti s heroinom 1: K zmanjševanju škode*. Ljubljana: Založba /*cf.
- Flaker, V. (2012), *Direktno socialno delo: Boj za direktno socialno delo*. Ljubljana: Založba /*cf.
- Flaker, V. (2013), *K taksonomiji storitev socialnega varstva*. Delovni dokument. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Forward, S. (1999), *Čustveno izsiljevanje: Kako vplivajo ljudje na nas s strahom, dolžnostjo in krivdo*. Ljubljana: Založba Tangram.
- Forward, S., Torres, J. (2006), *Moški, ki sovražijo ženske in ženske, ki jih ljubijo: Ko ljubezen boli in ne veste, zakaj*. Slovenska Bistrica: Simat; Ljubljana: Tangram.
- Frankl, V. (1994), *Volja do smisla: Osnove in raba logoterapije*. Celje: Mohorjeva družba.
- Fromm, E. (2006), *Umetnost ljubezni in življenja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

- Gergen, K. (1997), *Realities and relationships: Soundings in Social Construction*. ZDA: Harvard University Press.
- Gergen, K. (2009), *An invitation to social construction*. London: SAGE publications.
- Giddens, A. (2000), *Preobrazba intimnosti: Spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana: Založba /*cf.
- Gostečnik, C. (2006), *Neustavljivo hrepenenje*. Ljubljana: Brat Frančišek: Frančiškanski družinski inštitut.
- Grebenc, V. (2001), Ekspertiza na podlagi izkušnje in prepovedana vednost v pripovedih uživalcev drog. *Socialno delo*, 40, 2-4: 105–117.
- Grebenc, V. (2008), Rutine kot predvidljivi scenariji vsakdanjega življenja. *Dialogi: Revija za kulturo in družbo*, 44, 10: 90–107.
- Hergula, A. (2013), Brez droge! *Revija ABC zdravja*, 8, 11: 40–42.
- Johnson, R. A. (1993), *Midva: Psihologija romantične ljubezni*. Ljubljana: Ganeš.
- Kompan Erzar, K. (2003), *Skrita moč družine*. Ljubljana: Brat Frančišek: Frančiškanski družinski inštitut.
- Kuhar, M. (2004), *V imenu lepote: Družbena konstrukcija telesne samopodobe*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Leskošek, V. (2002), *Zavrnjena tradicija: Ženske in ženskost v slovenski zgodovini od 1890 do 1940*. Ljubljana: Založba /*cf.
- Macdonald, D., Patterson, V. (1991), *A handbook of drug training: Learning about drugs and working with drug users*. London, New York: Routledge.

- Mellody, P., Wells Miller, A., Miller, J. K. (2003a), *Facing Codependence: What it is, Where It Comes From, How It Sabotages Our Lives*. New York: HarperCollins Publishers.
- Mellody, P., Wells Miller, A., Miller, J. K. (2003b), *Facing Love Addiction: Giving Yourself the Power to Change the Way You Love*. New York: HarperCollins Publishers.
- Mesec, B. (1997), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I*. Študijsko gradivo za interno uporabo. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Mesec, B. (2007), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II*. Študijsko gradivo – 2. izdaja. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Milivojević, Z. (2008), *Emocije: Razumevanje čustev v psihoterapiji*. Novi Sad: Psihopolis institut.
- Milošević-Arnold, V., Postrak, M. (2003), *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba.
- Musek, J. (1995), *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.
- Norwood, R. (2005), *Ženske, ki preveč ljubijo*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Oakley, A. (2000), *Gospodinja*. Ljubljana: Založba /*cf.
- Peck, M. S. (1995), *Ljubezen in duhovna rast 2: Neskončno potovanje duhovne rasti*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Perko, A. (2006), *Samopodoba ljudi v stiski*. Ljubljana: Samozaložba.

- Perko, A. (2013), *Pijan od življenja: Premagati alkohol in spet zaživeti*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ramovš, J. (2001), *Slovar socialno alkohološkega izrazja*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Ramovš, J., Ramovš, K. (2007), *Pitje mladih: Raziskava o pitju alkohola med mladimi v luči antropoloških spoznanj o omamah in zasvojenostih*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Ramovš, J., Ramovš, K. (2010), *Preprečevanje omamljanja in zasvojenosti: Priročnik za učitelje in vzgojitelje*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Rozman, S. (1998), *Peklenska gugalnica*. Ljubljana: Vale – Novak.
- Rozman, S. (2006), *Zaljubljeni v sanje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Rozman, S. (2013), *Umirjenost: Kako prepoznati zasvojenost, jo razumeti in poiskati pot iz nje*. Ljubljana: Modrijan.
- Rugelj, J. (2008), *Pot samouresničevanja: Zdravljenje in urejanje zasvojencev in drugih ljudi v stiski – priročnik za zdravo in ustvarjalno življenje*. Ljubljana: UMco d.d.
- Rus Makovec, M. (2003), *Zloraba moči in duševne motnje ter poti iz stiske*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Saleebey, D. (1997), *The strengths perspective in social work practice*. New York: Longman.
- Satir, V. (1995), *Družina za naš čas*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

- Schaeffer, B. (2009), *Is it love or is it addiction: The book that changed the way we think about romance and intimacy*. United States of America: Hazelden.
- Skynner, R., Cleese, J. (2009), *Družine in kako v njih preživeti*. Ljubljana: Tangram.
- Sunderland, M. (2008), *Znanost o vzgoji: Praktični nasveti o spanju, joku, igri in ustvarjanju čustvenega ravnovesja za vse življenje*. Radovljica: Didakta.
- Šabić, A., Grebenc, V. (2012), Izobraževanje za dobro promocijo duševnega zdravja. *Socialno delo*, 51, 5: 289–292.
- Šugman Bohinc, L. (2010), Od objektivizma h konstruktivizmu in socialnemu konstrukcionizmu v sistemski terapiji. *Kairos: Slovenska revija za psihoterapijo*, 4, 1-2: 53–67.
- Ule, M. (2000), *Sodobne identitete: v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Ule, M. (2004), Nove vrednote za novo tisočletje: Spremembe življenjskih in vrednotnih orientacij mladih v Sloveniji. *Teorija in praksa*, 41, 1-2: 352–360.
- Ule, M. (2009), *Socialna psihologija: analitični pristop k življenju v družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- Vec, T. (2002), Specifične komunikacijske tehnike v svetovalno – terapevtski praksi. *Socialna pedagogika*, 6, 4: 405–430.
- Založnik Divjak, Z. (2001), *Jaz in ti: Medosebni odnosi v sodobnem času*. Krško: Gora.
- Zaviršek, D. (1994), *Ženske in duševno zdravje: O novih kulturah skrbi*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

- Wolf, N. (2002), *The beauty myth: How images of beauty are used against women*. New York: HarperCollins publishers.

7.2 Spletni viri

- American Society of Addiction Medicine – ASAM.
Dostopno na: <http://www.asam.org/for-the-public/definition-of-addiction> (13.3.2014)
- Cunder, T. (2011), Sanja Rozman: Partnerska ljubezen ne more biti brezpogojna. Planet [siol.net](http://www.siol.net), 8. september 2011. Dostopno na:
http://www.siol.net/trendi/intimno/partnerstvo/2011/09/sanja_rozman_partnerska_ljubezen_ne_more_biti_brezpogojna.aspx (11.4.2014)
- Fakulteta za socialno delo, Dodiplomski študij, stari univerzitetni program (pred 2009)
Dostopno na:
[http://www.fsd.uni-lj.si/dodiplomski_studij/studijski_program/stari_program_\(pred_2009\)/](http://www.fsd.uni-lj.si/dodiplomski_studij/studijski_program/stari_program_(pred_2009)/) (13.3.2014)
- Fakulteta za socialno delo, Dodiplomski študij, Učni načrti, stari program (pred 2009).
Dostopno na:
[http://www.fsd.uni-lj.si/dodiplomski_studij/ucni_nacrti/stari_program_\(pred_2009\)/](http://www.fsd.uni-lj.si/dodiplomski_studij/ucni_nacrti/stari_program_(pred_2009)/) (5.3.2013)
- Gostecnik, C. (2008), Krik po očiščenju v težkih travmah in zlorabah. *Bogoslovni vestnik*, 68, 4: 513–527. Dostopno na:
<http://www.teof.uni-lj.si/uploads/File/BV/BV-08-4-04-Gostecnik-Travma.pdf> (7.5.2014)
- Inštitut za zasvojenosti in travme. Dostopno na: <http://www.petertopic.si/zasvojenosti> (13.3.2014)
- It's all about love. Dostopno na: <http://loveaddiction.com/> (26.04.2013)

- Introducing addiction. *Big picture – Addiction*. Junij 2010. Dostopno na: http://www.wellcome.ac.uk/stellent/groups/corporatesite/@msh_publishing_group/documents/web_document/WTDV027679.pdf (26.3.2014)
- Loneliness and Addiction: Five Questions to Strengthen Recovery. *The Counselor*, julij / avgust 2012. Dostopno na: http://www.counselormagazine.com/2012/Jul-Aug/Loneliness_and_Addiction/ (26.3.2014)
- Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ). Dostopno na: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (14.3.2014)
- Sprememba v srcu. Dostopno na: <http://www.spremembavsrcu.si> (13.3.2014)
- The Meadows: Trauma and Addiction Treatment. Dostopno na: <http://www.themeadows.com/> (3.3.2014)

Osebni vir

- ❖ Peter Topić, osebna komunikacija, 6.11.2012.

8. Priloge

8.1 Vprašalnik za študentke

- Kaj je po vaše zasvojenost?
- Ali poznate zasvojenost z odnosi? Kako bi jo opisali?
- Kakšna bi bila po vašem mnenju oseba zasvojena z odnosi? Kaj dela, kakšno je vedenje, razmišljanje,...?
- Kaj so problemi osebe zasvojene z odnosi?
- Poznate koga, ki je zasvojen z odnosi? Če je odgovor pozitiven, prosim opišite kako ste prepoznali zasvojenost.
- Ali bi prepoznali znake zasvojenosti z odnosi pri sebi? Če je odgovor pozitiven, na katere znake bi bili pozorni (odnos do drugih, vedenje, občutki,...)?
- V katerih vrstah odnosov menite, da se pojavlja zasvojenost z odnosi? Če poznate konkreten primer, ga prosim opišite.
- Kakšne so po vašem mnenju družine zasvojenih z odnosi?
- Je po vašem mnenju zasvojenih z odnosi več žensk kot moških? Zakaj?
- Kaj bi bili po vašem razlogi, okoliščine za zasvojenost z odnosi?
- S katerimi predmeti, iz časa študija socialnega dela, bi lahko povezali temo zasvojenost z odnosi?
- Kako bi se strokovno lotili pomoči osebi zasvojeni z odnosi?
- Katera znanja bi uporabili za reševanje problema oziroma soustvarjanje rešitve?
- Ali bi imeli interes, da bi delali na področju zasvojenosti z odnosi? Kako bi si pridobili manjkajoče znanje?
- Če se ne bi počutili kompetentne za tematiko, kam bi napotili uporabnike zasvojene z odnosi?

8.2 Vprašalnik za socialne delavke

- Ali poznate zasvojenost z odnosi? Kako bi jo opisali?
- Kakšna bi bila po vašem mnenju oseba zasvojena z odnosi? Kaj dela, kakšno je vedenje, razmišljanje,...?
- Poznate koga, ki je zasvojen z odnosi? Če je odgovor pozitiven, bi lahko prosim opisali konkreten primer?
- Ali bi prepoznali znake zasvojenosti pri sebi? Če je odgovor pozitiven, na katere znake bi bili pozorni (odnos do drugih, vedenje, občutki,...)?
- V katerih odnosih se po vašem mnenju pojavi zasvojenost z odnosi?
- Je po vašem mnenju zasvojenih z odnosi več žensk ali moških? Zakaj?
- Kaj bi bili po vašem razlogi, okoliščine za zasvojenost z odnosi?
- Ali bi pri uporabnikih prepoznali zasvojenost z odnosi? Kako?
- Kje ste si pridobili znanje o temi zasvojenost z odnosi?
- Kako se strokovno lotite pomoči osebi zasvojeni z odnosi?
- Katera znanja, koncepte socialnega dela uporabljate?
- Katere znanje bi potrebovali za uspešno delo na področju zasvojenosti z odnosi?
- Ali pri nas obstajajo izobraževanja na temo zasvojenost z odnosi? Če je odgovor pozitiven, kdo jih organizira in kje?
- Kje se vi izobražujete? Je potrebno izobraževanje tudi v tujini?
- Kako bi po vašem mnenju morala potekati izobraževanja in katere informacije, znanje bi potrebovali?
- Če se ne bi počutili kompetentne za pomoč osebi zasvojeni z odnosi, kam bi jo napotili?

8.3 Relevantne izjave sodelujočih študentov

Oseba A

1. Človek je zasvojen takrat, ko ne more več živeti brez nekatere stvari, osebe, dejanja.
2. Zasvojenost je potreba po uporabi določene stvari, druženju z osebo, dejanju.
3. Prave definicije ne poznam, lahko si samo po svoje razlagam, kaj bi lahko to bilo.
4. Oseba zasvojena z odnosi bi bila odvisna od druženja z drugo osebo, brez nje ne bi zdržala prav dolgo, o njej ves čas razmišlja.
5. Oseba, ki je zasvojena z odnosi, ima problem v tem, ko ne more živeti brez druge osebe. Kar pa lahko to drugo osebo zelo ovira.
6. Zdi se mi, da je neka znanka odvisna od svojega partnerja.
7. Kot jo poznam, se mi zdi, da ona brez njega ne more, on pa to s pridom izkorišča in kar ji naroči, ona naredi.
8. Stvar je šla že tako daleč, da sem posumila, da ona na najinem srečanju govori samo o stvareh, ki jih on njej dovoli. Kot da ji pove, o čem lahko govori in o čem ne sme govoriti.
9. Mogoče sploh ni zasvojenost ...
10. ... samo zdi se mi res čudno, kako lahko nekdo vodi drugo osebo kot lutko, ta pa jo posluša in uboga, kot da ima na celem svetu le njega.
11. Mogoče bi lahko to izhajalo tudi iz njenega odnosa z očetom, ki pa ni bil ravno rožnat.
12. Mislim, da bi prepoznala vsaj nekatere znake zasvojenosti z odnosom.
13. Mislím, da bi ga ves čas nadzirala, ga zasledovala, brala bi mu sporočila na telefonu, kar bi lahko mejilo že na ljubosumje.
14. Sama sem malo ljubosumna ...
15. Če bi bila zasvojena, bi verjetno ves čas razmišljala o tej osebi, kaj počne ko me ni zraven, s kom se druži, pogovarja ...
16. Zasvojenost z odnosi menim, da se pojavlja v odnosih kot so družina, prijatelji, med partnerjema.
17. Družine lahko trpijo, če imajo med seboj osebo, ki je zasvojena z odnosi.
18. Ta oseba se ostalim članom družine mogoče ne posveča toliko, kot se je prej, lahko tudi zanemarja odnose z drugimi člani.
19. Ali je zasvojenosti z odnosi več pri ženskah ali pri moških se ne bi mogla odločiti.
20. Sama poznam sicer več žensk, ki imajo težave ...
21. ... veliko berem in slišim tudi o težavah z zasvojenostjo, ki jih imajo moški.
22. Tu gre predvsem za zasvojenost z odnosom do partnerice in zasvojenost z odnosom do mame.
23. Neka oseba drugi zelo odgovarja, prija ji bližina, družba, pogovor s to osebo.
24. Ko pa pride do zasvojenosti, tega oseba mogoče sploh ne opazi, opazi pa jo na drugi strani oseba, ki ji mogoče ni všeč, da prvi ne more brez drugega oziroma lahko začne to prvo osebo izkoriščati v svoj prid.
25. Zasvojenost z odnosi bi povezala s predmeti zasvojenost, epistemologija.
26. Osebo, ki je zasvojena z odnosi, bi poizkusila skozi pogovor pripeljati do tega, da bi se začela zavedati za kaj gre, vendar ji zasvojenost ne bi smela predstavljati nekaj groznega, česar bi se bala.

27. Oseba bi se morala naučiti živeti brez zasvojenosti z odnosi, da bi spoznala, da lahko živi sama in, da je dovolj sposobna, pametna za samostojno funkcioniranje.
28. Uporabila bi znanje iz predmetov zasvojenosti in epistemologije, predvsem iz praktičnega dela študija (vrv, zgodbe, spoznavanje samega sebe).
29. Ne, ker se sama ne počutim dovolj kompetentno, da bi delala na področju zasvojenosti z odnosi ...
30. Če bi želela v znanju napredovati, bi potrebovala spremljati strokovnjaka na tem področju in biti prisotna na srečanjih strokovnjaka in oseb, zasvojenih z odnosi.
31. Uporabnike bi napotila k osebi, ki se s tako temo zna spopasti, ki ima izkušnje ...
32. ... če bi oseba, zasvojena z odnosi, pomoč poiskala pri nekemu, ki se s takimi težavami ne zna spopadati, bi ji lahko samo škodoval, ne pa bil v pomoč.
33. Če moram pa izbrati osebo, bi izbrala Leo Šugman Bohinc.

Oseba B

1. Zasvojenost bi na nek način poimenovala že vedenje osebe, ki čuti neizmerno željo po neki stvari, osebi ali vedenju ...
2. ... se kaže večkrat na dan ...
3. ... 'primanjkljaj' tega vpliva na njeno počutje in obnašanje.
4. Do sedaj se še nisem srečala s tem izrazom ...
5. ... nisem še nikoli pomislila na to, da si lahko zasvojen z odnosom.
6. ... v ospredju po navadi le zasvojenost z alkoholom ali drogami, ostale pa so javnosti nekako manj poznane in nepredstavljene.
7. ... po mojem mnenju čuti veliko potrebo po bližini in stiku z določenim človekom.
8. Verjetno je v njej prisotna želja po vsakodnevni prisotnosti te osebe oz. druženje, stik z njo večino njenega časa.
9. ... po vsej verjetnosti konstantno preverja drugega človeka (s klici, osebno, preko spleta), spremlja njegovo početje, ve za njegove dnevne opravke, dejavnosti.
10. Razmišlja o njegovi bližini, kako le-ta pozitivno vpliva na njo, se morda le ob njem počuti varno, izpopolnjeno.
11. Obstaja možnost, da je ob njem dobre volje, srečna, kar pa se ob prekinitvi stika spremeni, počutje se poslabša, volja do vsega upade.
12. Problem se verjetno pokaže v tem, da je oseba, ki je zasvojena, v primeru, ko je odtujena od druge osebe, je žalostna, njena samozavest, samopodoba se po moje poslabša, se ima za manjvredno.
13. ... čustveno pretirano navezana na nekoga ...
14. ... vpliva na njo pri vsakodnevnikih opravilih – jih ne opravlja, oz. slabše opravi, se ne čuti dovolj močne, sposobne za to.
15. ... še nisem spoznala nikogar s to obliko zasvojenosti.
16. Dvomim v to, da si pri sebi zmožen zaslediti znake zasvojenosti, saj bi se mi verjetno moja dejanja zdela normalna oziroma bi jih na nek način opravičevala z močno ljubeznijo, prijateljstvom ali npr. močnimi družinskimi/sorodstvenimi vezmi.

17. Morda sčasoma, če bi dobila opazke od okolice, bi se začela zavedati, opazovati med dejanji, premišljevat o čustvih, ki jih vse to povzroča.
18. Mislim, da se zasvojenost najpogosteje pojavlja v ljubezenskih oziroma partnerskih odnosih.
19. Vsekakor pa zna biti prisotna tudi v prijateljskih, družinskih ter morda celo službenih odnosih.
20. Družin si ne bi znala predstavljati. Dvomim v to, da je med njimi kakšen podoben vzorec, ki bi osebe »pahnil« v zasvojenost z odnosom.
21. Morda na to v določeni meri vpliva, če si je družina blizu, imajo pogoste stike, se med seboj veliko in odprto pogovarjajo, si pomagajo pri vseh stvareh.
22. Po mojem je odvisno to bolj od tega, kako močen odnos je ta oseba razvila do bližnjih in kakšen občutek ji družinski člani vzbujajo, ko ji nudijo pomoč oziroma so v stiku z njo.
23. ... zasvojene v partnerskih odnosih.
24. Mislim, da je delež žensk nekoliko večji kot delež moških, vendar ne pretirano.
25. Predvsem zaradi čustev, ki jih ženska pogosteje izpoveduje oziroma kaže tako doma kot v javnosti.
26. ... moški še vedno predstavljajo neke vrste »steber« oziroma oporo v zvezi, na katero se ženska zanaša in ji daje občutek varnosti, udobja. Tako je na nek način bolj zaupljiva.
27. Oseba bi znala postati zasvojena z odnosom, če bi izražala večjo mero prisotnosti ljubosumja, nezaupljivosti v partnerja.
28. ... ljubosumje je ponavadi vzrok, da se začne vso nadziranje partnerja, sledenje njegovim dejavnostim, opravičkom, preverjanja stikov z drugimi osebami.
29. Misel na izgubo udobja, ki jo osebi nudi partnerska zveza, lahko ljudi privede do nerazumljivih dejanj.
30. Temo bi povezala predvsem z znanjem iz zasvojenosti (oblike zasvojenosti, znaki, pomoč, itd.), znanjem kibernetike in psihosocialne pomoči (pomoč preko skupin, individualnega dela, delavnic,...) ...
31. ... drugi predmeti, ki so nas učili osnov ravnanja, stika, odnosa in sodelovanja z uporabniki.
32. ... najprej dala možnost tej osebi, da svoj odnos predstavi tako kot ga vidi sama, kaj ji le-ta pomeni, kaj od njega pričakuje,... Poskušale bi ugotoviti kaj je sprožilo to, da se je odnos tako močno razvil, kako bi funkcionirala, če bi se ta odnos prekinil, delale bi na tem, da bi postala bolj zaupljiva vase, bolj »samostojna« ter poskušale najprej zmanjšati potrebo po odnosu.
33. Preverjanje njenih občutkov, čustev skozi proces.
34. Vlivanje moči, da zmore sama, najprej na malih dejanjih, korakih.
35. ... znanja komunikacije, vzpostavitve prvega stika, vodenja skupine oz. individualnega dela, sodelovanja/soustvarjanja z uporabnikom, vzdrževanja dobrega odnosa, strokovno znanje iz področja dela.
36. Če bi se čutila dovolj usposobljeno za to delo, bi sigurno želela imeti tudi to izkušnjo dela.
37. ... pridobivala preko literature in strokovnih usposabljanj, izpopolnjevanj, delavnic.
38. Nasvete bi pridobivala tudi od ostalih strokovnih kolegov.
39. Uporabnika, ki bi kazal znake zasvojenosti z odnosom, pa se sama temu ne bi znala primerno odzvati, bi napotila k psihologu ali strokovnemu kolegu z večjim znanjem na področju čustev, vedenja.
40. V primeru, da bi vseeno želela ostati del vsega, bi to strokovno osebo verjetno povabila k sodelovanju.

Oseba C

1. Zasvojenost je bolezen, ki prizadene človeka tako na psihični kot fizični ravni.
2. Zasvojen si lahko od različnih kemičnih substanc, kot so droge, cigareti, alkohol, stvari, hrana.
3. Zasvojenost vpliva na človeka tako, da prizadene človekovo telo in odnose z ljudmi ...
4. ... brez škodljive snovi ne more normalno funkcionirati v vsakdanjem življenju.
5. Poznam.
6. Večino svojega časa in razmišljanja posveti osebi, s katero je zasvojena.
7. Oklepa se jo, jo duši, tako psihično kot fizično, si ne predstavlja življenja brez te osebe.
8. ... ko bi jo morala pustiti oz. zapustiti, jo ni sposobna.
9. Vzbuja ji slabo vest, če počne stvari v nasprotju z njenim prepričanjem.
10. Pomanjkanje samozavesti, moči, osamljenost, težko zaupajo drugim, nimajo lastnih ciljev in želja.
11. Da.
12. Mož in žena ...
13. ... mož ženo ves čas spremlja ...
14. Ji sledi, ko gre s prijateljicami ven, jo ves čas preverja kje je, s kom je, s klici in sms sporočili, določa kdaj se bo dobila z družino in njenimi prijatelji ter prilagodi termin tako, da ima on zagotovo čas, da jo spremlja.
15. Mati in otrok ...
16. ... mati otroku ne pusti da začne živeti in uživati svoje življenje, ves čas ga omejuje, najraje ga ima v domačem okrilju, mu vzbuja slabo vest, če hoče narediti stvari po svoje, pogosto ga obremenjuje s svojimi težavami ...
17. Bi prepoznala.
18. Ko bi določen odnos začel vplivati na odnose z drugimi ljudmi ...
19. ... počutila bi se osamljeno, ne bi bila več srečna, ko bi za vedno več malenkosti prosila za dovoljenje in mnenje samo to določeno osebo, od katere bi bila odvisna.
20. Mož - žena, mati - otrok, oče - otrok.
21. Bolj zaprte vase, težko pustijo k sebi ljudi, varno se počutijo v domačem okolju.
22. Mislim da ne.
23. Zasvojenost po mojem mnenju ni povezana s spolom.
24. Osamljenost, pomanjkanje samozavesti, strah, slabe izkušnje, ločitev staršev.
25. ... zasvojenosti, delovni odnos v socialnem delu, epistemologija v socialnem delu.
26. ... okvir strokovnega dela delavni odnos pomoči, ki bi temeljil na sodelovanju in soustvarjanju z uporabnikom.
27. Poleg elementov delovnega odnosa ...
28. ... bi pregledala in prebrala še strokovno literaturo ...
29. ... poskušala stopiti v kontakt z osebo, ki že ima strokovne izkušnje ...
30. Da.
31. ... z virom na internetu ...
32. ... stopiti v kontakt s strokovnjaki iz tega področja.

33. Za pomoč bi prosila koga od profesorjev na naši fakulteti.

Oseba D

1. ... zasvojenost škodljiva, umetna potreba po omamni snovi.
2. Zasvojenost je po mojem to, da brez neke substance, ki ni nujna za preživetje, ne moreš živeti oziroma ji celotno svoje ravnanje, vedenje podrejaš.
3. V bistvu je to, da ti ta stvar ureja celotno življenje, razmišljaš samo o tej stvari oziroma o nekem občutku, kako bi zadovoljil neko potrebo, ki jo čutiš.
4. V bistvu vse kar počneš, počneš zato, da zadovoljiš to potrebo.
5. ... gre za občutek, ki ga pri uživanju te substance doživiš in ga želiš vedno občutiti oziroma ponoviti. To je to po mojem.
6. Ja, sem že slišala za njo.
7. Mi je znano, ne morem pa reči, da veliko vem o tem.
8. Mislím, da taka oseba ne zna biti sama.
9. Vedno mora nekoga imeti ob sebi.
10. Po mojem taka oseba vedno rabi zunanje potrditve, ni samozavestna in samostojna.
11. Po mojem je takšna oseba vedno v družbi, veliko časa preživi na telefonu in internetu (Facebook in podobna socialna omrežja).
12. V bistvu se boji biti sama, zato organizira svoj čas tako, da je vedno v družbi.
13. Po mojem je njihov največji problem ravno to, da ne znajo biti sami s sabo.
14. Da kar ne vedo kaj bi počeli, ko se znajdejo sami in zato morajo biti stalno v stiku z nekom, dobivat potrditve od drugih da so dobri, zabavni, ljubljeni.
15. Po mojem te osebe stalno iščejo zunanje potrditve, uživajo lahko le, ko so v stiku z drugimi, ko so sami, so pa nesrečni in razmišljajo koga bi še lahko poklicali.
16. Ne vem točno ali gre prav za zasvojenost ...
17. ... ampak gre za nek poseben način obnašanja.
18. Kolegica prehaja iz ene partnerske zveze v drugo.
19. V bistvu nima niti časa, da bi prebolela prejšnjega partnerja, da bi premislila, kaj se je v prejšnji zvezi zgodilo, da ni več funkcioniralo, ko se že znajde v drugi zvezi.
20. Seveda novo zvezo začne s prvim fantom, ki ji nameni pozornost, pa tudi vsaka zveza se konča s tem, da fant konča zvezo.
21. Tudi ves svoj čas namenja fantu.
22. V bistvu ves svoj čas razporedi okrog fantovega časa, še kadar nista skupaj, se slišita po telefonu.
23. V času zveze zanemari prijatelje in se jim posveti le takrat, ko je fant zaseden, oziroma ko se zveza konča.
24. Cel njen svet se vrti okrog partnerjev, tudi izredno hitro se preseli k fantom.
25. Tisti čas pa, ko je samska, pa neprestano kliče in se druží s kolegi, prijatelji, sošolci, je družabna, ko pa je v zvezi, skorajda popolnoma prekine vse stike.
26. Po mojem človek težko prepozna zasvojenost pri sebi, sploh z odnosi.

27. Ker se stalno poudarja, da je človek družabno bitje, smo stalno v kontaktih z drugimi ljudmi, seveda s partnerji in bližnjimi prijatelji si želimo tudi vse povedati ...
28. ... zato po mojem je kar tanka meja, ko preide odnos že v zasvojenost.
29. Pa tudi, ko imaš nekoga rad, ga pogrešaš ko si sam, zato je težko potem videti, da to pa ni več pogrešanje, ampak da je to že nuja, da brez tega določenega človeka ne moreš več, oziroma vidiš, da nujno vedno potrebuješ družbo.
30. Po mojem se pojavlja iz neke notranje stiske, saj v odnosih dobiš tisto potrditev, ki je človek nima, ko je sam.
31. Torej se ta oseba, ko je sama, ne počuti dovolj zabavna, dobra, vredna biti ljubljena itd.
32. Pri mojem primeru bi težko rekla, da gre za kakšen točno določen odnos ...
33. ... saj je to vedenje značilno predvsem za kolegico in ne toliko za njene partnerje.
34. Drugače ona ni oseba, ki bi bila pretirano ljubosumna ...
35. ... ampak brez partnerja ne zdrži.
36. Rekla bi, da se zasvojenost z odnosi pojavlja v partnerskih odnosih ...
37. ... drugače pa se lahko po mojem mnenju pojavlja tudi v drugih odnosih, kot je v prijateljstvu ali znotraj družine - da je otrok pretirano odvisen od staršev.
38. ... ali pa da so starši preveč v skrbeh za otroke, želijo vedeti vsak korak, ga nadzorovati, preživeti z otrokom.
39. Joj ne vem. Verjetno te osebe že v otroštvu niso dobile dovolj nekih pozitivnih dražljajev, da jih imajo radi takšne kot so in zato zdaj iščejo to potrditev pri drugih.
40. Mogoče so pa te družine tudi takšne, da so starši pretirano skrbeli za otroke, jih pretirano negovali, jim skozi tak odnos tudi nekako vsiljevali svoje mnenje in razmišljanja, tako da sedaj ti tudi rabijo neko neprestano bližino in vodstvo, ne zanjo delovati kot samostojna osebnost, vedno rabijo nekoga na katerega se lahko oprejo. Ne vem.
41. Mogoče bi rekla, da je ravno kak procent več žensk kot moških.
42. Predvsem to menim zaradi vzgoje, ker ponavadi se je deklice bolj vzgajalo na način, da so odvisne od nekoga, saj so tiste ki so bolj ranljive, bolj rabijo oporo nekoga drugega.
43. Tudi glede druženja z vrstniki mislim, da je družbeno bolj sprejemljivo, če se dekle večkrat na dan sliši s prijateljicami in je več časa na telefonu in se pogovarja, kakor da bi to počeli fantje med seboj.
44. Je pa res, da se družba spreminja, stili vzgoje se spreminjajo.
45. ... mogoče moški na drugačen način to izražajo. Mogoče z izkazovanjem ljubosumja - na takšen način dobijo ustrezno pozornost, so v stalnem kontaktu s partnerko.
46. Po mojem je razlog ravno iskanje potrditev, pozitivnih občutkov, ki jih človek, ko ni v stiku z drugimi, ne doživlja.
47. Oseba se ne počuti dobro oziroma je negotova v svoji koži.
48. Z znanji iz zasvojenosti, znanji iz socialnega dela z družino, znanji iz osebne pomoči v socialnem delu.
49. Mislim, da se nobena zasvojenosti ne da ozdraviti, če oseba ni sama pripravljena na ta korak. Če sama ne opazi, da tako ne more iti več naprej, da jo to ovira v življenju, ni pomena začeti s terapijo.

50. Če bi se oseba sama odločila za tak korak, bi jaz delala na njeni osebnosti. Da bi se oseba spoznavala, prepoznavala svoje močne točke, jih krepila, delala na samozavesti, samozadostnosti, samostojnosti.
51. Zagotovo znanja iz zasvojenosti, znanja iz socialnega dela s posameznim primerom in z družino.
52. Ja, se mi zdi zanimivo področje dela.
53. Manjkajoče znanje se mi zdi, da bi lahko dobila s praktičim delom z družinami, partnerstvi, pa tudi z delom z osebami, ki so zasvojene.
54. To pa zato, ker se velikokrat tudi zasvojenost z drugimi stvarmi prenese v zasvojenost z odnosi.
55. Ne vem, na organizacije, ki se ukvarjajo z drugimi vrstami zasvojenosti, k terapevtom, ustanovitev skupin za samopomoč.

Oseba E

1. Oblika nenaravne potrebe po nečem, kar prvotno oseba ne potrebuje, se pa s časom razvije.
2. ... potreba nadvlada nad ostalimi primarnimi kot sekundarnimi potrebami do take mere, da oseba zanemari ostale pomembne potrebe.
3. Na strokoven način bolj malo ...
4. ... zasvojenost z odnosi mogoča predvsem na negativen način.
5. ... oseba pretirano navezana na neko drugo osebo in da svojo eksistenco omejuje na odnos z njo.
6. ... omejuje svojo svobodo in svobodo drugega, ter svoja dejanja in življenjske cilje omejuje le na drugo osebo.
7. ... največji problem oziroma strah te osebe, da jo bo druga oseba zapustila ali prekinila njun odnos ...
8. ... mogoče preveč posesivni, večkrat agresivni do same osebe ali ostalih, osebi vzbujajo občutke krivde itd.
9. Mater do otroka.
10. Ob ločitvi s partnerjem je mati zavirala stike otroka z očetom.
11. ... z vzbujanjem občutkov krivde pri otroku, na tak način, da je otrok imel občutek, da zapušča mater, ko gre k očetu in da zaradi tega mati trpi.
12. To je dodatno okrepila s telesno mimiko in dvoumnimi besedami, ob katerih se je otrok počutil ogroženega, da ga bo mati zapustila, če se bo rad družil z očetom.
13. Ker so ob ločitvi otroci še bolj občutljivi na tovrstne situacije, je to bilo za otroka dodatno breme.
14. Verjetno bi to prepoznala pri omejevanju svobode, lastne in drugega človeka.
15. ... da bi se moje misli in dejanja omejila le na to osebo.
16. Mislim, da se lahko pojavi v različnih odnosih, kjer je prisotna podrejenost ene ali druge osebe.
17. ... precej omejene družine, zaprte za ostale osebe, ki se težje vključujejo in prilagajajo ostalim.
18. ... precej sorazmerni, verjetno se največkrat dogajajo med nasprotnima spoloma (med moškimi in ženskami).
19. ... oseba, ki je precej dominantna, zasvojena z odnosom do podrejene osebe.
20. ... oblike odnosov, ki se prenašajo iz staršev na otroke in jih je brez nekih spoznanj težko prekiniti.
21. Mislim, da so to osebe, ki se med seboj povežejo same, ampak v tem odnosu največkrat trpijo.
22. ... s temo o zasvojenostih ali pri predmetu psihologije.

23. Mogoče bi jo kot prvo usmerila k večji samostojnosti in povečanju samozavesti.
24. ... uporabila znanja vezana na delo z družino in predvsem posameznikom, da sam prepozna kaj se mu dejansko dogaja in kje je močan.
25. ... področje zelo zanimivo in precej dejavno v naši družbi in bi zato želela delati.
26. ... ljudje vedno bolj osamljeni, kar jih večkrat spodbudi k napačnim ustvarjanjem odnosov.
27. Mogoče bi iskala dodatno znanje v tuji in domači literaturi.
28. Mogoče bi jih napotila k družinskemu terapevtu ali terapevtu, ki se ukvarja z zasvojenostjo.

Oseba F

1. Zasvojenost si razlagam na tak način, da oseba svoje potrebe po nečem ne more več obvladati ali nadzirati.
2. ... ponavlja izpolnjevanje svoje potrebe vsak dan, dokler ne postane središče njegovega življenja in se ji ne more več odreči in upreti.
3. Zanj sem že slišala in o njej tudi nekaj brala, tako, da mi je poznana.
4. Mislim, da bi bila oseba zasvojena z odnosi, oseba, ki ne zmore in ne zna biti sama.
5. ... se vedno vpleta v odnose z drugimi, tudi če to ni potrebno ...
6. ... samska ženska starosti od 25 do 35 let, ki pogosto menjuje partnerje – pri vsakem ostane toliko časa dokler je njej zanimivo in dokler ji odgovarja, sama ne funkcionira.
7. Razmišlja o tem kakšni so njeni odnosi z drugimi, tistimi, ki so ji najbližje – kako bodo zanimivi, kaj mora narediti, da bodo zanimivi, da bo sama zadovoljena in srečna.
8. Po mojem mnenju so problemi takšne osebe obremenjevanje s tem, kako bo preživela dneve in s kom jih bo preživela. Ali bodo zanimivi in zanjo pestri.
9. ... podrobno načrtuje vsak njen korak in koga bo vključila v svoj dan. Ne predstavlja si dneva ali noči, ki bi jo morala preživeti sama.
10. Mislim, da poznam oziroma ne vem kako bi to drugače opisala kot zasvojenost z odnosi.
11. Ženska, stara 40 let, ki ima iz prvega najdaljšega razmerja hčerko (11 let). Odkar se je s hčerkinim očetom razšla (približno pred 5 leti), hiti iz razmerja v razmerje. In vmes, ko nepričakovano nima nobenega, se poslužuje metode »vsak dan v drugi postelji«.
12. In to se dogaja v zelo hitrih časovnih obdobjih. Ko se z nekom razide, hitro najde drugega, h kateremu se preseli še preden sta skupaj 6 mesecev. Z nobenim pa ne zdrži več kot leto in pol.
13. ... ne zna biti sama ...
14. ... sem jo označila kot zasvojeno z odnosi.
15. Ne, sama mislim, da ne.
16. ... pojavlja v odnosih moški (partner) – ženska (partnerka), ženska (partnerka) – moški (partner), mati – sin (hči).
17. Poznam moškega za katerega menim, da je zasvojen z odnosom, ki ga je imel z mamo.
18. V vsaki ženski, s katero vzpostavi neko romantično vez, namreč išče iste vzorce odnosa, ki ga je imel z mamo. Tako konča vsako razmerje z žensko z razlogom, ker ne ustreza vsaj enemu izmed njegovih kriterij (moja mama zna to, ti pa tega ne znaš).

19. ... primer še vedno odraža neko mero zasvojenosti.
20. ... imajo veliko problemov v komunikaciji znotraj družine, vzorci določenega vedenja se ne razrešijo, ampak se nadaljujejo iz odnosa v odnos, iz generacije v generacijo.
21. Člani družin so izrazito nesamostojni in nekompetentni živeti sami.
22. ... več žensk, ker so bolj čustveno ranljive.
23. Ženske se tudi v večji meri emocionalno vežejo na določeno osebo. V same odnose tudi ženske vložijo več sebe, svojega doživljanja in čustvovanja.
24. ... vplivajo vzorci odnosov v družini v otroštvu in med vrstniki, ki se prenašajo naprej in jih kot odrasli uporabljamo naprej.
25. ... povezala z družino, se pravi znanja iz »Socialnega dela z družino«, kjer se pokažejo prvi znaki oziroma nagnjenja k temu. Znanja iz samih »Zasvojenosti« so nepogrešljiva ...
26. ... povežemo tudi z znanji iz »Psihologije« in »Duševnega zdravlja«.
27. ... pri predmetu »Zasvojenosti« prav te določene problematike nismo dotikali ...
28. ... najprej osebo poklicala na uvodni razgovor, kjer bi navezala prvi kontakt, jo malo spoznala, njeno zgodovino, sedanost, ekonomski in družben položaj, družinsko ozadje ...
29. ... bi se z njo dobila večkrat.
30. ... ugotovila izvor te zasvojenosti, da bi jo približno vedela kam napotiti.
31. Ponudila bi ji ustrezno zdravljenje s terapijami pri psihologu ali tudi kakšno vrsto psihiatrične pomoči – odvisno od intenzivnosti te zasvojenosti.
32. Pozanimala bi se tudi kje v Sloveniji nudijo take vrste zdravljenja, poklicala bi na različne organizacije ...
33. ... oseba vključi v določeno vrsto zdravljenja ali terapije (individualne ali skupinske).
34. Uporabila oziroma oprla bi se na različne koncepte dela.
35. Najprej bi sklenila dogovor o sodelovanju, izhajala bi iz etike udeležnosti in poudarjala perspektivo moči, krepitev moči uporabnika, njegovo opolnomočenje, njegove želje in vire moči.
36. ... tudi koncept »znanja za ravnanje« ...
37. ... sama posvetovala z ostalimi kolegi ...
38. Soustvarjala bi skupaj z osebo, skupaj bi iskale katere rešitve bi bile zanjo najbolj primerne.
39. Ne, trenutno nimam interesa delati na tem področju.
40. ... pozanimala, če so v bližini organizacije oziroma socialni delavci, ki se ukvarjajo s takšno tematiko ...
41. ... osebo tudi napotila k psihologu, ki je dodeljen za to lokalno področje ...
42. ... če pa bi zaznala, da zasvojenost še posebej ogroža določeno osebno področje, bi osebo napotila tudi na čimprejšnji pogovor k psihiatru v najbližjo psihiatrično bolnišnico.

Oseba G

1. Neka nezdrava potreba na nekaj, priklenjenost.
2. Gre v bistvu za omamljanje z nečim, pa za ponavljajoče se dejanje. To omamljanje se ponavlja.
3. Gre za nezdravo, škodljivo potrebo.
4. Zasvojenost pa je lahko kemična ...

5. ... človek lahko odvisen od neke kemične substance (alkohol, droge, tableti) ...
6. ... nekemična (na primer hazardiranje, zasvojenost s seksualnostjo, nakupovanjem, zasvojenost z odnosi).
7. Pri zasvojenosti gre za neke nezdrave vzorce obnašanja, ki so s časom vedno bolj škodljivi.
8. Vem, da zasvojenost z odnosi obstaja.
9. Za zasvojenost z odnosi sem vedela že pred vpisom na fakulteto ...
10. ... vendar je znanje o tej temi bolj medlo.
11. V času študija konkretno o zasvojenosti z odnosi nismo veliko govorili, zato nimam veliko znanj o tem.
12. Bi pa rekla, da je zasvojenost z odnosi nezdrava navezanost na neko osebo.
13. Gre za nekemično zasvojenost, gre za omamljanje z odnosi.
14. Tudi ta zasvojenost je škodljiva, kot vse ostale.
15. To je verjetno odvisno od tega s katerim odnosom je zasvojena.
16. Si pa predstavljam, da takšna oseba svoje težave zrcali na drugega, ni trdna, manjka ji samozavesti in odločnosti.
17. V bistvu se na nek način potrjuje s pomočjo drugega, odločnost si skuša pridobiti s pomočjo druge osebe, ker je nima sama. To pa je neustrezno, ker bi rešitev zase morala iskati v sebi.
18. Ujame se v začaran krog.
19. V bistvu sama v sebi ni opremljena za soočanje s težavami, nima pravih orodij, ne pozna pravih načinov za reševanje težav, zato jih skuša rešiti na neustrezne načine – s pomočjo drugega, na katerega se obesi.
20. Predstavljam si, da takšna oseba v partnerskem razmerju neprestano preverja partnerja, je ljubosumna, posesivna, čustveno izsiljuje partnerja ...
21. Odnos zasvojenega z drugo osebo verjetno vsebuje same drame.
22. Osebe, ki so zasvojene s partnerskimi odnosi na primer vztrajajo v nefunkcionalni zvezi ali pa grejo narazen in spet skupaj, narazen in spet skupaj..., nikoli pa niso zares zadovoljni v zvezi.
23. Lahko pa se odraža tako, da imaš neprestano potrebo po tem, da si z nekom. Ne moreš biti sam, neprestano moraš biti v partnerskem razmerju.
24. Takšna oseba od partnerja verjetno pričakuje, da ji je neprenehoma na voljo ...
25. Takšne osebe so pogosto v odnosu s človekom, ki tudi sam ni ok. Med takšnimi osebami vlada neka medsebojna privlačnost, da prideta skupaj
26. ... (knjiga »Družine in kako v njih preživeti«).
27. Imam občutek, da je zasvojenost z odnosi lahko zelo različna, odvisna od tega za kakšen odnos gre (partnerski, družinska razmerja, prijateljski odnosi...), zato je težko natančno vsebinsko opisati kako se zasvojenost odraža.
28. To je potrebno presojati tudi od primera do primera.
29. Problem je pomanjkanje samozavesti, samostojnosti ...
30. ... verjetno je lahko oseba tudi depresivna, neprestano slabo razpoložena, tesnobna ...
31. Sklepam, da ima lahko kakšne psihosomatske bolezni, ni srečna, v splošnem nezadovoljna s sabo in tudi v odnosu od katerega je zasvojena.
32. Poznam jih kar nekaj.

33. Poznam na primer alkoholično družino.
34. Ker smo se pri zasvojenostih učili, da so tam pravzaprav zasvojeni vsi, tudi drug z drugim, je to lahko prepoznati.
35. Na primer, mož vztraja v zakonu z ženo, ki je alkoholičarka, ne poišče pomoči niti sam, niti ne spodbuja žene k zdravljenju.
36. Poznam punco, ki ima sestro zasvojeno s heroinom.
37. Pusti se ji denarno izsiljevati, je osredotočena na potrebe samo njene sestre, nase je že zdavnaj pozabila, izpolnjuje potrebe sestre na račun nje same. Išče pomoč za sestro namesto zase.
38. ... oba nezadovoljna, zagrenjena ...
39. Punca je tudi neprenehoma živčna, tesnobna, ima občutek, da v življenju nima miru zaradi svoje sestre, ampak ne more preprečit, oziroma reči ne zahtevam svoje sestre ...
40. Ne morem reči ja.
41. Pri vsaki zasvojenosti se ponavadi pojavi mehanizem zanikanja.
42. ... je ne bi bila sposobna ozavestiti. Zaradi zanikanja.
43. Drugače pa bi verjetno spremljala svoje vedenje, obnašanje, razmišljanje in težave
44. Možna je verjetno v vseh odnosih.
45. Najbolj poznana in prepoznana pa se mi zdi zasvojenost v partnerskih razmerjih.
46. Sicer pa tudi v družini (npr. mati – hči, sestra – sestra...) in v prijateljskih odnosih (bolj v najstniških letih, ko so prijateljstva za posameznika pomembnejša kot kasneje, ko v ospredje pridejo partnerski odnosi).
47. Nezdave.
48. Na različne načine vsebujejo nezdrave vzorce obnašanja.
49. Najlažje mi je primer opisati na alkoholični družini, kjer je nekdo alkoholik, ostali pa suhi alkoholiki. Nekdo alkoholika obtožuje, drug je rešitelj (pomaga pijanemu v posteljo, ga sezuje...), potem skrivajo zasvojenost z alkoholom pred drugimi ljudmi iz svoje okolice.
50. V bistvu družinski člani prilagajajo svoja dejanja eni osebi.
51. Na primer ženska, ki je zasvojena z odnosom od svojega moža, ki jo pretepa, prilagodi svoje obnašanje njemu, se obnaša na načine, ki naj ne bi sprožili nasilnega obnašanja pri njem, nad njo.
52. Mislim, da je več žensk.
53. Sega verjetno v same korenine in vzorce družbe v kateri živimo, ki pri ženskah mnogokrat spodbujajo takšne zasvojenosti, ki so bolj sprejemljive kot na primer odvisnost žensk od nedovoljenih drog.
54. Deklice so tudi vzgajane na drugačen način kot fantki, vzgoja sama mora nekaj priložiti k temu, zakaj je več žensk kot moških zasvojenih z odnosi.
55. Primarna družina, ki je z vzgojo in čustvenimi ter vedenjskimi vzorci v otroštvu sprožila posameznikovo predispozicijo za zasvojenost.
56. Verjetno tudi kakšna travma, okolje ...
57. Z znanji, ki sem jih pridobila pri predmetu zasvojenosti.
58. Najprej bi poiskala literaturo na to temo, potem bi za nasvet vprašala sodelavce.
59. Pomoč bi poiskala tudi na superviziji in interviziji.

60. ... bi se držala koncepta delovnega odnosa in izvirnega delovnega projekta pomoči.
61. Izhajala bi iz osnovnih konceptov socialnega dela.
62. Vzpostavila bi delovni odnos, zasnovala izvirni delovni projekt pomoči, uporabljala bi vse elemente delovnega odnosa, delala bi iz perspektive moči, uporabila bi iskanje izjem, vprašanje čudeža.
63. Niti ne preveč. Tema mi ni tako zanimiva.
64. Manjkajoča znanja bi si pridobila na podlagi literature, nasvetov kolegov, veliko bi verjetno naredile izkušnje same.
65. K psihoterapevtu.

Oseba H

1. ... nekaj, kar te omami in brez tega ne moreš.
2. Najbolje poznamo zasvojenosti z drogami in alkoholom,...
3. ... prav tako lahko zasvojeni z računalnikom, tv, določenimi načini obnašanja ...
4. ... z določeno stvarjo pretiravamo.
5. Tega še nisem slišala. Ne poznam tega.
6. ... oseba verjetno ne more biti sama oziroma ničesar noče početi sama. Želi imeti določeno ali določene osebe ob sebi.
7. ... nesamostojna, nima svojega jaza in ne razmišlja samostojno.
8. ... zelo agresivna oseba, ki želi ne glede na ceno imeti ob sebi določene ljudi, jih duši in jih omejuje.
9. Je težavna, ničesar ji ne ustreza, se prilepi na določeno osebo, depresivna, nezadovoljna.
10. Ne poznam nikogar.
11. Mislim, da bi.
12. Vsekakor bi me o tem opozorili ljudje okoli mene ...
13. ... bi verjetno pogostejše zahajala z njimi v prepir.
14. Sklepam, da pri tistih ljudeh, ki imajo občutek, da so osamljeni.
15. ... ko dobijo v bližino določeno osebo je več ne izpustijo.
16. Nimajo dobrih odnosov, v družini so prepiri.
17. Družinskega člana, ki ima težave z odnosi imajo za oblastnega in motečega člana v družini.
18. ... več žensk.
19. ... ženske tiste, ki pokažejo več čustev in jih je pogostejše strah, da bi ostale same.
20. Osamljenost, nezadovoljstvo s svojim življenjem, obsedenost z določeno osebo.
21. S predmetom zasvojenosti, s psihologijo in tudi mogoče z vzgojo.
22. Seznanila bi jo s tem kaj pomeni biti zasvojen z odnosi, ji poskušala na nek način odpreti oči, se z njo pogovoriti in ji poiskati primerno pomoč ...
23. ... psihologa, psihiatra ...
24. ... se pogovoriti z njenimi družinskimi člani.
25. Predvsem veliko pogovora in analiziranje njenih spoznanj o tem.
26. Delo bi bilo verjetno zelo zanimivo, zato bi delala na področju zasvojenosti z odnosi ...
27. ... o tem ne vem zelo veliko.

28. Znanje bi si pa pridobila sproti z izkušnjami in s pogovori z drugimi strokovnjaki, ki se ukvarjajo z zasvojenostjo in s človeško psiho.
29. Vsekakor k primernim specialistom, kot so osebe, ki se ukvarjajo z zasvojenostjo, različni psihologi, psihiatri, osebam, ki so kompetentni za reševanje takšnih težav.

Oseba I

1. ... stanje zavesti, ko ne moreš brez določene stvari, snovi (alkohol, droge, hrana – anoreksija, z odnosi, s športom, pretiravanje z zdravo prehrano).
2. Danes si lahko zasvojen že skoraj z vsem.
3. Zasvojenost je, ko te nekaj pripelje do nekega ekstrema, da ne moreš več normalno funkcionirati in opravljati vsakodnevnih stvari (služba, družina, socialni stiki).
4. Nekaj poznam iz interakcij z ljudmi.
5. Sem moral prebrati kar nekaj člankov na to tematiko, da sem postal bolj pozoren.
6. Tudi ta zasvojenost je kot vse ostale zasvojenosti, le da je omamna snov odnos.
7. Začne se verjetno v družini s prvimi odnosi, kjer ima vsaka družina svoje vzorce, navade, ki jih prenašajo naprej.
8. Vsaka družina je na nek način posebna.
9. Zasvojenost z odnosi se največkrat pojavlja v partnerskih odnosih, tudi v prijateljskih...
10. ... toksični odnosi.
11. Odvisno od vrste odnosa, dinamike.
12. Zasvojenost z odnosi je v osnovi podobna ostalim zasvojenostim.
13. ... omejevanje ene osebe, kjer v odnosu ena prevladuje, je dominantna, drugi osebi ne dovoli živeti polnega življenja. Druga ji sledi, se prilagaja.
14. ... oseba po eni strani partnerja ljubi, po drugi pa sovraži.
15. Ko si zaljubljen, tudi težko rečeš, kdaj je nek odnos, dejanje že pretirano, in da lahko meji na zasvojenost.
16. Odvisno od odnosa.
17. Na primer, ženska, ki je v odnosu z agresivnim moškim.
18. On omejuje njene socialne stike, je ljubosumen, uporablja manipulacijo.
19. Partnerica se ne more sprostiti v družbi.
20. Kot druga oblika zasvojenosti z odnosi je verjetno, da se oseba boji ostati sama oziroma, da ne more biti sama, zato ves čas želi biti v družbi drugih ljudi.
21. Tako se osebe ves čas vrtijo v istem vzorcu ...
22. ... začaran krog.
23. Poznam jih kar veliko.
24. Na primer, odnos med mojimi starši in prijateljica s partnerjem.
25. Največ primerov je tam, kjer je v odnosu posesiven moški ...
26. ... primer mame in otroka, kjer je bila mama ves čas zelo zaščitniška do sina.
27. Ta zasvojenost je bolj prikrita, saj si to zelo težko opazil.

28. Večinoma so z odnosi zasvojene ženske.
29. ... zelo stereotipno – da ženske bolj govorijo o tem, o svojih čustvih.
30. ... zasvojeni z odnosi tudi moški, vendar to kažejo drugače.
31. Ne predstavljam si, da pride k tebi na posvet moški, ki reče da je zasvojen z odnosi. Verjetno bi tako težavo drugače opisal.
32. Seveda je pa vedno težko določiti, kdaj je odnos prešel v zasvojenost.
33. Mislim da bi, čeprav jih pri sebi najtežje prepoznaš.
34. Verjetno bi se sčasoma zavedel znakov.
35. Nisem tip človeka, ki bi nekoga preverjal, bolj bi lahko nekdo drug manipuliral z mano.
36. Znake bi prepoznal, če bi opazil, da se konstantno prilagajam drugi osebi, da sem na nek način vedenjsko zaspal.
37. Več v partnerskih.
38. Bolj, kot je intenziven odnos, večje je tveganje za zasvojenost z odnosi.
39. ... kjer so vezi močnejše, se mi zdi, da se zasvojenost prej pojavi ...
40. ... med starši in otroci.
41. ... tudi v prijateljskih odnosih.
42. Spomnim se, da sem imel v otroštvu prijatelja (vrtec), ki je ves čas iskal mojo družbo, kamorkoli sem šel, je bil za menoj. Njegov odnos se mi je zdel že preveč posesiven, zato sva se nehala družiti.
43. ... največ primerov v partnerskem odnosu, kjer je nekdo »žrtev«, v bistvu sta pa hkrati zasvojena oba.
44. ... verjetno tam, kjer se mama čustveno razdaja, da se ta vzorec prenese na otroke – ti so bolj čustveni, imajo več empatije ...
45. ... vzorci bi se prenesli iz staršev na otroke. Na otroke se velikokrat prenese čustveno breme.
46. Ob prepirih staršev, otroci ne bi smeli biti prisotni. Konflikte, ločitev morata starša urediti med sabo in ne vpletati otrok. Velikokrat se otroci tako počutijo odgovorne za nesoglasja med starši, v nekaterih primerih jih starši vključujejo v prepire, da otroci sodelujejo, so vpleteni, rešujejo probleme in se počutijo krive.
47. Razmerje je kar enako. Lažje jo sicer prepoznaš pri ženskah, ker imajo drug način, lažje izrazijo čustva. Moški pa o teh temah težje govorijo.
48. ... bral literaturo na to temo, sem jo večinoma našel v ženskih revijah – revija Ona.
49. ... avtorice so bile ženske, npr., Sanja Rozman.
50. Preteklo izkušnje, izhodišče bi bilo tudi otroštvo.
51. ... v otroštvu pridobiš določene socialne interakcije in se z njimi naučiš določenih vzorcev, vedenj, kar se kasneje nadaljuje in te spremlja v življenju.
52. Okoliščine bi lahko bile strah, da ne prejemaš naklonjenosti, pozornosti, strah pred izgubo.
53. ... narediš vse, da bi dobil manjkajoči občutek po bližini.
54. S predmeti zasvojenosti, psihologija, pedagogika in andragogika, socialno delo z družino, moški in ženske v socialnem delu.
55. Verjetno so več o tej temi obravnavali pri kibernetiki.

56. ... najprej poslušal njeno zgodbo, vmes povzemal povedano in spraševal, če kje kaj ne bi razumel ali bi potreboval dodatne informacije.
57. Spraševal bi, kako oseba dojema situacijo, kje vidi problem, kaj je že naredila, če bi lahko ravnala drugače, kako bi ravnala. Sledilo bi skupno soustvarjanje, ki bi vodilo k iskanju rešitve problema.
58. S tem, ko poslušas neko osebo in potem povzameš, na uporabnika lahko deluje kot zrcalo, da vidi svojo zgodbo iz druge perspektive, dobi nek vpogled na situacijo.
59. Pomoč odvisna tudi od njenega osebnega mnenja, če bi zanikala zasvojenost ali ne.
60. Za sodelovanje in pomoč se mora oseba vedno odločiti sama.
61. ... od odnosov ali hrane, težko abstiniraš, zato bi bila strokovna pomoč taki osebi zelo težka, če ne veš kako ravnati. Naučiti se moraš nekega zdravega ravnavesja.
62. Če bi oseba želela sodelovati, potem bi delala naprej na skupnem iskanju rešitve.
63. Uporabil bi delovni odnos, soustvarjanje, skupno iskanje rešitve, pogled iz perspektive moči – izhajaš iz njegove moči, ne obsojaš dejanj. Instrumentalna definicija problema, iskanje čudeža. Uporabil bi metodo dela s posameznikom in z družino.
64. Delo bi bilo zagotovo zanimivo. Verjetno te sčasoma zelo izčrpa, pri delu moraš biti zelo objektivni.
65. ... tema je bolj iz področja psihoterapije.
66. ... znanje bi si pridobil z razpoložljivimi izobraževanji, literaturo, predavanji, kongresi. Če ne bi bili tukaj, bi šel v tujino.
67. Ker ne vem kaj točno obstaja, bi rekel, da verjetno na skupine za samopomoč.
68. Zagotovo bi se pozanimal o temi in raziskal področje, poiskal literaturo, poiskoval bi pomagati po najboljših močeh.

Oseba J

1. Zasvojenost si predstavljam kot fizično/psihično stanje, kot nekaj kar prizadane človekovo telo in njegovo sposobnost za produktivno življenje.
2. Sem že slišala.
3. ... se oklepa določene ljubljene osebe, je ne želi izpustiti iz svojega življenja, saj se boji, da bi ostala sama v življenju.
4. ... to odvisno od primera do primera. V večini primerov je verjetno problem pretirana navezanost na določeno osebo.
5. Da, po mojem mnenju poznam.
6. Zasvojenost sem prepoznala po posesivnem odnosu mame do hčerke.
7. ... pri sebi ne bi prepoznala, saj se jih ne bi zavedala.
8. V primeru, da bi me kdo seznanil s svojimi opažanji, bi se verjetno po reflektiranju problema zavedala.
9. ... poskusila bi se spomniti, kako se je vse to začelo. Ali iščem samopotrditev od drugih z malenkostmi, kot je frizura, lepa obleka, lepi čevlji; ali se želim stalno družiti ...
10. ... sem na Facebook-u in skozi osvežujem stanje, pišem prijateljem, ki so online, jih kličem, pošiljam sms-je.

11. Ali počnem vse to, ker sem osamljena in se počutim, kot da nimam nikogar v življenju, na katerega se lahko obrnem.
12. Menim, da se pojavlja ta zasvojenost med prijatelji, partnerji, družino.
13. ... odvisnost z odnosi mama - hči.
14. Mama se je ločila od očeta ...
15. Od takrat je mama začela omejevati hčerko, npr. jo klicati, kdaj pride domov iz fakultete, žura, kosila s prijateljicami, pošiljati sms-je, da je sama in da jo pogreša, da naj hitro pride domov. Hčerki je vbila v glavo občutek krivde za njeno ločitev z očetom in se ji je ta zato čisto podredila.
16. Hči se je že večkrat poskušala odseliti od doma,... vendar jo je mama vedno prepričala, da je ostala doma. V takem primeru bi rekla, da je mama zasvojena z odnosi.
17. Družina je nesamozavestna, z nizko samopodobo, podredljiva, ubogljiva.
18. ... z odnosi zasvojenih več žensk, saj smo zelo družabna bitja in potrebujemo neko stalno potrditev.
19. ... eden od razlogov težke okoliščine v družini... (razveza zakonske zveze).
20. Razlog bi bil lahko tudi napačna vzgoja staršev (npr. mamini sinčki pri 40 letih) ali pa pomanjkanje ljubezni v zgodnjem otroštvu.
21. Z znanji psihologije, sociologije, socialnega dela z družino, teorijami pomoči, teorijami deviantnosti, zasvojenostmi.
22. ... osebo A bi prosila, da mi predstavi problem in pove, ali vidi možne rešitve. V naslednjem srečanju bi povabila na pogovor tudi osebo B, ki je z odnosom zasvojena.
23. ... počakala na vidik, na situacijo in mnenje, zgodbo osebe B. Pogovor bi nadaljevala v iskanju možnih rešitev z uporabniki, njunimi predlogi, kako bi ta problem razrešili in nadaljevala s konkretnimi dejanji, koraki usmerjenimi v reševanje problema.
24. ... dogovorili za določeno nalogo usmerjeno v reševanje problema... na naslednjem srečanju preverili, ali sta to nalogo izpolnili ...
25. Elemente delovnega odnosa – dogovor o sodelovanju, instrumentalno definicijo problema in soustvarjanje možnih rešitev, osebno vodenje, perspektivo moči, etiko udeležенosti, znanje za ravnanje, koncept so-prisotnosti. Kot dopolnilo koncepta delovnega odnosa pa bi uporabila še koncept izvirnega delovnega projekta pomoči.
26. ... področje se mi zdi zanimivo in bi delala na tem področju.
27. Manjkajoče znanje bi poizkušala pridobiti s strokovno literaturo, knjigami in članki, s pogovori z osebami s temi izkušnjami (z eksperti iz izkušenj), prakso.
28. ... za pomoč prvo prosila moje strokovne sodelavce, problem predstavila tudi superviziji in interviziji, in če se še vedno ne bi počutila kompetentne, bi uporabnika napotila drugam.
29. Predlagala bi mu, da si prebere literaturo na to temo ...
30. ... poiskala bi informacijo ali obstaja kakšna skupina za samopomoč zasvojenih z odnosi (kje so srečanja in kdaj). Če ne obstaja, bi pogledala na internetu ali obstaja kakšna spletna skupina za samopomoč.
31. Poiskala bi tudi imena in naslove strokovnjakov s tega področja in mu jih predala.

Oseba K

1. Zasvojenost je umetna škodljiva potreba po omamni snovi ali vedenju.
2. Ne ravno, si pa predstavljam, kaj bi to lahko bilo. Nekaj pa sem o tem tudi že slišala.
3. Mislim si, da oseba, ki je zasvojena z odnosi, konstantno išče pozornost, boji se ostati sama in se zato oklepa oseb, s katerimi je v odnosu.
4. Primanjkuje ji samozavesti in misli, da če izgubi določeno osebo, je ne bo nihče več imel rad. Sama sebi ni dovolj in si ne predstavlja, kako je biti sam.
5. ... predvsem pomanjkanje samozavesti in samozadostnosti.
6. Ne.
7. Mislim da. Pozorna bi bila predvsem na občutek, da nujno potrebujem nekoga ob sebi, ker mi sicer nekaj manjka in brez tega ne morem biti srečna. Ali konstantno nekoga kličem in pretirano iščem pozornost določene osebe. Ali ne znam sama uživati v določenih trenutkih. Ali sem zadovoljna s tem, da sem z nekom, ne glede na to ali je ta oseba do mene prijazna in korektna ali ne.
8. Predvsem mislim, da se ta vrsta zasvojenosti pojavlja v partnerskih odnosih.
9. Se pa po mojem mnenju lahko pojavi v kakršnemkoli ljubečem odnosu, torej tako med prijatelji, kot tudi med družinskimi člani.
10. Zasvojeni z odnosi so po mojem mnenju bili v nekem obdobju v svojem življenju prikrajšani za ljubezen in občutek varnosti v odnosih.
11. Sicer bi mogoče glede na (splošno) predstavo o tem, da so ženske bolj dovzetne ali občutljive na odnosno raven, rekla da ženske, vendar mislim da spol ne igra nujno pomembno vlogo pri tej vrsti zasvojenosti (ali pri kakršnikoli drugi).
12. Razlogi tičijo ravno v nefunkcionalnih odnosih v otroštvu ter pomanjkanju ljubezni in občutka varnosti v tem obdobju, ko se ljudje najbolj osebno razvijamo.
13. Predvsem z znanji s področja zasvojenosti.
14. Najprej bi skupaj z uporabnikom poskušala odkriti, iz kje ta zasvojenost izvira ter na katere vidike njegovega življenja vpliva. Skupaj z njim bi poskušala ugotoviti kakšnih sprememb si želi in in delati na teh spremembah po majhnih korakih.
15. Uporabila bi znanja, ki so povezana z zasvojenostmi in s svetovalnim odnosom v socialnem delu.
16. Da.
17. Manjkajoče znanje bi si pridobila z dodatnim izobraževanjem, s prebiranjem strokovne literature ter s pomočjo interneta.
18. V kolikor bi imela možnost, bi se poskušala pogovoriti tudi z osebami, ki imajo s tem osebne izkušnje (tako z osebami, ki so bile zasvojene z odnosi, kot tudi s terapevti).
19. Pozanimala bi se ali in kje obstaja kakšna posvetovalnica, ki se ukvarja z zasvojenostmi z odnosi ali pa bi jih napotila k sodelavcu, za katerega vem, da ima izkušnje na tem področju.

Oseba L

1. Zasvojenost je bolezen, ki vpliva na posameznikovo osebnost (čustva, odnos) in tudi na vsakdanja opravila (služba, družina).
2. Posameznik določeno snov potrebuje vedno bolj pogosto.
3. Oseba je lahko zasvojena z alkoholom, drogami, tabletami, internetom, igrami na srečo, hrano.
4. Če snovi ne dobi, se pojavi abstinenčna reakcija.
5. Zelo malo.
6. Milsim, da bi bila odvisna od drugih ljudi.
7. Ves čas bi želela biti v družbi, bala bi se ostati sama.
8. Svoj čas bi imela ves čas zapolnjen z družabnimi aktivnostmi, ko pa bi bila sama, bi se počutila zapuščeno, neljubljeno.
9. Strah pred samoto, zapuščenostjo, nizka samozavest.
10. Ne.
11. Pri sebi težko. Ker pri sebi najtežje prepoznaš znake, če jih že, je vedno najprej faza zanikanja. Če bi jih že, bi verjetno bil pozoren, da želim ves čas biti v družbi, da tudi ko sem sam, razmišljam koga naj pokličem po telefonu.
12. Predstavljam si, da se zasvojenost z odnosi lahko pojavi v vseh odnosih. Še posebej v partnerskih, prijateljskih in v družini med staršem in otrokom.
13. Konkretnega primera ne poznam.
14. Mislim, da imajo med sabo premalo komunikacije.
15. Predstavljam si, da bi v taki družini že obstajal kakšen problem zasvojenosti, ki bi posledično pripeljal do slabe komunikacije, skrivnostnosti med člani družine, ki ne bi želeli, da za njihove težave izve okolica – sosedge.
16. Žensk, ker so bolj čustvene, hitreje se navežejo.
17. Vzgoja v otroštvu, posameznikova osebnost – nizka samopodoba.
18. Zagotovo predmet Zasvojenosti in Psihologija.
19. Najprej bi osebo vprašal, kje sama vidi problem. Tako bi dobil njen pogled na zadevo. Nadaljeval bi, če bi želela spremeniti določeno stvar, kakšno spremembo bi želela.
20. ... delal bi na skupnem soustvarjanju.
21. Seveda, če bi oseba želela sodelovati.
22. Elemente delovnega odnosa, perspektivo moči, vprašanje čudeža.
23. Ne.
24. Napotil bi jih k strokovnjakom, ki delajo na tem področju. Verjetno k psihoterapevtu.
25. Poiskal bi ustrezno literaturo, ki bi jo priporočil uporabniku. In pa skupine za samopomoč.

Oseba M

1. Umetna potreba po neki snovi, aktivnosti (droga, alkohol, tableti, igre na srečo).
2. Sem ravno brala o tem ...

3. ... sem si to drugače predstavljala oziroma si to predstavljam na naslednji način: da imaš npr. partnerja in je tvoje razpoloženje/počutje nenehno odvisno od njega, da si srečen, če je on srečen, da ne daješ sebe na prvo mesto, da si izpopolnjen, samo če si z njim itd.
4. Ljubosumje, nenehno spraševanje o tem, kaj dela partner, kako bo razpoložen, da se nenehno trudiš, da je partner zadovoljen, da pozabiš na lastne potrebe, želje, cilje in jih nenehno prilagajaš drugemu.
5. Stres, razdražljivost, stiska, depresija ...
6. Glede na moje razumevanje zasvojenosti z odnosi, bi lahko rekla, da je v prejšnji zvezi počutje mojega partnerja vplivalo name, da sem se trudila, da bi bilo v redu ... In s tem sem „pozabila“ na svoje želje, potrebe, dobro razpoloženje.
7. Občutki krivde, potreba, da je vse odvisno od tebe, pritisk, jeza, razdražljivost.
8. Rekla bi, da se zasvojenost z odnosi pojavlja tako v partnerskih, prijateljskih in družinskih odnosih (primarna družina – starši, otrok).
9. ... ne funkcionirajo dobro, da je prisoten strah, ni občutka varnosti, stres, strah pred razpadom odnosa.
10. Na hitro bi odgovorila, da je z odnosi zasvojenih več žensk, ali pa je to tako, ker ženske večkrat govorijo o svojih problemih oziroma se lažje izpostavijo in spregovorijo, ko nekaj ni v redu.
11. Mogoče še vpliv primarne socializacije – vloga ženske, da skrbi za družino na čustveni ravni, da skrbi za otroke ...
12. ... različna primarna socializacija dečkov in deklic ...
13. ... okoliščine so lahko nasilje v družini, alkoholizem, težave v duševnem zdravju.
14. Z znanjem iz predmeta Zasvojenosti, Ženske in moški v socialnem delu, Sociologija, Psihologija, Skupnostna skrb – kaj je zasvojenost, znanja iz področja nasilja v družini, zgodnja socializacija, vloga spola, vloge v družini.
15. Pogovor – pridobivanje osnovnih informacij o uporabniku/uporabnici, kako sam/sama gleda na situacijo, kaj so njene/njegove stiske, kaj si želi, kakšne cilje ima, raziskovanje možnih rešitev,...
16. ... napotitev na drugo organizacijo, če sama ne bi imela dovolj znanja oz. bi se izkazalo, da uporabnik/uporabnica potrebuje nekaj, česar ji sama ne morem nuditi.
17. Vzpostavitev delovnega odnosa (Gabi), poslušanje uporabnika, individualni načrt.
18. Področje se mi zdi zanimivo, bi se ukvarjala s področjem.
19. ... taka znanja koristijo, kjerkoli že delaš, naj bo to z družinami, etničnimi skupinami, z osebami s težavami v duševnem zdravju, na področju zasvojenosti z alkoholom, drogami, tabletami ...
20. ... z branjem literature o tej temi, udeležila bi se izobraževanj/seminarjev.
21. Pozanimala bi se o konkretnih društvih in organizacijah, ki se ukvarjajo z omenjeno tematiko.

Oseba N

1. Zasvojenost nastopi takrat, ko oseba brez določene substance, osebe ali občutka ne zdrži več in čuti odtegnitvene znake.
2. Njeno življenje je osredotočeno le okrog ene stvari, zanemarija ostale obveznosti in skrbi samo za potešitev svoje zasvojenosti.
3. Ne ravno v podrobnosti, sem pa že slišala za to.

4. ...sama ne bi zmogla početi stvari, ne bi bila samostojna, bi se vedno opirala na druge ljudi.
5. ...vedenje bolj sramežljivo, ni preveč opazna, ker se vedno skriva za drugimi.
6. Misli, da brez drugih ne more narediti stvari in ves čas potrebuje psihično oporo.
7. Da jo bo tista oseba, ki ji je v oporo, zapustila, da sama ne bo znala naprej.
8. ...se obremenjuje tudi s tem, kako se obnaša do drugih, v kakšnih odnosih je z drugimi, ali dela vse 'pravilno'.
9. Poznam, ampak zasvojenosti nisem sama prepoznala, mi je to sama povedala.
10. Po moje ja, sploh bi se mi zdelo problematično, če bi se več čas obremenjevala s tem, kaj si drugi mislijo o meni, in če bi stalno analizirala moj odnos z nekom.
11. ...se lahko pojavi povsod.
12. Oseba, ki jo poznam in je zasvojena z odnosi nima partnerja, vendar je popolnoma odvisna od prijateljev in družine.
13. Ves čas razmišlja o tem, kakšne odnose ima, kaj dela pravilno ali ne, kako jo drugi vidijo.
14. Nesamozavestne, preobremenjene s tem, kako izgledajo kot družina navzven, ves čas se trudijo imeti dobre odnose in se malo prepirajo.
15. Žensk, ker je več takih, ki mislijo, da »ukazujejo« moški in se zato trudijo ugajati.
16. Pretirana skrb in zavarovanost že v otroštvu, tako da se otroku ne dovoli biti samostojen ...
17. ... mislim, da se razlogi nahajajo v vzgoji.
18. Zasvojenosti, socialno delo z družino.
19. Verjetno bi uporabila kak model, ki se uporablja tudi za ostale zasvojenosti...
20. ... osebo napotila k psihoterapevtu, psihologu.
21. Iskanje notranjih virov moči, individualni načrt.
22. Nimam interesa delati na tem področju.
23. K psihoterapevtu, psihiatru, psihologu.

Oseba O

1. ... neka potreba, ki jo človek občuti kot nujo in brez katere misli, da ne bo preživel.
2. Zato bo naredil vse, da bo prišel do svoje omame.
3. Zasvojen si lahko z alkoholom, cigareti, drogami, tabletami, igrami na srečo, z delom, internetom, telefonom.
4. ... človek misli, da bo lahko kontroliral svoje potrebe, vendar se bo njegova potreba vsakič stopnjevala.
5. ... vpliva na človekovo vedenje in vsakdanje življenje.
6. Sem že slišala, ampak ne poznam dobro.
7. Oseba bi bila sramežljiva, plaha.
8. Ne bi se počutila dobro, če ne bi bila v družbi.
9. V družbi bi bila verjetno bolj komunikativna.
10. Strah bi jo bilo, da bo ostala sama. Zato ne želi biti sama doma.
11. Ves čas je v kontaktu s prijatelji, družino ...
12. ... jo je strah samote.

13. ... ne zdrži brez družbe bližnjih.
14. Ni sigurna vase in potrebuje potrditev drugih.
15. Ne poznam.
16. Če bi bolj poznala temo, bi verjetno bila bolj pozorna na znake.
17. ... ne bi prepoznala.
18. Mogoče bi bila bolj pozorna, če bi imela ves čas občutek, da sem osamljena in da nujno potrebujem nekoga ob sebi.
19. Če bi vsako prsto minuto porabila za telefonski klic.
20. Predstavljam si, da bi oseba zasvojena z odnosi toliko časa klicala okrog, dokler se ji nekdo ne bi oglasil na telefon.
21. Verjetno, da se lahko v vseh.
22. Če oseba nima partnerja, bo najverjetneje svojo pozornost usmerila na prijatelje, sodelavce ali družino.
23. Konkretnega primera pa ne poznam, lahko si ga samo po svoje predstavljam.
24. Čeprav ne vem, če prav razmišljam.
25. ... bi si družino predstavljala kot zaprto skupnost, ki ima veliko skrivnosti.
26. Mogoče so bili starši take osebe večkrat odsotni in je zato oseba razvila občutek strahu pred samoto.
27. In zato zdaj konstanto išče družbo in potrditve pri drugih, ker jih v fazi odraščanja ni dobila od njej pomembnih oseb – staršev.
28. ... se lahko pojavi pri obeh spolih.
29. Ker če je povezava med odsotnostjo staršev v otroštvu, potem to vpliva na oba spola – fante in dekleta.
30. Okoliščine v otroštvu – odsotnost staršev.
31. S predmetom Zasvojenosti, Psihologija.
32. Verjetno bi najprej sklenila dogovor o sodelovanju...
33. ... prosila osebo, da mi pove kje sama vidi problem.
34. ... delale na iskanju njenih virov moči, iskale možne rešitve problema.
35. ... na pogovor povabila tudi njene bližnje, da bi lažje razumela celo situacijo.
36. Koncepte socialnega dela in znanja iz predmetov Zasvojenosti ter delo s posameznikom.
37. Bi imela interes.
38. Manjkajoče znanje bi poizkusila dobiti najprej na internetu, knjižnici.
39. Vprašala bi tudi profesorje na našem fakulteti, če me lahko usmerijo na izobraževanje.
40. K psihoterapevtu ali k socialni delavki, ki dela na področju zasvojenosti.

8.4 Relevantne izjave sodelujočih socialnih delavk

Socialna delavka 1

1. Je bolezen, vrsta zasvojenosti, je motena zaznava sebe in sveta - ljudi okoli sebe.
2. Bolezen je potrebno zdraviti, ker se v nasprotnem vedno znova vračamo v podobne odnose.
3. Oseba zasvojena z odnosi ima nizko samopodobo, na nek način pričakuje, da ji bodo druge osebe omogočile srečo.

4. Iščejo idealnega partnerja/partnerko in so zaradi prevelikih pričakovanj pogosto razočarani. Ostajajo v nekih zvezah, ker 'se rešujejo, se žrtvujejo' za drugo osebo.
5. Poznam.
6. Primer je večletno nasilje s strani partnerja, ki ga partnerica sprejema, kot svojo nalogo, da ga razume in mu želi pomagati 'reševati, se žrtvovati za dom in družino, ...
7. Ves čas je potrebno, da delamo na lastni samopodobi, na krepitvi lastnega jaza in jasnem postavljanju meja.
8. V vseh odnosih; seveda so najbolj prepoznavni oziroma o njih govorimo, partnerski odnosi.
9. Težko sodim, menim pa, da pa ženske prej iščejo neke pomoči.
10. Nizka samopodoba, občutek, da nisi dovolj dober / dobra, in da moraš 'vse sprejeti za dobro'.
11. Prepoznala bi s pretiranim opravičevanjem obnašanja in obenem pritoževanjem čez odnos.
12. Skozi izobraževanje, ki seveda še vedno traja.
13. Strokovna pomoč je praviloma samo vodenje osebe, ki išče pomoč in želi spremembe.
14. Znanja iz izkušnje pridobljene skozi delo.
15. Vseskozi je potrebno nadgrajevati svoja znanja in iskati nove rešitve ter izkušnje dobrih praks.
16. Pomembno je tudi povezovanje med strokovnjaki iz različnih področij, ki lahko pripomorejo k boljšemu reševanju posameznega primera.
17. Še največ je pri nas narejenega v nevladnih organizacijah, ki delujejo na področju zasvojenosti z odnosi – tu mislim predvsem konkretne pomoči, ki jih te osebe potrebujejo.
18. Spremljam dosegljivo literaturo, izkušnje strokovnjakov, ki delujejo na tem področju.
19. Veliko več bi bilo potrebno delati v času študija na področju predstavljanja problematik, sodelovanja, spoznavanja s temami in praktične izkušnje organizacij, ki se s temi temami ukvarjajo v praksi.
20. Vse prevečkrat se dogaja, da študijski programi zadovoljujejo zgolj teoretični del.
21. V vsakem primeru na organizacijo / nevladno, ki ima izkušnje, in ki ima posebna znanja s tega področja.

Socialna delavka 2

1. Slišala sem že za to vrsto odvisnosti.
2. Opisala bi jo kot bolešno navezanost, ki lahko meji na ljubosumje, kasneje pa še na kaj hujšega.
3. Trpita obe osebi, tako tista, ki je zasvojena, ker ne zna ali ne zmore tega prekiniti, kot tudi tako imenovana žrtev.
4. Verjetno je taka oseba nenehno za »petami« svoji žrtvi, jo kliče po telefonu ob različnih urah, jo zasipa z različnimi ljubkovalnimi vzdevki ali jo tudi obišče doma.
5. Ne, takega primera ne poznam.
6. Težko rečem, ker takrat, ko je oseba zasvojena, verjetno v tej smeri ne zmore razmišljati trezno oziroma odnosa ne doživlja kot odvisnost. Morda pa o tem niti noče razmišljati na tak način.
7. Verjetno v tistih, kjer ena oseba noče razumeti druge (njenih čustev, mnenja,...) in ne spoštuje dogovorjenega.
8. Težko rečem, statističnih podatkov nimam.

9. Vzgoja v matični družini, neizpolnjena ljubezen, nerazumevanje v družbi, nesprejetost.
10. Lahko, sploh če neka oseba kasneje že odkrito nadleguje drugo z na primer SMS sporočili, telefoniranjem ob različnih urah, izkazovanje pretirane ljubeznivosti, ki lahko kasneje, če oseba ni 'uslišana', preide v ljubosumje, nesramnost ali povzročanje škode.
11. Nekaj iz literature, nekaj iz izkušenj drugih oseb, ki so doživljale take odnose.
12. Verjetno se začne, na laični ravni, z nasveti med prijatelji.
13. Če se te zadeve ne da urediti, bi človeka napotila k psihologu ali psihiatru. Sploh kadar gre za vrsto zasvojenosti, ki je 'globlja'.
14. Oseba se mora v pogovoru počutiti varno – prostor (da ima možnost izpovedi na štiri oči).
15. Potrebuje osebo, ki jo bo aktivno poslušala, ji tudi z mimiko obraza, telesa pokazala čustva, da jo razume.
16. K temu sodi tudi 'zdrava mera' empatije strokovnega delavca.
17. Osebo je treba skozi pogovor usmerjati k rešitvi težave.
18. Poglobljeno znanje psihologije osebnosti, znanja s področja psihiatrije, verjetno tudi znanja drugih disciplin.
19. Predvsem pa izkušnje drugih, ki so te težave reševali oziroma imeli.
20. Izobraževanja na to temo obstajajo.
21. Organizira jih FSD, Firis, Altra, ...
22. Izobraževala sem se preko teh že omenjenih organizacij.
23. V tujini se nisem nikoli izobraževala, verjetno je to prepuščeno vsakemu posamezniku oziroma je odvisno od ustanove, kjer je strokovnjak zaposlen.
24. Zdi se mi nujno, da izobraževanje poteka na dveh nivojih. Prvič, teoretična znanja in izkušnje.
25. Drugič, delavnice, praktične vaje iz vsakdanjega življenja osebe (odvisne, 'žrtve').
26. Če bi težava presegala moje kompetence in znanja, bi jih napotila k priznanim strokovnjakom oziroma ustanovam, ki se s tem profesionalno ukvarjajo.
27. Menim, da imamo v Sloveniji kar nekaj priznanih strokovnjakov z izkušnjami in bi takim osebam učinkovito pomagali.
28. Seveda le, če se sami odločijo za pomoč.

Socialna delavka 3

1. Ja, nekoliko poznam oziroma se tudi srečujem s tem pri svojem delu, posredno.
2. Na en način bi jo jaz opisala, tako da se oseba pretirano ukvarja z odnosi z drugimi, dela veliko stvari za dobro drugih, več kot bi bilo vredno za njo. V tem smislu, da se razdaja, da se pretirano utruja ali da je bolj na tej točki, da dela drugim usluge.
3. Zelo veliko razmišlja kaj je človek mislil s tem, kar je rekel. Kaj lahko še naredi za koga, kaj bi bilo za koga dobro, kaj bi ... Ali rabi nekoga poklicat ona ali ...
4. ... ne razmišlja o sebi, kako se sama počuti, kaj bi njej tudi ustrezalo.
5. Ampak kaj drugi rabijo, kaj drugi želijo, kaj bi bilo potrebno za to da bi bil odnos fajn in ima zelo hitro slabo vest, zaradi česar se počuti krivo, skratka, zelo veliko je tega razmišljanja.

6. Ali pa tudi potem delanje uslug, klicarjenja, preverjanje informacij – več kot sicer.
7. En del, da je to zasvojenost z odnosi, bi rekla za eno dekle, ki jo imam sicer v obravnavi zaradi motnje hranjenja.
8. Ampak so znaki zraven še, ali pa elementi, zasvojenosti z odnosi ravno v tem, da se veliko ukvarja s tem kaj je naredila narobe v odnosu z drugimi, kaj bi ...
9. Pa da druge razume, da se drugi obnašajo nesramno, ignorantsko, ali da je ne upoštevajo, tako da res zelo veliko premleva kaj je kdo naredil, kaj bi ona lahko še naredila drugače, kaj bi lahko naredila za drugo osebo.
10. Zelo težko pa se potem osredotoči nase, kaj pa ona rabi, da bi recimo sploh šla počivat ali pa da jo kaj boli ali pa da kaj naredi samo zase.
11. ... skrbi za druge in ukvarjanja s tem kaj si drugi mislijo pa kaj so drugi rekli.
12. Ja, če sem iskrena, ...
13. Eno je že, ker se v službi ukvarjam s tem. Ampak na en način si s tem lahko zelo hitro roke umijem, aha, to je poklicna hiba.
14. Ampak je to, da se tudi jst ukvarjam s tem, kaj bi pa lahko še naredila za nekoga drugega ali pa da hitro razumem, tudi v mojem privatnem življenju, in potem včasih težko postavim mejo, da se ne bom več ukvarjala s tem.
15. ... razumem, če ima človek smolo in da jst pomagam in da se z nevem čim ukvarjam, da pošljem denar, ki se potem nikoli več ne vrne, da delam usluge in nevem kaj, da bolj razumem. Aha, imam jst avto, pa bom jst nekomu nekeje peljala kot pa tisti človek, ki ima pa več časa kot jst pa bi lahko, če nekaj rabi od mene bi lahko prišel on iskat. Ne pa, da jst pol šibam na drugi konec Ljubljane, ne vem ...
16. Včasih me potem to tudi izčrpava, ker se toliko ukvarjam s potrebami drugih, pa stiskami drugih. In tudi v privat življenju moram včasih reči: 'Lej, ne.' Ker ne moreš več.
17. Pri svojem delu bi rekla, da bolj to opažam v družinskih odnosih ...
18. ... v tem vsakdanjem življenju, kar se tiče mene osebno ali pa mojih prijateljev, bi pa rekla da so tudi partnerski odnosi, lahko so pa res tudi prijateljski odnosi.
19. Da je skozi to ukvarjanje z drugim; kaj, kako, skupaj samo z nekom, nič sam.
20. Tako da, zelo različno, samo bi pa bolj rekla da družinski in partnerski.
21. Bi rekla, da na en način več žensk, zato ker smo ženske bolj od majhnega že socializirane v to smer, da skrbimo za odnose, da moramo biti pozorne na to, kaj drugi rabijo, da moramo biti skrbnice, kar povdarja tudi Zaviršek in o tem piše, da imamo večje breme.
22. Te skrbi za sorodnike in svojega partnerja. Pa od ženske se že od majhnega pričakuje, da bodo skrbele za druge, da se bodo drugi dobro počutili in tako naprej. In potem še naprej, da bi rabile to narediti, da se bomo me boljše počutile. Skratka, ta pričakovana vloga ženske v družbi.
23. Mislim, da je veliko pomembna družina. Če v otroštvu otrok ni dobival dovolj bližine, naklonjenosti, pozornosti, da so ga čustveno zanemarjali. Potem bo to iskal, ko bo odrasel, to pomanjkanje občutka skrbi, predanosti, ki ga ni dobival v otroštvu.
24. Lahko pa je tudi v drugo smer, da so v otroštvu otroku izkazovali pretirano skrb, jih zaščitili pred vsem, da jim niso pustili svojega časa ...

25. Razlog bi lahko bila tudi ločitev staršev, ko je otrok zaupnik enega starša.
26. Ali pa, ko eden od staršev z otrokom ravna kot s svojim partnerjem ... Skratka, da otrok zavzame vlogo drugega starša oziroma partnerja. Da en starš pove preveč svojih problemov otroku, kar je lahko za otroka preveč obremenjujoče.
27. Ja ...
28. Osebe so zelo izolirane, osamljene. Velikokrat gredo iz ene odvisnosti v drugo.
29. Na faksu, sicer zelo malo.
30. ... več prebrala v literaturi. V knjigi od Sanje Rozman.
31. Če pride z motnjo hranjenja in se kažejo znaki zasvojenosti z odnosi, potem delam podobno.
32. Delamo na tem, da raziskujemo kaj se s človekom dogaja, kaj ga privede do tega. Učiš se razumeti kaj si ti v odnosih z drugimi in kaj si, ko si sam – raziskovanje sebe in v odnosu pa povezavi z drugimi ljudmi.
33. Ja, uporabila bi koncept po Ramovšu.
34. Probala bi razumeti in se učiti, kaj se z osebo dogaja.
35. Ali pa feminizem v socialnem delu od Darje Zaviršek, ko je govorila o teh družbenih pogledih na spolne razlike, kakšna naj bi bila ženska v družbi, kakšen moški.
36. Verjetno bi bili dobri seminarji, da lahko povežeš kontekste.
37. Potem kakšne konference z delavnicami.
38. Pa da bi prišla v kontakt tudi z drugimi, ki se ukvarjajo na tem področju in da bi delili svoje izkušnje.
39. Ne vem.
40. Največ po internetu najdem, pa na intervizijah.
41. Enkrat na mesec imamo tudi srečanje z več strokovnjaki za motnje hranjenja.
42. Drugače pa kakšni seminarji preko Socialne zbornice.
43. S sodelavkami pogledamo, če je kakšna tema primerna za naše področje odvisnosti.
44. Da se naučiš kako pristopiti, spodbuditi človeka, da najde neko ravnovesje, iskanje smisla.
45. Taka izobraževanja bi morala biti vsaj 3x ali pa 4x letno.
46. K Sanji Rozman, ker ne poznam drugih.

Socialna delavka 4

1. Poznam zasvojenost z odnosi, čeprav jst to imenujem drugače in mi je že ta sam izraz zasvojenost z odnosi v bistvu sporen.
2. Predvsem mi je sporen zato, ker so odnosi nekaj nabolj temeljnega kar imamo in brez njih ne moremo živeti. Zdej sem se tudi malo lotila brati po internetu in sem videla cel kup nekih forumov v zvezi z odvisnostjo od odnosov in še zmeri jst stvari malo drugače vidim.
3. Seveda pa poznam to še od prej, ker sem prebrala, mislim da vse knjige od Sanje Rozman pred leti, pa prebrala sem še kakšne na to temo, nevem, 'Ženske, ki preveč ljubijo' pa še kej.
4. Jst kako vidim te odnose, vidim da so to predvsem odnosi, v katerih je ogromno zunanjih kontrol. To, da se oseba ves čas ukvarja z drugim in ga ves čas poskuša pripraviti do tega da nekaj naredi, ali to z

- neposrednimi grožnjami, z ukazovanjem, s pritoževanjem ali pa obratno, s tem da ignorira, s tem da se stalno vede v vlogi žrtve, s takimi stvarmi.
5. To so meni take tipične značilnosti soodvisnih odnosov, pa tudi recimo ogromno boja za moč. Kdo bo koga.
 6. Torej ja, usmerja svoj nadzor na svojega partnerja, definitivno, ves čas na preži, ne zaupa, pa ves čas se usmerja na potrebe svojega partnerja, tudi lahko. To da si predstavlja kaj si on želi, pa tega ne preveri.
 7. Ali pa čisto neposredno, je usmerjena v nadzor, da od njega pričakuje stvari, ki jih sam ne želi narediti.
 8. Poznam, ogromno.
 9. Pri nas so uporabniki mogoče bolj drugače. Naši uporabniki so zelo osamljeni, večinoma živijo sami in imajo zelo malo odnosov, ker so bolj usmerjeni v to, da se umaknejo. Tudi glede strahu, saj to je tudi nadzor drugih. Pač, če se nekdo odmika, vidiš da je to strah pred vzpostavljanjem odnosov, pa se bojijo da bi bili zavrnjeni pa se potem rajši kar umaknejo.
 10. Oziroma tudi zaradi zdravil pa vsega so skrajno pasivni in se jim velikokrat tudi ne da, skratka ne vlagajo veliko v odnose.
 11. Vidim pa pri svojcih ogromno tega, usmerjenosti v to. Da nekdo ve kaj je prav za nekoga drugega in je prepričan, da ga lahko spremeni v sliko kot si jo predstavlja o njem ali pa da ga spremeni v takšnega kot je včasih bil, ali pa v takšnega kot nikoli ni bil, pa si ljudje predstavljajo. Groza no. Tega je kar veliko.
 12. Meni je skrajno moteče, da recimo, nekdo ki se ukvarja z zasvojenostjo z odnosi, da postavi diagnozo in potem zdravljenje in mene ti izrazi zelo motijo. Ker dejansko gre za to, da ljudje niso zasvojeni z odnosom ali pa s človekom ne, ne gre se za zasvojenost. Gre se samo za to, da se na napačne načine trudijo vzpostaviti nek dober odnos. Jst to tako vidim. Da ne vedo kako, velikokrat. Bolj to, kot pa da bi bili zasvojeni s tem, da imajo z nekom slab odnos. Tudi se ne strinjam s tem, ko sem brala, da imajo kar abstinenco krizo, če ni tiste napetosti pa to.
 13. Teh primerov je veliko, sploh ko gre na relaciji mama – hčerka, mama – sin. Pri nas je tega zelo veliko, no kar nekaj. Definitivno veliko več kot je partnerskih odnosov, ker pač naši uporabniki ne živijo ravno v partnerskih zvezah.
 14. Plus to, da je potrebno povedati, da so odnosi, ne samo za to da so soodvisni iz več stvari, soodvisni so tudi zato, ker so finančno odvisni. Pogosto so to, sta to dva človeka, ki sta oba upokojena, s skrajno slabimi pokojninami, živita v revščini in že to je grozno. In potem, da še dve odrasli osebi upokojeni cele dneve skupaj, že to je težko.
 15. Na primer, ena naša uporabnica, ki je tako zgodnjih srednjih let, visoko izobražena, zaposlena (...) Ima pa že deset let in več partnerja, ki je totalno popolni alkoholik, brezdomec, nikoli zaposlen, na cesti, bolan že ves. Nevem tako, jetra mu odpovedujejo, noge, grozno zgleda no, ampak ona vztraja z njim. To je recimo en tak, meni osebno, tak tipičen primer osebe oziroma neke zasvojenosti, kaj jst vem, z odnosom, če tako rečem. Oziroma pri njej konkretno, zasvojenost oziroma zakaj vztraja z njim toliko časa.
 16. Zaradi tega, ker je tako zelo prepričana, da bo ob njej okreval, da tako zelo uveljavlja to svojo moč, da mu bo pomagala in da bo ona njega spremenila in da bo on ob njej nevem kaj zrasel, ne. Da tega ne spusti iz rok.

17. Po drugi strani pa seveda kljub vsemu, da je tako fajn, da je zaposlena, visoko izobražena, razgledana (...) ima tako slabo samopodobo, vseeno, da je prepričana, da je noben drug ne bi maral. Prepričana resnično, da za njo ni boljšega.
18. V tem smislu zasvojenosti, ne opazim, definitivno ne.
19. Mogoče v preteklosti ja, ko sem se malo bolj ukvarjala s kakšnimi slabimi odnosi pa to, pa da sem bila usmerjena v zaznavanje potreb nekoga drugega, bolj kot svojih. In zadovoljevanje potreb, ki sem si jih jst predstavljala, da jih ima pa daleč od tega, tko. To definitivno ja. Ampak recimo, da sem se naučila. Izobraževanja in delo na sebi, zadovoljevat svoje potrebe.
20. Predvsem partnerski, mislim meni se zdi najbolj tipično, da so to partnerski.
21. Pa tudi starši otroci, da so starši od malega preveč skrbi posvečali svojim otrokom, preveč stvari delali namesto njih. Tega je tudi zdaj vidim, vedno več. Da se panično bojijo starši, da bi njihov otrok bil prizadet.
22. No, na splošno odnosi, verjetno, kjer je (...) Kjer, nevem so kakšni zelo nezreli ljudje, kjer je veliko alkoholizma, kjer so še kakšne druge zasvojenosti prisotne.
23. Pri nas, recimo vidim, ljudje, ki so imeli duševne motnje, da otroci njihovi, so kar veliko hudih stvari dali skozi. Zelo so tudi na preži, ker pač, starš, ki je recimo enkrat totalno depresiven pa se ne spravi iz postelje, potem pa čez dva mesca ves evforičen, maničen in nevem kaj. Majhen otrok seveda ne razume kaj se dogaja in je potem preveč usmerjen v opazovanje tega vedenja in zadovoljevanja tega in preprečevanja takega vedenja. Tako da imajo kar težave potem. Sploh, ko odrastejo. Še dostikrat so potem s takim staršem na bojni nogi ali pa prevzamejo preveč skrbi, ampak se s tem niti ne ukvarjajo. Ne pridejo zaradi teh težav s starši do nas, pridejo šele potem, ko imajo svoje partnerje, ker takrat začnejo ponavljati stvari.
24. ... se mi zdi, da so ženske veliko bolj usmerjene v skrb in nadzor, kot pa moški. Pa še družbeno vlogo imajo tako, da morajo skrbeti, moški se pa bolj odmaknejo.
25. Tudi zdaj, ko sem brala te forume, vidim da so tam v glavnem samo ženske. Samo ženske, ki imajo cel kup nasvetov, medtem ko, če je kakšen moški, on pa to tako racionalno, 'Ne se toliko sekirat, pusti pri miru', ne. Se mi zdi, da so definitivno ženske bolj usmerjene v to.
26. Pa tudi to vidim pri nas, če kakšen uporabnik, uporabnica živi z očetom, da je boljše. Da je nekako manj nadzora. Moški se mogoče malo manj posvečajo psihologijam, ženske so psihologinje v malem. Berejo vso literaturo, diagnosticirajo te svoje otroke in iščejo pomoč in nevem.
27. Definitivno je povezano s primarno družino, z odnosi, ki jih od tam prinesemo. Vedenjskimi vzorci, ki se jih naučimo.
28. Pomojem, kadar v družini nismo bili dovolj sprejeti ali pa zapuščeni, zanemarjeni ali pa da naše potrebe niso bile zadovoljene tako kot bi bilo treba.
29. Je pa res, da so po drugi strani okoliščine tudi današnji čas. To sem brala intervju s Sanjo Rozman in moram reči, da se strinjam, ker je vse tako nekako zelo instant in na hitro. Ljudje pa imajo nekako v glavi predstavo, da odnosi, da bo kar večno trajala neka zaljubljenost, in da ne bo težav in so tako nepripravljeni na to vztrajanje v odnosu, tudi ko gre kaj narobe, pa se potruditi pa tako. Je bolj 'ta ni vredu, gremo naprej'.

30. Seveda prepoznavam te stvari, ampak najbolj opazim ravno to s pretiranim nadzorom, s poiskusom spreminjanja drugega, s pretiranim strahom kaj se bo z drugim zgodilo, nezaupanjem.
31. Tudi s pretirano osamljenostjo, v končni fazi. Sej to je tudi druga plat medalje.
32. Na faksu smo imeli predmete zasvojenosti in tako naprej. Ampak meni je najbolj pomagalo potem, ko sem že začela delati, ko sem se vpisala v to šolo realitetne psihoterapije, ker sem videla, da mi tega znanja manjka za to delo z uporabniki.
33. Moram reči, da tudi moja sodelavka, ona ima Kemplerjevo – to družinsko psihoterapijo, ...
34. Definitivno pa mi je najbolj od vsega pomagala ta realitetna terapija. Zelo intenzivno, zelo veliko prepoznaš tega pri sebi in veš kako, kaj se dogaja. Malo bolj poglobljeno, ne samo kaj to je, ampak bolj izhaja to iz nas, ki se mi tam povežemo. Jst to znanje realitetne terapije potem uporabljam pri tem, da se sama ne vpletam v odnose z uporabniki, najbolj mi pri tem pomaga.
35. Zelo malo pa je pri nas nekega dela, kakšnih tipičnih terapij, pomoči.
36. Ali pa da bi se ljudje odločili, da bodo res kej spremenili z odnosi, to se res zgodi zelo redko. Tudi če se, traja kratek čas, potem pa odnehajo.
37. Midve sva začele tako po zelo majhnih korakih, sploh odkrivati to ...
38. Jst sem videla, da si ona njega definitivno želi imeti, jst nikoli nisem rekla naj ga pusti, ker ji to vsi okoli govorijo, in pač, če ga hoče imeti, ga hoče imeti.
39. In potem sva se lotile, tako po drobnih korakih, kako bi ona lahko z njim izboljšala odnos. Zdej, ali ga nadzoruje, da mu grozi, da je vsa boga, ko ga ni. Ali to njiju dva zbližuje ali ne. In potem, ko je sama ugotovila, da to razdira njun odnos, potem sva se usmerile k temu kaj lahko naredi, da bi se izboljšal. Kakšno konkretno vedenje, razmišljanja, prepričanja ima, kaj bi se dalo spremeniti, da bi bilo boljše. In sva se usmerile k temu.
40. Drug korak je bil pa to, kako iskati druge ljudi, v bistvu odnose, da bi imela bolj dobro socialno mrežo.
41. To sem pozabila povedati, da pri teh ljudeh, ki so tako zelo soodvisni, da imajo zelo šibke socialne mreže. Vsaj ponavadi, po enega ali dva človeka, ki ju imajo in se ga krčevito oklepajo. Pri nas je tako.
42. In tudi pri njej je tako bilo, ker je on bil vse, okrog česar se je njeno življenje vrtelo. Tako da, počasi se je naučila tudi to delati bolj aktivno, da če si želiš iti z nekom na sprehod, ni dovolj da samo čakaš, da te nekdo pokliče, ampak moraš pač prijeti telefon v roko in poklicati. Zdej sva malo raziskale kaj je s tem strahom, da ti bo nekdo rekel 'ne'. Ali je to, koliko je to realno.
43. Ja, uporabljam koncept so-prisotnosti, znanje za ravnanje, etiko udeležnosti, iskanje virov moči pri uporabniku oziroma perspektiva moči, zagovornišstvo. Uporabljamo tudi individualne načrte, analizo tveganja.
44. Zagotovo bi potrebovala več znanja o odnosih in pa več znanja kako voditi pogovor.
45. Ker na faksu tega ni bilo dovolj, oziroma, ko sem začela delati je bilo težko, ker ti je zmanjkalo nekega znanja.
46. Prav za to temo nevem, ker jih nisem iskala.
47. Mi se izobražujemo preko Socialne zbornice pa tako, da pokličemo tudi kakšne strokovnjake, ki nam pridejo predavati.
48. Imamo tudi supervizije.

49. Pa potem tudi Šola čustvene inteligence ima neke seminarje. Drugače pa so to največkrat 2-dnevni seminarji.
50. Morala bi potekati tako, da so vključene tudi delavnice z igro vlog.
51. Verjetno bi jih napotila na razne psihoterapije, s katerimi delamo že sedaj.

Socialna delavka 5

1. Seveda, kar pogost pojav, če se mene vpraša. To je, ko ne zna nekdo več živeti brez nekoga.
2. Ni nujno samo med partnerji, lahko tudi starejši brez otrok, starši, ki ne znajo ali pa drugih pomembnih oseb.
3. Posesivna. Lahko bi bila v podrejeni soodvisnosti ali pa nadrejena. In bi potem imela drugo osebo pod kontrolo, sploh kot čustveno izsiljevanje. Pomojem zelo pogosto v teh primerih.
4. Seveda so.
5. Imam primer, sin in mama. Mama dejansko še vedno vse ureja namesto njega. Sin je starejši gospod, čez štirideset, blizu petdeset let. Še vedno vse ureja mama, ga zagovarja pred institucijami. Dejasno, ko pride on sam, je izgubljen. Čisto je odvisen od nje. In ona tudi pove, ker je vmes bil malo odsoten, ker sta se skregala. In ni vedela kako naj ona živi. In je bila travma za njo. In to se mi zdi en tak tipičen primer.
6. Pomojem bi, ja.
7. Pomojem sem že odvisen od svojih otrok. Ampak na tak način, da si ne predstavljam več življenja brez njih.
8. V vseh, kjer so povezana neka čustva ali pa soodvisnost.
9. Pa tam, kjer so zabrisane meje. Tam, kjer v odnosih ni postavljenih mej, ker potem je zmeda pri vseh udeležencih.
10. Žensk.
11. Pomojem to izvira iz otroštva, od vzgoje dalje.
12. Pa zgodovine, ko so ženske podrejene moškim – so morale biti ubogljive, vodljive.
13. Ja, otroštvo in družbena vloga.
14. Bi prepoznal, vendar ne takoj. Če bi se večkrat dobil. Ker jst drugače pokrivam prejemke in varstvo starejših. In tukaj lažje opazim, ker so dolgotrajnejši.
15. Iz literature.
16. Na faksu se ne spomnem, da smo govorili o tem.
17. Jst mislim, da jst osebno, nisem ravno kompetenten oziroma sposoben za neko terapevtsko pomoč.
18. Ker to, po mojem mnenju, more biti neko terapevtsko svetovanje oziroma spremljanje.
19. Jst bi jih napotil k terapevtom.
20. Definitivno najprej informiranje sploh.
21. Potem pa osebno pomoč na primer lahko nudim, to je svetovanje, opolnomočenje stranke.
22. Pomojem bi bilo zelo pametno več seminarjev, kar to na splošno, kaj sploh je odvisnost z odnosi. Več tega kaj so sploh značilnosti tega.
23. Čisto malo dobimo e-mailov o raznih seminarjih, na to temo pa ne. Jst se ne spomnem, da so bili.

24. Mislim pa, da bi bilo zelo veliko zanimanja. Mislim, da bi bilo zelo pametno. Če nas je dva milijona, jst mislim, da je skorej pol, no malo manj kot pol, takih odvisnih odnosov.
25. Pomojem ja, čeprov bolj redka ali pa v zaprtih krogih.
26. Verjetno je, žal, samo za te specifične kroge – terapevte.
27. Na splošno, jst se predvsem preko različnih evropskih projektov. Preko Epeka, Socialne zbornice in tudi drugih ponudnikov.
28. Glede na sredstva, ki so na voljo in je večinoma samoplačniško. Potem pa je odvisno od vsakega posameznika, koliko je pripravljen plačati za določeno izobraževanje.
29. Dobrodošla bi bila izobraževanja v informativni obliki, kot seminar, predavanje, drugače pa kot delavnice.
30. Dobro bi bilo tudi spoznati nekoga, ki ima osebno izkušnjo s tem, da pove kako in kaj je moral dati vse čez.
31. Ker jst si to predstavljam kot dolgoletni proces zdravljenja, ne more biti 3- kratno srečanje pa je mimo.
32. Definitivno bolj individualno izobraževanje oziroma v manjših skupinah. Ne seminarji, ker potem je vse skupaj bolj kot predavanje.
33. Napotil bi jih k terapevtom. Poznam zavod Sana Vita, pa verjetno bi se še kej našlo.

8.5 Kodiranje

Tabela 8.5. 1: Kategorija: Splošno poznavanje zasvojenosti - študentke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM / KODA
A1	Človek je zasvojen takrat, ko ne more več živeti brez nekatere stvari, osebe, dejanja.	Nemoč Hlepenje Kemične/nekemične substance Omamno sredstvo
A2	Zasvojenost je potreba po uporabi določene stvari, druženju z osebo, dejanju.	Potreba Hlepenje Omamno sredstvo
B1	Zasvojenost bi na nek način poimenovala že vedenje osebe, ki čuti neizmerno željo po neki stvari, osebi ali vedenju...	Vedenje Hlepenje Kemične/nekemične substance Omamno sredstvo
B2	...se kaže večkrat na dan...	Stopnjevanje potrebe
B3	...»primanjkljaj« tega vpliva na njeno počutje in obnašanje.	Abstinenčna kriza Vpliv na fizično stanje Vpliv na čustveno stanje
B6	...v ospredju po navadi le zasvojenost z alkoholom ali drogami, ostale pa so javnosti nekako manj poznane in nepredstavljene.	Medijska prepoznavnost
C1	...bolezen, ki prizadene človeka tako na psihični kot fizični ravni.	Bolezen Vpliv na čustveno stanje Vpliv na fizično stanje
C2	Zasvojen si lahko od različnih kemičnih substanc, kot so droge, cigareti, alkohol, stvari, hrana.	Kemične substance Omamno sredstvo
C3	Zasvojenost vpliva na človeka tako, da prizadene človekovo telo in odnose z ljudmi,...	Celostni vpliv Vpliv na fizično stanje Vpliv na medsebojne odnose
C4	...brez škodljive snovi ne more normalno funkcionirati v vsakdanjem življenju.	Izguba nadzora Neobvladljivost Celostni vpliv Omamno sredstvo
D1	...zasvojenost škodljiva, umetna potreba po omamni snovi.	Škodljiva Umetna potreba Omamno sredstvo
D2	Zasvojenost je po mojem to, da brez neke substance, ki ni nujna za preživetje, ne moreš živeti oziroma ji celotno svoje ravnanje, vedenje podrejaš.	Nemoč Vedenje Neobvladljivost
D3	...ti ta stvar ureja celotno življenje, razmišljaš samo o tej stvari oziroma o nekem občutku, kako bi zadovoljil neko potrebo, ki jo čutiš.	Celostni vpliv Neobvladljivost Hlepenje Potreba
D4	...vse kar počneš, počneš zato, da zadovoljiš to potrebo.	Izguba nadzora Potreba
D5	...gre za občutek, ki ga pri uživanju te substance doživiš in ga želiš vedno občutiti oziroma ponoviti.	Občutek omame Ponavljjanje
D49	Mislím, da se nobena zasvojenosti ne da ozdraviti, če oseba ni sama pripravljena na ta korak.	Osebna odločitev
E1	Oblika nenaravne potrebe po nečem, kar prvotno oseba ne potrebuje, se pa s časom razvije.	Umetna potreba Omamno sredstvo Stopnjevanje
E2	...potreba nadvlada nad ostalimi primarnimi kot sekundarnimi potrebami do take mere, da oseba zanemari ostale pomembne potrebe.	Umetna potreba Celostni vpliv Izguba nadzora

F1	Zasvojenost si razlagam na tak način, da oseba svoje potrebe po nečem ne more več obvladati ali nadzirati.	Izguba nadzora Neobvladljivost Omamno sredstvo
F2	...ponavlja izpolnjevanje svoje potrebe vsak dan, dokler ne postane središče njegovega življenja in se ji ne more več odreči in upreti.	Ponavljanje Nemoč Potreba Izguba nadzora
G1	Neka nezdrava potreba na nekaj, priklenjenost.	Potreba
G2	...omamljanje z nečim, pa za ponavljajoče se dejanje. To omamljanje se ponavlja.	Omamno sredstvo Ponavljanje
G3	...nezdravo, škodljivo potrebo.	Potreba Škodljiva
G4	...lahko kemična...	Kemična zasvojenost
G5	...človek lahko odvisen od neke kemične substance (alkohol, droge, tableti)...	Kemične substance Omamno sredstvo
G6	...nekemična (na primer hazardiranje, zasvojenost s seksualnostjo, nakupovanjem, zasvojenost z odnosi).	Nekemične substance Nekemična zasvojenost
G7	Pri zasvojenosti gre za neke nezdrave vzorce obnašanja, ki so s časom vedno bolj škodljivi.	Škodljiva Vedenje
G14	...je škodljiva, kot vse ostale.	Škodljiva
G18	Ujame se v začaran krog.	Brezizhodnost
G40	Pri vsaki zasvojenosti se ponavadi pojavi mehanizem zaničanja.	Zaničanje
H1	...nekaj, kar te omami in brez tega ne moreš.	Omamno sredstvo Občutek omame
H2	Najbolje poznamo zasvojenosti z drogami in alkoholom,...	Kemične substance Medijska prepoznavnost
H3	...prav tako lahko zasvojeni z računalnikom, tv, določenimi načini obnašanja...	Nekemične substance Omamno sredstvo
H4	...z določeno stvarjo pretiravamo.	Pretiravanje
I1	...stanje zavesti, ko ne moreš brez določene stvari, snovi (alkohol, droge, hrana – anoreksija, z odnosi, s športom, pretiravanje z zdravo prehrano).	Stanje zavesti Kemične/nekemične substance Omamno sredstvo Hlepenje Nemoč
I2	Danes si lahko zasvojen že skoraj z vsem.	Omamno sredstvo
I3	Zasvojenost je, ko te nekaj pripelje do nekega ekstrema, da ne moreš več normalno funkcionirati in opravljati vsakodnevnih stvari (služba, družina, socialni stiki).	Celostni vpliv Vpliv na medsebojne odnose Vpliv na poklicno delovanje Neobvladljivost Nemoč
I22	...začaran krog.	Brezizhodnost
J1	Zasvojenost si predstavljam kot fizično/psihično stanje, kot nekaj kar prizadane človekovo telo in njegovo sposobnost za produktivno življenje.	Celostni vpliv Vpliv na fizično stanje Vpliv na čustveno stanje Vpliv na poklicno delovanje
K1	Zasvojenost je umetna škodljiva potreba po omamni snovi ali vedenju.	Škodljiva Umetna potreba Hlepenje Kemične/nekemične substance Omamno sredstvo
L1	Zasvojenost je bolezen, ki vpliva na posameznikovo osebnost (čustva, odnos) in tudi na vsakdanja opravila (služba, družina).	Bolezen Celostni vpliv Vpliv na čustveno stanje Vpliv na medsebojne odnose Vpliv na poklicno delovanje
L2	Posameznik določeno snov potrebuje vedno bolj pogosto.	Stopnjevanje Omamno sredstvo

L3	Oseba je lahko zasvojena z alkoholom, drogami, tabletami, internetom, igrami na srečo, hrano.	Kemične/nekemične substance
L4	Če snovi ne dobi, se pojavi abstinenčna reakcija.	Abstinenčna kriza
M1	Umetna potreba po neki snovi, aktivnosti (droga, alkohol, tableti, igre na srečo).	Umetna potreba Kemične/nekemične substance Omamno sredstvo
N1	Zasvojenost nastopi takrat, ko oseba brez določene substance, osebe ali občutka ne zdrži več in čuti odtegnitvene znake.	Abstinenčna kriza Hlepenje Neobvladljivost Kemične/nekemične substance Omamno sredstvo
N2	Njeno življenje je osredotočeno le okrog ene stvari, zanemarija ostale obveznosti in skrbi samo za potešitev svoje zasvojenosti.	Vpliv na sposobnost zaznave Celostni vpliv Izguba nadzora Neobvladljivost
O1	...neka potreba, ki jo človek občuti kot nujno in brez katere misli, da ne bo preživel.	Potreba Neobvladljivost Nemoč
O2	Zato bo naredil vse, da bo prišel do svoje omame.	Neobvladljivost
O3	Zasvojen si lahko z alkoholom, cigareti, drogami, tabletami, igrami na srečo, z delom, internetom, telefonom.	Kemične/nekemične substance Omamno sredstvo
O4	...človek misli, da bo lahko kontroliral svoje potrebe, vendar se bo njegova potreba vsakič stopnjevala.	Izguba nadzora Stopnjevanje Neobvladljivost
O5	...vpliva na človekovo vedenje in vsakdanje življenje.	Celostni vpliv

Tabela 8.5. 2: Kategorija: Poznavanje zasvojenosti z odnosi – študentke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM / KODA
A3	Prave definicije ne poznam, lahko si samo po svoje razlagam, kaj bi lahko to bilo.	Nepoznavanje
B4	... se še nisem srečala s tem izrazom ...	Nepoznavanje
B5	... nisem še nikoli pomislila na to, da si lahko zasvojen z odnosom.	Nepoznavanje
B6	... v ospredju po navadi le zasvojenost z alkoholom ali drogami, ostale pa so javnosti nekako manj poznane in nepredstavljene.	Javnosti manj poznane
C5	Poznam.	Poznavanje
D6	... sem že slišala ...	Malo poznavanja
D7	Mi je znano, ne morem pa reči, da veliko vem o tem.	Malo poznavanja
D27	Ker se stalno poudarja, da je človek družabno bitje, smo stalno v kontaktih z drugimi ljudmi, seveda s partnerji in bližnjimi prijatelji si želimo tudi vse povedati ...	Družabno bitje
D28	... tanka meja, ko preide odnos že v zasvojenost.	Tanka meja
D29	... ko imaš nekoga rad, ga pogrešaš ko si sam, zato je težko potem videti, da to pa ni več pogrešanje, ampak da je to že nuja, da brez tega določenega človeka ne moreš več, oziroma vidiš, da nujno vedno potrebuješ družbo.	Težko prepoznavna
D55	... ker se velikokrat tudi zasvojenost z drugimi stvarmi prenese v zasvojenost z odnosi.	Prehajanje med zasvojenostmi
E3	Na strokoven način bolj malo ...	Nepoznavanje
E4	... zasvojenost z odnosi mogoča predvsem na negativen način.	Škodljiva
F3	Zanjo sem že slišala in o njej tudi nekaj brala, tako, da mi je poznana.	Poznavanje Literatura
G7	Pri zasvojenosti gre za neke nezdrave vzorce obnašanja, ki so s časom vedno bolj škodljivi.	Škodljivo vedenje
G8	Vem, da zasvojenost z odnosi obstaja.	Malo poznavanja
G9	... sem vedela že pred vpisom na fakulteto ...	Malo poznavanja

G10	... znanje o tej temi bolj medlo.	Malo poznavanja
G12	... zasvojenost z odnosi nezdrava navezanost na neko osebo.	Nezdrava navezanost
G13	Gre za nekemično zasvojenost, gre za omamljanje z odnosi.	Nekemična zasvojenost Omamno vedenje
G14	... je škodljiva, kot vse ostale.	Škodljiva
G21	Odnos zasvojenega z drugo osebo verjetno vsebuje same drame.	Trpljenje v odnosu
G27	Imam občutek, da je zasvojenost z odnosi lahko zelo različna, odvisno od tega za kakšen odnos gre (partnerski, družinska razmerja, prijateljski odnosi...), zato je težko natančno vsebinsko opisati kako se zasvojenost odraža.	Raznolika
H5	Tega še nisem slišala. Ne poznam tega.	Nepoznavanje
I4	Nekaj poznam iz interakcij z ljudmi.	Malo poznavanja Interakcije
I5	Sem moral prebrati kar nekaj člankov na to tematiko, da sem postal bolj pozoren.	Literatura
I6	Tudi ta zasvojenost je kot vse ostale zasvojenosti, le da je omamna snov odnos.	Podobnost z ostalimi zasvojenostmi Omamno vedenje
I10	... toksični odnosi.	Nezdravi odnosi
I12	Zasvojenost z odnosi je v osnovi podobna ostalim zasvojenostim.	Podobnost z ostalimi zasvojenostmi
I15	Ko si zaljubljen, tudi težko rečeš, kdaj je nek odnos, dejanje že pretirano, in da lahko meji na zasvojenost.	Težko prepoznavna Tanka meja
I27	Ta zasvojenost je bolj prikrita,...	Težka prepoznavna
I32	Seveda je pa vedno težko določiti, kdaj je odnos prešel v zasvojenost.	Težko prepoznavna Tanka meja
I65	... tema je bolj iz področja psihoterapije.	Področje psihoterapije
J2	Sem že slišala.	Poznavanje
K2	Ne ravno, si pa predstavljam, kaj bi to lahko bilo. Nekaj pa sem o tem tudi že slišala.	Malo poznavanja
L5	Zelo malo.	Malo poznavanja
M2	Sem brala o tem ...	Literatura Poznavanje
M19	... taka znanja koristijo, kjerkoli že delaš, naj bo to z družinami, etničnimi skupinami, z osebami s težavami v duševnem zdravju, na področju zasvojenosti z alkoholom, drogami, tabletami ...	Uporabnost znanja
N1	Zasvojenost nastopi takrat, ko oseba brez določene substance, osebe ali občutka ne zdrži več in čuti odtegnitvene znake.	Abstinenčna kriza
N3	Ne ravno v podrobnosti, sem pa že slišala za to.	Malo poznavanja
O6	Sem že slišala, ampak ne poznam dobro.	Malo poznavanja

Tabela 8.5. 3: Kategorija: Poznavanje zasvojenosti z odnosi - socialne delavke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM / KODA
SD1.1	Je bolezen, vrsta zasvojenosti, je motena zaznava sebe in sveta - ljudi okoli sebe.	Poznavanje Bolezen Stik z realnostjo
SD1.17	Še največ je pri nas narejenega v nevladnih organizacijah, ki delujejo na področju zasvojenosti z odnosi – tu mislim predvsem konkretne pomoči, ki jih te osebe potrebujejo.	Izvajalci
SD1.2	Bolezen je potrebno zdraviti, ker se v nasprotnem vedno znova vračamo v podobne odnose.	Bolezen Pomoč osebi Ponavljanje vzorcev
SD2.1	Slišala sem že za to vrsto odvisnosti.	Poznavanje
SD2.2	Opisala bi jo kot bolešno navezanost, ki lahko meji na ljubosumje, kasneje pa še na kaj hujšega.	Pretirana navezanost Ljubosumje

SD3.1	Ja, nekoliko poznam oziroma se tudi srečujem s tem pri svojem delu, posredno.	Poznavanje Posredno pri delu
SD3.28	Velikokrat gredo iz ene odvisnosti v drugo.	Prehajanje med zasvojenostmi
SD4.1	Poznam zasvojenost z odnosi, čeprav jst to imenujem drugače in mi je že ta sam izraz zasvojenost z odnosi v bistvu sporen.	Poznavanje Nestrinjanje s teorijo
SD4.2	Predvsem mi je sporen zato, ker so odnosi nekaj nabolj temeljnega kar imamo in brez njih ne moremo živeti. Zdej sem se tudi malo lotila brati po internetu in sem videla cel kup nekih forumov v zvezi z odvisnostjo od odnosov in še zmeri jst stvari malo drugače vidim.	Zavzemanje za lastno stališče Normalna soodvisnost Samoiniciativno raziskovanje pojava
SD4.3	Seveda pa poznam to še od prej, ker sem prebrala, mislim da vse knjige od Sanje Rozman pred leti, pa prebrala sem še kakšne na to temo, ne vem, 'Ženske, ki preveč ljubijo' pa še kej.	Poznavanje Samoiniciativno raziskovanje pojava
SD4.4	Jst kako vidim te odnose, vidim da so to predvsem odnosi, v katerih je ogromno zunanjih kontrol.	Manipuliranje
SD4.5	To so meni take tipične značilnosti soodvisnih odnosov, pa tudi recimo ogromno boja za moč. Kdo bo koga.	Nadzor drugega Boj za premoč
SD4.12	Meni je skrajno moteče, da recimo, nekdo ki se ukvarja z zasvojenostjo z odnosi, da postavi diagnozo in potem zdravljenje in mene ti izrazi zelo motijo. Ker dejansko gre za to, da ljudje niso zasvojeni z odnosom ali pa s človekom ne, ne gre se za zasvojenost. Gre se samo za to, da se na napačne načine trudijo vzpostaviti nek dober odnos. Jst to tako vidim. Da ne vedo kako, velikokrat. Bolj to, kot pa da bi bili zasvojeni s tem, da imajo z nekom slab odnos. Tudi se ne strinjam s tem, ko sem brala, da imajo kar abstinenčno krizo, če ni tiste napetosti pa to.	Zavzemanje za lastno stališče Nestrinjanje s teorijo Napačni načini vzpostavljanja odnosov Nevednost ljudi Napačne interpretacije s strani okolice ali strokovnjakov
SD4.14	Plus to, da je potrebno povedati, da so odnosi, ne samo za to, da so soodvisni iz več stvari, soodvisni so tudi zato, ker so finančno odvisni. Pogosto so to, sta to dva človeka, ki sta oba upokojena, s skrajno slabimi pokojninami, živita v revščini in že to je grozno. In potem, da še dve odrasli osebi upokojeni cele dneve skupaj, že to je težko.	Normalna soodvisnost Finančna odvisnost
SD5.1	Seveda, kar pogost pojav, če se mene vpraša. To je, ko ne zna nekdo več živeti brez nekoga.	Poznavanje Pogost pojav Nezmožnost živeti brez drugega

Tabela 8.5. 4: Kategorija: Opis osebe, zasvojene z odnosi - študentke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM / KODE
A4	Oseba zasvojena z odnosi bi bila odvisna od druženja z drugo osebo, brez nje ne bi zdržala prav dolgo, o njej ves čas razmišlja.	Odvisnost od drugega Močna potreba po druženju z določeno osebo Pretirana poraba časa za razmišljanje o drugi osebi
A5	...problem v tem, ko ne more živeti brez druge osebe. Kar pa lahko to drugo osebo zelo ovira.	Pretirana navezanost na drugo osebo Odvisnost od drugega Posesivnost
A7	...ona brez njega ne more, on pa to s pridom izkorišča in kar ji naroči, ona naredi.	Odvisnost od drugega Manipulacija Izkoriščanje
A8	...ona na najinem srečanju govori samo o stvareh, ki jih on njej dovoli. Kot da ji pove, o čem lahko govori in o čem ne sme govoriti.	Omejevanje druge osebe Manipulacija Nadzor

		Podrejanje Posesivnost
A10	...nekdo vodi drugo osebo kot lutko, ta pa jo posluša in uboga, kot da ima na celim svetu le njega.	Manipulacija Podrejanje
A13	Mislim, da bi ga ves čas nadzirala, ga zasledovala, brala bi mu sporočila na telefonu, kar bi lahko mejilo že na ljubosumje.	Nadzor Zasledovanje Ljubosumje
A15	Če bi bila zasvojena, bi verjetno ves čas razmišljala o tej osebi, kaj počne ko me ni zraven, s kom se družijo, pogovarja,...	Pretirana poraba časa za razmišljanje o drugi osebi Obsedenost
A18	Ta oseba se ostalim članom družine mogoče ne posveča toliko, kot se je prej, lahko tudi zanemarija odnose z drugimi člani.	Zanemarjanje drugih stikov
A24	Ko pa pride do zasvojenosti, tega oseba mogoče sploh ne opazi, opazi pa jo na drugi strani oseba, ki ji mogoče ni všeč, da prvi ne more brez drugega oziroma lahko začne to prvo osebo izkoriščati v svoj prid.	Zaslepljenost Izkoriščanje Odvisnost od drugega
B7	...čuti veliko potrebo po bližini in stiku z določenim človekom.	Močna potreba po druženju z določeno osebo Odvisnost od drugega
B8	Verjetno je v njej prisotna želja po vsakodnevni prisotnosti te osebe oz. druženje, stik z njo večino njenega časa.	Odvisnost od drugega Močna potreba po druženju z določeno osebo
B9	... po vsej verjetnosti konstantno preverja drugega človeka (s klici, osebno, preko spleta), spremlja njegovo početje, ve za njegove dnevne opravke, dejavnosti.	Nadzor Ljubosumje Zasledovanje
B10	Razmišlja o njegovi bližini, kako le-ta pozitivno vpliva na njo, se morda le ob njem počuti varno, izpopolnjeno.	Pretirana poraba časa za razmišljanje o drugi osebi Občutek varnosti Občutek lastne vrednosti
B11	Obstaja možnost, da je ob njem dobre volje, srečna, kar pa se ob prekinitvi stika spremeni, počutje se poslabša, volja do vsega upade.	Sprememba razpoloženja ob prekinitvi veze
B12	Problem se verjetno pokaže v tem, da je oseba, ki je zasvojena, v primeru, ko je odtujena od druge osebe, je žalostna, njena samozavest, samopodoba se po moje poslabša, se ima za manjvredno.	Sprememba razpoloženja ob prekinitvi veze Pomanjkanje samozavesti Občutek manjvrednosti
B13	... čustveno pretirano navezana na nekoga ...	Pretirana navezanost na drugo osebo
B14	... vpliva na njo pri vsakodnevni opravilih – jih ne opravlja, oz. slabše opravi, se ne čuti dovolj močne, sposobne za to.	Vpliv na vsakdanja opravila Občutek lastne vrednosti
B27	Oseba bi znala postati zasvojena z odnosom, če bi izražala večjo mero prisotnosti ljubosumja, nezaupljivosti v partnerja.	Ljubosumje Nezaupljivost
C6	Večino svojega časa in razmišljanja posveti osebi, s katero je zasvojena.	Pretirana poraba časa za razmišljanje o drugi osebi
C7	Oklepa se jo, jo duši, tako psihično kot fizično, si ne predstavlja življenja brez te osebe.	Posesivnost Omejevanje druge osebe Strah pred izgubo
C8	... ko bi jo morala pustiti oz. zapustiti, jo ni sposobna.	Nezmožnost prekinitve veze Strah pred izgubo osebe
C9	Vzbuja ji slabo vest, če počne stvari v nasprotju z njenim prepričanjem.	Vzbujanje občutkov krivde Manipulacija Čustveno izsiljevanje
C10	Pomanjkanje samozavesti, moči, osamljenost, težko zaupajo drugim, nimajo lastnih ciljev in želja.	Pomanjkanje samozavesti Osamljenost Nezaupljivost Pozabiti na lastne potrebe, želje, cilje

C13	... mož ženo ves čas spremlja ...	Nadzor
C14	Ji sledi, ko gre s prijateljicami ven, jo ves čas preverja kje je, s kom je, s klici in sms sporočili, določa kdaj se bo dobila z družino in njenimi prijatelji ter prilagodi termin tako, da ima on zagotovo čas, da jo spremlja.	Zasledovanje Nadzor Ljubosumje Posesivnost Omejevanje druge osebe
C16	... mati otroku ne pusti da začne živeti in uživati svoje življenje, ves čas ga omejuje, najraje ga ima v domačem okrilju, mu vzbuja slabo vest, če hoče narediti stvari po svoje, pogosto ga obremenjuje s svojimi težavami ...	Omejevanje druge osebe Vzbujanje občutkov krivde Posesivnost
C19	... počutila bi se osamljeno, ne bi bila več srečna, ko bi za vedno več malenkosti prosila za dovoljenje in mnenje samo to določeno osebo, od katere bi bila odvisna.	Osamljenost Odvisnost od drugega Nesamostojnost Neodločnost Pomanjkanje samozavesti
C21	Bolj zaprte vase, težko pustijo k sebi ljudi, varno se počutijo v domačem okolju.	Nezaupljivost Občutek varnosti v domačem okolju
D8	Mislim, da taka oseba ne zna biti sama.	Strah pred samoto
D9	Vedno mora nekoga imeti ob sebi.	Strah pred samoto Močna potreba po (konstantnem) druženju z določeno osebo
D10	Po mojem taka oseba vedno rabi zunanje potrditve, ni samozavestna in samostojna.	Potreba po potrditvah Pomanjkanje samozavesti Nesamostojnost
D11	Po mojem je takšna oseba vedno v družbi, veliko časa preživi na telefonu in internetu (Facebook in podobna socialna omrežja).	Strah pred samoto
D12	... se boji biti sama, zato organizira svoj čas tako, da je vedno v družbi.	Strah pred samoto Podrobno načrtovanje dneva
D13	Po mojem je njihov največji problem ravno to, da ne znajo biti sami s sabo.	Močna potreba po (konstantnem) druženju
D14	... ne vedo kaj bi počeli, ko se znajdejo sami in zato morajo biti stalno v stiku z nekom, dobivat potrditve od drugih da so dobri, zabavni, ljubljani.	Potreba po potrditvah Pretirana potreba po pozornosti Močna potreba po (konstantnem) druženju
D15	Po mojem te osebe stalno iščejo zunanje potrditve, uživajo lahko le, ko so v stiku z drugimi, ko so sami, so pa nesrečni in razmišljajo koga bi še lahko poklicali.	Potreba po potrditvah Strah pred samoto
D18	Kolegica prehaja iz ene partnerske zveze v drugo.	Prehajanje iz razmerja v razmerje
D19	V bistvu nima niti časa, da bi prebolela prejšnjega partnerja, da bi premislila, kaj se je v prejšnji zvezi zgodilo, da ni več funkcioniralo, ko se že znajde v drugi zvezi.	Prehajanje iz razmerja v razmerje Strah pred samoto
D20	... novo zvezo začne s prvim fantom, ki ji nameni pozornost, pa tudi vsaka zveza se konča s tem, da fant konča zvezo.	Pretirana potreba po pozornosti
D21	... ves svoj čas namenja fantu.	Pretirana poraba časa za drugega
D22	... ves svoj čas razporedi okrog fantovega časa, še kadar nista skupaj, se slišita po telefonu.	Pretirana poraba časa za drugega Pretirano ukvarjanje z drugim
D23	V času zveze zanemara prijatelje in se jim posveti le takrat, ko je fant zaseden, oziroma ko se zveza konča.	Zanemarjanje drugih stikov
D24	Cel njen svet se vrti okrog partnerjev, tudi izredno hitro se preseli k fantom.	Pretirana potreba po pozornosti Pretirano ukvarjanje z drugim
D31	Torej se ta oseba, ko je sama, ne počuti dovolj zabavna, dobra, vredna biti ljubljena itd.	Pomanjkanje samozavesti Občutek manjvrednosti
D35	... brez partnerja ne zdrži.	Strah pred samoto
D39	Verjetno te osebe že v otroštvu niso dobile dovolj nekih pozitivnih dražljajev, da jih imajo radi takšne kot so in zato zdaj iščejo to potrditev pri drugih.	Potreba po sprejetosti

D47	Oseba se ne počuti dobro oziroma je negotova v svoji koži.	Občutek negotovosti Pomanjkanje samozavesti
E5	... oseba pretirano navezana na neko drugo osebo in da svojo eksistenco omejuje na odnos z njo.	Odvisnost od drugega Pretirana navezanost na drugo osebo Strah pred izgubo
E6	... omejuje svojo svobodo in svobodo drugega, ter svoja dejanja in življenjske cilje omejuje le na drugo osebo.	Omejevanje druge osebe Posesivnost Pozabiti na lastne potrebe, želje, cilje
E7	... največji problem oziroma strah te osebe, da jo bo druga oseba zapustila ali prekinila njun odnos ...	Strah pred izgubo osebe
E8	... mogoče preveč posesivni, večkrat agresivni do same osebe ali ostalih, osebi vzbujajo občutke krivde itd.	Posesivnost Agresivnost Vzbujanje občutkov krivde
E11	... z vzbujanjem občutkov krivde pri otroku, na tak način, da je otrok imel občutek, da zapušča mater, ko gre k očetu in da zaradi tega mati trpi.	Vzbujanje občutkov krivde Čustveno izsiljevanje Manipulacija
E15	... da bi se moje misli in dejanja omejila le na to osebo.	Pretirana poraba časa za razmišljanje o drugi osebi Pretirano ukvarjanje z drugim
E21	Mislim, da so to osebe, ki se med seboj povežejo same, ampak v tem odnosu največkrat trpijo.	Izbira partnerja s podobnimi vzorci Nezadovoljstvo
E26	... ljudje vedno bolj osamljeni, kar jih večkrat spodbudi k napačnim ustvarjanjem odnosov.	Osamljenost
F4	Mislim, da bi bila oseba zasvojena z odnosi, oseba, ki ne zmore in ne zna biti sama.	Strah pred samoto Močna potreba po (konstantnem) druženju
F5	... se vedno vpleta v odnose z drugimi, tudi če to ni potrebno ...	Močna potreba po (konstantnem) druženju
F6	... ki pogosto menjuje partnerje – pri vsakem ostane toliko časa dokler je njej zanimivo in dokler ji odgovarja, sama ne funkcionira.	Prehajanje iz razmerja v razmerje Strah pred samoto
F7	Razmišlja o tem kakšni so njeni odnosi z drugimi, tistimi, ki so ji najbližje – kako bodo zanimivi, kaj mora narediti, da bodo zanimivi, da bo sama zadovoljena in srečna.	Pretirano ukvarjanje z odnosi Pretirana samokritičnost
F8	Po mojem mnenju so problemi takšne osebe obremenjevanje s tem, kako bo preživela dneve in s kom jih bo preživela. Ali bodo zanimivi in zanjo pestri.	Podrobno načrtovanje dneva
F9	... podrobno načrtuje vsak njen korak in koga bo vključila v svoj dan. Ne predstavlja si dneva ali noči, ki bi jo morala preživeti sama.	Podrobno načrtovanje dneva Strah pred samoto
F11	... hiti iz razmerja v razmerje. In vmes, ko nepričakovano nima nobenega, se poslužuje metode »vsak dan v drugi postelji«.	Prehajanje iz razmerja v razmerje Strah pred samoto
F12	In to se dogaja v zelo hitrih časovnih obdobjih. Ko se z nekom razide, hitro najde drugega, h kateremu se preseli še preden sta skupaj 6 mesecev. Z nobenim pa ne zdrži več kot leto in pol.	Prehajanje iz razmerja v razmerje Strah pred samoto
F13	... ne zna biti sama ...	Strah pred samoto
G16	Si pa predstavljam, da takšna oseba svoje težave zrcali na drugega, ni trdna, manjka ji samozavesti in odločnosti.	Projekcija Pomanjkanje samozavesti Neodločnost
G17	... se na nek način potrjuje s pomočjo drugega, odločnost si skuša pridobiti s pomočjo druge osebe, ker je nima sama. To pa je neustrezno, ker bi rešitev zase morala iskati v sebi.	Neodločnost Odvisnost od drugega
G18	Ujame se v začaran krog.	Začaran krog
G19	... sama v sebi ni opremljena za soočanje s težavami, nima pravih orodij, ne pozna pravih načinov za reševanje težav,	Odvisnost od drugega Posesivnost

	zato jih skuša rešiti na neustrezne načine – s pomočjo drugega, na katerega se obesi.	Projekcija
G20	... oseba v partnerskem razmerju neprestano preverja partnerja, je ljubosumna, posesivna, čustveno izsiljuje partnerja ...	Nadzor Ljubosumje Posesivnost Čustveno izsiljevanje
G21	Odnos zasvojenega z drugo osebo verjetno vsebuje same drame.	Odnos od drugega Nezadovoljstvo
G22	Osebe, ki so zasvojene s partnerskimi odnosi na primer vztrajajo v nefunkcionalni zvezi ali pa grejo narazen in spet skupaj, narazen in spet skupaj..., nikoli pa niso zares zadovoljni v zvezi.	Nezmožnost prekinitve veze Neodločnost Nezadovoljstvo
G23	... neprestano potrebo po tem, da si z nekom. Ne moreš biti sam, neprestano moraš biti v partnerskem razmerju.	Odnos od drugega Strah pred samoto
G24	... oseba od partnerja verjetno pričakuje, da ji je neprenehoma na voljo ...	Odnos od drugega Posesivnost
G25	... osebe so pogosto v odnosu s človekom, ki tudi sam ni ok. Med takšnimi osebami vlada neka medsebojna privlačnost, da prideta skupaj ...	Izbira partnerja s podobnimi vzorci
G30	... oseba tudi depresivna, neprestano slabo razpoložena, tesnobna ...	Slabo psihično počutje Depresivnost
G31	... ima lahko kakšne psihosomatske bolezni, ni srečna, v splošnem nezadovoljna s sabo in tudi v odnosu od katerega je zasvojena.	Psihosomatske bolezni Nezadovoljstvo Pomanjkanje samozavesti
G35	Na primer, mož vztraja v zakonu z ženo, ki je alkoholičarka, ne poišče pomoči niti sam, niti ne spodbuja žene k zdravljenju.	Nezmožnost prekinitve veze Alkohol Zanikanje
G37	Pusti se ji denarno izsiljevati, je osredotočena na potrebe samo njene sestre, nase je že zdavnaj pozabila, izpolnjuje potrebe sestre na račun nje same. Išče pomoč za sestro namesto zase.	Zadovoljevanje potreb drugih Pozabiti na lastne potrebe, želje, cilje
G38	... oba nezadovoljna, zagrenjena ...	Slabo psihično počutje
G39	... neprenehoma živčna, tesnobna, ima občutek, da v življenju nima miru zaradi svoje sestre, ampak ne more preprečiti, oziroma reči ne zahtevam svoje sestre ...	Slabo psihično počutje Težave s postavljanjem funkcionalnih meja Neodločnost
G51	... ženska, ki je zasvojena z odnosom od svojega moža, ki jo pretepa, prilagodi svoje obnašanje njemu, se obnaša na načine, ki naj ne bi sprožili nasilnega obnašanja pri njem, nad njo.	Fizično nasilje Podrejanje Nezmožnost prekinitve veze
H6	... oseba verjetno ne more biti sama oziroma ničesar noče početi sama. Želi imeti določeno ali določene osebe ob sebi.	Strah pred samoto Odnos od drugega
H7	... nesamostojna, nima svojega jaza in ne razmišlja samostojno.	Nesamostojnost Pomanjkanje samozavesti
H8	... zelo agresivna oseba, ki želi ne glede na ceno imeti ob sebi določene ljudi, jih duši in jih omejuje.	Agresivnost Posesivnost
H9	Je težavna, ničesar ji ne ustreza, se prilepi na določeno osebo, depresivna, nezadovoljna.	Posesivnost Depresivnost Nezadovoljstvo
H13	... bi verjetno pogostejše zahajala z njimi v prepir.	Konfliktnost
H15	... ko dobijo v bližino določeno osebo je več ne izpustijo.	Posesivnost
H20	Osamljenost, nezadovoljstvo s svojim življenjem, obsedenost z določeno osebo.	Osamljenost Nezadovoljstvo Obsedenost
I13	... omejevanje ene osebe, kjer v odnosu ena prevladuje, je dominantna, drugi osebi ne dovoli živeti polnega življenja. Druga ji sledi, se prilagaja.	Omejevanje druge osebe Podrejanje Manipulacija

I14	... oseba po eni strani partnerja ljubi, po drugi pa sovraži.	Razdvojenost
I18	On omejuje njene socialne stike, je ljubosumen, uporablja manipulacijo.	Omejevanje druge osebe Ljubosumnost Manipulacija Posesivnost
I19	Partnerica se ne more sprostiti v družbi.	Zadržanost
I20	Kot druga oblika zasvojenosti z odnosi, je verjetno, da se oseba boji ostati sama oziroma, da ne more biti sama, zato ves čas želi biti v družbi drugih ljudi.	Strah pred samoto Močna potreba po konstantnem druženju
I21	Tako se osebe ves čas vrtijo v istem vzorcu ...	Začaran krog
I53	... narediš vse, da bi dobil manjkajoči občutek po bližini.	Potreba po bližini
J3	... se oklepa določene ljubljene osebe, je ne želi izpustiti iz svojega življenja, saj se boji, da bi ostala sama v življenju.	Posesivnost Strah pred izgubo
J4	V večini primerov je verjetno problem pretirana navezanost na določeno osebo.	Pretirana navezanost na drugo osebo
J9	Ali iščem samopotrditve od drugih z malenkostmi, kot je frizura, lepa obleka, lepi čevlji; ali se želim stalno družiti ...	Potreba po potrditvah Pomanjkanje samozavesti
J10	... sem na Facebook-u in skozi osvežujem stanje, pišem prijateljem, ki so online, jih kličem, pošiljam sms-je.	Močna potreba po konstantnem druženju Strah pred samoto
J11	Ali počnem vse to, ker sem osamljena in se počutim, kot da nimam nikogar v življenju, na katerega se lahko obrnem.	Osamljenost Občutek zapuščenosti
J15	Od takrat je mama začela omejevati hčerko, npr. jo klicati, kdaj pride domov iz fakultete, žura, kosila s prijateljicami, pošiljati sms-je, da je sama in da jo pogreša, da naj hitro pride domov. Hčerki je vabila v glavo občutek krivde ...	Omejevanje druge osebe Nadzor Posesivnost Vzbujanje občutkov krivde Manipulacija
K3	Mislim si, da oseba, ki je zasvojena z odnosi, konstantno išče pozornost, boji se ostati sama in se zato oklepa oseb, s katerimi je v odnosu.	Pretirana potreba po pozornosti Strah pred samoto Posesivnost Odvisnost od drugega
K4	Primanjkuje ji samozavesti in misli, da če izgubi določeno osebo, je ne bo nihče več imel rad. Sama sebi ni dovolj in si ne predstavlja, kako je biti sam.	Pomanjkanje samozavesti Strah pred izgubo Strah pred samoto
K5	... predvsem pomanjkanje samozavesti in samozadostnosti.	Pomanjkanje samozavesti Nesamozadostnost
K7	... da nujno potrebujem nekoga ob sebi, ker mi sicer nekaj manjka in brez tega ne morem biti srečna. Ali konstantno nekoga kličem in pretirano iščem pozornost določene osebe. Ali ne znam sama uživati v določenih trenutkih.	Močna potreba po konstantnem druženju Nesamozadostnost Strah pred samoto Pretirana potreba po pozornosti
L6	... odvisna od drugih ljudi.	Odvisnost od drugih
L7	Ves čas bi želela biti v družbi, bala bi se ostati sama.	Strah pred samoto Močna potreba po (konstantnem) druženju z določeno osebo
L8	Svoj čas bi imela ves čas zapolnjen z družabnimi aktivnostmi, ko pa bi bila sama, bi se počutila zapuščeno, neljubljeno.	Podrobno načrtovanje dneva Strah pred samoto Osamljenost Občutek zapuščenosti
L9	Strah pred samoto, zapuščenostjo, nizka samozavest.	Strah pred samoto Občutek zapuščenosti Pomanjkanje samozavesti
M3	... sem si to drugače predstavljala oziroma si to predstavljam na naslednji način: da imaš npr. partnerja in je tvoje razpoloženje/počutje nenehno odvisno od njega, da si srečen, če je on srečen, da ne daješ sebe na prvo mesto, da si izpopolnjen, samo če si z njim itd.	Počutje odvisno od drugega Pozabiti na lastne potrebe, želje, cilje

M4	Ljubosumje, nenehno spraševanje o tem, kaj dela partner, kako bo razpoložen, da se nenehno trudiš, da je partner zadovoljen, da pozabiš na lastne potrebe, želje, cilje in jih nenehno prilagajaš drugemu.	Ljubosumje Pretirana poraba časa za razmišljanje o drugi osebi Zadovoljevanje potreb drugih Pozabiti na lastne potrebe, želje, cilje
M5	Stres, razdražljivost, stiska, depresija ...	Stres Razdražljivost Depresivnost
M7	Občutki krivde, potreba, da je vse odvisno od tebe, pritisk, jeza, razdražljivost.	Občutki krivde Jeza Razdražljivost
N4	... sama ne bi zmogla početi stvari, ne bi bila samostojna, bi se vedno opirala na druge ljudi.	Prelaganje odgovornosti na druge Odvisnost od drugih Nesamostojnost Iskanje opore v drugih
N5	... vedenje bolj sramežljivo, ni preveč opazna, ker se vedno skriva za drugimi.	Sramežljivo vedenje
N6	Misli, da brez drugih ne more narediti stvari in ves čas potrebuje psihično oporo.	Odvisnost od drugih Nesamostojnost Iskanje opore v drugih
N7	Da jo bo tista oseba, ki ji je v oporo, zapustila, da sama ne bo znala naprej.	Strah pred samoto Strah pred izgubo
N8	... se obremenjuje tudi s tem, kako se obnaša do drugih, v kakšnih odnosih je z drugimi, ali dela vse »pravilno«.	Pretirana samokritičnost Pomanjkanje samozavesti Pretirano ukvarjanje z odnosi
N13	Ves čas razmišlja o tem, kakšne odnose ima, kaj dela pravilno ali ne, kako jo drugi vidijo.	Pomanjkanje samozavesti Pretirano ukvarjanje z odnosi Obremenjevanje z mnenji drugih
O7	Oseba bi bila sramežljiva, plaha.	Sramežljivost Zadržanost
O8	Ne bi se počutila dobro, če ne bi bila v družbi.	Strah pred samoto Močna potreba po druženju z določeno osebo
O9	V družbi bi bila verjetno bolj komunikativna.	Komunikativnost
O10	Strah bi jo bilo, da bo ostala sama. Zato ne želi biti sama doma.	Strah pred samoto
O11	Ves čas je v kontaktu s prijatelji, družino ...	Močna potreba po konstantnem druženju
O12	... jo je strah samote.	Strah pred samoto
O13	... ne zdrži brez družbe bližnjih.	Strah pred samoto
O14	Ni sigurna vase in potrebuje potrditev drugih.	Pomanjkanje samozavesti Potreba po potrditvah
O19	Če bi vsako prosto minuto porabila za telefonski klic.	Strah pred samoto
O20	Predstavljam si, da bi oseba zasvojena z odnosi toliko časa klicala okrog, dokler se ji nekdo ne bi oglasil na telefon.	Strah pred samoto
O26	... starši take osebe večkrat odsotni in je zato oseba razvila občutek strahu pred samoto.	Strah pred samoto
O27	In zato zdaj konstanto išče družbo in potrditve pri drugih ...	Močna potreba po konstantnem druženju Potreba po potrditvah

Tabela 8.5. 5: Kategorija: Opis osebe, zasvojene z odnosi - socialne delavke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM / KODA
SD1.3	Oseba zasvojena z odnosi ima nizko samopodobo, na nek način pričakuje, da ji bodo druge osebe omogočile srečo.	Negativna samopodoba Iskanje sreče izven sebe
SD1.4	Iščejo idealnega partnerja / partnerko in so zaradi prevelikih pričakovanj pogosto razočarani. Ostajajo v nekih zvezah, ker »se rešujejo, se žrtvujejo« za drugo osebo.	Pretirano ukvarjanje z drugimi Zadovoljevanje potreb drugih Izguba lastnih ciljev, želja
SD1.6	Primer je večletno nasilje s strani partnerja, ki ga partnerica sprejema, kot svojo nalogo, da ga razume in mu želi pomagati, »reševati, se žrtvovati za dom in družino,...«.	Želja po pretirani pomoči Želja po spreminjanju druge osebe
SD1.10	Nizka samopodoba, občutek, da nisi dovolj dober / dobra in, da moraš »vse sprejeti za dobro«.	Negativna samopodoba Občutek manjvrednosti
SD2.3	Trpita obe osebi, tako tista, ki je zasvojena, ker ne zna ali ne zmore tega prekiniti, kot tudi tako imenovana žrtev.	Trpljenje Nezmožnost prekinitve veze
SD2.4	Verjetno je taka oseba nenehno za »petami« svoji žrtvi, jo kliče po telefonu ob različnih urah, jo zasipa z različnimi ljubkovalnimi vzdevki ali jo tudi obišče doma.	Nadzor
SD3.2	Na en način bi jo jaz opisala, tako da se oseba pretirano ukvarja z odnosi z drugimi, dela veliko stvari za dobro drugih, več kot bi bilo vredno za njo. V tem smislu, da se razdaja, da se pretirano utruja ali da je bolj na tej točki, da dela drugim usluge.	Pretirano ukvarjanje z odnosi Zadovoljevanje potreb drugih Razdajanje Izčrpanost
SD3.3	Zelo veliko razmišlja kaj je človek mislil s tem, kar je rekel. Kaj lahko še naredi za koga, kaj bi bilo za koga dobro, kaj bi Ali rabi nekoga poklicat ona ali ...	Pretirano ukvarjanje z drugimi Zadovoljevanje potreb drugih
SD3.4	... ne razmišlja o sebi, kako se sama počuti, kaj bi njej tudi ustrezalo.	Izguba lastnih ciljev, želja
SD3.5	Ampak kaj drugi rabijo, kaj drugi želijo, kaj bi bilo potrebno za to da bi bil odnos fajn in ima zelo hitro slabo vest, zaradi česar se počuti krivo, skratka, zelo veliko je tega razmišljanja.	Zadovoljevanje potreb drugih Občutki krivde
SD3.6	Ali pa tudi potem delanje uslug, klicarjenja, preverjanje informacij – več kot sicer.	Zadovoljevanje potreb drugih Nadzor
SD3.8	... se veliko ukvarja s tem kaj je naredila narobe v odnosu z drugimi, kaj bi ...	Pretirano ukvarjanje z drugimi Pretirana samokritičnost
SD3.9	Pa da druge razume, da se drugi obnašajo nesramno, ignorantsko, ali da je ne upoštevajo, tako da res zelo veliko premlewa kaj je kdo naredil, kaj bi ona lahko še naredila drugače, kaj bi lahko naredila za drugo osebo.	Pretirano ukvarjanje z drugimi Pretirana samokritičnost
SD3.10	Zelo težko pa se potem osredotoči nase, kaj pa ona rabi, da bi recimo sploh šla počivat ali pa da jo kaj boli ali pa da kaj naredi samo zase.	Izguba lastnih ciljev, želja
SD3.11	... skrbi za druge in ukvarjanja s tem kaj si drugi mislijo pa kaj so drugi rekli.	Pretirano ukvarjanje z drugimi
SD3.19	Da je skozi to ukvarjanje z drugim; kaj, kako, skupaj samo z nekom, nič sam.	Pretirano ukvarjanje z drugimi
SD3.28	Osebe so zelo izolirane, osamljene. Velikokrat gredo iz ene odvisnosti v drugo.	Osamljenost Socialna izolacija Prehajanje med zasvojenostmi
SD4.4	Jst kako vidim te odnose, vidim da so to predvsem odnosi, v katerih je ogromno zunanjih kontrol. To, da se oseba ves čas ukvarja z drugim in ga ves čas poiskuje pripraviti do tega da nekaj naredi, ali to z neposrednimi grožnjami, z ukazovanjem, s pritoževanjem ali pa obratno, s tem da ignorira, s tem da se stalno vede v vlogi žrtve, s takimi stvarmi.	Nadzor Pretirano ukvarjanje z drugim Želja po spreminjanju druge osebe Manipuliranje
SD4.6	Torej ja, usmerja svoj nadzor na svojega partnerja, definitivno, ves čas na preži, ne zaupa, pa ves čas se usmerja na potrebe svojega partnerja, tudi lahko. To da si predstavlja kaj si on želi, pa tega ne	Nadzor Nezaupanje Pretirano ukvarjanje z drugimi

	preveri.	Vsiljevanje svojih prepričanj
SD4.7	Ali pa čisto neposredno, je usmerjena v nadzor, da od njega pričakuje stvari, ki jih sam ne želi narediti.	Nadzor Želja po spreminjanju druge osebe
SD4.9	Naši uporabniki so zelo osamljeni, večinoma živijo sami in imajo zelo malo odnosov, ker so bolj usmerjeni v to, da se umaknejo. Tudi glede strahu, saj to je tudi nadzor drugih. Pač, če se nekdo odmika, vidiš da je to strah pred vzpostavljanjem odnosov, pa se bojijo da bi bili zavrnjeni pa se potem rajši kar umaknejo.	Osamljenost Strah Strah pred zavrnitvijo Malo medsebojnih odnosov
SD4.10	Oziroma tudi zaradi zdravil pa vsega so skrajno pasivni in se jim velikokrat tudi ne da, skratka ne vlagajo veliko v odnose.	Osamljenost
SD4.11	Da nekdo ve kaj je prav za nekoga drugega in je prepričan, da ga lahko spremeni v sliko kot si jo predstavlja o njem ali pa da ga spremeni v takšnega kot je včasih bil, ali pa v takšnega kot nikoli ni bil, pa si ljudje predstavljajo.	Želja po spreminjanju druge osebe
SD4.16	Zaradi tega, ker je tako zelo prepričana, da bo ob njej okreval, da tako zelo uveljavlja to svojo moč, da mu bo pomagala in da bo ona njega spremenila in da bo on ob njej ne vem kaj zrasel, ne. Da tega ne spusti iz rok.	Želja po pretirani pomoči
SD4.17	Po drugi strani (...) ima tako slabo samopodobo, vseeno, da je prepričana, da je noben drug ne bi maral.	Negativna samopodoba
SD4.41	... da imajo zelo šibke socialne mreže. Vsaj ponavadi, po enega ali dva človeka, ki ju imajo in se ga krčevito oklepajo.	Majhna socialna mreža
SD5.3	Posesivna. Lahko bi bila v podrejeni soodvisnosti ali pa nadrejena. In bi potem imela drugo osebo pod kontrolo, sploh kot čustveno izsiljevanje. Pomojem zelo pogosto v teh primerih.	Posesivnost Nadzor Čustveno izsiljevanje
SD5.5	Imam primer, sin in mama. Mama dejansko še vedno vse ureja namesto njega. Sin je starejši gospod, čez štirideset, blizu petdeset let. Še vedno vse ureja mama, ga zagovarja pred institucijami. Dejansko, ko pride on sam, je izgubljen. Čisto je odvisen od nje. In ona tudi pove, ker je vmes bil malo odsoten, ker sta se skregala. In ni vedela kako naj ona živi. In je bila travma za njo. In to se mi zdi en tak tipičen primer.	Pretirana odvisnost od drugega Prevzemanje odgovornosti drugih

Tabela 8.5. 6: Kategorija: Dejavniki za nastanek - študentke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM
A11	Mogoče bi lahko to izhajalo tudi iz njenega odnosa z očetom...	Primarna družina Otroštvo
A23	Neka oseba drugi zelo odgovarja, prija ji bližina, družba, pogovor s to osebo.	Iskanje pozitivnih občutkov
B21	Morda na to v določeni meri vpliva, če si je družina blizu, imajo pogoste stike, se med seboj veliko in odprto pogovarjajo, si pomagajo pri vseh stvareh.	Medsebojna pomoč Intenzivnost odnosa Komunikacija
B22	Po mojem je odvisno to bolj od tega, kako močen odnos je ta oseba razvila do bližnjih in kakšen občutek ji družinski člani vzbujajo, ko ji nudijo pomoč oziroma so v stiku z njo.	Intenzivnost odnosa do bližnjih
B27	Oseba bi znala postati zasvojena z odnosom, če bi izražala večjo mero prisotnosti ljubosumja, nezaupljivosti v partnerja.	Ljubosumje Nezaupljivost
B28	... ljubosumje je ponavadi vzrok ...	Ljubosumje
B29	Misel na izgubo udobja, ki jo osebi nudi partnerska zveza, lahko ljudi privede do nerazumljivih dejanj.	Strah pred izgubo udobja, varnosti
C24	Osamljenost, pomanjkanje samozavesti, strah, slabe izkušnje, ločitev staršev.	Osamljenost Občutek lastne vrednosti Strah Izkušnje

		Razveza staršev
D30	... se pojavlja iz neke notranje stiske, saj v odnosih dobiš tisto potrditev, ki je človek nima, ko je sam.	Notranja stiska
D38	...da so starši preveč v skrbeh za otroke, želijo vedeti vsak korak, ga nadzorovati, preživeti z otrokom.	Pretirana skrb in nadzor staršev
D39	Verjetno te osebe že v otroštvu niso dobile dovolj nekih pozitivnih dražljajev, da jih imajo radi takšne kot so in zato zdaj iščejo to potrditev pri drugih.	Otroštvo Pomanjkanje pozitivnih občutkov Vzgoja
D40	Mogoče so pa te družine tudi takšne, da so starši pretirano skrbeli za otroke, jih pretirano negovali, jim skozi tak odnos tudi nekako vsiljevali svoje mnenje in razmišljanja,...	Pretirana skrb staršev Vsiljevanje svojega mnenja
D46	Po mojem je razlog ravno iskanje potrditev, pozitivnih občutkov, ki jih človek, ko ni v stiku z drugimi, ne doživlja.	Iskanje pozitivnih občutkov
D47	Oseba se ne počuti dobro oziroma je negotova v svoji koži.	Občutek lastne vrednosti
E20	Mislim, da so to oblike odnosov, ki se prenašajo iz staršev na otroke in jih je brez nekih spoznanj težko prekiniti.	Prenos vedenjskih vzorcev
E26	... ljudje vedno bolj osamljeni, kar jih večkrat spodbudi k napačnim ustvarjanjem odnosov.	Osamljenost Nezdravi odnosi
F20	... vzorci določenega vedenja se ne razrešijo, ampak se nadaljujejo iz odnosa v odnos, iz generacije v generacijo.	Prenos vedenjskih vzorcev
F24	... vplivajo vzorci odnosov v družini v otroštvu in med vrstniki, ki se prenašajo naprej in jih kot odrasli uporabljamo naprej.	Prenos vedenjskih vzorcev Otroštvo Vpliv vrstnikov Primarna družina
G33	... alkoholično družino.	Prisotnost drugih zasvojenosti
G55	Primarna družina, ki je z vzgojo in čustvenimi ter vedenjskimi vzorci v otroštvu sprožila posameznikovo predispozicijo za zasvojenost.	Primarna družina Otroštvo Vzgoja Prenos vedenjskih in čustvenih vzorcev
G56	Verjetno tudi kakšna travma, okolje ...	Travma Vpliv okolja
H20	Osamljenost, nezadovoljstvo s svojim življenjem, obsedenost z določeno osebo.	Osamljenost Nezadovoljstvo 'Obsedenost' z drugim
I7	Začne se verjetno v družini s prvimi odnosi, kjer ima vsaka družina svoje vzorce, navade, ki jih prenašajo naprej.	Prenos vedenjskih vzorcev Primarna družina
I38	Bolj, kot je intenziven odnos, večje je tveganje za zasvojenost z odnosi.	Odvisno od intenzivnosti odnosa /medsebojnih vezi
I39	... kjer so vezi močnejše, se mi zdi, da se zasvojenost prej pojavi ...	Odvisno od intenzivnosti odnosa /medsebojnih vezi
I44	... verjetno tam, kjer se mama čustveno razdaja, da se ta vzorec prenese na otroke – ti so bolj čustveni, imajo več emaptije ...	Prenos vedenjskih vzorcev Prenos čustvenih vzorcev
I45	... vzorci bi se prenesli iz staršev na otroke. Na otroke se velikokrat prenese čustveno breme.	Prenos vedenjskih vzorcev Čustveno breme Primarna družina
I46	Ob prepirih staršev, otroci ne bi smeli biti prisotni. Konflikte, ločitev morata starša urediti med sabo in ne vpletati otrok. Velikokrat se otroci tako počutijo odgovorne za nesoglasja med starši, v nekaterih primerih jih starši vključujejo v prepire, da otroci sodelujejo, so vpleteni, rešujejo probleme in se počutijo krive.	Čustveno breme Vpletanje otrok Občutki krivde Razveza staršev
I50	Pretekle izkušnje, izhodišče bi bilo tudi otroštvo.	Izkušnje Otroštvo
I51	... v otroštvu pridobiš določene socialne interakcije in se z njimi	Otroštvo

	naučiš določenih vzorcev, vedenj, kar se kasneje nadaljuje in te spremlja v življenju.	Prenos vedenjskih vzorcev Socializacija
I52	Okoliščine bi lahko bile strah, da ne prejemaš naklonjenosti, pozornosti, strah pred izgubo.	Strah Strah pred izgubo
I53	... narediš vse, da bi dobil manjkajoči občutek po bližini.	Potreba po občutku bližine
J19	... eden od razlogov težke okoliščine v družini... (razveza zakonske zveze).	Primarna družina Razveza staršev
J20	Razlog bi bil lahko tudi napačna vzgoja staršev (npr. mamini sinčki pri 40 letih) ali pa pomanjkanje ljubezni v zgodnjem otroštvu.	Vzgoja Otroštvo Primarna družina Prenos vedenjskih vzorcev Pomanjkanje ljubezni
K10	Zasvojeni z odnosi so po mojem mnenju bili v nekem obdobju v svojem življenju prikrajšani za ljubezen in občutek varnosti v odnosih.	Pomanjkanje ljubezni Pomanjkanje občutka varnosti
K12	Razlogi tičijo ravno v nefunkcionalnih odnosih v otroštvu ter pomanjkanju ljubezni in občutka varnosti v tem obdobju, ko se ljudje najbolj osebno razvijamo.	Otroštvo Motnje v odnosih Pomanjkanje ljubezni Pomanjkanje občutka varnosti
L15	 v taki družini že obstajal kakšen problem zasvojenosti ...	Prisotnost drugih zasvojenosti
L17	Vzgoja v otroštvu, posameznikova osebnost – nizka samopodoba.	Vzgoja Otroštvo Občutek lastne vrednosti
M12	... različna primarna socializacija dečkov in deklic ...	Socializacija
M13	... okoliščine so lahko nasilje v družini, alkoholizem, težave v duševnem zdravju.	Nasilje Prisotnost drugih zasvojenosti Težave v duševnem zdravju
N16	Pretirana skrb in zavarovanost že v otroštvu, tako da se otroku ne dovoli biti samostojen ...	Pretirana skrb staršev Otroštvo
N17	... mislim, da se razlogi nahajajo v vzgoji.	Vzgoja
O26	... starši take osebe večkrat odsotni in je zato oseba razvila občutek strahu pred samoto.	Odsotnost staršev Otroštvo
O27	In zato zdaj konstanto išče družbo in potrditve pri drugih, ker jih v fazi odraščanja ni dobila od njej pomembnih oseb – staršev.	Pomanjkanje pozitivnih občutkov
O30	Okoliščine v otroštvu – odsotnost staršev.	Odsotnost staršev

Tabela 8.5. 7: Kategorija: Dejavniki za nastanek - socialne delavke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM / KODA
SD1.10	Nizka samopodoba, občutek, da nisi dovolj dober / dobra, in da moraš »vse sprejeti za dobro«.	Negativna samopodoba Občutek manjvrednosti
SD2.9	Vzgoja v matični družini, neizpolnjena ljubezen, nerazumevanje v družbi, nesprejetost.	Vzgoja Primarna družina Pomanjkanje ljubezni Občutek nesprejetosti
SD3.23	Mislim, da je veliko pomembna družina. Če v otroštvu otrok ni dobival dovolj bližine, naklonjenosti, pozornosti, da so ga čustveno zanemarjali. Potem bo to iskal, ko bo odrasel, to pomanjkanje občutka skrbi, predanosti, ki ga ni dobival v otroštvu.	Primarna družina Pomanjkanje ljubezni Pomanjkanje naklonjenosti Pomanjkanje občutka skrbi
SD3.24	Lahko pa je tudi v drugo smer, da so v otroštvu otroku izkazovali pretirano skrb, jih zaščitili pred vsem, da jim niso pustili svojega	Otroštvo Pretirana skrb

	časa ...	Onemogočanje zasebnosti
SD3.25	Razlog bi lahko bila tudi ločitev staršev, ko je otrok zaupnik enega starša.	Razveza staršev
SD3.26	Ali pa, ko eden od staršev z otrokom ravna kot s svojim partnerjem... Skratka, da otrok zavzame vlogo drugega starša oziroma partnerja. Da en starš pove preveč svojih problemov otroku, kar je lahko za otroka preveč obremenjujoče.	Prevzem vloge partnerja Staršev zaupnik
SD4.21	... da so starši od malega preveč skrbni posvečali svojim otrokom, preveč stvari delali namesto njih. Tega je tudi zdaj vidim, vedno več. Da se panično bojijo starši, da bi njihov otrok bil prizadet.	Pretirana skrb Prevzemanje odgovornosti, dela Pretiran strah
SD4.22	Kjer, ne vem, so kakšni zelo nezreli ljudje, kjer je veliko alkoholizma, kjer so še kakšne druge zasvojenosti prisotne.	Nezreli ljudje Prisotnost drugih zasvojenosti
SD4.23	Pri nas, recimo vidim, ljudje, ki so imeli duševne motnje, da otroci njihovi, so kar veliko hudih stvari dali skozi. Zelo so tudi na preži, ker pač, starš, ki je recimo enkrat totalno depresiven pa se ne spravi iz postelje, potem pa čez dva mesca ves evforičen, maničen in ne vem kaj. Majhen otrok seveda ne razume kaj se dogaja in je potem preveč usmerjen v opazovanje tega vedenja in zadovoljevanja tega in preprečevanja takega vedenja. Tako da imajo kar težave potem. Sploh, ko odrastejo. Še dostikrat so potem s takim staršem na bojni nogi ali pa prevzamejo preveč skrbi, ampak se s tem niti ne ukvarjajo. Ne pridejo zaradi teh težav s starši do nas, pridejo šele potem, ko imajo svoje partnerje, ker takrat začnejo ponavljati stvari.	Prisotnost duševnih motenj Prenos vedenjskih vzorcev Pomanjkanje občutka varnosti
SD4.27	Definitivno je povezano s primarno družino, z odnosi, ki jih od tam prinesemo. Vedenjskimi vzorci, ki se jih naučimo.	Primarna družina Prenos vedenjskih vzorcev
SD4.28	Pomojem, kadar v družini nismo bili dovolj sprejeti ali pa zapuščeni, zanemarjeni ali pa, da naše potrebe niso bile zadovoljene tako kot bi bilo treba.	Pomanjkanje ljubezni Zanemarjanje Nezadovoljene potrebe
SD4.29	Je pa res, da so po drugi strani okoliščine tudi današnji čas. To sem brala intervju s Sanjo Rozman in moram reči, da se strinjam, ker je vse tako nekako zelo instant in na hitro. Ljudje pa imajo nekako v glavi predstavo, da odnosi, da bo kar večno trajala neka zaljubljenost, in da ne bo težav in so tako nepripravljeni na to vztrajanje v odnosu, tudi ko gre kaj narobe, pa se potruditi pa tako. Je bolj 'ta ni vredno, gremo naprej'.	Vpliv družbe Pomanjkanje vztrajnosti Nerealne predstave Neznanje soočanja s težavami
SD5.11	Pomojem to izvira iz otroštva, od vzgoje dalje.	Otroštvo Vzgoja
SD5.12	Pa zgodovine, ko so ženske podrejene moškim – so morale biti ubogljive, vodljive.	Vpliv družbe Specifična socializacija žensk
SD5.13	Ja, otroštvo in družbena vloga.	Otroštvo Vpliv družbe

Tabela 8.5. 8: Kategorija: Družine oseb, zasvojenih z odnosi - študentke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM
A17	Družine lahko trpijo, če imajo med seboj osebo, ki je zasvojena z odnosi.	Trpljenje v družini
A18	Ta oseba se ostalim članom družine mogoče ne posveča toliko, kot se je prej, lahko tudi zanemarja odnose z drugimi člani.	Zanemarjanje odnosov
B20	Družin si ne bi znala predstavljati. Dvomim v to, da je med njimi kakšen podoben vzorec, ki bi osebe »pahnil« v zasvojenost z odnosom.	Prenos vedenjskih vzorcev nima vpliva
C21	Bolj zaprte vase, težko pustijo k sebi ljudi, varno se počutijo v domačem okolju.	Občutek varnosti v domačem okolju

		Majhna socialna mreža Zaprta skupina
E17	... precej omejene družine, zaprte za ostale osebe, ki se težje vključujejo in prilagajajo ostalim.	Zaprta skupina Težko prilagodljiva Majhna socialna mreža
F20	... imajo veliko problemov v komunikaciji znotraj družine ...	Slaba komunikacija
F21	Člani družin so izrazito nesamostojni in nekompetentni živeti sami.	Nesamostojni člani
G33	... alkoholično družino.	Prisotnost drugih zasvojenosti
G34	... pri zasvojenostih učili, da so tam pravzaprav zasvojeni vsi, tudi drug z drugim, je to lahko prepoznati.	Vsi zasvojeni
G47	Nezdrave.	Nezdrava družina
G48	... vsebujejo nezdrave vzorce obnašanja.	Nezdravi vzorci vedenja
G49	Nekdo alkoholika obtožuje, drug je rešitelj (pomaga pijanemu v posteljo, ga sezuje...), potem skrivajo zasvojenost z alkoholom pred drugimi ljudmi iz svoje okolice.	Prikrivanje problemov Prisotnost drugih zasvojenosti Igra vlog
G50	... družinski člani prilagajajo svoja dejanja eni osebi.	Prilagajanje vedenja
H16	Nimajo dobrih odnosov, v družini so prepiri.	Slabi odnosi Prisotnost preprirov
H17	Družinskega člana, ki ima težave z odnosi, imajo za oblastnega in motečega člana v družini.	Nesprejemanje člana
I8	Vsaka družina je na nek način posebna.	Vsaka edinstvena
J17	Družina je nesamozavestna, z nizko samopodobo, podredljiva, ubogljiva.	Nesamozavestne Nizka samopodoba Podredljiva Ubogljiva
L14	... med sabo premalo komunikacije.	Slaba komunikacija
L15	Predstavljam si, da bi v taki družini že obstajal kakšen problem zasvojenosti, ki bi posledično pripeljal do slabe komunikacije, skrivnostnosti med člani družine, ki ne bi želeli, da za njihove težave izve okolica – sosede.	Slaba komunikacija Prikrivanje problemov Prisotnost drugih zasvojenosti
M9	... ne funkcionirajo dobro, da je prisoten strah, ni občutka varnosti, stres, strah pred razpadom odnosa.	Prisoten strah in stres Pomanjkanje občutka varnosti Ne opravlja svojih nalog
N14	Nesamozavestne, preobremenjene s tem, kako izgledajo kot družina navzven, ves čas se trudijo imeti dobre odnose in se malo prepirajo.	Nesamozavestna Preobremenjene z ustvarjanjem 'normalne' družine
O25	... bi si družino predstavljala kot zaprto skupnost, ki ima veliko skrivnosti.	Prikrivanje problemov Zaprta skupina

Tabela 8.5. 9: Kategorija: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri drugih - študentke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM
A6	Zdi se mi, da je neka znanka odvisna od svojega partnerja.	Prepoznavna primera Partnerski odnos Odvisnost od drugega
A7	... ona brez njega ne more, on pa to s pridom izkorišča in kar ji naroči, ona naredi.	Odvisnost od drugega Izkoriščanje Manipulacija
A8	... ona na najinem srečanju govori samo o stvareh, ki jih on njej dovoli. Kot da ji pove, o čem lahko govori in o čem ne sme govoriti.	Nadzor Omejevanje druge osebe Manipulacija

		Podrejenost Posesivnost
A10	... nekdo vodi drugo osebo kot lutko, ta pa jo posluša in uboga, kot da ima na celem svetu le njega.	Podrejenost Manipulacija Strah pred samoto
B15	... še nisem spoznala nikogar s to obliko zasvojenosti.	Neprepoznava primera
C11	Da.	Prepoznavna primera
C12	Mož in žena ...	Partnerski odnos
C13	... mož ženo ves čas spremlja ...	Nadzor
C14	Ji sledi, ko gre s prijateljicami ven, jo ves čas preverja kje je, s kom je, s klici in sms sporočili, določa kdaj se bo dobila z družino in njenimi prijatelji ter prilagodi termin tako, da ima on zagotovo čas, da jo spremlja.	Zasledovanje Nadzor Posesivnost
C15	Mati in otrok ...	Prepoznavna primera Odnos mama otrok
C16	... mati otroku ne pusti, da začne živeti in uživati svoje življenje, ves čas ga omejuje, najraje ga ima v domačem okrilju, mu vzbuja slabo vest, če hoče narediti stvari po svoje, pogosto ga obremenjuje s svojimi težavami ...	Nadzor Omejevanje druge osebe Vzbujanje občutkov krivde Obremenjevanje drugih s svojimi težavami
D16	Ne vem točno ali gre prav za zasvojenost ...	Dvom
D17	... gre za nek poseben način obnašanja.	Dvom
D18	Kolegica prehaja iz ene partnerske zveze v drugo.	Prehajanje iz razmerja v razmerje Partnerski odnos
D19	V bistvu nima niti časa, da bi prebolela prejšnjega partnerja, da bi premislila, kaj se je v prejšnji zvezi zgodilo, da ni več funkcioniralo, ko se že znajde v drugi zvezi.	Prehajanje iz razmerja v razmerje Strah pred samoto
D20	... novo zvezo začne s prvim fantom, ki ji namenja pozornost, pa tudi vsaka zveza se konča s tem, da fant konča zvezo.	Pretirana potreba po pozornosti Strah pred samoto Občutek utesnjenosti
D21	... ves svoj čas namenja fantu.	Pretirana poraba časa za drugega
D22	... ves svoj čas razporedi okrog fantovega časa, še kadar nista skupaj, se slišita po telefonu.	Pretirana poraba časa za drugega Pretirano ukvarjanje z drugim
D23	V času zveze zanemara prijatelje in se jim posveti le takrat, ko je fant zaseden, oziroma ko se zveza konča.	Zanemarjanje drugih stikov
D24	Cel njen svet se vrti okrog partnerjev, tudi izredno hitro se preseli k fantom.	Pretirana potreba po pozornosti Pretirano ukvarjanje z drugim Poistovetenje z drugim
D25	... ko je samska, pa neprestano kliče in se družijo s kolegi, prijatelji, sošolci, je družabna, ko pa je v zvezi, skorajda popolnoma prekine vse stike.	Strah pred samoto Zanemarjanje drugih stikov Pomanjkanje samozavesti
D32	... težko rekla, da gre za kakšen točno določen odnos ...	Dvom
D35	... brez partnerja ne zdrži.	Strah pred samoto
E9	Mater do otroka.	Prepoznavna primera Odnos mama otrok
E10	Ob ločitvi s partnerjem je mati zavirala stike otroka z očetom.	Omejevanje druge osebe Nadzor Razveza staršev

E11	... z vzbujanjem občutkov krivde pri otroku, na tak način, da je otrok imel občutek, da zapušča mater, ko gre k očetu in da zaradi tega mati trpi.	Vzbujanje občutkov krivde Manipulacija Čustveno izsiljevanje
E12	To je dodatno okrepila s telesno mimiko in dvoumnimi besedami, ob katerih se je otrok počutil ogroženega, da ga bo mati zapustila, če se bo rad družil z očetom.	Čustveno izsiljevanje Vzbujanje občutkov krivde Manipulacija
E13	Ker so ob ločitvi otroci še bolj občutljivi na tovrstne situacije, je to bilo za otroka dodatno breme.	Čustveno breme Razveza staršev
F10	Mislím, da poznam oziroma ne vem kako bi to drugače opisala kot zasvojenost z odnosi.	Prepoznavna primera Dvom
F11	Ženska, stara 40 let, ki ima iz prvega najdaljšega razmerja hčerko (11 let). Odkar se je s hčerkinim očetom razšla (približno pred 5 leti), hiti iz razmerja v razmerje. In vmes, ko nepričakovano nima nobenega, se poslužuje metode »vsak dan v drugi postelji«.	Prehajanje iz razmerja v razmerje Strah pred samoto Partnerski odnos Razveza staršev
F12	In to se dogaja v zelo hitrih časovnih obdobjih. Ko se z nekom razide, hitro najde drugega, h kateremu se preseli še preden sta skupaj 6 mesecev. Z nobenim pa ne zdrži več kot leto in pol.	Prehajanje iz razmerja v razmerje Strah pred samoto
F13	... ne zna biti sama ...	Strah pred samoto
F14	... sem jo označila kot zasvojeno z odnosi.	Prepoznavna primera
F17	Poznam moškega za katerega menim, da je zasvojen z odnosom, ki ga je imel z mamo.	Prepoznavna primera Odnos mama otrok
F18	V vsaki ženski, s katero vzpostavi neko romantično vez, namreč išče iste vzorce odnosa, ki ga je imel z mamo. Tako konča vsako razmerje z žensko z razlogom, ker ne ustreza vsaj enemu izmed njegovih kriterij (moja mama zna to, ti pa tega ne znaš).	Partnerski odnos Podoživljanje odnosa z mamo Prehajanje iz razmerja v razmerje Iskanje znanih vzorcev
F19	... primer še vedno odraža neko mero zasvojenosti.	Prepoznavna primera
G32	Poznam jih kar nekaj.	Prepoznavna primera
G33	... alkoholično družino.	Prepoznavna primera Alkohol
G35	Na primer, mož vztraja v zakonu z ženo, ki je alkoholičarka, ne poišče pomoči niti sam, niti ne spodbuja žene k zdravljenju.	Odnos z drugimi zasvojenimi Alkohol Partnerski odnos
G36	Poznam punco, ki ima sestro zasvojeno s heroinom.	Prepoznavna primera Droge Odnos z drugimi zasvojenimi Odnos med sorojenci
G37	Pusti se ji denarno izsiljevati, je osredotočena na potrebe samo njene sestre, nase je že zdavnaj pozabila, izpolnjuje potrebe sestre na račun nje same. Išče pomoč za sestro, namesto zase.	Finančno izsiljevanje Prevzemanje nalog drugih Pozabiti na lastne potrebe, želje, cilje Iskanje pomoči drugim
G38	... oba nezadovoljna, zagrenjena...	Slabo psihično počutje
G39	... neprenehoma živčna, tesnobna, ima občutek, da v življenju nima miru zaradi svoje sestre, ampak ne more preprečit, oziroma reči ne zahtevam svoje sestre ...	Slabo psihično počutje Težave s postavljanjem funkcionalnih meja Neodločnost
G49	Najlažje mi je primer opisati na alkoholični družini, kjer je nekdo alkoholik, ostali pa suhi alkoholiki. Nekdo alkoholika obtožuje, drug je rešitelj (pomaga pijanemu v posteljo, ga sezuje...), potem skrivajo zasvojenost z alkoholom pred drugimi ljudmi iz svoje okolice.	Odnos z drugimi zasvojenimi Alkohol Prikrivanje zasvojenosti Prepoznavna primera
G51	... ženska, ki je zasvojena z odnosom od svojega moža, ki jo	Fizično nasilje

	pretepa, prilagodi svoje obnašanje njemu, se obnaša na načine, ki naj ne bi sprožili nasilnega obnašanja pri njem, nad njo.	Nasilen partner Podrejenost Prepoznavna primera Partnerski odnos
H10	Ne poznam nikogar.	Neprepoznava primera
I17	Na primer, ženska, ki je v odnosu z agresivnim moškim.	Nasilen partner Fizično nasilje Prepoznavna primera Partnerski odnos
I18	On omejuje njene socialne stike, je ljubosumen, uporablja manipulacijo.	Omejevanje druge osebe Nadzor Ljubosumnost Manipulacija
I23	Poznam jih kar veliko.	Prepoznavna primera
I24	Na primer, odnos med mojimi starši in prijateljica s partnerjem.	Prepoznavna primera Partnerski odnos
I25	Največ primerov je tam, kjer je v odnosu posesiven moški...	Partnerski odnos Posesivnost Prepoznavna primera
I26	... primer mame in otroka, kjer je bila mama ves čas zelo zaščitniška do sina.	Prepoznavna primera Odnos mama otrok Pretirano zaščitniški odnos
I42	Spomnim se, da sem imel v otroštvu prijatelja (vrtec), ki je ves čas iskal mojo družbo, kamorkoli sem šel, je bil za menoj. Njegov odnos se mi je zdel že preveč posesiven, zato sva se nehala družiti.	Prepoznavna primera Prijateljstvo Posesivnost
J5	Da, po mojem mnenju poznam.	Prepoznavna primera
J6	Zasvojenost sem prepoznala po posesivnem odnosu mame do hčerke.	Posesivnost Prepoznavna primera Odnos mama otrok
J13	... odvisnost z odnosi mama - hči.	Odnos mama otrok
J14	Mama se je ločila od očeta ...	Razveza staršev
J15	Od takrat je mama začela omejevati hčerko, npr. jo klicati, kdaj pride domov iz fakultete, žura, kosila s prijateljicami, pošiljati sms-je, da je sama in da jo pogreša, da naj hitro pride domov. Hčerki je vbila v glavo občutek krivde za njeno ločitev z očetom in se ji je ta zato čisto podredila.	Omejevanje druge osebe Nadzor Vzbujanje občutkov krivde Razveza staršev Čustveno izsiljevanje Manipulacija
J16	Hči se je že večkrat poskušala odseliti od doma,... vendar jo je mama vedno prepričala, da je ostala doma. V takem primeru bi rekla, da je mama zasvojena z odnosi.	Manipulacija
K6	Ne.	Neprepoznava primera
L10	Ne.	Neprepoznava primera
L13	Konkretnega primera ne poznam.	Neprepoznava primera
N9	Poznam, ampak zasvojenosti nisem sama prepoznala, mi je to sama povedala.	Prepoznavna primera
N12	Oseba, ki jo poznam in je zasvojena z odnosi nima partnerja, vendar je popolnoma odvisna od prijateljev in družine.	Prijateljstvo Družinski odnosi
N13	Ves čas razmišlja o tem, kakšne odnose ima, kaj dela pravilno ali ne, kako jo drugi vidijo.	Pretirano ukvarjanje z odnosi Obremenjevanje z mnenji drugih Pomanjkanje samozavesti
015	Ne poznam.	Neprepoznava primera
O23	Konkretnega primera pa ne poznam, lahko si ga samo po svoje predstavljam.	Neprepoznava primera

Tabela 8.5. 10: Kategorija: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri drugih – soc. delavke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM / KODA
SD1.5	Poznam.	Poznavanje
SD1.6	Primer je večletno nasilje s strani partnerja, ki ga partnerica sprejema, kot svojo nalogo, da ga razume in mu želi pomagati, »reševati, se žrtvovati za dom in družino,...«.	Partnersko razmerje Nasilje Vztrajanje v škodljivem odnosu
SD1.11	Prepoznala bi s pretiranim opravičevanjem obnašanja in obenem pritoževanjem čez odnos.	Obrambni mehanizem zanikanje Nezadovoljstvo v odnosu
SD2.5	Ne, takega primera ne poznam.	Nepoznavanje
SD2.10	Lahko, sploh če neka oseba kasneje že odkrito nadleguje drugo z na primer SMS sporočili, telefoniranjem ob različnih urah, izkazovanje pretirane ljubeznivosti, ki lahko kasneje, če oseba ni »uslišana«, preide v ljubosumje, nesramnost ali povzročanje škode.	Nadlegovanje Ljubosumje Nesramnost Agresivnost
SD3.7	...bi rekla za eno dekle, ki jo imam sicer v obravnavi zaradi motnje hranjenja...	Poznavanje Prisotnost drugih zasvojenosti
SD3.8	Ampak so znaki zraven še, ali pa elementi, zasvojenosti z odnosi ravno v tem, da se veliko ukvarja s tem kaj je naredila narobe v odnosu z drugimi, kaj bi...	Pretirano ukvarjanje z drugimi
SD3.9	Pa da druge razume, da se drugi obnašajo nesramno, ignorantsko, ali da je ne upoštevajo, tako da res zelo veliko premleva kaj je kdo naredil, kaj bi ona lahko še naredila drugače, kaj bi lahko naredila za drugo osebo.	Pretirano ukvarjanje z drugimi Pretirana skrb za drugega
SD3.10	Zelo težko pa se potem osredotoči nase, kaj pa ona rabi, da bi recimo sploh šla počivat ali pa da jo kaj boli ali pa da kaj naredi samo zase.	Izguba lastnih ciljev, želja Negativna samopodoba
SD3.11	...skrbi za druge in ukvarjanja s tem kaj si drugi mislijo pa kaj so drugi rekli.	Pretirano ukvarjanje z drugimi Negativna samopodoba
SD3.28	Osebe so zelo izolirane, osamljene. Velikokrat gredo iz ene odvisnosti v drugo.	Socialna izolacija Osamljenost Prehajanje med zasvojenostmi
SD4.8	Poznam, ogromno.	Poznavanje
SD4.9	Pri nas so uporabniki mogoče bolj drugače. Naši uporabniki so zelo osamljeni, večinoma živijo sami in imajo zelo malo odnosov, ker so bolj usmerjeni v to, da se umaknejo. Tudi glede strahu, saj to je tudi nadzor drugih. Pač, če se nekdo odmika, vidiš da je to strah pred vzpostavljanjem odnosov, pa se bojijo, da bi bili zavrnjeni pa se potem rajši kar umaknejo.	Osamljenost Majhna socialna mreža Strah pred zavrnitvijo Strah pred vzpostavljanjem odnosov
SD4.10	Oziroma tudi zaradi zdravil pa vsega so skrajno pasivni in se jim velikokrat tudi ne da, skratka ne vlagajo veliko v odnose.	Pasivnost
SD4.11	Vidim pa pri svojcih ogromno tega, usmerjenosti v to. Da nekdo ve kaj je prav za nekoga drugega in je prepričan, da ga lahko spremeni v sliko kot si jo predstavlja o njem ali pa da ga spremeni v takšnega kot je včasih bil, ali pa v takšnega kot nikoli ni bil, pa si ljudje predstavljajo.	Družinski odnosi Želja po spreminjanju druge osebe
SD4.13	Teh primerov je veliko, sploh ko gre na relaciji mama – hčerka, mama –sin. Pri nas je tega zelo veliko, no kar nekaj....	Poznavanje Družinski odnosi
SD4.15	Na primer, ena naša uporabnica,...) Ima pa že deset let in več partnerja, ki je totalno popolni alkoholik, brezdomec, nikoli zaposlen, na cesti, bolan že ves. (...) grozno zgleda no, ampak ona vztraja z njim. To je recimo en tak, meni osebno, tak tipičen primer	Partnersko razmerje Prisotnost partnerjeve zasvojenosti Vztrajanje v škodljivem

	osebe oziroma neke zasvojenosti, kaj jst vem, z odnosm, če tako rečem. Oziroma pri njej konkretno, zasvojenost oziroma zakaj vztraja z njim toliko časa.	odnosu
SD4.16	Zaradi tega, ker je tako zelo prepričana, da bo ob njej okrevla, da tako zelo uveljavlja to svojo moč, da mu bo pomagala in da bo ona njega spremenila in da bo on ob njej ne vem kaj zrasel, ne. Da tega ne spusti iz rok.	Želja po spreminjanju druge osebe
SD4.17	Po drugi strani pa seveda kljub vsemu, da je tako fajn, da je zaposlena, visoko izobražena, razgledana (...) ima tako slabo samopodobo, vseeno, da je prepričana, da je noben drug ne bi maral. Prepričana resnično, da za njo ni boljšega.	Negativna samopodoba Vztrajanje v škodljivem odnosu
SD4.30	Seveda prepoznavam te stvari, ampak najbolj opazim ravno to s pretiranim nadzorom, s poiskusom spreminjanja drugega, s pretiranim strahom kaj se bo z drugim zgodilo, nezaupanjem.	Pretiran nadzor Želja po spreminjanju druge osebe Strah
SD4.31	Tudi s pretirano osamljenostjo, v končni fazi.	Osamljenost
SD5.4	Seveda so.	Poznavanje
SD5.5	Imam primer, sin in mama. Mama dejansko še vedno vse ureja namesto njega. Sin je starejši gospod, čez štirideset, blizu petdeset let. Še vedno vse ureja mama, ga zagovarja pred institucijami. Dejasnko, ko pride on sam, je izgubljen. Čisto je odvisen od nje. In ona tudi pove, ker je vmes bil malo odsoten, ker sta se skregala. In ni vedela kako naj ona živi. In je bila travma za njo. In to se mi zdi en tak tipičen primer.	Družinski odnosi Prevzemanje odgovornosti, del za drugega Odvisnost od drugega
SD5.14	Bi prepoznal, vendar ne takoj. Če bi se večkrat dobil.	Večkratna srečanja

Tabela 8.5. 11: Kategorija: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri sebi - študentke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM
A12	... bi prepoznala vsaj nekatere znake zasvojenosti z odnosom.	Zmožnost prepoznav pri sebi
A13	Mislim, da bi ga ves čas nadzirala, ga zasledovala, brala bi mu sporočila na telefonu, kar bi lahko mejilo že na ljubosumje.	Nadzor Zasledovanje Ljubosumje
A15	Če bi bila zasvojena, bi verjetno ves čas razmišljala o tej osebi, kaj počne ko me ni zraven, s kom se družijo, pogovarja ...	Pretirana poraba časa za drugega
B16	Dvomi v to, da si pri sebi zmožen zaslediti znake zasvojenosti, saj bi se mi verjetno moja dejanja zdela normalna oziroma bi jih na nek način opravičevala z močno ljubeznijo, prijateljstvom ali npr. močnimi družinskimi / sorodstvenimi vezmi.	Nezmožnost prepoznav pri sebi Obrambni mehanizem zanikanja Opravičevanje dejanj
B17	Morda sčasoma, če bi dobila opazke od okolice, bi se začela zavedati, opazovati med dejanji, premišljevali o čustvih, ki jih vse to povzroča.	Opozorila od bližnje okolice Ozavestiti svoje vedenje
C17	Bi prepoznala.	Zmožnost prepoznav pri sebi
C18	Ko bi določen odnos začel vplivati na odnose z drugimi ljudmi ...	Vpliv odnosa na druge
C19	... počutila bi se osamljeno, ne bi bila več srečna, ko bi za vedno več malenkosti prosila za dovoljenje in mnenje samo to določeno osebo, od katere bi bila odvisna.	Osamljenost Iskanje potrditev pri drugih Odvisnost od drugega
D26	... človek težko prepozna zasvojenost pri sebi, sploh z odnosi.	Nezmožnost prepoznav pri sebi
D27	Ker se stalno poudarja, da je človek družabno bitje, smo stalno v kontaktih z drugimi ljudmi, seveda s partnerji in bližnjimi prijatelji si želimo tudi vse povedati ...	Nezmožnost prepoznav pri sebi Družabno bitje
E14	Verjetno bi to prepoznala pri omejevanju svobode, lastne in drugega človeka.	Omejevanje svobode Posesivnost Zmožnost prepoznav pri sebi
E15	... da bi se moje misli in dejanja omejila le na to osebo.	Pretirana poraba časa za drugega
F15	Ne, sama mislim, da ne.	Nezmožnost prepoznav pri sebi

G40	Ne morem reči ja.	Nezmožnost prepoznav pri sebi
G42	... je ne bi bila sposobna ozavestiti. Zaradi zanikanja.	Nezmožnost prepoznav pri sebi Obrambni mehanizem zanikanja
G43	... bi verjetno spremljala svoje vedenje, obnašanje, razmišljanje in težave...	Ozavestiti svoje vedenje
H11	Mislim, da bi.	Zmožnost prepoznav pri sebi
H12	Vsekakor bi me o tem opozorili ljudje okoli mene ...	Opozorila od bližnje okolice
H13	... bi verjetno pogostejše zahajala z njimi v prepir.	Konfliktnost
I33	Mislim da bi, čeprav jih pri sebi najtežje prepoznaš.	Zmožnost prepoznav pri sebi
I34	Verjetno bi se sčasoma zavedel znakov.	Ozavestiti svoje vedenje
I35	Nisem tip človeka, ki bi nekoga preverjal, bolj bi lahko nekdo drug manipuliral z mano.	Podrejanje
I36	Znake bi prepoznal, če bi opazil, da se konstantno prilagajam drugi osebi, da sem na nek način vedenjsko zaspal.	Podrejanje
J7	... pri sebi ne bi prepoznala, saj se jih ne bi zavedala.	Nezmožnost prepoznav pri sebi
J8	V primeru, da bi me kdo seznanil s svojimi opažanji, bi se verjetno po reflektiranju problema zavedala.	Opozorila od bližnje okolice Ozavestiti svoje vedenje
J9	... poiskovala bi se spomniti, kako se je vse to začelo. Ali iščem samopotrditve od drugih z malenkostmi, kot je frizura, lepa obleka, lepi čevlji; ali se želim stalno družiti ...	Ozavestiti svoje vedenje Iskanje potrditev pri drugih Želja po ugajanju Strah pred samoto
J10	... sem na Facebook-u in skozi osvežujem stanje, pišem prijateljem, ki so online, jih kličem, pošiljam sms-je.	Strah pred samoto
J11	Ali počnem vse to, ker sem osamljena in se počutim, kot da nimam nikogar v življenju, na katerega se lahko obrnem.	Osamljenost Strah pred samoto
K7	Mislim da. Pozorna bi bila predvsem na občutek, da nujno potrebujem nekoga ob sebi, ker mi sicer nekaj manjka in brez tega ne morem biti srečna. Ali konstantno nekoga kličem in pretirano iščem pozornost določene osebe. Ali ne znam sama uživati v določenih trenutkih. Ali sem zadovoljna s tem, da sem z nekom, ne glede na to ali je ta oseba do mene prijazna in korektna ali ne.	Zmožnost prepoznav pri sebi Pretirana potreba po pozornosti Strah pred samoto
L11	Pri sebi težko. Ker pri sebi najtežje prepoznaš znake, če jih že, je vedno najprej faza zanikanja. Če bi jih že, bi verjetno bil pozoren, da želim ves čas biti v družbi, da tudi ko sem sam, razmišljam koga naj pokličem po telefonu.	Nezmožnost prepoznav pri sebi Obrambni mehanizem zanikanja Pretirana potreba po druženju Strah pred samoto
M6	Glede na moje razumevanje zasvojenosti z odnosi, bi lahko rekla, da je v prejšnji zvezi počutje mojega partnerja vplivalo name, da sem se trudila, da bi bilo v redu... In s tem sem „pozabila“ na svoje želje, potrebe, dobro razpoloženje.	Prepoznav pri sebi Pozabiti na lastne potrebe, želje, cilje Pretirana skrb
M7	Občutki krivde, potreba, da je vse odvisno od tebe, pritisk, jeza, razdražljivost.	Občutek krivde Jeza Razdražljivost
N10	Po moje ja, sploh bi se mi zdelo problematično, če bi se veš čas obremenjevala s tem, kaj si drugi mislijo o meni, in če bi stalno analizirala moj odnos z nekom.	Zmožnost prepoznav pri sebi Pretirano ukvarjanje z drugimi
O16	Če bi bolj poznala temo, bi verjetno bila bolj pozorna na znake.	Poznavanje teme
O17	... ne bi prepoznala.	Nezmožnost prepoznav pri sebi
O18	Mogoče bi bila bolj pozorna, če bi imela ves čas občutek, da sem osamljena in da nujno potrebujem nekoga ob sebi.	Osamljenost Strah pred samoto
O19	Če bi vsako prosto minuto porabila za telefonski klic.	Strah pred samoto

Tabela 8.5. 12: Kategorija: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri sebi – soc. delavke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM / KODA
SD1.7	Ves čas je potrebno, da delamo na lastni samopodobi, na krepitevi lastnega jaza in jasnem postavljanju meja.	Osebnostna rast in razvoj Postavitev jasno določenih funkcionalnih meja
SD2.6	Težko rečem, ker takrat, ko je oseba zasvojena, verjetno v tej smeri ne zmore razmišljati trezno oziroma odnosa ne doživlja kot odvisnost. Morda pa o tem niti noče razmišljati na tak način.	Zaslepljenost Neozaveščenost Nezmožnost prepoznave
SD3.12	Ja, če sem iskrena ...	Prepoznavanje
SD3.13	Eno je že, ker se v službi ukvarjam s tem. Ampak na en način si s tem lahko zelo hitro roke umijem, aha, to je poklicna hiba.	Poklicna deformacija Ozaveščenost
SD3.14	Ampak je to, da se tudi jst ukvarjam s tem, kaj bi pa lahko še naredila za nekoga drugega ali pa da hitro razumem, tudi v mojem privatnem življenju in potem včasih težko postavim mejo, da se ne bom več ukvarjala s tem.	Vpliv poklicnega delovanja na osebno življenje Postavitev jasno določenih funkcionalnih meja
SD3.16	Včasih me potem to tudi izčrpava, ker se toliko ukvarjam s potrebami drugih, pa stiskami drugih. In tudi v privat življenju moram včasih reči: »Lej, ne.«. Ker ne moreš več.	Izgorelost Postavitev jasno določenih funkcionalnih meja
SD4.18	V tem smislu zasvojenosti, ne opazim, definitivno ne.	Neprepoznavanje
SD4.19	Mogoče v preteklosti ja, ko sem se malo bolj ukvarjala s kakšnimi slabimi odnosi pa to, pa da sem bila usmerjena v zaznavanje potreb nekoga drugega, bolj kot svojih. In zadovoljevanje potreb, ki sem si jih jst predstavljala, da jih ima pa daleč od tega, tko. To definitivno ja. Ampak recimo, da sem se naučila. Izobraževanja in delo na sebi, zadovoljevati svoje potrebe.	Pretirano ukvarjanje s potrebami drugih Izobraževanje Osebnostna rast in razvoj
SD5.6	Pomojem bi, ja.	Zmožnost prepoznave
SD5.7	Pomojem sem že odvisen od svojih otrok. Ampak na tak način, da si ne predstavljam več življenja brez njih.	Soodvisnost

Tabela 8.5. 13: Kategorija: Tipologija odnosov - študentke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM
A6	...neka znanka odvisna od svojega partnerja.	Partnerski odnosi
A16	Zasvojenost z odnosi menim, da se pojavlja v odnosih kot so družina, prijatelji, med partnerjema.	Družinski odnosi Prijateljski odnosi Partnerski odnosi
A22	Tu gre predvsem za zasvojenost z odnosom do partnerice in zasvojenost z odnosom do mame.	Partnerski odnosi Odnos mama otrok
B18	Mislím, da se zasvojenost najpogosteje pojavlja v ljubezenskih oziroma partnerskih odnosih.	Partnerski odnosi
B19	Vsekakor pa zna biti prisotna tudi v prijateljskih, družinskih ter morda celo službenih odnosih.	Prijateljski odnosi Družinski odnosi Odnosi v službi
B23	... zasvojene v partnerskih odnosih.	Partnerski odnosi
C12	Mož in žena ...	Partnerski odnosi
C15	Mati in otrok ...	Družinski odnosi Odnos mama otrok
C20	Mož - žena, mati - otrok, oče - otrok.	Partnerski odnosi Družinski odnosi Odnos mama otrok Odnos oče otrok
D18	Kolegica prehaja iz ene partnerske zveze v drugo.	Partnerski odnosi
D36	Rekla bi, da se zasvojenost z odnosi pojavlja v partnerskih odnosih ...	Partnerski odnosi
D37	... pojavlja tudi v drugih odnosih, kot je v prijateljstvu ali znotraj družine - da je otrok pretirano odvisen od staršev.	Prijateljski odnosi Družinski odnosi
E9	Mater do otroka.	Družinski odnosi

		Odnos mama otrok
E16	Mislím, da se lahko pojavi v različnih odnosih, kjer je prisotna podrejenost ene ali druge osebe.	Vsi odnosi
F16	... pojavlja v odnosih moški (partner) – ženska (partnerka), ženska (partnerka) – moški (partner), mati – sin (hči).	Partnerski odnosi Družinski odnosi Odnos mama otrok
G44	Možna je verjetno v vseh odnosih.	Vsi odnosi
G45	Najbolj poznana in prepoznana pa se mi zdi zasvojenost v partnerskih razmerjih.	Partnerski odnosi
G46	... tudi v družini (npr. mati – hči, sestra – sestra...) in v prijateljskih odnosih (bolj v najstniških letih, ko so prijateljstva za posameznika pomembnejša kot kasneje, ko v ospredje pridejo partnerski odnosi).	Družinski odnosi Odnos mama otrok Odnos med sorojenci Prijateljski odnosi
I9	Zasvojenost z odnosi se največkrat pojavlja v partnerskih odnosih, tudi v prijateljskih ...	Partnerski odnosi Prijateljski odnosi
I17	Na primer, ženska, ki je v odnosu z agresivnim moškim.	Partnerski odnosi
I37	Več v partnerskih.	Partnerski odnosi
I40	... med starši in otroci.	Družinski odnosi
I41	... tudi v prijateljskih odnosih.	Prijateljski odnosi
I43	... največ primerov v partnerskem odnosu, kjer je nekdo »žrtev«, v bistvu sta pa hkrati zasvojena oba.	Partnerski odnosi
J12	Menim, da se pojavlja ta zasvojenost med prijatelji, partnerji, družino.	Prijateljski odnosi Partnerski odnosi Družinski odnosi
J13	... odvisnost z odnosi mama - hči.	Družinski odnosi Odnos mama otrok
K8	... pojavlja v partnerskih odnosih.	Partnerski odnosi
K9	... lahko pojavi v kakršnemkoli ljubečem odnosu, torej tako med prijatelji, kot tudi med družinskimi člani.	Prijateljski odnosi Družinski odnosi
L12	... zasvojenost z odnosi lahko pojavi v vseh odnosih. Še posebej v partnerskih, prijateljskih in v družini med staršem in otrokom.	Vsi odnosi Partnerski odnosi Prijateljski odnosi Družinski odnosi
M8	... pojavlja tako v partnerskih, prijateljskih in družinskih odnosih (primarna družina – starši, otrok).	Partnerski odnosi Prijateljski odnosi Družinski odnosi
N11	... se lahko pojavi povsod.	Vsi odnosi
N12	Oseba, ki jo poznam in je zasvojena z odnosi nima partnerja, vendar je popolnoma odvisna od prijateljev in družine.	Prijateljski odnosi Družinski odnosi
O21	Verjetno, da se lahko v vseh.	Vsi odnosi
O22	Če oseba nima partnerja, bo najverjetneje svojo pozornost usmerila na prijatelje, sodelavce ali družino.	Prijateljski odnosi Odnosi v službi Družinski odnosi

Tabela 8.5. 14: Kategorija: Tipologija odnosov - socialne delavke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM / KODA
SD1.8	V vseh odnosih; seveda so najbolj prepoznavni oziroma o njih govorimo, partnerski odnosi.	Vsi odnosi Partnerski odnosi
SD2.7	Verjetno v tistih, kjer ena oseba noče razumeti druge (njenih čustev, mnenja,...) in ne spoštuje dogovorjenega.	Pomanjkanje empatije Uveljavljanje le lastnih interesov
SD3.17	Pri svojem delu bi rekla, da bolj to opažam v družinskih odnosih,...	Družinski odnosi Opažanja pri delu
SD3.18	... v tem vsakdanjem življenju, kar se tiče mene osebno ali pa mojih prijateljev, bi pa rekla da so tudi partnerski odnosi, lahko so pa res	Partnerski odnosi Prijateljski odnosi

	tudi prijateljski odnosi.	
SD3.20	Tako da, zelo različno, samo bi pa bolj rekla da družinski in partnerski.	Družinski odnosi Partnerski odnosi
SD4.13	Teh primerov je veliko, sploh ko gre na relaciji mama – hčerka, mama – sin. Pri nas je tega zelo veliko, no kar nekaj. Definitivno veliko več kot je partnerskih odnosov, ker pač naši uporabniki ne živijo ravno v partnerskih zvezah.	Opažanja pri delu Družinski odnosi Odnos mama otrok
SD4.20	Predvsem partnerski, mislim meni se zdi najbolj tipično, da so to partnerski.	Partnerski odnosi
SD4.21	Pa tudi starši otroci ...	Družinski odnosi
SD5.2	Ni nujno samo med partnerji, lahko tudi starejši brez otrok, starši, ki ne znajo ali pa drugih pomembnih oseb.	Partnerski odnosi Družinski odnosi
SD5.8	V vseh, kjer so povezana neka čustva ali pa soodvisnost.	Vsi odnosi

Tabela 8.5. 15: Kategorija: Primerjava med spoloma - študentke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM
A6	... neka znanka odvisna od svojega partnerja.	Primer ženska
A19	... se ne bi mogla odločiti.	Ni povezave
A20	... poznam sicer več žensk, ki imajo težave ...	Ženske
A21	... veliko berem in slišim tudi o težavah z zasvojenostjo, ki jih imajo moški.	Moški
A22	Tu gre predvsem za zasvojenost z odnosom do partnerice in zasvojenost z odnosom do mame.	Primer moški
B24	Mislim, da je delež žensk nekoliko večji kot delež moških, vendar ne pretirano.	Ženske
B25	Predvsem zaradi čustev, ki jih ženska pogosteje izpoveduje oziroma kaže tako doma kot v javnosti.	Način čustvovanja - ženske
B26	... moški še vedno predstavljajo neke vrste »steber« oziroma oporo v zvezi, na katero se ženska zanaša in ji daje občutek varnosti, udobja. Tako je na nek način bolj zaupljiva.	Družbena vloga moškega Družbena vloga žensk Odvisnost od drugega Občutek varnosti
C13	... mož ženo ves čas spremlja ...	Primer moški
C15	Mati in otrok ...	Primer ženska
C22	Mislim da ne.	Ni povezave
C23	Zasvojenost po mojem mnenju ni povezana s spolom.	Ni povezave
D18	Kolegica prehaja iz ene partnerske zveze v drugo.	Primer ženska
D41	Mogoče bi rekla, da je ravno kak procent več žensk kot moških.	Ženske
D42	Predvsem to menim zaradi vzgoje, ker ponavadi se je deklice bolj vzgajalo na način, da so odvisne od nekoga, saj so tiste, ki so bolj ranljive, bolj rabijo oporo nekoga drugega.	Socializacija, vzgoja Odvisnost od drugega Družbena vloga žensk
D43	Tudi glede druženja z vrstniki mislim, da je družbeno bolj sprejemljivo, če se dekle večkrat na dan sliši s prijateljicami in je več časa na telefonu in se pogovarja, kakor da bi to počeli fantje med seboj.	Družbena vloga žensk
D45	... mogoče moški na drugačen način to izražajo. Mogoče z izkazovanjem ljubosumja - na takšen način dobijo ustrezno pozornost, so v stalnem kontaktu s partnerko.	Način čustvovanja - moški Stereotip
E9	Mater do otroka.	Primer ženska
E18	... precej sorazmerni, verjetno se največkrat dogajajo med nasprotnima spoloma (med moškimi in ženskami).	Ni povezave
F6	... samska ženska starosti od 25 do 35 let, ki pogosto	Primer ženska

	menjuje partnerje...	
F17	Poznam moškega za katerega menim, da je zasvojen z odnosom, ki ga je imel z mamo.	Primer moški
F22	... več žensk, ker so bolj čustveno ranljive.	Ženske Način čustvovanja - ženske
F23	Ženske se tudi v večji meri emocionalno vežejo na določeno osebo. V same odnose tudi ženske vložijo več sebe, svojega doživljanja in čustvovanja.	Način čustvovanja - ženske
G35	Na primer, mož vztraja v zakonu z ženo, ki je alkoholičarka, ne poišče pomoči niti sam, niti ne spodbuja žene k zdravljenju.	Primer moški
G36	Poznam punco, ki ima sestro zasvojeno s heroinom.	Primer ženska
G51	... ženska, ki je zasvojena z odnosom od svojega moža, ki jo pretepa, prilagodi svoje obnašanje njemu ...	Primer ženska
G52	Mislim, da je več žensk.	Ženske
G53	Sega verjetno v same korenine in vzorce družbe v kateri živimo, ki pri ženskah mnogokrat spodbujajo takšne zasvojenosti, ki so bolj sprejemljive kot na primer odvisnost žensk od nedovoljenih drog.	Vpliv družbe
G54	Deklice so tudi vzgajane na drugačen način kot fantki, vzgoja sama mora nekaj priložiti k temu, zakaj je več žensk kot moških zasvojenih z odnosi.	Socializacija, vzgoja
H18	... več žensk.	Ženske
H19	... ženske tiste, ki pokažejo več čustev in jih je pogostejši strah, da bi ostale same.	Način čustvovanja - ženske Strah pred samoto
I17	Na primer, ženska, ki je v odnosu z agresivnim moškim.	Primer ženska
I26	... primer mame in otroka, kjer je bila mama ves čas zelo zaščitniška do sina.	Primer ženska
I28	Večinoma so z odnosi zasvojene ženske.	Ženske
I29	... zelo stereotipno – da ženske bolj govorijo o tem, o svojih čustvih.	Stereotip Način čustvovanja - ženske
I30	... zasvojeni z odnosi tudi moški, vendar to kažejo drugače.	Moški Način čustvovanja - moški
I31	Ne predstavljam si, da pride k tebi na posvet moški, ki reče da je zasvojen z odnosi. Verjetno bi tako težavo drugače opisal.	Stereotip
I47	Razmerje je kar enako. Lažje jo sicer prepoznaš pri ženskah, ker imajo drug način, lažje izrazijo čustva. Moški pa o teh temah težje govorijo.	Ni povezave Način čustvovanja - ženske Način čustvovanja - moški
J6	Zasvojenost sem prepoznala po posesivnem odnosu mame do hčerke.	Primer ženska
J13	... odvisnost z odnosi mama - hči.	Primer ženska
J18	... z odnosi zasvojenih več žensk, saj smo zelo družabna bitja in potrebujemo neko stalno potrditev.	Ženske Družabna bitja Potreba po potrditvah
K11	Sicer bi mogoče glede na (splošno) predstavo o tem, da so ženske bolj dovzetne ali občutljive na odnosno raven, rekla da ženske, vendar mislim, da spol ne igra nujno pomembno vlogo pri tej vrsti zasvojenosti (ali pri kakršnikoli drugi).	Stereotip Način čustvovanja - ženske Družbena vloga žensk Ni povezave
L16	Žensk, ker so bolj čustvene, hitreje se navežejo.	Ženske

		Način čustvovanja - ženske
M10	... z odnosi zasvojenih več žensk, ali pa je to tako, ker ženske večkrat govorijo o svojih problemih oziroma se lažje izpostavijo in spregovorijo, ko nekaj ni v redu.	Ženske Način čustvovanja - ženske
M11	... vpliv primarne socializacije – vloga ženske, da skrbi za družino na čustveni ravni, da skrbi za otroke ...	Socializacija, vzgoja Družbena vloga žensk Skrb za druge
M12	... različna primarna socializacija dečkov in deklic ...	Socializacija, vzgoja
N15	Žensk, ker je več takih, ki mislijo, da »ukazujejo« moški in se zato trudijo ugajati.	Ženske Družbena vloga moškega Želja po ugajanju
O28	... se lahko pojavi pri obeh spolih.	Ni povezave
O29	Ker če je povezava med odsotnostjo staršev v otroštvu, potem to vpliva na oba spola – fante in dekleta.	Odsotnost staršev v otroštvu

Tabela 8.5. 16: Kategorija: Primerjava med spoloma - socialne delavke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM / KODA
SD1.9	Težko sodim, menim pa, da pa ženske prej iščejo neke pomoči.	Ženske Iskanje pomoči
SD2.8	Težko rečem, statističnih podatkov nimam.	Neopredeljeno
SD3.21	Bi rekla, da na en način več žensk, zato ker smo ženske bolj od majhnega že socializirane v to smer, da skrbimo za odnose, da moramo biti pozorne na to, kaj drugi rabijo, da moramo biti skrbnice, kar poudarja tudi Zaviršek in o tem piše, da imamo večje breme.	Ženske Socializacija, vzgoja
SD3.22	Te skrbi za sorodnike in svojega partnerja. Pa od ženske se že od majhnega pričakuje, da bodo skrbele za druge, da se bodo drugi dobro počutili in tako naprej. In potem še naprej, da bi rabile to narediti, da se bomo me boljše počutile. Skratka, ta pričakovana vloga ženske v družbi.	Skrb za druge Družbena vloga žensk
SD3.53	... feminizem v socialnem delu od Darje Zaviršek, ko je govorila o teh družbenih pogledih na spolne razlike, kakšna naj bi bila ženska v družbi, kakšen moški.	Družbena vloga žensk
SD4.24	... se mi zdi, da so ženske veliko bolj usmerjene v skrb in nadzor, kot pa moški. Pa še družbeno vlogo imajo tako, da morajo skrbeti, moški se pa bolj odmaknejo.	Ženske Družbena vloga žensk
SD4.25	Tudi zdaj, ko sem brala te forume, vidim da so tam v glavnem samo ženske. Samo ženske, ki imajo cel kup nasvetov, medtem ko, če je kakšen moški, on pa to tako racionalno, 'Ne se toliko sekirat, pusti pri miru', ne. Se mi zdi, da so definitivno ženske bolj usmerjene v to.	Razglabljanje o problemih, deljenje nasvetov Sodelovanje v spletnih diskusijah
SD4.26	Pa tudi to vidim pri nas, če kakšen uporabnik, uporabnica živi z očetom, da je boljše. Da je nekako manj nadzora. Moški se mogoče malo manj posvečajo psihologijam, ženske so psihologinje v malem. Berejo vso literaturo, diagnosticirajo te svoje otroke in iščejo pomoč in ne vem.	Pretirana skrb za druge Družbena vloga žensk
SD5.10	Žensk.	Ženske
SD5.11	Pomojem to izvira iz otroštva, od vzgoje dalje.	Vzgoja
SD5.12	Pa zgodovine, ko so ženske podrejene moškim – so morale biti ubogljive, vodljive.	Družbena vloga žensk

Tabela 8.5. 17: Kategorija: Pridobljeno znanje (povezava znanj s predmeti iz študija) - študentke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM
A25	Zasvojenost z odnosi bi povezala s predmeti zasvojenost, epistemologija.	Zasvojenosti (I in II) Epistemologija socialnega dela (I in II)
B30	Temo bi povezala predvsem z znanjem iz zasvojenosti (oblike zasvojenosti, znaki, pomoč, itd.), znanjem kibernetike in psihosocialne pomoči (pomoč preko skupin, individualnega dela, delavnic,...) ...	Zasvojenosti (I in II) Predmet Skupinsko delo in kibernetika drugega reda I, II
B31	... drugi predmeti, ki so nas učili osnov ravnanja, stika, odnosa in sodelovanja z uporabniki.	Drugi predmeti
C25	... zasvojenosti, delovni odnos v socialnem delu, epistemologija v socialnem delu.	Zasvojenosti (I in II) Epistemologija socialnega dela (I in II)
D48	Z znanji iz zasvojenosti, znanji iz socialnega dela z družino, znanji iz osebne pomoči v socialnem delu.	Zasvojenosti (I in II) SD z družino Osebna pomoč s svetovalnim delom (I in II)
E22	... s temo o zasvojenostih ali pri predmetu psihologije.	Zasvojenosti (I in II) Psihologija za socialno delo
F25	... povezala z družino, se pravi znanja iz »Socialnega dela z družino«, kjer se pokažejo prvi znaki oziroma nagnjenja k temu. Znanja iz samih »Zasvojenosti« so nepogrešljiva ...	SD z družino Zasvojenosti (I in II)
F26	... povežemo tudi z znanji iz »Psihologije« in »Duševnega zdravja«.	Psihologija za socialno delo Predmeti iz smeri Duševno zdravje
F27	... pri predmetu »Zasvojenosti« prav te določene problematike nismo dotikali ...	Premalo pridobljenega znanja
G11	V času študija konkretno o zasvojenosti z odnosi nismo veliko govorili, zato nimam veliko znanj o tem.	Premalo pridobljenega znanja
G26	... knjiga 'Družine in kako v njih preživeti'.	Povezava z literaturo
G34	... pri zasvojenostih učili ...	Zasvojenosti (I in II)
G57	Z znanji, ki sem jih pridobila pri predmetu zasvojenosti.	Zasvojenosti (I in II)
H21	S predmetom zasvojenosti, s psihologijo in tudi mogoče z vzgojo.	Zasvojenosti (I in II) Psihologija za socialno delo Pedagogika in andragogika
I48	... bral literaturo na to temo, sem jo večinoma našel v ženskih revijah – revija Ona.	Povezava z literaturo
I54	S predmeti zasvojenosti, psihologija, pedagogika in andragogika, socialno delo z družino, moški in ženske v socialnem delu.	Zasvojenosti (I in II) Psihologija za socialno delo Pedagogika in andragogika SD z družino Ženske in moški v socialnem delu
J21	Z znanji psihologije, sociologije, socialnega dela z družino, teorijami pomoči, teorijami deviantnosti, zasvojenostmi.	Psihologija za socialno delo Sociologija za socialno delo SD z družino Teorija pomoči SD Teorije deviantnosti Zasvojenosti (I in II)
K13	Predvsem z znanji s področja zasvojenosti.	Zasvojenosti (I in II)
L18	Zagotovo predmet Zasvojenosti in Psihologija.	Zasvojenosti (I in II) Psihologija za socialno delo
M14	Z znanjem iz predmeta Zasvojenosti, Ženske in moški v socialnem delu, Sociologija, Psihologija, Skupnostna skrb – kaj je zasvojenost, znanja iz področja nasilja v družini, zgodnja socializacija, vloga spola, vloge v družini.	Zasvojenosti (I in II) Ženske in moški v socialnem delu Sociologija za socialno delo Psihologija za socialno delo

		Predmeti iz smeri Skupnostna skrb
N18	Zasvojenosti, socialno delo z družino.	Zasvojenosti (I in II) SD z družino
O31	S predmetom Zasvojenosti, Psihologija.	Zasvojenosti (I in II) Predmet Psihologija

Tabela 8.5. 18: Kategorija: Pridobljeno znanje in nadgrajevanje znanja - socialne delavke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM / KODA
SD1.12	Skozi izobraževanje, ki seveda še vedno traja.	Izobraževanje
SD1.14	Znanja iz izkušnje pridobljene skozi delo.	Praktično delo
SD1.15	Vseskozi je potrebno nadgrajevati svoja znanja in iskati nove rešitve ter izkušnje dobrih praks.	Nadgrajevanje znanja Iskanje novih rešitev, izkušenj
SD1.16	Pomembno je tudi povezovanje med strokovnjaki iz različnih področij, ki lahko pripomorejo k boljšemu reševanju posameznega primera.	Izkušnje drugih strokovnjakov
SD1.18	Spremljam dosegljivo literaturo, izkušnje strokovnjakov, ki delujejo na tem področju.	Iskanje literature Izkušnje drugih strokovnjakov
SD1.19	Veliko več bi bilo potrebno delati v času študija na področju predstavljanja problematik, sodelovanja, spoznavanja s temami in praktične izkušnje organizacij, ki se s temi temami ukvarjajo v praksi.	Premalo znanja med študijem Potreba po večjem obsegu praktičnega dela
SD1.20	Vse prevečkrat se dogaja, da študijski programi zadovoljujejo zgolj teoretični del.	Potreba po večjem obsegu praktičnega dela
SD2.11	Nekaj iz literature, nekaj iz izkušenj drugih oseb, ki so doživljale take odnose.	Literatura Ekspert iz izkušenj
SD2.14	Oseba se mora v pogovoru počutiti varno – prostor (da ima možnost izpovedi na štiri oči).	Varen prostor
SD2.15	Potrebuje osebo, ki jo bo aktivno poslušala, ji tudi z mimiko obraza, telesa pokazala čustva, da jo razume.	Komunikacijske tehnike
SD2.16	K temu sodi tudi »zdrava mera« empatije strokovnega delavca.	Empatija
SD2.17	Osebo je treba skozi pogovor usmerjati k rešitvi težave.	Komunikacijske tehnike
SD2.18	Poglobljeno znanje psihologije osebnosti, znanja s področja psihiatrije, verjetno tudi znanja drugih disciplin.	Potreba po določenih znanjih
SD2.19	Predvsem pa izkušnje drugih, ki so te težave reševali oziroma imeli.	Izkušnje drugih strokovnjakov Izkušnje uporabnikov
SD2.20	Izobraževanja na to temo obstajajo.	Obstoj izobraževanj
SD2.21	Organizira jih FSD, Firis, Altra ...	Ponudniki izobraževanj
SD2.22	Izobraževala sem se preko teh že omenjenih organizacij.	Nadgrajevanje znanja
SD2.23	V tujini se nisem nikoli izobraževala, verjetno je to prepuščeno vsakemu posamezniku oziroma je odvisno od ustanove, kjer je strokovnjak zaposlen.	Osebnostna motiviranost
SD2.24	Zdi se mi nujno, da izobraževanje poteka na dveh nivojih. Prvič, teoretična znanja in izkušnje.	Potreba po teoretičnem znanju Potreba po praktičnih izkušnjah
SD2.25	Drugič, delavnice, praktične vaje iz vsakdanjega življenja osebe (odvisne, »žrtve«).	Potreba po praktičnih izkušnjah Delavnice
SD3.29	Na faksu, sicer zelo malo.	Premalo znanja med študijem
SD3.30	...več prebrala v literaturi. V knjigi od Sanje Rozman.	Literatura
SD3.33	Ja, uporabila bi koncept po Ramovšu.	Predmet Zasvojenosti
SD3.35	Ali pa feminizem v socialnem delu od Darje Zaviršek, ko je govorila o teh družbenih pogledih na spolne razlike, kakšna naj bi bila ženska v družbi, kakšen moški.	Predmet Socialna antropologija
SD3.36	Verjetno bi bili dobri seminarji, da lahko povežeš kontekste.	Seminar
SD3.37	Potem kakšne konference z delavnicami.	Konference

		Delavnice
SD3.38	Pa da bi prišla v kontakt tudi z drugimi, ki se ukvarjajo na tem področju in da bi delili svoje izkušnje.	Izkušnje drugih strokovnjakov
SD3.39	Ne vem.	Nepoznavanje obstoja izobraževanj
SD3.40	Največ po internetu najdem, pa na intervizijah.	Nadgrajevanje znanja Internet Intervizije
SD3.41	Enkrat na mesec imamo tudi srečanje z več strokovnjaki za motnje hranjenja.	Izkušnje drugih strokovnjakov
SD3.42	Drugače pa kakšni seminarji preko Socialne zbornice.	Seminar Ponudniki izobraževanj
SD3.44	Da se naučiš kako pristopiti, spodbuditi človeka, da najde neko ravnovesje, iskanje smisla.	Potreba po določenih znanjih
SD3.45	Taka izobraževanja bi morala biti vsaj 3x ali pa 4x letno.	Pogostost izobraževanj
SD4.3	Seveda pa poznam to še od prej, ker sem prebrala, mislim da vse knjige od Sanje Rozman pred leti, pa prebrala sem še kakšne na to temo, ne vem, 'Ženske, ki preveč ljubijo', pa še kej.	Literatura
SD4.32	Na faksu smo imeli predmete zasvojenosti in tako naprej. Ampak meni je najbolj pomagalo potem, ko sem že začela delati, ko sem se vpisala v to šolo realitetne psihoterapije, ker sem videla, da mi tega znanja manjka za to delo z uporabniki.	Predmet Zasvojenosti Premalo znanja med študijem Potreba po določenih znanjih Osebnostna motiviranost Iskanje znanj, ki podprejo delo v praksi
SD4.33	Moram reči, da tudi moja sodelavka, ona ima Kemplerjevo – to družinsko psihoterapijo	Družinska terapija
SD4.34	Definitivno pa mi je najbolj od vsega pomagala ta realitetna terapija [...] Jst to znanje realitetne terapije potem uporabljam pri tem, da se sama ne vpletam v odnose z uporabniki, najbolj mi pri tem pomaga.	Potreba po določenih znanjih Realitetna terapija
SD4.43	Ja, uporabljam koncept so-prisotnosti, znanje za ravnanje, etiko udeležnosti, iskanje virov moči pri uporabniku oziroma perspektiva moči, zagovorništvo. Uporabljamo tudi individualne načrte, analizo tveganja.	Koncept so-prisotnosti Znanje za ravnanje Etika udeležnosti Perspektiva moči Zagovorništvo Individualno načrtovanje z udeležanjem ciljev Analiza tveganja
SD4.44	Zagotovo bi potrebovala več znanja o odnosih in pa več znanja kako voditi pogovor.	Potreba po določenih znanjih
SD4.45	Ker na faksu tega ni bilo dovolj, oziroma, ko sem začela delati je bilo težko, ker ti je zmanjkalo nekega znanja.	Premalo znanja med študijem Potreba po določenih znanjih
SD4.46	Prav za to temo ne vem, ker jih nisem iskala.	Nepoznavanje obstoja izobraževanj
SD4.47	Mi se izobražujemo preko Socialne zbornice pa tako, da pokličemo tudi kakšne strokovnjake, ki nam pridejo predavati.	Različne organizacije Izkušnje drugih strokovnjakov Nadgrajevanje znanja
SD4.48	Imamo tudi supervizije.	Supervizije
SD4.49	Pa potem tudi Šola čustvene inteligence ima neke seminarje. Drugače pa so to največkrat 2-dnevni seminarji.	Ponudniki izobraževanj Seminar
SD4.50	Morala bi potekati tako, da so vključene tudi delavnice z igro vlog.	Delavnice
SD5.15	Iz literature.	Literatura
SD5.16	Na faksu se ne spomnem, da smo govorili o tem.	Premalo znanja med študijem
SD5.20	Definitivno najprej informiranje sploh.	Informiranje
SD5.21	Potem pa osebno pomoč na primer lahko nudim, to je svetovanje, opolnomočenje stranke.	Osebnostna pomoč Svetovanje Perspektiva moči

SD5.22	Pomojem bi bilo zelo pametno več seminarjev, kar to na splošno, kaj sploh je odvisnost z odnosi. Več tega kaj so sploh značilnosti tega.	Seminar Potreba po teoretičnem znanju
SD5.23	Čisto malo dobimo e-mailov o raznih seminarjih, na to temo pa ne. Jst se ne spomnem, da so bili.	Nepoznavanje obstoja izobraževanj
SD5.24	Mislim pa, da bi bilo zelo veliko zanimanja. Mislim, da bi bilo zelo pametno. Če nas je dva milijona, jst mislim, da je skorej pol, no malo manj kot pol, takih odvisnih odnosov.	Stališče: izobraževanja so potrebna
SD5.25	Pomojem ja, čeprav bolj redka ali pa v zaprtih krogih.	Obstoj izobraževanj
SD5.26	Verjetno je, žal, samo za te specifične kroge – terapevte.	Nedostopnost izobraževanj
SD5.27	Na splošno, jst se predvsem preko različnih evropskih projektov. Preko Epeka, Socialne zbornice in tudi drugih ponudnikov.	Različne organizacije Nadgrajevanje znanja
SD5.28	Glede na sredstva, ki so na voljo in je večinoma samoplačniško. Potem pa je odvisno od vsakega posameznika, koliko je pripravljen plačati za določeno izobraževanje.	Osebna motiviranost
SD5.29	Dobrodošla bi bila izobraževanja v informativni obliki, kot seminar, predavanje, drugače pa kot delavnice.	Seminar Predavanja Delavnice
SD5.30	Dobro bi bilo tudi spoznati nekoga, ki ima osebno izkušnjo s tem, da pove kako in kaj je moral dati vse čez.	Izkušnje uporabnikov
SD5.32	Definitivno bolj individualno izobraževanje oziroma v manjših skupinah. Ne seminarji, ker potem je vse skupaj bolj kot predavanje.	Individualna izobraževanja Manjše skupine

Tabela 8.5. 19: Kategorija: Nadgrajevanje znanja - študentke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM
A30	Če bi želela v znanju napredovati, bi potrebovala spremljati strokovnjaka na tem področju in biti prisotna na srečanjih strokovnjaka in oseb, zasvojenih z odnosi.	Udeleževanje strokovnih izobraževanj Ekspert iz izkušenj Pomoč kompetentnega strokovnjaka
B37	...pridobivala preko literature in strokovnih usposabljanj, izpopolnjevanj, delavnic.	Literatura Udeleževanje strokovnih izobraževanj
B38	Nasvete bi pridobivala tudi od ostalih strokovnih kolegov.	Pomoč kompetentnega strokovnjaka
C31	... z virom na internetu ...	Spremljanje interneta
C32	... stopiti v kontakt s strokovnjaki iz tega področja.	Pomoč kompetentnega strokovnjaka
C33	Za pomoč bi prosila koga od profesorjev na naši fakulteti.	Pomoč profesorjev na fakulteti
D54	Manjkajoče znanje se mi zdi, da bi lahko dobila s praktičnim delom z družinami, partnerstvi, pa tudi z delom z osebami, ki so zasvojene.	Potreba po izkušnjah Ekspert iz izkušenj
E27	Mogoče bi iskala dodatno znanje v tuji in domači literaturi.	Literatura
G64	Manjkajoča znanja bi si pridobila na podlagi literature, nasvetov kolegov, veliko bi verjetno naredile izkušnje same.	Literatura Potreba po izkušnjah Pomoč kompetentnega strokovnjaka
H28	Znanje bi si pa pridobila sproti z izkušnjami in s pogovori z drugimi strokovnjaki, ki se ukvarjajo z zasvojenostjo in s človeško psiho.	Potreba po izkušnjah Pomoč kompetentnega strokovnjaka
I66	... znanje bi si pridobil z razpoložljivimi izobraževanji, literaturo, predavanji, kongresi. Če ne bi bili tukaj, bi šel v tujino.	Literatura Udeleževanje strokovnih izobraževanj Izobraževanje v tujini
J27	Manjkajoče znanje bi poizkušala pridobiti s strokovno literaturo, knjigami in članki, s pogovori z osebami s temi izkušnjami (z eksperti iz izkušenj), prakso.	Literatura Ekspert iz izkušenj Potreba po izkušnjah
K17	Manjkajoče znanje bi si pridobila z dodatnim izobraževanjem, s prebiranjem strokovne literature ter s pomočjo interneta.	Literatura Udeleževanje strokovnih izobraževanj Spremljanje interneta

K18	V kolikor bi imela možnost, bi se poskušala pogovoriti tudi z osebami, ki imajo s tem osebne izkušnje (tako z osebami, ki so bile zasvojene z odnosi, kot tudi s »terapevti«).	Ekspert iz izkušenj Pomoč kompetentnega strokovnjaka
M20	... z branjem literature o tej temi, udeležila bi se izobraževanj/seminarjev.	Literatura Udeleževanje strokovnih izobraževanj
O38	Manjkajoče znanje bi poiskovala dobiti najprej na internetu, knjižnici.	Spremljanje interneta Literatura
O39	Vprašala bi tudi profesorje na našem faksu, če me lahko usmerijo na izobraževanje.	Pomoč profesorjev na fakulteti Udeleževanje strokovnih izobraževanj

Tabela 8.5. 20: Kategorija: Strokovne oblike dela - študentke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM
A26	... skozi pogovor pripeljati do tega, da bi se začela zavedati za kaj gre, vendar ji zasvojenost ne bi smela predstavljati nekaj groznega, česar bi se bala.	Uvid
A27	Oseba bi se morala naučiti živeti brez zasvojenosti z odnosi, da bi spoznala, da lahko živi sama in, da je dovolj sposobna, pametna za samostojno funkcioniranje.	Perspektiva moči Delo na občutku lastne vrednosti
A31	... napotila k osebi, ki se s tako temo zna spopasti, ki ima izkušnje...	Napotitev k strokovnjaku
B32	... najprej dala možnost tej osebi, da svoj odnos predstavi tako kot ga vidi sama, kaj ji le-ta pomeni, kaj od njega pričakuje,... Poskušale bi ugotoviti kaj je sprožilo to, da se je odnos tako močno razvil, kako bi funkcionirala, če bi se ta odnos prekinil, delale bi na tem, da bi postala bolj zaupljiva vase, bolj »samostojna« ter poskušale najprej zmanjšati potrebo po odnosu.	Instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev Delo na občutku lastne vrednosti Kratek opis problema Vprašanje o čudežu
B33	Preverjanje njenih občutkov, čustev skozi proces.	Preverjanje občutkov, čustev
B34	Vlivanje moči, da zmore sama, najprej na malih dejanjih, korakih.	Perspektiva moči Konkretna dejanja
B35	... znanja komunikacije, vzpostavitve prvega stika, vodenja skupine oz. individualnega dela, sodelovanja/soustvarjanja z uporabnikom, vzdrževanja dobrega odnosa, strokovno znanje iz področja dela.	Dogovor o sodelovanju Delo s skupino Delo s posameznikom Soustvarjanje rešitev Znanje za ravnanje Znanja komunikacije
C26	... okvir strokovnega dela delovni odnos pomoči, ki bi temeljil na sodelovanju in soustvarjanju z uporabnikom.	Soustvarjanje rešitev Koncept delovnega odnosa
C27	Poleg elementov delovnega odnosa ...	Elementi delovnega odnosa
C28	... bi pregledala in prebrala še strokovno literaturo...	Literatura
C29	... poskušala stopiti v kontakt z osebo, ki že ima strokovne izkušnje ...	Nasvet strokovnjaka
D49	Mislim, da se nobena zasvojenosti ne da ozdraviti, če oseba ni sama pripravljena na ta korak.	Osebna odločitev za pomoč
D50	Če sama ne opazi, da tako ne more iti več naprej, da jo to ovira v življenju, ni pomena začeti s terapijo.	Osebna odločitev za pomoč
D51	... delala na njeni osebnosti. Da bi se oseba spoznavala, prepoznavala svoje močne točke, jih krepila, delala na samozavesti, samozadostnosti, samostojnosti.	Delo na občutku lastne vrednosti Perspektiva moči
D52	Zagotovo (...) znanja iz socialnega dela s posameznim primerom in z družino.	Delo s posameznikom Delo z družino
E23	... kot prvo usmerila k večji samostojnosti in povečanju samozavesti.	Delo na občutku lastne vrednosti
E24	... uporabila znanja vezana na delo z družino in predvsem posameznikom, da sam prepozna kaj se mu dejansko dogaja in kje je močan.	SD z družino Delo z družino Delo s posameznikom

		Perspektiva moči
F28	... najprej osebo poklicala na uvodni razgovor, kjer bi navezala prvi kontakt, jo malo spoznala, njeno zgodovino, sedanjost, ekonomski in družben položaj, družinsko ozadje ...	Dogovor o sodelovanju Raziskovati življenje uporabnika
F29	... bi se z njo dobila večkrat.	Več srečanj
F30	... ugotovila izvor te zasvojenosti, da bi jo približno vedela kam napotiti.	Izvor zasvojenosti
F31	Ponudila bi ji ustrezno zdravljenje s terapijami pri psihologu ali tudi kakšno vrsto psihiatrične pomoči – odvisno od intenzivnosti te zasvojenosti.	Napotitev k strokovnjaku
F32	Pozanimala bi se tudi kje v Sloveniji nudijo take vrste zdravljenja, poklicala bi na različne organizacije ...	Napotitev k strokovnjaku
F33	... oseba vključi v določeno vrsto zdravljenja ali terapije (individualne ali skupinske).	Napotitev k strokovnjaku
F34	Uporabila oziroma oprla bi se na različne koncepte dela.	Koncepti socialnega dela
F35	Najprej bi sklenila dogovor o sodelovanju, izhajala bi iz etike udeležnosti in poudarjala perspektivo moči, krepitev moči uporabnika, njegovo opolnomočenje, njegove želje in vire moči.	Dogovor o sodelovanju Etika udeležnosti Perspektiva moči
F36	... tudi koncept »znanja za ravnanje« ...	Znanje za ravnanje
F37	... sama posvetovala z ostalimi kolegi ...	Nasvet strokovnjaka
F38	Soustvarjala bi skupaj z osebo, skupaj bi iskale, katere rešitve bi bile zanjo najbolj primerne.	Soustvarjanje rešitev Iskanje rešitev
F42	... če pa bi zaznala, da zasvojenost še posebej ogroža določeno osebno področje, bi osebo napotila tudi na čimprejšnji pogovor k psihiatru v najbližjo psihiatrično bolnišnico.	Napotitev k strokovnjaku
G58	Najprej bi poiskala literaturo na to temo, potem bi za nasvet vprašala sodelavce.	Nasvet strokovnjaka Literatura
G59	Pomoč bi poiskala tudi na superviziji in interviziji.	Nasvet strokovnjaka
G60	... bi se držala koncepta delovnega odnosa in izvirnega delovnega projekta pomoči.	Koncept delovnega odnosa Izvirni delovni projekt pomoči
G61	Izhajala bi iz osnovnih konceptov socialnega dela.	Koncepti socialnega dela
G62	Vzpostavila bi delovni odnos, zasnovala izvirni delovni projekt pomoči, uporabljala bi vse elemente delovnega odnosa, delala bi iz perspektive moči, uporabila bi iskanje izjem, vprašanje čudeža.	Izvirni delovni projekt pomoči Koncept delovnega odnosa Perspektiva moči Raziskovanje ali sledenje izjemam Vprašanja o čudežu
H22	Seznanila bi jo s tem, kaj pomeni biti zasvojen z odnosi, ji poskušala na nek način odpreti oči, se z njo pogovoriti in ji poiskati primerno pomoč ...	Uvid Napotitev k strokovnjaku
H24	... se pogovoriti z njenimi družinskimi člani.	Pogovor z družinskimi člani
H25	Predvsem veliko pogovora in analiziranje njenih spoznanj o tem.	Pogovor Instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev
I56	... najprej poslušal njeno zgodbo, vmes povzemal povedano in spraševal, če kje kaj ne bi razumel ali bi potreboval dodatne informacije.	Aktivno poslušanje Povzemanje Razjasnjevanje z vprašanji
I57	Spraševal bi, kako oseba dojema situacijo, kje vidi problem, kaj je že naredila, če bi lahko ravnala drugače, kako bi ravnala. Sledilo bi skupno soustvarjanje, ki bi vodilo k iskanju rešitve problema.	Instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev
I58	S tem, ko poslušal neko osebo in potem povzameš, na uporabnika lahko deluje kot zrcalo, da vidi svojo zgodbo iz druge perspektive, dobi nek vpogled na situacijo.	Aktivno poslušanje Povzemanje Uvid
I59	Pomoč odvisna tudi od njenega osebnega mnenja, če bi zanikala	Zanikanje

	zasvojenost ali ne.	Osebna odločitev za pomoč
I60	Za sodelovanje in pomoč se mora oseba vedno odločiti sama.	Osebna odločitev za pomoč
I62	Če bi oseba želela sodelovati, potem bi delala naprej na skupnem iskanju rešitve.	Osebna odločitev za pomoč Soustvarjanje rešitev
I63	Uporabil bi delovni odnos, soustvarjanje, skupno iskanje rešitve, pogled iz perspektive moči – izhajaš iz njegove moči, ne obsojaš dejanj. Instrumentalna definicija problema, iskanje čudeža. Uporabil bi metodo dela s posameznikom in z družino.	Koncept delovnega odnosa Perspektiva moči Instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev Vprašanja o čudežu Delo s posameznikom Delo z družino
J22	... osebo A bi prosila, da mi predstavi problem in pove, ali vidi možne rešitve. V naslednjem srečanju bi povabila na pogovor tudi osebo B, ki je z odnosom zasvojena.	Instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev Pogovor z družinskimi člani Več srečanj
J23	... počakala na vidik, na situacijo in mnenje, zgodbo osebe B. Pogovor bi nadaljevala v iskanju možnih rešitev z uporabniki, njunimi predlogi, kako bi ta problem razrešili in nadaljevala s konkretnimi dejanji, koraki usmerjenimi v reševanje problema.	Instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev Konkretna dejanja Soustvarjanje rešitev
J24	... dogovorili za določeno nalogo usmerjeno v reševanje problema... na naslednjem srečanju preverili, ali sta to nalogo izpolnili,...	Konkretna dejanja (domača naloga)
J25	Elemente delovnega odnosa-dogovor o sodelovanju, instrumentalno definicijo problema in soustvarjanje možnih rešitev, osebno vodenje, perspektivo moči, etiko udeležnosti, znanje za ravnanje, koncept so-prisotnosti. Kot dopolnilo koncepta delovnega odnosa pa bi uporabila še koncept izvirnega delovnega projekta pomoči.	Dogovor o sodelovanju Instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev Osebno vodenje Perspektiva moči Etika udeležnosti Znanje za ravnanje Koncept so-navzočnosti Izvirni delovni projekt pomoči
K14	Najprej bi skupaj z uporabnikom poskušala odkriti, iz kje ta zasvojenost izvira ter na katere vidike njegovega življenja vpliva. Skupaj z njim bi poskušala ugotoviti kakšnih sprememb si želi in in delati na teh spremembah po majhnih korakih.	Izvor zasvojenosti Raziskovati življenje uporabnika Pogajanje o spremembi Konkretna dejanja
L19	Najprej bi osebo vprašal, kje sama vidi problem. Tako bi dobil njen pogled na zadevo. Nadaljeval bi, če bi želela spremeniti določeno stvar, kakšno spremembo bi želela.	Instrumentalna definicija problema, soustvarjanje rešitev Osebna odločitev za pomoč
L20	... delal bi na skupnem soustvarjanju.	Soustvarjanje rešitev
L21	... če bi oseba želela sodelovati.	Osebna odločitev za pomoč
L22	Elemente delovnega odnosa, perspektivo moči, vprašanje čudeža.	Elementi delovnega odnosa Perspektiva moči Vprašanja o čudežu
M15	Pogovor-pridobivanje osnovnih informacij o uporabniku/uporabnici, kako sam/sama gleda na situacijo, kaj so njene/njegove stiske, kaj si želi, kakšne cilje ima, raziskovanje možnih rešitev ...	Pogovor Instrumentalna definicija problema, soustvarjanje rešitev Perspektiva moči
M16	... napotitev na drugo organizacijo, če sama ne bi imela dovolj znanja oz. bi se izkazalo, da uporabnik/uporabnica potrebuje nekaj, česar ji sama ne morem nuditi.	Napotitev k strokovnjaku

M17	Vzpostavitev delovnega odnosa (Gabi), poslušanje uporabnika, individualni načrt.	Koncept delovnega odnosa Individualno načrtovanje z udejanjanjem ciljev Aktivno poslušanje
N20	... osebo napotila k psihoterapevtu, psihologu.	Napotitev k strokovnjaku
N21	Iskanje notranjih virov moči, individualni načrt.	Perspektiva moči Individualno načrtovanje z udejanjanjem ciljev
O32	... najprej sklenila dogovor o sodelovanju...	Dogovor o sodelovanju
O33	... prosila osebo, da mi pove kje sama vidi problem.	Instrumentalna definicija problema, soustvarjanje rešitev
O34	... delale na iskanju njenih virov moči, iskale možne rešitve problema.	Perspektiva moči Soustvarjanje rešitev
O35	... na pogovor povabila tudi njene bližnje, da bi lažje razumela celo situacijo.	Pogovor z družinskimi člani
O36	Koncepte socialnega dela (...) ter delo s posameznikom.	Koncepti socialnega dela Delo s posameznikom

Tabela 8.5. 21: Kategorija: Strokovne oblike dela - socialne delavke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM / KODA
SD1.13	Strokovna pomoč je praviloma samo vodenje osebe, ki išče pomoč in želi spremembe.	Strokovno vodenje Osebna odločitev za pomoč
SD2.12	Verjetno se začne, na laični ravni, z nasveti med prijatelji.	Nasveti med prijatelji
SD2.13	Če se te zadeve ne da urediti, bi človeka napotila k psihologu ali psihiatru. Sploh kadar gre za vrsto zasvojenosti, ki je »globlja«.	Psiholog Psihiater
SD2.14	Oseba se mora v pogovoru počutiti varno – prostor (da ima možnost izpovedi na štiri oči).	Občutek varnosti
SD2.15	Potrebuje osebo, ki jo bo aktivno poslušala, ji tudi z mimiko obraza, telesa pokazala čustva, da jo razume.	Aktivno poslušanje Nebesedna komunikacija
SD2.16	K temu sodi tudi »zdrava mera« empatije strokovnega delavca.	Empatičnost
SD2.17	Osebo je treba skozi pogovor usmerjati k rešitvi težave.	Delo usmerjeno k rešitvi
SD2.28	Seveda le, če se sami odločijo za pomoč.	Osebna odločitev za pomoč
SD3.31	Če pride z motnjo hranjenja in se kažejo znaki zasvojenosti z odnosi, potem delam podobno.	Podobne oblike strokovne pomoči
SD3.32	Delamo na tem, da raziskujemo kaj se s človekom dogaja, kaj ga privede do tega. Učiš se razumeti kaj si ti v odnosih z drugimi in kaj si, ko si sam – raziskovanje sebe in v odnosu pa povezavi z drugimi ljudmi.	Ozaveščanje Osebnostna rast in razvoj Raziskovanje sebe v odnosu z drugimi
SD3.34	Probala bi razumeti in se učiti, kaj se z osebo dogaja.	Ozaveščanje
SD4.35	Zelo malo pa je pri nas nekega dela, kakšnih tipičnih terapij, pomoči.	Ni tipizirane obravnave
SD4.36	Ali pa da bi se ljudje odločili, da bodo res kej spremenili z odnosi, to se res zgodi zelo redko. Tudi če se, traja kratek čas, potem pa odnehajo.	Redka osebna odločitev za spremembe
SD4.37	Midve sva začele tako po zelo majhnih korakih, sploh odkrivati to...	Delo po majhnih korakih
SD4.38	Jst sem videla, da si ona njega definitivno želi imeti, jst nikoli nisem rekla naj ga pusti, ker ji to vsi okoli govorijo, in pač, če ga hoče imeti, ga hoče imeti.	Nepriistranskost
SD4.39	In potem sva se lotile, tako po drobnih korakih, kako bi ona lahko z njim izboljšala odnos. Zdej, ali ga nadzoruje, da mu grozi, da je vsa boga, ko ga ni. Ali to njiju dva zbližuje ali ne. In potem, ko je sama ugotovila, da to razdira njun odnos, potem sva se usmerile k temu kaj lahko naredi, da bi se izboljšal. Kakšno konkretno vedenje, razmišljanja, prepričanja ima, kaj bi	Delo po majhnih korakih Delo na medsebojnih odnosih Raziskovanje sebe v odnosu z drugimi Ozaveščanje Koncept so-prisotnosti

	se dalo spremeniti, da bi bilo boljše. In sva se usmerile k temu.	
SD4.40	Drug korak je bil pa to, kako iskati druge ljudi, v bistvu odnose, da bi imela bolj dobro socialno mrežo.	Krepitev socialne mreže
SD4.42	In tudi pri njej je tako bilo, ker je on bil vse, okrog česar se je njeno življenje vrtelo. Tako da, počasi se je naučila tudi to delati bolj aktivno, da če si želiš iti z nekom na sprehod, ni dovolj da samo čakaš, da te nekdo pokliče, ampak moraš pač prijeti telefon v roko in poklicati. Zdej sva malo raziskale kaj je s tem strahom, da ti bo nekdo rekel 'ne'. Ali je to, koliko je to realno.	Krepitev socialne mreže Perspektiva moči
SD4.43	Ja, uporabljam koncept so-prisotnosti, znanje za ravnanje, etiko udeležnosti, iskanje virov moči pri uporabniku oziroma perspektiva moči, zagovorništvo. Uporabljamo tudi individualne načrte, analizo tveganja.	Koncept so-prisotnosti Znanje za ravnanje Etika udeležnosti Perspektiva moči Zagovorništvo Individualno načrtovanje z udeležanjem ciljev Analiza tveganja
SD5.18	Ker to po mojem mnenju more biti neko terapevtsko svetovanje oziroma spremljanje.	Potreba po terapevtskem svetovanju
SD5.19	Jst bi jih napotil k terapevtom.	Različni terapevti
SD5.20	Definitivno najprej informiranje sploh.	Informiranje
SD5.21	Potem pa osebno pomoč na primer lahko nudim, to je svetovanje, opolnomočenje stranke.	Osebna pomoč, svetovanje Perspektiva moči
SD5.31	Ker jst si to predstavljam kot dolgoletni proces zdravljenja, ne more biti 3-kratno srečanje pa je mimo.	Potreba po terapevtskem svetovanju Dolgotrajna pomoč

Tabela 8.5. 22: Kategorija: Interes za delo na področju zasvojenosti z odnosi - študentke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM
A29	Ne, ker se sama ne počutim dovolj kompetentno, da bi delala na področju zasvojenosti z odnosi ...	Ni interesa Interes odvisen od kompetentnosti
B36	Če bi se čutila dovolj usposobljeno za to delo, bi sigurno želela imeti tudi to izkušnjo dela.	Interes odvisen od kompetentnosti Delen interes
C29	Da.	Interes
D53	Ja, se mi zdi zanimivo področje dela.	Interes Zanimivo področje dela
E25	... področje zelo zanimivo in precej dejavno v naši družbi in bi zato želela delati.	Zanimivo področje dela Interes
F39	Ne, trenutno nimam interesa delati na tem področju.	Ni interesa
G63	Niti ne preveč. Tema mi ni tako zanimiva.	Ni interesa Nezanimivo področje dela
H26	Delo bi bilo verjetno zelo zanimivo, zato bi delala na področju zasvojenosti z odnosi ...	Zanimivo področje dela Interes
I64	Delo bi bilo zagotovo zanimivo. Verjetno te sčasoma zelo izčrpa, pri delu moraš biti zelo objektivni.	Interes Zanimivo področje dela
J26	... področje se mi zdi zanimivo in bi delala na tem področju.	Zanimivo področje dela Interes
K16	Da.	Interes
L23	Ne.	Ni interesa
M18	Področje se mi zdi zanimivo, bi se ukvarjala s področjem.	Zanimivo področje dela Interes
N22	Nimam interesa delati na tem področju.	Ni interesa
O37	Bi imela interes.	Interes

Tabela 8.5. 23: Kategorija: Napotitev h kompetentnejšim strokovnjakom - študentke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM
A31	... napotila k osebi, ki se s tako temo zna spopasti, ki ima izkušnje ...	Kompetenten strokovnjak z izkušnjami
A32	... če bi oseba, zasvojena z odnosi, pomoč poiskala pri nekemu, ki se s takimi težavami ne zna spopadati, bi ji lahko samo škodoval, ne pa bil v pomoč.	Nestrokovna pomoč Škodovanje
A33	... Leo Šugman Bohinc.	Profesorji na fakulteti
B39	Uporabnika, ki bi kazal znake zasvojenosti z odnosom, pa se sama temu ne bi znala primerno odzvati, bi napotila k psihologu ali strokovnemu kolegu z večjim znanjem na področju čustev, vedenja.	Psiholog Kompetenten strokovnjak z izkušnjami
B40	V primeru, da bi vseeno želela ostati del vsega, bi to strokovno osebo verjetno povabila k sodelovanju.	Želja po sodelovanju
C29	... poskušala stopiti v kontakt z osebo, ki že ima strokovne izkušnje ...	Kompetenten strokovnjak z izkušnjami
C32	... stopiti v kontakt s strokovnjaki iz tega področja.	Kompetenten strokovnjak z izkušnjami
C33	Za pomoč bi prosila koga od profesorjev na naši fakulteti.	Profesorji na fakulteti
D56	... na organizacije, ki se ukvarjajo z drugimi vrstami zasvojenosti, k terapevtom, ustanovitev skupin za samopomoč.	Skupine za samopomoč Psihoterapevt Organizacije na področju zasvojenosti
E28	Mogoče bi jih napotila k družinskemu terapevtu ali terapevtu, ki se ukvarja z zasvojenostjo.	Psihoterapevt
F31	Ponudila bi ji ustrezno zdravljenje s terapijami pri psihologu ali tudi kakšno vrsto psihiatrične pomoči – odvisno od intenzivnosti te zasvojenosti.	Psiholog Psihiater
F32	Pozanimala bi se tudi kje v Sloveniji nudijo take vrste zdravljenja, poklicala bi na različne organizacije ...	Organizacije na področju zasvojenosti
F33	...oseba vključi v določeno vrsto zdravljenja ali terapije (individualne ali skupinske).	Psihoterapevt
F37	... sama posvetovala z ostalimi kolegi ...	Kompetenten strokovnjak z izkušnjami
F40	... pozanimala, če so v bližini organizacije oziroma socialni delavci, ki se ukvarjajo s takšno tematiko ...	Organizacije na področju zasvojenosti Socialni delavec
F41	... osebo tudi napotila k psihologu, ki je dodeljen za to lokalno področje ...	Psiholog
F42	... če pa bi zaznala, da zasvojenost še posebej ogroža določeno osebno področje, bi osebo napotila tudi na čimprejšnji pogovor k psihiatru v najbližjo psihiatrično bolnišnico.	Psihiater
G65	K psihoterapevtu.	Psihoterapevt
H23	... psihologa, psihiatra ...	Psiholog Psihiater
H29	Vsekakor k primernim specialistom, kot so osebe, ki se ukvarjajo z zasvojenostjo, različni psihologi, psihiatri, osebam, ki so kompetentni za reševanje takšnih težav.	Psiholog Psihiater Kompetenten strokovnjak z izkušnjami
I61	... od odnosov ali hrane, težko abstiniraš, zato bi bila strokovna pomoč taki osebi zelo težka, če ne veš kako ravnati. Naučiti se moraš nekega zdravega ravnesja.	Nestrokovna pomoč Škodovanje
I67	Ker ne vem kaj točno obstaja, bi rekel, da verjetno na skupine za samopomoč.	Skupine za samopomoč
I68	Zagotovo bi se pozanimal o temi in raziskal področje, poiskal literaturo, poiskusal bi pomagati po najboljših močeh.	Iskanje literature Želja po sodelovanju
J28	... za pomoč prvo prosila moje strokovne sodelavce, problem predstavila tudi na superviziji in interviziji, in če se še vedno ne bi počutila kompetentne, bi uporabnika	Supervizija, intervizija Želja po sodelovanju Kompetenten strokovnjak z izkušnjami

	napotila drugam.	
J29	Predlagala bi mu, da si prebere literaturo na to temo ...	Iskanje literature
J30	... poiskala bi informacijo ali obstaja kakšna skupina za samopomoč zasvojenih z odnosi (kje so srečanja in kdaj). Če ne obstaja, bi pogledala na internetu ali obstaja kakšna spletna skupina za samopomoč.	Skupine za samopomoč
J31	Poiskala bi tudi imena in naslove strokovnjakov s tega področja in mu jih predala.	Kompetenten strokovnjak z izkušnjami
K18	V kolikor bi imela možnost, bi se poiskovala pogovoriti tudi z osebami, ki imajo s tem osebnostne izkušnje (tako z osebami, ki so bile zasvojene z odnosi, kot tudi s terapevti).	Ekspert iz izkušenj Želja po sodelovanju Psihoterapevt
K19	Pozanimala bi se ali in kje obstaja kakšna posvetovalnica, ki se ukvarja z zasvojenostmi z odnosi ali pa bi jih napotila k sodelavcu, za katerega vem, da ima izkušnje na tem področju.	Organizacije na področju zasvojenosti Kompetenten strokovnjak z izkušnjami
L24	Napotil bi jih k strokovnjakom, ki delajo na tem področju. Verjetno k psihoterapevtu.	Kompetenten strokovnjak z izkušnjami Psihoterapevt
L25	Poiskal bi ustrezno literaturo, ki bi jo priporočil uporabniku. In pa skupine za samopomoč.	Iskanje literature Skupine za samopomoč
M16	... napotitev na drugo organizacijo, če sama ne bi imela dovolj znanja oz. bi se izkazalo, da uporabnik/uporabnica potrebuje nekaj, česar ji sama ne morem nuditi.	Organizacije na področju zasvojenosti
M21	Pozanimala bi se o konkretnih društvih in organizacijah, ki se ukvarjajo z omenjeno tematiko.	Organizacije na področju zasvojenosti
N20	... osebo napotila k psihoterapevtu, psihologu.	Psihoterapevt Psiholog
N23	K psihoterapevtu, psihiatru, psihologu.	Psihoterapevt Psihiater Psiholog
O40	K psihoterapevtu ali k socialni delavki, ki dela na področju zasvojenosti.	Psihoterapevt Socialni delavec

Tabela 8.5. 24: Kategorija: Napotitev h kompetentnejšim strokovnjakom – soc. delavke

OSEBA	RELEVANTNA IZJAVA	POJEM / KODA
SD1.21	V vsakem primeru na organizacijo / nevladno, ki ima izkušnje, in ki ima posebna znanja s tega področja.	Organizacije
SD2.13	Če se te zadeve ne da urediti, bi človeka napotila k psihologu ali psihiatru. Sploh, kadar gre za vrsto zasvojenosti, ki je »globlja«.	Psiholog Psihiater
SD2.26	Če bi težava presegala moje kompetence in znanja, bi jih napotila k priznanim strokovnjakom oziroma ustanovam, ki se s tem profesionalno ukvarjajo.	Kompetenten strokovnjak z izkušnjami Organizacije Občutek nekompetentnosti
SD2.27	Menim, da imamo v Sloveniji kar nekaj priznanih strokovnjakov z izkušnjami in bi takim osebam učinkovito pomagali.	Kompetenten strokovnjak z izkušnjami
SD3.46	K Sanji Rozman, ker ne poznam drugih.	Kompetenten strokovnjak z izkušnjami
SD4.51	Verjetno bi jih napotila na razne psihoterapije, s katerimi delamo že sedaj.	Terapevtsko svetovanje
SD5.17	Jst mislim, da jst osebno, nisem ravno kompetenten oziroma sposoben za neko terapevtsko pomoč.	Občutek nekompetentnosti
SD5.18	Ker to, po mojem mnenju, more biti neko terapevtsko svetovanje oziroma spremljanje.	Terapevtsko svetovanje
SD5.19	Jst bi jih napotil k terapevtom.	Terapevtsko svetovanje
SD5.33	Napotil bi jih k terapevtom. Poznam zavod Sana Vita, pa verjetno bi se še kej našlo.	Terapevtsko svetovanje

8.6 Razvrščanje v hierarhije

Tabela 8.6. 1: Hierarhija kategorije: Splošno poznavanje zasvojenosti - študentke

Kategorija: Splošno poznavanje zasvojenosti						
Podkategorije	Kode	Smer in oznake intervjujev				
		1.	2.	3.	4.	5.
Umetna, škodljiva potreba	Potreba	A2	D (3, 4), F2	G (1, 3)		O1
	Škodljiva		D1	G (3,7,14)	K1	
	Umetna potreba		D1, E(1, 2),		K1	M1
Omamljanje z omamnimi sredstvom	Stanje zavesti			I1		
	Hlepenje	A(1,2), B1	D3	I1	K1	N1
	Stopnjevanje, ponavljanje, pretiravanje	B2	D5, E1, F2	G2, H4	L2	O4
	Občutek omame		D5	H1		
	Omamno sredstvo	A (1,2), B1, C (2,4)	D1, E1, F1	G (2,5), H (1,3), I (1,2)	K1, L2	M1, N1, O3
	Kemične substance	A1, B1, C2		G5, H2, I1	K1, L3	M1, N1, O3
	Nekemične substance	A1, B1		G6, H3, I1	K1, L3	M1, N1, O3
Vrsta zasvojenosti	Kemična/nekemična zasvojenost			G (4, 6)		
Bolezen	Bolezen	C1			L1	
Celostni vpliv	Celostni vpliv	C (3-4)	D3, E2	I3	J1, L1	N2, O5
	Vpliv na čustveno stanje	B3, C1			J1, L1	
	Vpliv na fizično stanje	B3, C (1, 3)			J1	
	Vpliv na medsebojne odnose	C3		I3	L1	
	Vpliv na poklicno delovanje			I3	J1, L1	
Izguba nadzora	Izguba nadzora	C4	D4, E2, F(1, 2)			N2, O4
	Neobvladljivost	C4	D(2, 3), F1	I3		N(1, 2), O(1, 2, 4)
	Nemoč	A1	D2, F2	I (1, 3)		O1
	Brezizhodnost			G18, I22		
	Vedenje	B1	D2	G7		
Abstinenca	Abstinenčna kriza	B3			L4	N1
Obrambni mehanizmi	Zanikanje			G40		
Pomoč zasvojeni osebi	Osebna odločitev		D49			
Medijska prepoznavnost	Medijska prepoznavnost	B6		H2		

Tabela 8.6. 2: Hierarhija kategorije: Poznavanje zasvojenosti z odnosi - študentke

Kategorija: Poznavanje zasvojenosti z odnosi						
Podkategorije	Kode	Smer in oznake intervjujev				
		1.	2.	3.	4.	5.
Poznavanje	Poznavanje	C5	F3		J2	M2
	Malo poznavanja		D (6, 7)	G(8-10), I4	K2, L5	N3, O6
	Nepoznavanje	A3, B(4,5)	E3	H5		
Znanje	Literatura		F3	I5		M2
	Interakcije			I4		
	Uporabnost znanja					M19
	Področje psihoterapije			I65		
Težka prepoznavnost	Težko prepoznavna		D29	I(15,27,32)		
	Tanka meja		D28	I (15,32)		
	Družabno bitje		D27			
	Javnosti manj poznane	B6				
Nekemična zasvojenost	Nekemična zasvojenost			G13		
	Raznolika			G27		
	Podobnost z ostalimi zasvojenostmi			I (6,12)		
Omamno, škodljivo vedenje	Omamno (škodljivo) vedenje			G (7,13), I6		
	Škodljiva		E4	G14		
Nezdrava navezanost	Nezdrava navezanost			G12		
Nezdravi odnosi	Nezdravi odnosi			I10		
	Trpljenje v odnosu			G21		
Stališča	Abstinenčna kriza					N1
	Prehajanje med zasvojenostmi		D55			

Tabela 8.6. 3: Hierarhija kategorije: Poznavanje zasvojenosti z odnosi - socialne delavke

Kategorija: Poznavanje zasvojenosti z odnosi		
Podkategorije	Kode	Oznake intervjujev
Poznavanje	Poznavanje	SD1.1, SD2.1, SD3.1, SD4 (1, 3), SD5.1
	Posredno pri delu	SD3.1
	Pogost pojav	SD5.1
	Izvajalci	SD1.17
Ozaveščanje	Samoiniciativno raziskovanje pojava	SD4 (2, 3)
Stališče	Nestrinjanje s teorijo	SD4 (1, 12)
	Zavzemanje za lastno stališče	SD4 (2, 12)
	Napačne interpretacije s strani okolice ali strokovnjakov	SD4.12
Neozaveščenost	Napačni načini vzpostavljanja odnosov	SD4.12
	Nevednost ljudi	SD4.12
Soodvisnost / odvisnost	Finančna odvisnost	SD4.14
	Normalna soodvisnost	SD4 (2, 14)
Bolezen	Bolezen	SD1 (1, 2)
Pretirana navezanost na druge	Pretirana navezanost	SD2.2
	Nezmožnost živeti brez drugega	SD5.1
Oseba zasvojena z odnosi	Stik z realnostjo	SD1.1
	Ljubosumje	SD2.2
Nadzor	Zunanji nadzor	SD4.4
	Manipuliranje	SD4.4
	Pomoč osebi	SD1.2

Pomoč osebi	Ponavljanje vzorcev	SD1.2
	Prehajanje med zasvojenostmi	SD3.28

Tabela 8.6. 4: Hierarhija kategorije: Opis osebe, zasvojene z odnosi

Kategorija: Opis osebe, zasvojene z odnosi						
Podkategorije	Kode	Smer in oznake intervjujev				
		1.	2.	3.	4.	5.
Odvisnost kot pretirana navezanost	Odvisnost od drugega / drugih	A(4,5,7,24), B(7,8), C19	E5	G(17,19, 21,23,24), H6	K3, L6	N (4, 6)
	Pretirana navezanost na drugo osebo	A5, B13	E5		J4	
	Strah pred izgubo	C (7, 8)	E (5,7)		J3, K4	N7
Nesorazmerna poraba časa in pozornosti za drugo osebo	Pretirana poraba časa za drugega		D (21, 22)			
	Pretirano ukvarjanje z drugim		D (22,24), E15			
	Pretirana poraba časa za razmišljanje o drugi osebi	A (4,15), B10, C6	E15			M4
Močna potreba	Močna potreba po (konstantnem) druženju z določeno osebo	A4, B (7, 8)	D(9,13,14), F(4,5)	I20	J10, K7, L7	O (8,11,27)
	Pretirana potreba po pozornosti		D (14, 20, 24)		K (3, 7)	
Osnovne čustvene potrebe	Potreba po sprejetosti		D39			
	Potreba po bližini			I53		
Obsedenost, posesivnost	Obsedenost	A15		H20		
	Zasledovanje	A13, B9, C14				
	Posesivnost	A (5,8), C (7, 14, 16)	E (6, 8)	G(19,20,24) H (8,9,15), I18	J (3, 15), K3	
Manipulacija, nadzor, psihično nasilje, fizično nasilje	Nadzor	A(8,13), B9, C(13,14)		G20	J15	
	Manipulacija	A(7, 8, 10), C9	E (11, 12)	I (13,18)	J15	
	Čustveno izsiljevanje	C9	E11	G20		
	Omejevanje druge osebe	A8, C (7, 14, 16)	E6	I (13, 18)	J15	
	Vzbujanje občutkov krivde	C (9, 16)	E (8, 11)		J15	
	Izkoriščanje	A (7, 24)				
Strah pred samoto	Strah pred samoto		D (8,9,11, 12,15,19, 35), F (4, 6, 9, 11-13)	G23, H6,	J10, K(3,4,7), L (7, 8, 9)	N7, O (8,10, 12,13,19, 20, 26)
	Podrobno		D12,		L8	

	načrtovanje dneva		F (8, 9)			
Vedenje osebe zasvojene z odnosi v partnerskem razmerju	Ljubosumje	A13, B (9, 27), C14		G20, I18		M4
	Prehajanje iz razmerja v razmerje		D (18,19), F (6, 11, 12)			
	Nezmožnost prekinitve veze	C8		G (22, 35, 51)		
	Fizično nasilje			G51		
	Izbira partnerja s podobnimi vzorci		E21	G25		
	Počutje odvisno od drugega					M3
	Sprememba razpoloženja ob prekinitvi veze	B (11, 12)				
	Zanemarjanje drugih stikov	A18	D23			
	Podrejanje	A(8,10)		G51, I13		
	Prisotnost drugih zasvojenosti			G35		

Tabela 8.6. 5: Hierarhija kategorije: Opis osebe, zasvojene z odnosi – soc. delavke

Kategorija: Opis osebe, zasvojene z odnosi		
Podkategorije	Kode	Oznake intervjujev
Pretirano ukvarjanje / navezanost na druge	Pretirana odvisnost od drugega	SD5.5
	Nezmožnost prekinitve veze	SD2.3
	Pretirano ukvarjanje z odnosi/ z drugimi	SD1.4, SD3 (2, 3, 8, 9, 11, 19), SD4 (4, 6)
	Želja po spreminjanju druge osebe	SD1.6, SD4 (4, 7, 11)
	Želja po pretirani pomoči	SD1.6, SD4.16
	Zadovoljevanje potreb drugih	SD1.4, SD3 (2, 3, 5, 6)
	Prevzemanje odgovornosti drugih	SD5.5
Občutek lastne vrednosti	Negativna samopodoba	SD1 (3, 10), SD4.17
	Iskanje sreče izven sebe	SD1.3
	Občutek manjvrednosti	SD1.10
	Pretirana samokritičnost	SD3 (8, 9)
Negativni občutki	Trpljenje	SD2.3
	Osamljenost	SD3.28, SD4 (9, 10)
	Strah (pred zavrnitvijo)	SD4.9
Skrb zase	Izguba lastnih ciljev, želja	SD1.4, SD3 (4, 10)
	Razdajanje	SD3.2
	Občutki krivde	SD3.5
	Izčrpanost	SD3.2
Nadzor	Manipuliranje	SD4.4
	Nadzor	SD2.4, SD3.6, SD4 (4, 6, 7), SD5.3
	Nezaupanje	SD4.6
	Vsiljevanje svojih prepričanj	SD4.6
	Posesivnost	SD5.3
	Čustveno izsiljevanje	SD5.3
Socialna mreža	Majhna socialna mreža	SD4.41
	Socialna izolacija	SD3.28
	Malo medsebojnih odnosov	SD4.9
Prehajanje med zasvojenostmi	Prehajanje med zasvojenostmi	SD3.28

Tabela 8.6. 6: Hierarhija kategorije: Dejavniki za nastanek zasvojenosti z odnosi- študentke

Kategorija: Dejavniki za nastanek zasvojenosti z odnosi						
Podkategorije	Kode	Smer in oznake intervjujev				
		1.	2.	3.	4.	5.
Vzgoja v primarni družini	Otroštvo	A11	D39, F24	G55, I(50,51)	J20, K12, L17	N16, O26
	Vzgoja		D39	G55	J20, L17	N17
	Primarna družina	A11	F24	G55, I (7,45)	J (19, 20)	
	Prenos vedenjskih in čustvenih vzorcev		E20, F (20, 24)	G55, I(7,44,45,51)	J20	
	Pretirana skrb in nadzor staršev		D (38, 40)			N16
	Odvisno od intenzivnosti odnosa / medsebojnih vezi	B(21,22)		I (38, 39)		
	Medsebojna pomoč	B21				
	Komunikacija	B21				
	Motnje v odnosih				K12	
Osnovne čustvene potrebe (zadovoljene/ nezadovoljene)	Pomanjkanje/iskanje pozitivnih občutkov	A23	D (39, 46)			O27
	Pomanjkanje ljubezni				J20, K (10, 12)	
	Pomanjkanje občutka varnosti in bližine			I53	K (10, 12)	
Družinske okoliščine odraščanja	Prisotnost drugih zasvojenosti			G33	L15	M13
	Razveza staršev	C24		I46	J19	
	Odsotnost staršev					O (26,30)
	Čustveno breme			I (45, 46)		
	Nasilje					M13
	Težave v duševnem zdravju					M13
	Izkušnje	C24		I50		
	Travma			G56		
Vpliv širšega okolja	Socializacija			I51		M12
	Vpliv vrstnikov		F24			
	Vpliv okolja			G56		
Razlogi povezani s strahom	Strah pred izgubo (udobja, varnost)	B29,		I52		
	Strah	C24		I52		
	Ljubosumje	B(27,28)				
	Nezaupljivost	B27				
Občutek lastne vrednosti	Občutek lastne vrednosti	C24	D47		L17	
	Notranja stiska		D30			
	Nezadovoljstvo			H20		
Osamljenost	Osamljenost	C24	E26	H20		
'Obsedenost'	'Obsedenost' z drugim			H20		

Tabela 8.6. 7: Hierarhija kategorije: Družine oseb, zasvojenih z odnosi - študentke

Kategorija: Družine oseb, zasvojenih z odnosi						
Podkategorije	Kode	Smer in oznake intervjujev				
		1.	2.	3.	4.	5.
Prisotnost drugih zasvojenosti	Nezdrava družina			G47		
	Prisotnost drugih zasvojenosti			G (33, 49)	L15	
	Nezdravi vzorci vedenja			G48		
	Prilagajanje vedenja			G50		
	Prikrivanje problemov			G49	L15	O25
	Igra vlog			G49		
	Vsi zasvojeni			G34		
	Slaba komunikacija		F20		L (14,15)	
Lastnost družine	Podredljiva				J17	
	Ubogljiva				J17	
	Nesamozavestne				J17	N14
	Nizka samopodoba				J17	
	Vsaka edinstvena			I8		
Zaprta skupina	Zaprta skupina	C21	E17			O25
	Majhna socialna mreža	C21	E17			
	Težko prilagodljiva		E17			
Naloge družine	Ne opravlja svojih nalog					M9
	Občutek varnosti v domačem okolju	C21				
	Pomanjkanje občutka varnosti					M9
	Prisoten strah in stres					M9
Odnos družine do zasvojenega člana	Nesprejemanje člana			H17		
	Trpljenje v družini	A17				
	Prisotnost preprirov			H16		
	Slabi medsebojni odnosi			H16		
Člani družine	Nesamostojni člani		F21			
Ideal normalne družine	Preobremenjene z ustvarjanjem 'normalne' družine					N14
Stališče	Prenos vedenjskih vzorcev nima vpliva	B20				
Član zasvojen z odnosi	Zanemarjanje odnosov	A18				

Tabela 8.6. 8: Hierarhija kategorije: Dejavniki za nastanek - socialne delavke

Kategorija: Dejavniki za nastanek zasvojenosti z odnosi		
Podkategorije	Kode	Oznake intervjujev
Vzgoja v družini	Primarna družina	SD2.9, SD3.23, SD4.27
	Vzgoja	SD2.9, SD5.11
	Otroštvo	SD3.24, SD5 (11, 13)
	Prenos vedenjskih vzorcev	SD4 (23, 27)
Osnovne čustvene potrebe (zadovoljene / nezadovoljene)	Pomanjkanje ljubezni	SD2.9, SD3.23, SD4.28
	Pomanjkanje občutka varnosti	SD4.23
	Pomanjkanje naklonjenosti	SD3.23
	Pomanjkanje občutka skrbi	SD3.23
	Zanemarjanje	SD4.28
	Nezadovoljene potrebe	SD4.28
Čustveni incest	Prevzem vloge partnerja	SD3.26
	Staršev zaupnik	SD3.26
	Pretirana skrb	SD3.24, SD4.21

Pretirana skrb staršev	Prevzemanje odgovornosti, dela	SD4.21
	Onemogočanje zasebnosti	SD3.24
	Pretiran strah	SD4.21
Družinske okoliščine odraščanja	Prisotnost drugih zasvojenosti	SD4.22
	Prisotnost duševnih motenj	SD4.23
	Nezreli ljudje	SD4.22
	Razveza staršev	SD3.25
Vpliv širšega okolja	Vpliv družbe	SD4.29, SD5 (12, 13)
	Specifična socializacija žensk	SD5.12
Nerealne predstave o odnosih	Pomanjkanje vztrajnosti	SD4.29
	Nerealne predstave	SD4.29
	Neznanje soočanja s težavami	SD4.29
Občutek lastne vrednosti	Negativna samopodoba	SD1.10
	Občutek manjvrednosti	SD1.10
	Občutek nesprejetosti	SD2.9

Tabela 8.6. 9: Hierarhija kategorije: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri drugih - študentke

Kategorija: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri drugih						
Podkategorije	Kode	Smer in oznake intervjujev				
		1.	2.	3.	4.	5.
Prepoznavanje konkretnega primera	Prepoznavna primera	A6, C (11, 15)	E9, F (10, 14, 17, 19)	G (32, 33, 36, 49, 51), I (17, 23-26, 42)	J (5, 6)	N9
	Neprepoznavna primera	B15		H10	K6, L (10, 13)	O (15, 23)
	Dvom		D(16,17,32), F10			
Tipologija odnosov	Partnerski odnos	A6, C12	D18, F (11, 18)	G (35, 51), I (17, 24, 25)		
	Družinski odnosi (sorojenci)			G36		N12
	Odnos mama otrok	C15	E9, F17	I26	J (6, 13)	
	Prijateljstvo			I42		N12
Odvisnost od drugega	Odvisnost od drugega	A (6, 7)				
Nesorazmerna poraba časa in pozornosti za določeno osebo	Pretirana poraba časa za drugega		D (21, 22)			
	Pretirano ukvarjanje z drugim		D (22, 24)			
	Zanemarjanje drugih stikov		D (23, 25)			
	Pretirana potreba po pozornosti		D (20, 24)			
	Poistovetenje z drugim		D24			
Strah pred samoto	Strah pred samoto	A10	D (19,25,35), F (11-13)			
	Prehajanje iz razmerja v razmerje		D (18, 19), F (11, 12, 18)			
Občutki partnerja	Občutek utesnjenosti		D20			
	Obremenjevanje z					N13

Občutek lastne vrednosti	mnenji drugih					
	Pretirano ukvarjanje z odnosi					N13
	Pomanjkanje samozavesti		D25			N13
Prisotnost drugih zasvojenosti	Alkohol			G (33,35, 49)		
	Droge			G36		
	Odnos z drugimi zasvojenimi			G (35, 36, 49)		
	Prikrivanje zasvojenosti			G49		
Fizično nasilje	Fizično nasilje			G51, I17		
	Nasilen partner			G51, I17		
	Ljubosumnost			I18		
Nadzor, posesivnost, manipulacija, psihično nasilje, finančno izsiljevanje	Nadzor	A8, C(13,14,16)	E10	I18	J15	
	Zasledovanje	C14				
	Posesivnost	A8, C14		I (25, 42)	J6	
	Manipulacija	A (7, 8, 10)	E (11, 12)	I18	J (15, 16)	
	Omejevanje druge osebe	A8, C16	E10	I18	J15	
	Vzbujanje občutkov krivde	C16	E (11, 12)		J15	
	Obremenjevanje drugih s svojimi težavami	C16				
	Čustveno breme		E13			
	Čustveno izsiljevanje		E (11,12)		J15	
	Izkoriščanje	A (7, 8)				
	Finančno izsiljevanje			G37		
	Pozabiti na lastne potrebe, želje, cilje			G37		
Ogrožanje ali izguba sebe in slabo počutje	Prezemanje nalog drugih			G37		
	Neodločnost			G39		
	Podrejenost	A (8, 10)		G51		
	Iskanje pomoči drugim			G37		
	Slabo psihično počutje (živčnost, tesnoba ipd.)			G (38, 39)		
	Pretirano zaščitniški odnos			I26		
Odnos med starši in otrokom	Razveza staršev		F11		J (14, 15)	
	Iskanje znanih vzorcev		F18			
	Podoživljanje odnosa z mamo		F18			

Tabela 8.6. 10: Hierarhija kategorije: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri drugih - SD

Kategorija: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri drugih		
Podkategorije	Kode	Oznake intervjujev
Poznavanje konkretnega primera v raznolikih odnosnih vezeh	Poznavanje	SD1.5, SD3.7, SD4 (8, 13), SD5.4
	Nepoznavanje	SD2.5
	Partnersko razmerje	SD1.6, SD4.15
	Družinski odnosi	SD4 (11, 13), SD5.5
Spremljajoče zasvojenosti	Prehajanje med zasvojenostmi	SD3.28
	Prisotnost drugih zasvojenosti	SD3.7
	Prisotnost partnerjeve zasvojenosti	SD4.15
Občutek lastne vrednosti	Negativna samopodoba	SD3 (10, 11), SD4.17
	Izguba lastnih ciljev, želja	SD3.10
Strah	Strah	SD4.30
	Strah pred vzpostavljanjem odnosov	SD4.9
	Strah pred zavrnitvijo	SD4.9
Osamljenost in majhna socialna mreža	Majhna socialna mreža	SD4.9
	Osamljenost	SD3.28, SD4 (9, 31)
	Socialna izolacija	SD3.28
	Pasivnost	SD4.10
Nasilje	Nasilje	SD1.6
Pretirano ukvarjanje z drugimi	Prevzemanje odgovornosti, del za drugega	SD5.5
	Pretirano ukvarjanje z drugimi	SD3 (8, 9, 11)
	Pretirana skrb za drugega	SD3.9
Prepoznavna odvisna od opravičevanja odnosa	Nezadovoljstvo v odnosu	SD1.11
	Obrambni mehanizem zanikanje	SD1.11
Odvisnost od drugega	Vztrajanje v škodljivem odnosu	SD1.6, SD4 (15, 17)
	Odvisnost od drugega	SD5.5
Pretiran nadzor, posesivnost in želja po spreminjanju drugega	Pretiran nadzor	SD4.30
	Želja po spreminjanju druge osebe	SD4 (11, 16, 30)
	Agresivnost	SD2.10
	Nadlegovanje	SD2.10
	Ljubosumje	SD2.10
	Nesramnost	SD2.10
Pomoč osebi	Večkratna srečanja	SD5.14

Tabela 8.6. 11: Hierarhija kategorije: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri sebi - študentke

Kategorija: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri sebi						
Podkategorija	Koda	Smer in oznaka intervjuja				
		1.	2.	3.	4.	5.
Prepoznavna pri sebi	Zmožnost prepoznave pri sebi	A12, C17	E14	H11, I33	K7	N10
	Nezmožnost prepoznave pri sebi	B16	D (26, 27) F15	G(40,42)	J7, L11	O17
	Prepoznavna pri sebi					M6
Stališče	Družabno bitje		D27			
	Vpliv odnosa na druge	C18				
Obrambni mehanizem	Obrambni mehanizem zanikanja	B16		G42	L11	
	Opravičevanje dejanj	B16				
Ozaveščenost in opozorila okolice	Poznavanje teme					O16
	Ozvestiti svoje vedenje	B17		G43, I34	J (8, 9)	
	Opozorila od bližnje okolice	B17		H12	J8	

Strah	Strah pred samoto				J(9-11), K7, L11	O (18, 19)
	Osamljenost	C19			J11	O18
Odvisnost od drugega	Odvisnost od drugega	C19				
Pretirana potreba po pozornosti, druženju in potrditvah	Pretirana potreba po pozornosti in druženju				K7, L11	
	Iskanje potrditev pri drugih	C19			J9	
	Želja po ugajanju				J9	
Nesorazmerna poraba časa in pozornosti za druge	Pretirano ukvarjanje z drugimi					N10
	Pretirana poraba časa za druge	A15	E15			
Nadzor in posesivnost	Ljubosumje	A 13				
	Zasledovanje	A13				
	Nadzor	A13				
	Omejevanje svobode		E14			
	Posesivnost		E14			
Ogrožanje ali izguba sebe	Pozabiti na lastne potrebe, želje, cilje					M6
	Pretirana skrb					M6
	Podrejanje			I (35,36)		
Negativni občutki, slabo počutje	Jeza					M7
	Občutek krivde					M7
	Razdražljivost					M7
	Konfliktnost			H13		

Tabela 8.6. 12: Hierarhija kategorije: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri sebi – SD

Kategorija: Prepoznavanje zasvojenosti z odnosi pri sebi		
Podkategorija	Koda	Oznaka intervjuja
Prepoznavanje	Zmožnost prepoznave	SD5.6
	Nezmožnost prepoznave	SD2.6
	Prepoznavanje	SD3.12
	Neprepoznavanje	SD4.18
Ozaveščenost, osebnostna rast in razvoj	Ozaveščenost	SD3.13
	Neozaveščenost	SD2.6
	Zaslepljenost	SD2.6
	Izobraževanje	SD4.19
	Osebnostna rast in razvoj	SD1.7, SD4.19
	Soodvisnost	SD5.7
Pretirano ukvarjanje s potrebami drugih	Pretirano ukvarjanje s potrebami drugih	SD4.19
Funkcionalne meje	Postavitev jasno določenih funkcionalnih meja	SD1.7, SD3 (14, 16)
Vpliv poklicnega delovanja na osebno življenje	Vpliv poklicnega delovanja na osebno življenje	SD3.14
	Izgorelost	SD3.16
	Poklicna deformacija	SD3.13

Tabela 8.6. 13: Hierarhija kategorije: Tipologija odnosov - študentke

Kategorija: Tipologija odnosov						
Podkategorije	Kode	Smer in oznake intervjujev				
		1.	2.	3.	4.	5.
Družinski odnosi	Družinski odnosi	A16, B19, C (15, 20)	D37, E9, F16	G46, I40	J (12, 13), K9, L12	M8, N12, O22
	Odnos mama otrok	A22, C (15, 20)	E9, F16	G46	J13	
	Odnos oče otrok	C20				
	Odnos med sorojenci			G46		
Partnerski odnosi	Partnerski odnosi	A (6, 16, 22), B (18, 23), C (12, 20)	D (18, 36), F16	G45, I (9, 17, 37, 43)	J12, K8, L12	M8
Prijateljski odnosi	Prijateljski odnosi	A16, B19	D37	G46, I (9, 41)	J12, K9, L12	M8, N12, O22
Služba	Odnosi v službi	B19				O22
Vsi odnosi	Vsi odnosi		E16	G44	L12	N11, O21

Tabela 8.6. 14: Hierarhija kategorije: Tipologija odnosov - SD

Kategorija: Tipologija odnosov		
Podkategorije	Kode	Oznake intervjujev
Partnerski odnosi	Partnerski odnosi	SD1.8, SD3 (18, 20), SD4.20, SD5.2
Družinski odnosi	Družinski odnosi	SD3 (17, 20), SD4 (13, 21), SD5.2
	Odnos mama otrok	SD4.13
Prijateljski odnosi	Prijateljski odnosi	SD3.18
Vsi odnosi	Vsi odnosi	SD1.8, SD5.8
Stališče	Pomanjkanje empatije	SD2.7
	Uveljavljanje le lastnih interesov	SD2.7
Opažanja pri delu	Opažanja pri delu	SD3.17, SD4.13

Tabela 8.6. 15: Hierarhija kategorije: Primerjava med spoloma - študentke

Kategorija: Primerjava med spoloma						
Podkategorije	Kode	Smer in oznake intervjujev				
		1.	2.	3.	4.	5.
Razmerje med spoloma	Ženske	A20, B24	D41, F22	G52, H18, I28	J18, L16	M10, N15
	Moški	A21		I30		
	Ni povezave	A19, C(22,23)	E18	I47	K11	O28
Stereotipi o družbeni spolni vlogi, podobi	Stereotip		D (43, 45)	I (29, 31)	K11	
	Način čustvovanja - ženske	B25	F (22, 23)	H19, I (29, 47)	K11, L16	M10
	Način čustvovanja - moški		D45	I (30, 47)		
	Družbena vloga moškega	B26				N15
	Družbena vloga žensk	B26	D (42, 43)		K11	M11
	Odvisnost od drugega	B26	D42			
	Skrb za druge					M11
	Občutek varnosti	B26				
	Strah pred samoto			H19		
	Želja po ugajanju					N15

	Potreba po potrditvah				J18	
	Družabna bitja				J18	
Vpliv ožjega in širšega okolja	Socializacija, vzgoja		D42	G54		M (11, 12)
	Vpliv družbe			G53		
	Odsotnost staršev v otroštvu					O29
Prepoznani konkretni primeri	Primer ženska	A6, C15	D18, E9, F6	G (36, 51), I (17, 26)	J (6, 13)	
	Primer moški	A22, C13	F17	G35		

Tabela 8.6. 16: Hierarhija kategorije: Primerjava med spoloma - socialne delavke

Kategorija: Primerjava med spoloma		
Podkategorije	Kode	Oznake intervjujev
Razmerje med spoloma	Ženske	SD1.9, SD3.21, SD4.24, SD5.10
	Neopredeljeno	SD2.8
Vpliv okolja	Socializacija, vzgoja	SD3.21, SD5.11
Družbena vloga, podoba žensk	Družbena vloga žensk	SD3 (22, 53), SD4 (24, 26), SD5.12
	(Pretirana) Skrb za druge	SD3.22, SD4.26
	Sodelovanje v spletnih diskusijah	SD4.25
	Razglabljanje o problemih, deljenje nasvetov	SD4.25
Strokovna pomoč	Iskanje pomoči	SD1.9

Tabela 8.6. 17: Hierarhija kategorije: Pridobljeno znanje (povezava znanj s predmeti iz študija) - študentke

Kategorija: Pridobljeno znanje (povezava znanj s predmeti iz študija)						
Št.	Podkategorije	Smer in oznake intervjujev				
		1.	2.	3.	4.	5.
1.	Zasvojenosti (I in II)	A25, B30, C25	D48, E22, F25	G (34,57), H21, I54	J21, K13,L18	M14, N18, O31
2.	Psihologija za socialno delo		E22, F26	H21, I54	J21, L18	M14, O31
3.	Socialno delo z družino		D48, F25	I54	J21	N18
4.	Epistemologija socialnega dela (I in II)	A25, C25				
5.	Pedagogika in andragogika			H21, I54		
6.	Sociologija za socialno delo				J21	M14
7.	Ženske in moški v socialnem delu			I54		M14
8.	Osebna pomoč s svetovalnim delom (I in II)		D48			
9.	Teorija pomoči SD				J21	
10.	Teorije deviantnosti				J21	
11.	Predmet Skupinsko delo in kibernetika drugega reda I, II	B30				
12.	Predmeti na smeri					M14

	'SD na področju skupnostne skrbi'					
13.	Predmeti na smeri 'SD na področju duševnega zdravja'		F26			
14.	Drugi predmeti	B31				
15.	Povezava z literaturo			G26, I48		
16.	Premalo pridobljenega znanja		F27	G11		

Tabela 8.6. 18: Hierarhija kategorije: Pridobljeno znanje - socialne delavke

Kategorija: Pridobljeno znanje (povezava znanj s predmeti iz študija)		
Podkategorije	Kode	Oznake intervjujev
Pridobljeno znanje s pomočjo različnih sredstev	Literatura	SD2.11, SD3.30, SD4.3, SD5.15
	Ekspert iz izkušenj	SD2.11
	Izobraževanje	SD1.12
Povezava znanj s študijem na Fakulteti za socialno delo	Premalo znanja med študijem	SD1.19, SD3.29, SD4 (32, 45), SD5.16
	Potreba po večjem obsegu praktičnega dela	SD1.19, SD1.20
	Predmet Zasvojenosti (I, II)	SD3.33, SD4.32
	Predmet Socialna antropologija	SD3.35
	Komunikacijske tehnike	SD2 (15, 17)
	Varen prostor	SD2.14
	Empatija	SD2.16
	Koncept so-prisotnosti	SD4.43
	Znanje za ravnanje	SD4.43
	Etika udeležnosti	SD4.43
	Perspektiva moči	SD4.43, SD5.21
	Zagovornišvo	SD4.43
	Individualno načrtovanje z udejanjanjem ciljev	SD4.43
	Analiza tveganja	SD4.43
	Informiranje	SD5.20
	Osebna pomoč	SD5.21
	Svetovanje	SD5.21
	Praktično delo	SD1.14

Tabela 8.6. 19: Hierarhija kategorije: Nadgrajevanje znanja – študentke

Kategorija: Nadgrajevanje znanja						
Podkategorije	Kode	Smer in oznake intervjujev				
		1.	2.	3.	4.	5.
Samoizobraževanje	Literatura	B37	E27	G64, I66	J27, K17	M20, O38
	Udeleževanje strokovnih izobraževanj	A30, B37		I66	K17	M20, O39
	Spremljanje interneta	C31			K17	O38
	Izobraževanje v tujini			I66		
Potreba po praktičnih izkušnjah	Potreba po izkušnjah		D54	G64, H28	J27	
Pomoč kompetentnih strokovnjakov	Pomoč kompetentnega strokovnjaka	A30, B38, C32		G64, H28	K18	
	Pomoč profesorjev na fakulteti	C33				O39
	Ekspert iz izkušenj	A30	D54		J27, K18	

Tabela 8.6. 20: Hierarhija kategorije: Nadgrajevanje znanja – socialne delavke

Kategorija: Nadgrajevanje znanja		
Podkategorije	Kode	Oznake intervjujev
Potreba po določenih znanjih (nadgrajevanje znanja)	Potreba po določenih znanjih	SD2.18, SD3.44, SD4 (32, 34, 44, 45)
	Izkušnje drugih strokovnjakov	SD1 (16, 18), SD2.19, SD3 (38, 41), SD4.47
	Izkušnje uporabnikov	SD2.19, SD5.30
	Nadgrajevanje znanja	SD1.15, SD2.22, SD3.40, SD4.47, SD5.27
	Iskanje novih rešitev, izkušenj	SD1.15
	Osebna motiviranost	SD2.23, SD4.32, SD5.28
	Iskanje literature	SD1.18
	Internet	SD3.40
	Intervizije	SD3.40
	Supervizije	SD4.48
	Realitetna terapija	SD4.34
	Družinska terapija	SD4.33
	Različne organizacije	SD4.47, SD5.27
Ponudba izobraževanj	Nepoznavanje obstoja izobraževanj	SD3.39, SD4.46, SD5.23
	Obstoj izobraževanj	SD2.20, SD5.25
	Nedostopnost izobraževanj	SD5.26
	Ponudniki izobraževanj	SD2.21, SD3.42, SD4.49
Oblike izobraževanj	Seminar	SD3 (36, 42), SD4.49, SD5 (22, 29)
	Predavanja	SD5.29
	Delavnice	SD2.25, SD3.37, SD4.50, SD5.29
	Konference	SD3.37
	Individualna izobraževanja	SD5.32
	Manjše skupine	SD5.32
Vsebina izobraževanj	Pogostost izobraževanj	SD3.45
	Potreba po teoretičnem znanju	SD2.24, SD5.22
	Potreba po praktičnih izkušnjah	SD2 (24, 25)

Tabela 8.6. 21: Hierarhija kategorije: Strokovne oblike dela - študentke

Kategorija: Strokovne oblike dela						
Podkategorije	Kode	Smer in oznake intervjujev				
		1.	2.	3.	4.	5.
Metode dela	Delo s posameznikom	B35	D52, E24	I63		O36
	Delo z družino, skupino	B35	D52, E24	I63		
Koncept delovnega odnosa	Koncept delovnega odnosa (elementi)	C (26, 27)		G(60,62), I63	L22	M17
	Perspektiva moči	A27, B34	D51, E24, F35	G62, I63	J25, L22	M15, N21, O34
	Instrumentalna definicija problema, soustvarjanje rešitev	B (32,35), C26	F38	H25, I (57, 62, 63)	J (22, 23, 25), L(19,20)	M15, O (33, 34)
	Dogovor o sodelovanju	B35	F (28,35)		J25	O32
	Osebno vodenje				J25	
	Etika udeležnosti		F35		J25	
	Znanje za ravnanje		F36		J25	
	Koncept so-navzočnosti				J25	
Komunikacijske tehnike	Pogovor			H25		M15
	Znanja komunikacije	B35				
	Razjasnjevanje z vprašanji			I56		
	Aktivno poslušanje			I (56,58)		M17
	Povzemanje			I (56, 58)		

Strokovna pomoč uporabniku	Osebna odločitev za pomoč		D (49, 50)	I (59, 60,62)	L(19,21)	
	Zanikanje			I59		
	Izvor zasvojenosti		F30		K14	
	Pogovor z družinskimi člani			H24	J22	O35
	Uvid	A26		H22, I58		
	Več srečanj		F29		J22	
	Preverjanje občutkov, čustev	B33				
	Delo na občutku lastne vrednosti	A27, B32	D51, E23			
Koncepti socialnega dela	Koncepti socialnega dela		F34	G61		O36
	Individualno načrtovanje z udeležanjem ciljev					M17, N21
Koncept 'Izvirni delovni projekt pomoči'	Izvirni delovni projekt pomoči			G (60, 62)	J25	
	Konkretna dejanja	B34			J (23, 24), K14	
Koncept 'V rešitev usmerjena kratka družinska terapija'	Vprašanja o čudežu	B32		G62, I63	L22	
	Raziskovanje ali sledenje izjemam			G62		
	Kratek opis problema	B32				
	Pogajanje o spremembi				K14	
	Raziskovati življenje uporabnika		F28		K14	
Kompetentni strokovnjaki	Napotitev k strokovnjaku	A31	F(31-33,42)	H22		M16, N20
	Nasvet strokovnjaka	C29	F37	G (58, 59)		
Pridobivanje znanja	Literatura	C28		G58		

Tabela 8.6. 22: Hierarhija kategorije: Strokovne oblike dela - socialne delavke

Kategorija: Strokovne oblike dela		
Podkategorije	Kode	Oznake intervjujev
Pomoč (strokovna / nestrokovna)	Nasveti med prijatelji	SD2.12
	Podobne oblike strokovne pomoči	SD3.31
	Ni tipizirane obravnave	SD4.35
Strokovni pristop socialnega delavca	Strokovno vodenje	SD1.13
	Nepristranskost	SD4.38
	Občutek varnosti	SD2.14
	Empatičnost	SD2.16
Komunikacijske tehnike	Aktivno poslušanje	SD2.15
	Nebesedna komunikacija	SD2.15
Osebna odločitev	Osebna odločitev za pomoč	SD1.13, SD2.28
	Redka osebna odločitev za spremembe	SD4.36
K rešitvi usmerjeno delo	Delo usmerjeno k rešitvi	SD2.17
	Delo po majhnih korakih	SD4.37, SD4.39
Osebnostna rast in razvoj	Ozaveščanje	SD3 (32, 34), SD4.39
	Osebnostna rast in razvoj	SD3.32
	Raziskovanje sebe v odnosu z drugimi	SD3.32, SD4.39
	Delo na medsebojnih odnosih	SD4.39
	Krepitev socialne mreže	SD4.40, SD4.42
	Koncept so-prisotnosti	SD4.43
	Znanje za ravnanje	SD4.43

Elementi delovnega odnosa, koncepti in metode dela v socialnem delu	Etika udeležnosti	SD4.43
	Perspektiva moči	SD4 (42, 43), SD5.21
	Zagovorništvo	SD4.43
	Individualno načrtovanje z udejanjanjem ciljev	SD4.43
	Analiza tveganja	SD4.43
	Informiranje	SD5.20
	Osebna pomoč, svetovanje	SD5.21
Napotitev h kompetentnejšemu strokovnjaku	Psiholog	SD2.13
	Psihiater	SD2.13
	Različni terapevti	SD5.19
	Potreba po terapevtskem svetovanju	SD5.18, SD5.31
	Dolgotrajna pomoč	SD5.31

Tabela 8.6. 23: Hierarhija kategorije: Interes za delo na področju zasvojenosti z odnosi - študentke

Kategorija: Interes za delo na področju zasvojenosti z odnosi						
Podkategorije		Smer in oznake intervjujev				
		1.	2.	3.	4.	5.
1.	Interes	C29	D53, E25	H26, I64	J26, K16	M18, O37
2.	Ni interesa	A29	F39	G63	L23	N22
3.	Delen interes	B36				
4.	Interes odvisen od kompetentnosti	A29, B36				
5.	Zanimivo področje dela		D53, E25	H26, I64	J26	M18
6.	Nezanimivo področje dela			G63		

Tabela 8.6. 24: Hierarhija kategorije: Napotitev h kompetentnejšim strokovnjakom - študentke

Kategorija: Napotitev h kompetentnejšim strokovnjakom						
Podkategorije	Kode	Smer in oznake intervjujev				
		1.	2.	3.	4.	5.
Kompetenten strokovnjak, organizacije	Kompetenten strokovnjak z izkušnjami	A31, B39, C (29, 32)	F37	H29	J (28, 31), K19, L24	
	Psihoterapevt		D56, E28, F33	G65	K18, L24	N (20, 23), O40
	Psiholog	B39	F (31, 41)	H (23, 29)		N (20, 23)
	Organizacije na področju zasvojenosti		D56, F (32, 40)		K19	M (16, 21)
	Skupine za samopomoč		D56	I67	J30, L25	
	Psihiater		F (31, 42)	H (23, 29)		N23
	Socialni delavec		F40			O40
	Profesorji na fakulteti	A33, C33				
Ekspert iz izkušenj	Ekspert iz izkušenj				K18	
Sodelovanje s strokovnjaki	Želja po sodelovanju	B40		I68	J28, K18	
	Supervizija, intervizija				J28	
Pomoč uporabniku	Iskanje literature			I68	J29, L25	
Nestrokovna pomoč	Nestrokovna pomoč	A32		I61		
	Škodovanje	A32		I61		

Tabela 8.6. 25: Hierarhija kategorije: Napotitev h kompetentnejšim strokovnjakom – SD

Kategorija: Napotitev h kompetentnejšim strokovnjakom		
Podkategorije		Oznake intervjujev
1.	Kompetenten strokovnjak z izkušnjami	SD2.26, SD2.27, SD3.46
2.	Terapevtsko svetovanje	SD4.51, SD5 (18, 19, 33)
3.	Organizacije	SD1.21, SD2.26
4.	Psihiater	SD2.13
5.	Psiholog	SD2.13
6.	Občutek nekompetentnosti	SD2.26, SD5.17

9. Povzetek

Zasvojenost z odnosi opisuje težave pri odraslem posamezniku, ki se pokažejo kot škodljiva vedenja v medsebojnih odnosih. Oseba, zasvojena z odnosi, si zavedno ali nezavedno izbira partnerja, s katerim želi podoživeti podobne izkušnje in odnose iz otroštva ter od izbrane osebe pričakuje, da ji bo zagotovila občutke po varnosti, sprejetosti, ljubezni, pripadnosti, ki jih v otroštvu ni dobila od staršev oziroma zanjo pomembnih ljudi. Oseba, zasvojena z odnosi, ima pretirano željo po nadzoru in spreminjanju drugih ljudi, ob tem pa pozablja na svoje lastne potrebe in želje. Ponavljanje škodljivih vedenj vodi v krog zasvojenosti. Zasvojenost z odnosi se lahko pojavlja v vseh odnosih in pri obeh spolih.

Namen diplomske naloge je bil predstaviti zasvojenosti z odnosi z raziskavo poznavanja te teme med bodočimi in že zaposlenimi socialnimi delavkami. Literature o tej tematiki je bolj malo oziroma je redko omenjena na področju socialnega dela. Za razvoj doktrine socialnega dela se mi zdi pomembno, da socialne delavke poznajo in prepoznajo zasvojenost z odnosi, saj se lahko z njo vsakodnevno srečujejo pri svojem delu.

Teoretični del tako zajema opredelitev pojma 'zasvojenosti' in obrazložitev izbire izraza 'zasvojenost z odnosi'. Sledi podrobnejša predstavitev zasvojenosti z odnosi, ki vključuje definicijo, opis vedenja in problemov osebe, zasvojene z odnosi, kako se ta vedenja kažejo v odnosih z drugimi ljudmi ter kaj vpliva na njen nastanek. Temo zasvojenost z odnosi sem povezala še s področjem socialnega dela in strokovno pomočjo uporabniku.

Drugi del naloge predstavlja kvalitativno, eksplorativno raziskavo, katere namen je bila primerjava poznavanja, zaznavanja in znanja med študenti Fakultete za socialno delo in že zaposlenimi socialnimi delavkami. Obenem sem želela primerjati znanja študentov socialnega dela iz petih različnih smeri študija na Fakulteti za socialno delo. Podatke za raziskavo sem pridobila s pomočjo delno strukturiranih intervjujev, ki so bili narejeni med petnajstimi študentkami in petimi socialnimi delavkami.

Po obdelavi in analizi podatkov vseh sodelujočih sem dobila rezultate, ki prikazujejo znanje pri sodelujočih. V rezultatih so podrobneje predstavljeni rezultati splošnega poznavanja

zasvojenosti in zasvojenosti z odnosi, prepoznavanja teme v širši in ožji okolici, povezovanja teme s pridobljenim znanjem s predmeti na Fakulteti za socialno delo, o možnih strokovnih oblikah dela, občutku kompetentnosti in napotitvi uporabnikov ter interesu študentk za delo na področju zasvojenosti z odnosi. Rezultati kažejo tudi potrebo po dodatnem izobraževanju in specifičnih znanjih.

Z raziskavo sem prišla do sklepov, da so odgovori o poznavanju in znanju o zasvojenosti z odnosi pri študentkah temeljili na podlagi sklepanj, predvidevanj in ugibanj, kar je bilo razvidno iz njihovih nesigurnih odgovorov. Študentke so predstavljale svoja stališča, ki so izhajala iz družbeno sprejetih spolnih vlog, stereotipnih prepričanj in posplošenih znanj. Iz njihovih opisov nisem mogla povzeti, ali imajo dejansko znanje o raziskovani tematiki, saj so lahko le pravilno sklepale, kaj bi zasvojenost z odnosi lahko bila. Primerjava med petimi smermi študija na Fakulteti za socialno delo se ni izkazala kot relevantna, saj so nekatere študentke bile pri odgovorih bolj zgovorne, nekatere manj. Na podlagi teh zapisov pa ne morem sklepati, katera smer ima več znanja o zasvojenosti z odnosi.

Socialne delavke so, v primerjavi s študentkami, v odgovorih pokazale več znanja in utemeljevanja. Izhajale so iz svojih praktičnih izkušenj in teoretičnih znanj ter iskale povezave s pojavom.

Z raziskavo se je pokazalo, da študentke in socialne delavke med študijem na Fakulteti za socialno delo niso oziroma so premalo obravnavale raziskovani pojav. Socialne delavke so ugotovile, da ne poznajo izobraževanj na temo zasvojenost z odnosi.

V zadnjem delu so zapisani predlogi, ki se nanašajo na izobraževanje socialnih delavk na temo zasvojenost z odnosi, dopolnitev učnega načrta s specifičnimi znanji, ki so se tekom raziskave izkazala za relevantne, ter predloge, povezane z razvojem teorije.

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana **NATALIJA STARE**, vpisana na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu **2007/2008** kot redna študentka, izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom **Znanje o zasvojenosti z odnosi** napisala samostojno s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorja, izr. prof. dr. Vita Flakerja ter somentorice, as. dr. Vere Grebenc.

Datum:

Podpis: